TIX: JSL/XW/WM/222-173/092025 **Taariikh: 21/09/2025**

Wareegto Madaxweyne

Dhaqan-galka wax-ka-beddelka iyo kaabista xeerka Dakhliga Guud iyo Cashuuraha Somaliland ee Xeer. Lr. 72/2025

Markii aan arkay: Qoddobka **90aad** ee Dastuurka Jamhuuriyadda Somaliland;

Markii aan arkay: Qodobka **38aad** farqadiisa **2aad** ee Dastuurka Jamhuuriyadda Somaliland;

Markii aan arkay: Qoddobka **75aad iyo 76aad** ee Dastuurka Jamhuuriyadda Somaliland;

Markii aan helay: Go'aanka Ansixinta Golaha Wakiillada (**Go'aan Lr; GW/KF-12/15/2025**) ee summaddiisu tahay Ref; **GW/G/12/355/2025**, kuna taariikhaysan **07/08/2025;**

<u>Waxa aan Soo-saaray;</u>

Wareegtadan lagu faafinayo **Dhaqan-galka wax-ka-beddelka iyo kaabista Xeerka Dakhliga Guud iyo Cashuuraha Somaliland ee Xeer. Lr. 72/2025.**

Allaa Mahad Leh

Cabdiraxmaan Maxamed Cabdillaahi (Cirro)
Madaxweynaha Jamhuuriyadda Somaliland

REPUBLIC OF SOMALILAND
President

TIX/XGGQ/GG/43/2025 17/09/2025

Ku: Madaxweynaha Jamhuuriyadda Somaliland **Hargeysa**

Ujeedo: Talo Bixin Sharci oo ku saabsan Wax-ka-bedelka iyo Kaabista Xeerka Kala Xadaynta Nidaamka Xukuumadda Xeer Lr.71/2025.

Mudane Madaxweyne :-

Aniga oo tixraacaya qoraalka sumadiisu tahay **Ref:GW/G/12/378/2025** ee ku taariikhaysan **30/08/2025,** anigoo gudanaya waajibaadkayga xeereed ee ii saaran ka talo bixinta iyo diyaarinta qabyo qoraalada xeerarka waxa aan halkan kuugu soo gudbinayaa talo bixinta sharci ee ku saabsan wax-ka-bedelka iyo kaabista Xeerka Kala Xadaynta Xukuumadda ee **Xeer Lr.71/2025.**

Mudane Madaxweyne si looga hor tago inaan is-qabsi sharci iyo muran xaga awoodaha oo dhexmara haayadaha dawlada waxa uu xeerkani u baahan yahay in la is waafajiyo oo la saxo labada meelood inta aanad saxeexin;

1. Awooda soo gudbinta codsiga dib-u-habaynta naqshadaha magaalooyinka dalka ee loo gudbinayo Guddida Heer Qaran ee Naqshada (Master Plan) ee ku xusan **Xeer Lr.17/2001**, waxa uu xeerkani marna siinayaa Wasaarada Dawladaha Hoose iyo Horumarinta Magaalooyinka sida ku cad **Qod: 30aad faqradiisa 25aad**, hadana mar labaad waxa uu siinayaa awooda soo gudbinta codsigan Maamulada Dawladaha Hoose sida ku cad **Qod:35 faqradiisa 6aad.**

➢ **Si looga hortago muran ka dhexdhaca labadaas haayadood waxa aan soo jeedin lahaa in hada la saxo oo golaha lagu celiyo oo laga saaro faqrada 6aad ee Qod:35aad oo awooda soo gudbinta codsiga dib-u-naqshadaynta loo daayo Wasaarada Dawladaha Hoose si dhamaan dawladaha hoose codsiyadooda u soo mariyaan wasaarada oo wasaaraduna guddida naqshadaynta heer qaran sidaas ugu sii gudbiso.**

2. Meesha labaad ee sixista u baahanina waa liisan siinta gaadiidka Badda oo uu xeerkani siinayo laba wasaaradood, marka kowaad waxa uu siinayaa xeerkani in ay awood u leedahay siinta Ruqsadaha gaadiidka Badda Wasaaradda Kaluumaysiga sida ku cad **Qod:50aad faqradiisa 3aad,** hadana mar kale waxa uu siinayaa Wasaarada Gaadiidka inay awood u leedahay diwaangalinta iyo bixinta Ruqsadaha gaadiidka Badda sida ku cad **Qod:36aad faqradiisa 14aad.**

- **Waxaan soo jeedinayaa si looga hor tago muran xaga awooda bixinta Ruqsada Gaadiidka Badda oo dhex mara labadaas wasaaradood in lagu sameeyo xeerkan sixid oo laga saaro faqrada 14aad ee Qod. 36aad oo wixii badda la xidhiidha la isugu duwo Wasaarada Kaluumaysiga sida xeerkooda waafaqsan.**

Sidaas darteed Mudane Madaxweyne waxa aan ku talin lahaa si sixid loogu sameeyo xeerkan in dib loogu celiyo Baarlamaanka inta aanad saxeexin.

ALLA MAHAD LEH

Gar. Cali Baashe Maxamed
Garyaqaanka Guud ee Xukumadda JSL

XAFIISKA GARYAQANKA GUUD
EE QARANKA JSL
SOLICITOR GENERAL OFFICE

Ujeedo: Wax ka badelka iyo Kaabista Xeerka Dakhliga Guud iyo Cashuuraha Somaliland
Xeer Lr. 72/2025

GOLAHA WAKIILLADU:

Markuu arkay:-	Qodobka 14aad, 34aad (3), 53aad, 54aad, 55aad, 74aad, 77aad iyo 78aad ee Dastuurka Jamhuuriyadda Somaliland.
Markuu Aqoonsaday:-	Waajibaadka Dastuuriga ah ee ka saaran Golaha Wakiillada Xeerarka Maaliyadda iyo dhammaan arrimaha la'xidhiidha ee ay ka mid tahay in la' helo xeer, si' loo fuliyo awoodda Golaha ee dabagalka iyo ilaalinta hadntida Qaranka.
Markuu arkay:-	Baahida loo qabo in la'diyaariyo xeer lagu nidaamiyo dakhliga guud ee dalka, cashuuraha, ilaha dhaqaalaha, fulinta iyo dabagalka miisaaniyadda.
Markuu xaqiiqsaday:-	In xeerarkii hore u jirey aanay ka turjumeyn baahida ku saabsan diyaarinta dakhliga iyo dhisidda hay'adaha maamula ilaha dakhliga, sida kastamada iyo cashuuraha berriga.
Markuu Ogaaday: -	In dakhligu halbawle u yahay socodsiinta hawlaha qaran, una baahanyahay in tub habboon loo jeexo Maamulkiisa, diyaarintiisa iyo dabagalkiisaba.
Markuu tixgaliyay:-	Doodihii, aragtiyihii iyo afkaartii qiimaha lahayd ee qaybaha kala duwan ee bulshada, sida: aqoonyahannada, sharciyaqaannada iyo mudanayaasha Goluhu ka soo jeediyeen si' loo helo xeerka hay'adaha dakhliga oo ku dhisan aqoon, lagana wada qayb qaatay dooddiisa.

WUXUU

Cod aqlabiyad ah **(41 cod)** oo gacan taag ah ku Ansixiyay **Wax ka badelka iyo Kaabista Xeerka Dakhliga Guud iyo Cashuuraha Somaliland** Xeer **Lr. 72/2025**, halka hal **(1)** Mudane ka Diiday, **(13)** Mudane ka aamuseen, **Gudoomiyuhuna muu codayn** sida caadada ah.

ALLAA MAHAD LEH

C/risaaq Siciid Ayaanle	**Siciid Mire Faarax (Giire)**
Xoghayaha guud ee Golaha Wakiilada JSL	**G/X ahna K/S Gud. Golaha Wakiilada JSL**

GOLAHA WAKIILADA
JAMHUURIYADDA SOMALILAND

GOLAHA WAKILADA
ARKIFIYADA
J.SOMALILAND

JAMHUURIYADDA SOMALILAND

GOLAHA WAKIILLADA

Wax ka badelka iyo Kaabista Xeerka Dakhliga Guud
iyo Cashuuraha Somaliland

Xeer Lr. 72/2025)

XAFIISKA ARKIIFIYADA
MADAXTOOYADA

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND

Jamhuuriyadda Somaliland

GOLAHA WAKIILLADU:

Markuu arkay:-	Qodobka 14aad, 34aad (3), 53aad, 54aad, 55aad, 74aad, 77aad iyo 78aad ee Dastuurka Jamhuuriyadda Somaliland.
Markuu Aqoonsaday:-	Waajibaadka Dastuuriga ah ee ka saaran Golaha Wakiillada Xeerarka Maaliyadda iyo dhammaan arrimaha la'xidhiidha ee ay ka mid tahay in la' helo xeer, si' loo fuliyo awoodda Golaha ee dabagalka iyo ilaalinta hadntida Qaranka.
Markuu arkay:-	Baahida loo qabo in la'diyaariyo xeer lagu nidaamiyo dakhliga guud ee dalka, cashuuraha, ilaha dhaqaalaha, fulinta iyo dabagalka miisaaniyadda.
Markuu xaqiiqsaday:-	In xeerarkii hore u jirey aanay ka turjumeyn baahida ku saabsan diyaarinta dakhliga iyo dhisidda hay'adaha maamula ilaha dakhliga, sida kastamada iyo cashuuraha berriga.
Markuu Ogaaday: -	In dakhligu halbawle u yahay socodsiinta hawlaha qaran, una baahanyahay in tub habboon loo jeexo Maamulkiisa, diyaarintiisa iyo dabagalkiisaba.
Markuu tixgaliyay:-	Doodihii, aragtiyihii iyo afkaartii qiimaha lahayd ee qaybaha kala duwan ee bulshada, sida: aqoonyahannada, sharciyaqaannada iyo mudanayaasha Goluhu ka soo jeediyeen si' loo helo xeerka hay'adaha dakhliga oo ku dhisan aqoon, lagana wada qayb qaatay dooddiisa.

Wuxuu Ansixiyay

Wax ka badelka iyo Kaabista Xeerka Dakhliga Guud iyo Cashuuraha Somaliland

Xeer Lr. 72/2025)

CUTUBKA 1

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

GOLANA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

FASIRAADDA, MABAADII'DA, AASAASKA HAY'ADDA DAKHALIGA, HANNAANKA CASHUUR URURINTA IYO DAMBIYADA

QAYBTA 1
FASIRAADDA IYO MABAADII'DA XEERKA

Qodobka 1aad
Magaca Xeerka

Magaca xeerkani waa: **Xeerka Dakhliga Guud iyo Cashuuraha Somaliland Xeer Lr. 72/2025.**

Qodobka 2aad
Erey Bixinta Xeerka

Xeerkan haddii aan si' kale loo waajihin waxyaabaha soo socda waxa looga jeedaa: -

Urur ciyaareed aan macaash doon ahayn (Amateur sporting association):-	Waxa looga jeedaa urur kasta oo ujeeddadiisa ugu muhiimsani ama ujeeddadiisu keliya tahay horumarinta ama maamulidda ciyaaraha ama ciyaar iyo kuwa xubnahoodu ka kooban yihiin keliya xubno ciyaareed oo aan macaash doon ahayn ama kuwo urur ahaan ula bahoobay, xubnahooduna ka kooban yihiin keliya shakhsiyadda ciyaareed oo aan macaash raadis ahayn.
Ansaxin (Approved):-	Waxa looga jeedaa ansixinta uu sameeyay wasiirku si' waafaqsan xeernidaamiyaha lagu tilmaamay qodobkan 51aad.
Khasaaraha la'qiimeeyey (*Assessed lost*)):-	Waxa looga jeedaa sida uu ugu dhigan yahay qodobkan 107aad.
Xaqiijin (*Assessment*):-	Waxa looga jeedaa: - I. Hubsiimada dakhliga la'cashuuray iyo xaddiga cashruureed ee Cashuur-bixiye ka bixin doono cashuur sannad dakhliyeedka sida ku xusan xeerkan, waxa ku jira qiimaynta la'rumeysan yahay sida ku xusan qodobkan 155aad. II. Hubsiimada dakhliga kirada iyo qaddarka cashuureed ee uu ka bixinayo shakhsi dakhliyeedkiiba, sida uu dhigayo xeerkani. III. Hubsiimada qiimaha ganaax cashuureed ee uu ku bixinayo shakhsigu, sida ku xusan xeerkan. IV. Go'aan kasta oo agaasime, kaas oo xeerkani u qalma in lagu sameyo is'hortaag iyo rafcaan.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND

Lajire (*associate*)) **:-**

Waxa looga jeedaa:-

(i) Qof kasta oo aan ahayn shaqaale, isla markaasna ku hawl gala tilmaamaha, codsiga, soojeedinta ama rabitaanka shakhsi kale, ha'lahaadaan xidhiidh ganacsi ama yaanay lahaanin sidoo kale haddii ay amaradaas iyo codsiyadda, soojeedinta, rabitaanaddu yihiin qaar lagula xidhiidhay shakhsiga hore ee sare ku xusan, haddaba xaaladdan labadoodaba, waxa loo qaadan doonaa sidii laba wadajireyaal.

(ii) Iyada oo aan la'soo koobin sida guud ee uu u dhigay qodobka (e)(i), kuwan soo socda waxa loo qaadan karaa lajire qof:-

B- Qaraabo qof, haddiiba agaasimuhu uu ku qanco in labadooduba ay ku hawl galaan si'waafaqsan tilmaamaha, codsiyada, soojeedimaha ama rabitaanka qofka kale.

T- Wadaage qof, haddiiba uu agaasimuhu ku qanco waa in labadooduba ay ku hawl galan si'waafaqsan tilmaamaha, codsiyadda, soojeedimaha ama rabitaanka shakhsiga kale.

J- Wadaaggaas oo qof kastaa uu yahay la'wadaage, iyada oo qofkaasi keligii yahay ama si'wadajir ah, iyada oo la'dabaqayo qodobkan ay maamulayaan 50% wax ka badan oo xuuquuqo dakhli ah ama raasamaalka wadaagga.

X- Ammaano hayaha ama amaano haynta, taas oo qofka ama lajirahiisu iyada oo mar labaad la dabaqayo qodobkan uu ka faa'iideysto ama laga yaabo in uu ka faa'iideysto.

KH- Shirkad (Company) taas oo qof keligii ama uu raacsan yahay lajire ama lajireyaal iyada oo la' dabaqayo qodobkan uu gacanta ku hayo, si toos ah ama si isku badhxan, boqolkiiba konton ama wax ka badan oo awoodda cod-bixinta ee shirkadda si' toos ah ama shirkado (Company), wadaag, ammaano hayn isku badhxan.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

D- Haddii uu qofku yahay wadaage, la'wadaagaha la'wadaaga dhexdiisa, kaas oo keligii ama uu raacsan yahay wada jir ahaan, lajire iyada oo ladabaqayo qodobkan, in uu gacanta ku hayo boqolkiiba konton ama wax kabadan oo xuquuq dakhliya ama hantida shirkadda ah.

R- Haddii qof uu yahay ammaano hayaha ammaano u haya qof kasta oo kale oo ka faa'iideysta ama laga yaabo in uu ka faa'iideysan doono.

S- Marka uu qofku yahay shirkad (Company):-

(i) Qofka keligii ama ay la'socdaan lajire ama lajireyaal iyada oo mar labaad la'dabaqayo qodobkan, gacanta ku haya boqolkiiba konton ama wax kabadan oo awoodda
codeynta ee shirkadda oo si toosa ama iyaga oo kali ah ama isutag shirkado, wadaag ama ammaano hayn.

(ii) Shirkad kale taas oo qofka lagu soo sheegay faqradda hoose(i) uu yahay lajire ama lajireyaal, iyada oo
mar labaad la'dabaqayo qodobkan uu gacanta ku hayo boqolkiiba konton ama in kabadan oo awood cod-bixin shirkad kale ah, si' toos ah ama si' kale ugu xidhan shirkado, wadaagyo ama ammaano hayn.

Hay'ad(Authority):- Waxa loola jeedaa Hay'adda Dakhliga Somaliland ee lagu aasaasay Qodobkan 7aad.

Laan (Branch):- Waxa loola jeedaa goob uu qof ku ganacsado oo ay ku jirto:-

I. Goob uu qofku kaga shaqaysto ganacsigiisa, kaas oo aan ahayn wakiil guud oo qaab madax banaan iskii ugu fuliya hawl caadiya oo wakiilasho ganacsi.
II. Goobta uu qof u isticmaalo, isticmaalayo ama uu rakibayo qaybo mashiinno baaxad leh.
III. Goobta uu qof ugu kaga hawl galo dhismaha, isku-xidhxidhida iyo rakibaada mashruuc gaadhaya sagaashan cisho ama wax kabadan, waxaa ku jira

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

	meesha uu shakhsigu ugu hawlgalo kormeer la'xidhiidha mashruucaas.
Ganacsi (Bussenes):-	Waxa ku jira hawlaha ganacsi kasta, xirfad, shaqo ama sahamin/socdaal oo leh ujeeddo ganacsi, balse aanay ku jirin shaqo.
Hanti ganacsi (Business asset):-	Waxa loola jeedaa hantida loo isticmaalo ama loo diyaariyey loona hayo si' loogu isticmaalo ganacsi; waxaana ku jira hanti kasta oo loo hayo iib ganacsi ama hanti kasta oo shirkadeed ama wadaag.
Dayn ganacsi (Business debt):-	Waxa loola jeedaa:- b- Haddii Daynle ama qaanle:- I. Qaan waajibtay ama mid laga helayo hati ganacsi ama kharash loo isticmaalayo ganacsi. II. Qaan waajibtay oo gaadhay wakhtigii lagu bixinayey oo laga helayo hanti ganacsi ama lagu galayo kharash ganacasi. III. Qaan kasta oo waajibtay oo la'xidhiidha wadaag ama shirkad. t- Haddii qaamaysane, waajib dayneed oo kasta oo lagu leeyahay qaamaysane taas oo lagu galay ama ka soo jeeda hawlaha ganacsi ee uu leeyahay qaamaysanahu.
Dakhli Ganacsi (Business income):-	Waxa uu macnaheedu yahay sida lagu sheegay qodobka 87[aad].
Dakhliga Cashuur-galka ah (Chargeable income):-	Waxa macnihiisu yahay sida lagu sheegay qodobkan 84[aad].
Dakhli ammaano Cashuur-galka ah oo la'xidhiidha sannad dakhliyeedka:-	Waxa loola jeedaa: - b- Dakhliga duuduuban ee amaano haynta (trust) ee sannadkaas la'xisaabiyey waa haddii ammaano-haye yahay cashuur-bixiye dalka deggan oo laga jaray. t- Wadarta xaddiga lagu ogolaaday xeerkani in loo jaro kharashaad ama khasaare uu ammaano-haye galay iyada oo dakhli la'raadinayo.

"Agaasime":-	Waxa loola jeedaa Agaasimaha Guud ee lagu magaacabay gudaha cutubka kowaad qaybta labaad ee xeerkan.
Shirkad: -	Waxaa loo la jeedaa shirkad sida lagu fasiray xeerka Shirkdahada Somaliland Xeer Lr. 80/2018
Saldhigga qiimaha (Cost base):-	Waxa loola jeedaa marka laga hadlayo hanti, sida lagu sheegay qodobkan 120[aad].
Maxkamad (Court):-	Macnaheedu waa hadba Maxkammadda awoodda u leh.
Buundo lacageed (Currency point):-	Waxa ay u taagan tahay qaddarka shillin Somaliland ee lagu sheegay jaantuska koowaad ee xeerkan. (Eeg jaantuska koowaad ee xeerkan).
Saami amaah (Debenture):-	Waa saami amaah ku dhashay oo ay ku jiraan saamiga amaahda ku dhashay ee suuqyaalka ah (Debenture stock), guryo amaah ah (Mortgage), alaabta dhisme oo amaaha,(mrotage stock), qaan, hanti qaameysan ama shay lamid ah oo ka marag kacaya qaan, ha ahaato mid dammaanad leh ama mid aan dammaanad lahayn.
Qaan bislaatay (Debt obligation):-	Macnaheedu waxa uu yahay waajibaad bixinta qaan lacageed oo la'siinayo qofka lahaa oo ay ku jirto xisaabaadka taagan ee la' bixinayo iyo waajibaadka ka dhashay ballanqaadyada, wax iswaydaarsiga iyo dammaanad qaadka.
Ku tiirsane (Dependant):-	Marka lag hadlayo qofka xidhiidh la'leh xubin ka tirsan sanduuqa dhaqaalaha hawlgabka, macnaheedu waa xaaska xubintaas, ilmo kasta oo uu ku jiro kuwa la'korsaday kaas oo ka yar siddeed iyo toban jir ama qaraabo kasta oo kale, taas oo agaasimuhu uu ku qancay kutiirsanaanta taageerada xubintaas.
Hantida la khaarajiyay: -	Waxaa loola jeedaa hanti qiimo dhacday (depreciation) ama duugawday, taas oo iib-gashay faa'iidana soo saartay
Dhaqan ka bax (*Disposal*):-	Waxa ay leedahay macnaha ku jira qodobkan 119[aad].

Macaash saami *(Dividend)*:-	Waxa ku jira:- b- Marka ay shirkaddu u soo saarto saamileyaasha warqad muujinaysa dayn dulsaar leh ama qiimaha uu joogo saamigu wakhtigaas:- I. Marka ay dhacdo in saamiileyaashu tixgeliyaan, qaddarka la'midka ah ama ka badan qiimihii asalka ahaa ama qiimaha uu joogo hadda saamiga amaahda ka dhashay. II. Marka ay dhacdo in aanay saamiileyaashu qaddarkaasi siinnin, qaddarka la'midka ah ama ka badan qiimihii asalka ahaa ama qiimaha uu joogo hadda saamiga amaahda ka dhashay inta ay is dheer yihiin. t- Qaybin kasta ama ka noqosho kasta oo saami iibsi ama la'sameeyey iyada oo lagu jiro xaalad musallaf, si' loo helo qiimaha ugu yar ee saamiga la'gaday ama laga noqday ama u taagan musallaf. j- Xaaladda qayb ahaan la'celiyo raasamaalka, guddi kasta oo la'sameeyo oo ka baxsan qiimaha saamiyadii la'carbuuntay oo jabay. x- Xaaladda dib loo dhisayo shirkadda, guddi kasta oo lagu sameeyo saamiyada oo ka baxsan qiimahii la'carbuuntay ka hor dib u dhiska. Qiimaha dayn kasta ama xaddiga qiimaha loo guday hanti ama adeeg, qiimaha hanti kasta ama adeeg la'qabtay ama xaddiga xil daymeed oo ay soo saartay shirkaddu, si' ay uga faa'iidayso, saamiileyaasha shirkadda ama lajire saamile illaa heerka ay kalawareejinta nooceedu tahay macaash qaybsi.
Shaqaale (employee):-	Waxa loola jeedaa qof kasta oo ku hawlan ama haya shaqo.
Loo Shaqeeye (Employer):-	Macnaheedu waa shakhsi kasta oo hawlgeliya ama mushahar siiya shaqaale.
Shaqo (Employment):-	Macnaheedu waa: I. Jagada uu hayo qof shaqo haya ama ku gudajira shaqo uu u hayo qof kale. II. Agaasinka shirkadeed

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

III. Jagada uu hayo ku hela mushahar sugan ama mid aan sugnayn.

IV. Xil-haynta ama ku hawlgelidda xilka xafiis kasta oo dawladeed.

Dakhliga shaqo:- Waxa ay leedahay macnaha ku xusan qodobkan 88aad.

Urur leh cashuur dhaaf (Exempt organisation):- Macnaheedu waa shirkad kasta, hay'ad ama ammaano-haye qaanuuni ah.

b- kaas oo ah:-

I. Urur ciyaareed aan macaash doon ahayn.
II. Urur diineed, samafal ama waxbarasho dan guud ah.
III. Urur ganacsi, shaqaale ama dallad ururro loo shaqeeye oo lagu diiwaan galiyay sharciga Somaliland ama urur ujeeddada loo asaasey tahay si' loo dhiirrigeliyo beeraha, macdanta, dalxiiska, warshadaynta ama ganacsiga iyo warshadaha Somaliland.

t- Mid lagu soo saaray go'aan qoraal oo uu soo saaray agaasimaha markaas xilka haya, taas oo sheegaysa in uu yahay urur laga dhaaafey cashuurta.

j- Mid aan ahayn mid wareejin kara dakhligiisa, hantidiisa ama rasamaalkiisa si'looga faa'iidaysto dano shakhsiya.

Dhaqasho (Farming):- Macnaheedu waa xoolo dhaqid, beer fallid, bustaan/asando, cilmi-beereed ama hawlo kasta oo la'mid ah.

Hay'ad Maaliyadeed (Financial institution):- Macnaheeddu waa qof kasta oo ku hawlan ka ganacsiga lacago uu ka guddoomo dadweynaha ama ogolaansho siinta dhigaal lacageed oo lagu bixin doono marka dib loogu baahdo, ka dib muddo cayiman ama ogeysiis ka dib ama hawl kasta oo la'mid ah oo iib ama isku beddelka warqadaha daynta, shahaadooyinka, ballan qaadyada ama dammaanadaha kale iyo u isticmaalka dhaqaalaha gebi ahaaanba ama qayb ahaan amaaho, maalgashi ama hawlgal kasta oo kale oo uu sharci banneeyey ama hab-dhaqanka macaamilka bangiyada ee xisaabaadka (Account) iyo halista ka iman karta ganacsigaas.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

SOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

Dakhli ilo Shisheeye (Foreign-source income):- Macnaheeddu waa dakhli kasta oo ka yimid ilo ka baxsan gudaha Somaliland.

Dakhli duuduuban (Gross income):- Macnihiisu waa sida ku xusan qodobka 86aad.

Faa'iidada duuduuban (gross turnover):- Marka ay tahay cashuur-bixiye deggan sannad dakhliyeed kasta, macnaheedu waa:-

b- Qaddarka ku yaalla xisaabta ka la'aqoonsan yahay ee cashuur-bixiyaha ee ah iibka guud ee laga helay ganacsiga ama hawsha sannad dakhliyeedkaas oo ay ku jirto dakhliga guud ee ka soo baxay, iibka badeecada dhaqan ka baxa ahayd, iyada oo aan laga jarin kharash ama khasaare oo la' galey sidii qaddarkaas loo heli lahaa.

t- Haddii ay jirto qaddarka ku yaalla xisaabta la' aqoonsan yahay ee cashuur-bixiyaha qaddarkaas u soo baxay faa'iido ahaan cashuur-bixiyaha sannad dakhliyeedkaas taas oo laga helay dhaqan ka baxa hantida ganacsiga oo aanay ku jirin badeecadda ganacsigu, haddii uu ka badan yahay khasaaraha uu galay cashuur-bixiyuhu Sannadkaas ee dhaqan ka baxa hantida.

Qofka laxaadka la' (Incapacitated person):- Macnaheedu waa qof kasta oo deegaan ah oo lagu xaqiijiyay shuruucda Somaliland in uu ku sugan yahay xaalad caafimaad darro maskaxeed.

Amaano hayaha qofka lixaadka la (Incapacitated person's trust):- Macnaheedu waa ammaano-hayn loo asaasay si'loogu faa'iideeyo shakhsi aan laxaad lahayn.

dhisme warshadeed (Industrial building):- Macnaheedu waa dhisme kasta oo gabi ahaan ama qayb ahaan loo isticmaalay ama loo diyaariyey si'loogu adeegsado:-

b- Hawlaha warshadaynta

t- Daraasadda ama horumarinta sare u qaadaysa hababka cusub ee warshadaynta.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

	j- Hawl-gal macdan qodid. x- Ganacsi hudheel loogu talo galay; kh- Cusbitaal loogu talo galay; c- Goob ganacsi loogu talo galay;
Heshiis caalamiya: -	Waxaa loola jeedaa heshiis dawlada shisheeye lala galay oo laba dhinac ah taas oo ka dhalatay in ay dhinacyadu midba midka kale xuquuq ku yeesho.
Dhisme caymiska Nafta (Life insurance building):-	Waxaa loola jeedaa macnaha lagu sheegay Qodobkan 85aad (3)
Hay'addaha la cayimay-(Listed institution):-	Macnaheddu waa hayaddaha lagu cayimay shaxdda labaad ee Xeerkan.
Local Authority: -	**waxaa loola jeedaa maamulka dawladaha hoose ee JSL.**
Khidmadda maamulka (Management charge):-	Macnaheedu waa lacaq bixin kasta oo la'siiyay qof kasta oo aan ahayn mushahar shaqo oo loo bixiyay khidmad maamul, si' kastaba ha' loo xisaabiyee.
Warshadayn (Manufacturing):-	Macnaheeddu waxa weeye marka uu ku dhaco isbeddel gabi ahaan hantida guurtada ah oo ay ku jiraan koranto dhalinta iyo biyo siinta.
Wasiir (Minister):-	Waxa loola jeedaa wasiirka haya xilka Wasiirka Wasaaradda Maaliyadda.
Macdan qodista "(Mining operations):-	Waxa ku jira qaab kasta ama hab kasta oo macdan lagaga helayo dhulka ama wax ciidda ka mid ah.
Bixinta kheyraadka dabiiciga ah (Natural resource payment):-	Macnaheeddu waa:- (i) Bixinta oo ay ku jirto abaalgud ama wax la mid ah oo lagu bixinayo in macdan lagu gurto ama kheyraad nool ama aan noolayn lagaga gurto dhulka. (ii) Bixinta, loo xisaabiyay gabi ahaanba ama qayb ahaan oo ku salaysan tirada ama qiimaha macdanta ama kheyraadka nool ama aan noolayn ee dhulka laga gurtay.

Qiimaha magac u yaalka ah (Nomial Value):-	Marka la'xidhiidhinayo saami ama saami amaah ka dhashay, Macnahiisu waa qaddarka la' laga bixiyey saamiga oo naqada ama qaddarka uu hore u taagnaa saamiga amaahda ka dhashay oo ay ku jirto qiimaha dheeraadka ah ee laga bixiyey saamiga ama saamiga amaahda ka dhashay.
Qof aan deegaan ahayn (Non-Resident person):-	Waxaa loola jeedaa macnaha lagu sheegay qodobkan 83aad.
Wadaag-(Partnership):-	Macnaheeddu waa isutagga shakhsiyaad ganacsi ku hawlan oo macaash wadaag ah.
Bixin-(Payment):-	Waxa ku jira qaddar kasta oo la'bixiyay ama la'bixin doono naqad ahaan ama alaab ahaan iyo nooc kasta oo leh qofka isku badalasho qiimadeed ama faa'iido.
Qof (person):-	Waxa ku jira qofka caadiya ah, wadaage, Amaano-haye, shirkadd, sanduuq hawl-gab, dawlad, maamulka hoose ee siyaasadda dawladda iyo hay'adaha la cayimay.
Dakhli hantiyeed (Property Income):-	Waxaa loola jeedaa macnaha lagu sheegay qodobkan 89aad
Cashuur-bixiyaha kumeel-gaadhka ah (Provisionnel payement):-	Macnaheeddu waa dadka lagu yeelan karo cashuurta kumeel-gaadh ah sida ku xusan qodobkan 157aad.
ka faa'iideyste mudnaanta leh (*Qualified* beneficiary):-	Macnaheeddu waa shakhsiga lagu sheegay ee AMAANO-HAYN.
ka faa'iideyste mudan AMAANO-HAYN - (*Qualified beneficiary trust*):-	Macnaheeddu waa:- b- AMAANO-HAYN xidhiidh ahaan uu shakhsiga aan ahayn ka ku deeqay, uu leeyahay awoodda kaliya ee uu isticmaali karo shakhsigaasi (to vest corpus) ama dakhliga AMAANO-HAYN ee shaksigaas. t- AMAANO-HAYN kaas oo ka faa'iideystaha kaliya uu yahay shakhsi ama ashkhaas dhaxlayaashiisa ama

SOLANA WAKILADA ARKIIFIYADA

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

	cidda uu magacaabay, laakiin kuma jirto AMAANO-HAYN taas oo ka faa'iideysteyaashu yahay shakhsi aan Awood la hayn.
Qaraabo- (relative):-	Marka la la 'xidhiidhinayo qof-macnaheedu waa:- I. Ka farcame, ku abtirsade mid ka mid ah awoowoyaasha qofkaas ayaa loo aqoonsanayaa qaraabo ama ilmo uu korsaday ee qofkaas ama lammaanaha isqaba midkood qofkaas. II. qaraabada Lamaanaha isqaba midkood ama qof kasta oo lagu cayimay faqradda sare ku xusan (i) ee xubintan
Kiro- (Rent):-	Macnaheeddu waa bixin kasta oo ay ku jirto horumarin ama qiime u dhigma oo loo bixiyay si' isticmaalka ama degitaan ama xaqa isticmaalka ama degidda dhul ama dhisme.
Dakhli kiro (Rental income):-	Markay la xidhiidho sanad dakhliyeed qofka, macnaheeddu waa wadarta isugeyntqadarka kiro ee ka soo gashay qofkaas kiro hanti ma guurto ah oo ku taal Somaliland iyadoo laga goynayo kharashaadka iyo khasaaraha uu ku galay qofka leh hantidaas.
Xeerarka la'laalay (Repealed legislation):-	Macnaheedu waa Xeerka Cashuuraha Toosan L /No: 89/96, Xeerka Cashuurta Gadida ee L/NO : 84/96, & dhammaan Xeernidaamiyeyaashoodii loo soo saaray.
Shirkad deggan:-	Waxaa loola jeedaa macnaha lagu sheegay qodobkan 79aad.
Qof degan:-	Waxaa loola jeedaa micnaha lagu sheegay Qodobkan 78aad.
Wadaage deggan:-	Waxaa loola jeedaa micnaha lagu sheegay Qodobkan 81aad.
Shakhsi deggan:-	Macnaheeddu waa ruux deggan, shirkad degan, wadaag deggan, amaano-haye deggan, maal hawl-gab deggan, dawladda Somaliland ama qayb hoosaad siyaasadeed ee dawladda Somaliland.
Sanduuq hawl-gab oo deggan:-	Waxa loola jeedaa macnaha lagu sheegay qodobkan 82aad.
Cashuur-bixiye deggan:-	Waxaa loola jeedaa cashuur-bixiye dalka deggan.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

AMAANO-HAYE deggan:-	Waxaa loola jeedaa macnaha lagu sheegay qodobka 80aad.
Sanduuqa hawl-gabka:-	Macnahiisu waa lacag hawl-gab ama sanduuq loo aasaasay in si' joogto ah oo lagu ilaaliyo ama loogu daryeelo kaliya midkood ama labadaba ujeeddooyinkan soo socda:- I. gunnada la' siiyo xubnaha sanduuqa marka ay hawl-gab noqdaan. II. gunnada la' siiyo ku tiirsanayaasha xubnaha sanduuqa haddii ay dhimasho ku timaaddo qofka xubin ka ah sanduuqa hawl-gabka ah.
Dakhli (Revenue):-	Macnaheeddu waa cashuuro, takhliifaad, ajuuroyin, ganaaxyo ama lacago kale oo xeerkani soo rogay ama lagu soo ururiyey iyo qodobbada gaarka ah ee xeerarka uu dhigey jaantuska toddobaad.
Ajuuro (Royalty): -	Waxaa loola jeedaa ajuuro ama xuquuq ay dawlada ka hesho hanti ay leedahay oo ay kiraysay.
Wareejiye (Settlor):-	Macnaheedu waa qof kasta oo kala wareejiyey hanti ama u beddelay ama u rogay wax faa'iido leh, iyada oo wax faa'iido ah ugu jirin ama ay faa'iidada ku jirtaa ay tahay mid ka hoosaysa qiimaha suuqa ee hantidaas la' wareejiyay ama faa'iidadaas la' beddeley malintii la' wareejiyay ama la' beddelay, hantidaas la'wareejiyey ama faa'iidadaas la' beddelay maalintii la' wareejiyey ama la' beddelay.
Wareejiye ammaano hayn (Settlor trust):-	Macnaheedu waa ammaano hayn lagu aaminay dhammaantii ama qayb ka mid ah waxa uu leeyahay wareejiyuhuu:- (i) Awood uu ka noqdo ama uu beddelo ammaano hayn si uu u heli lahaa manaafacaadka raasamaalka ama wixii dakhliya ammaano haynta. (ii) Dib u celinta dulsaarka raasamaalkii amaano haynta ama dakhligii soo galay.
Deggannaansho muddo gaaban:-	Macnaheedu waa ruuxa deggan oo aan ahayn muwaadin Somaliland u dhashay, balse jooga Somaliland muddo ama muddooyin aan ka badnayn laba sanno.

Sannad dakhliyeedka la' beddeshay:-	Waxa loola jeedaa macnaha lagu sheegay qodobkan 108[aad].
Cashuur:-	Macnaheedu waa cashuur kasta oo lagu soo ragoy xeerkan.
tab/Xeelad Cashuur ka dhuumasho:-	Waxa ku jirta macaamilo kasta oo ujeeddadeedu tahay ka dhuumasho ama hoos u dhigid cashuur waajibtay.
Loo-shaqeeye cashuurta laga dhaafay:-	Macnaheedu waa loo shaqeeye dakhligiisa laga dhaafay cashuurta.
Cashuur bixiye:-	Macnaheedu waa qof kasta oo hela qaddar cashuur-galka ah, si' waafaqsan xeerka waxa ay ku jiraan kuwan:- I. Qof kasta oo gala khasaare la'qiimeeyey sannad dakhliyeedka. II. Ujeeddo kasta oo waajibinaysa xisaab celin, qof kasta oo uu sharcigu farayo keenista Xisaab celin.
Heshiis gacansiin farsamo:-	Macnaheedu waa heshiis ballanqaad oo ka dhexeeya dawladda Somaliland iyo dawlad shisheeye ama hay'adaha lagu cayimay bixinta heshiish lagu gacansiinayo farsamo-ahaan Somaliland.
Badeecad ganacsi:-	Waxa ku jira wax kasta oo la' soo saaray, la' warshadeeyey, la' soo iibsaday ama haddii kale la' warshadayn doono, la' iibin doono, la' beddelan doono iyo alaabta kale ee u diyaarsan in la quuto.
Sannad dakhliyeedka ku meel-gaadhka ah:-	Waxa loola jeedaa macnaha lagu sheegay qodobka 108[aad].
AMAANO- (Trust):-	Waxa loola jeedaa hab kasta oo loo diyaariyay hantida ammaano ahaan oo loogu dhiibay ammaano haye.
Amaano-haye:-	Waxa ku Jira:- I. Qof kasta oo la' magacaabo ama ku yimaadda heshiish dhinacyadu wada gaadheen, dardaaran, amar ama caddayn maxkamadeed ama hawlgelin xeer. II. Fulliye, maamule, barbaariye (tutor) ama horjooge.

	III. Xaraashe musallaf ama maamul garsoor.
	IV. Qof kasta oo leh maamulka ama illaalinta hantidda ammaano oo loo hayo.
	V. Qof kasta oo ku sifoobay daacadnimo ammaano hayn.
	VI. Qof kasta oo haya masuuliyad gaar ah ama mid rasmi ah oo uu ku hayo, ku agaasimo, ku illaaliyo ama ku maareeyo hanti kasta oo uu leeyahay qof sharci ahaan naafo ah.
	VII. Qof kasta oo maamula hantida ay leedahay hay'ad samafal gaar ah ama mid la' mid ah.
Lahaansho qarsoon:-	Arrin la' xidhiidha shaqsi aan ahayn qof caadi ah, macnaheeddu waa dulsaar loo hayo ama lagu leeyahay shaqsigaas, si' toos ah ama si' dadban oo uga jirta shirkado, wadaagyo ama qof ammaano u haya ama mid shaqsi / qof aanu dhammaanteed wada lahayn.
Wakiil Cashuur-haye:-	Waxa loola jeedaa qofka loo xilsaaray qabashada/haynta cashuureed si' waafaqsan xeerkan.
Sannad Dakhliyeed:-	Waxa loola jeedaa muddo dhan laba iyo toban bilood oo ku dhammaanaysa 31-ka Diisasambar oo ay ku jirto sannad dakhliyeed la' beddeshay iyo sannad dakhliyeedka Ku meel gaadhka ah.

Qodobka 3aad

Ujeedooyinka Xeerka

1. In la' abuuro nidaam cashuur bixineed oo ay bulshadu ku kalsoonaan karto si' sare loogu qaado aaminnaada ay bulshadu ku qabto hay'adaha dawladda .
2. In la' helo xeer curinaaya/lagu waajibyeelaayo cashuuraha iyo taakaaliifta ay lagama maarmaanka u tahay in ay bixiso buishada somaliland si' loo helo nidaam dawliya oo dhaqaale ahaan hanan kara waajibaadyada kala duwan ee ka saaran bulshadiisa.
3. In la' helo xeer si' cad loogu jaan-goynaayo nooca iyo qaddarka (percentage) cashuureed ee ay waajibka ku tahay bixinteedu qofka muwaadinka ah.
4. In sare loo qaado ama la' kobciyo dakhliga guud ee dawladda si' sare loogu qaado adeegyada bulsho iyo mashaariicda horumarineed ee ay dawladdu bixiso.

5. In la' abuuro hannaan dawliya oo dakhli ururineed oo ku salaysan isla xisaabtan iyo daah-furnaan ay saldhig u tahay nidaamka dawlad wanaaggu.
6. In la' tayeeyo qaabka dakhli uruurinta iyo cashuuraha berrigga.
7. In la' helo xeer si' siman loogu fuliyo dhammaan cid kasta oo cashuuri ku waajibtey ha' noqdo muwaadin ama ajaanib kuu doono'e.
8. In si' cad muwaadiniinta loogu shaaciyo habka dakhli uruurinta cashuuraha.
9. In sare loo qaado xaqa ay muwaadiniintu u leeyihiin helidda xogta dhabta ah ee cashuuraha dakhliga ee dalka ka soo xarooda sannad walba.
10. In la' fududeeyo qaabka dakhli ururinta cashuuraha taas oo u sahlaysa muwaadiniinta in ay si' sahlan u bixin karaan cashuuraha ama takaaliifta ku waajibtay iyaga oo gudanaaya waajibaadkooda cashuur bixineed ee Dastuuriga ah.
11. In la' abuuro hannaan fudud oo sharci oo ay dawladdu kula xisaabtanto qof kasta oo ka gaabiya gudashada waajibaadka bixinta cashuurta ku waajibtay, iyada oo hannaankani isla dhinaca qofkana uu siinaayo xaqa la' xisaabtanka ee hay'adaha dakhli ururinta haddii uu cabasho ka keeno.

Qodobka 4aad
Saldhigga Sharci ee Cashuuraha

1. Haddii aan xeerka si' kale loogu sheegin qof kasta oo muwaadin ah ama ajaanib ah oo sifo sharci dalka ku joogaa waxa ay leeyihiin waajibaad siman sharciga hortiisa si' waafaqsan qodobka 8aad, faqraddiisa 3aad ee Dastuurka JSL.
2. Haddii aan xeerkan ama xeer kale si' kale loogu sheegin qofka muwaadinka ah iyo qofka ajaanibka ah ee dalka sifo sharci ku joogaa way ka siman yihiin waajibaadyada cashuur bixineed ee xeerkan lagu waajibiyey.
3. Si' waafaqsan qodobka 34aad Faqraddiisa 3aad ee Dastuurka JSl qof kasta oo muwaadin ah/ama ajaanib ah oo dalka sifo sharci ah ku jooga waxa ku waajib in ay si' hagarla'aan ah u bixiyaan cashuuraha iyo takaalifta ku waajibtay ee xeerkan lagu jideeyey bixinteeda.
4. Si' waafaqsan qodobka 14aad, faqraddiisa 1aad ee Dastuurka JSL cashuuraha iyo takaaliifta kale ee xeerkan lagu jideeyey bixintooda waxaa saldhig u ah danta iyo masaaliixda guud ee bulshadda Somaliland.
5. Waxaa reebban in cashuur ama takaaliif aan xeer Baarlamaan lagu jideyn ama lagu soo rogin dalka JSL laga hirgaliyo, bulshadana lagu waajibiyo bixinteeda. Sidaa awgeed waxaa reebban in la jideeyo cashuur ama takaaliif aanu Golaha Wakiilladu ee JSL si cad ugu jideyn xeer Baarlamaaan si' waafaqsan qodobka 14aad, faqradihiisa 1aad, 2aad iyo qodobka 54 aad, faqraddiisa 1 aad ee Dastuurka JSL.
6. Si' waafaqsan qodobka 14 aad, faqraddiisa 2 aad ee Dastuurka JSL waxaa reebban in wax-ka-badel lagu sameeyo cashuuraha lagu waajibiyay xeerkan iyo qaddarka (percentage) cashuureed ee qofka ku waajibtay in uu bixiyo ee lagu sheegay xeerkan ama xeer kale oo

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

dhaqan-gal ka ah dalka, haddii aanu Golaha Wakiilladu xeer wax kaga beddelin cashuurta iyo qaddarkeeda qofka ku waajibay in laga qaado.

Qodobka 5aad
Shakhsiyaadka Xeerka lagu sheegay

Dadka hoos ku xusan waxa lagu dhaqayaa xeerkan:

b- Qofka caadiya iyo kan qaanuuniga ah oo loo aqoonsaday cashuur bixiyeyaal si' waafaqsan xeerkan.

t- Dhammaan shaqsiyaadka loo aqoonsady wakiillo cashuureed si' waafaqsan xeerkan

j- Xafiisyada cashuuraha, Wakiillada iyo shaqaalahooda oo ay ku jiraan shaqaalaha hay'adda dakhliga Somaaliland.

x- Xafiisyada kastamada, Wakiillada iyo shaqaalahooda waa marka xilka cashuur ururintu iyo tacriifadda sida xeerkani qabo ay saaran tahay Agaasimaha Kastammada

kh- Wasaaradda Maaliyadda, wakiillada maalliyadda marka xilka cashuur qabashada, ururinteedaba iyo haynteedaba loo xil saaray wakiillada maalliyadda.

d-. Wakiillada kale iyo saraakiisha u xil saaran cashuur ururinta, qabashada ama hirgalinta

r- Xubnaha Guddida Dib-u-eegista Dacwadaha Cashuuraha.

s- Shaqsi kasta oo kale kaas oo xaquuqdiisa iyo awooddiisa uu qeexay xeerkani.

sh- Ciidanka Ilaalada Cashuuraha.

Qodobka 6aad
Shaqsiyaadka Cashuur-dhaafka leh

1. Dawladda jamhuuriyadda Somaliland, hay'adaha dawladda, ururrada aan dawliga ahayn ee ka shaqeeya samafalka ama ururrada aan macaash doonka ahayn ee ka shaqeeya arrimaha bini'aadantinimo ama adeegyada aasaasiga ah ee bulshada, kuwaas oo jiritaankooda la' ansixiyay lagana diiwaan galiyay Wasaaradda Horumarinta iyo Qorshaynta Qarana iyo hay'adda dakhliga Somaliland waxa loo tixgelin doonaa shaqsiyaadka leh cashuur-dhaaf, waxa laga dhaafi doonaa cashuurta illaa xadka uu xeerkani qeexay.
2. Dawladaha Shisheeye, wakiillada diblomaasiyiinta Shisheeye, saraakiisha qunsulada Shisheeye, ururradda caalamiga ah iyo saraakiisha ururradda caalamiga kuwaas oo laga dhaafay cashuurta si'waafaqsan heshiisyada caalamiga ah, waxa laga dhaafay in la' cashuuro illaa iyo xadka ay sheegayaan heshiisyadaasi iyo inta cashuur dhaaf uu siiyey xeerkani.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

QAYBTA 2

AASAASIDDA, AWOODAHA, SHAQOOYINKA HAY'ADDA DAKHLIGA SOMALILAND

Qodobka 7aad.

Aasaasidda Hay'adda Dakhliga Somaliland

1. Waxa xeerkan lagu aasaasay Hay'ad u xilsaaran maamulka dakhli hay'addaas oo xeerkan dhexdiisa loogu yeedhi doono Hay'adda Dakhliga Somaliland (Somaliland Revenue authorities).
2. Hay'addu waxa ay ahaan doontaa hay'ad Madaxbanaan oo leh jiritaan qaanuuni ah.
3. Waxay sidoo kale Hay'addu yeelanaysaa astaan ka turjumaysa jiritaankeeda gaarka ah ee qanuunneed iyo shaambad u gaar ah.
4. Jiritaankeeda qanuunneed ee gaar ka ahi waxa uu awood u siinayaa Hay'adda in ay magaceeda wax ku dacwayn karto, laguna dacwayn karo, dayn ku qaadan karto, heshiih ku gali karto iyo in ay sidoo kale ku gudan karto shaqo kasta oo la'xidhiidha jiritaankeeda sharci si' waafaqsan xeerkan.
5. Hay'addu waxa ay ahaan doontaa wakaalad dawladeed taas oo Wasiirka Wasaaradda Maaliyadda ku yeelan doono kormeer.
6. Shaanbadda xafiiska waxa xaqiijin doona Agaasimaha Guud iyo Xoghayaha Guddida.
7. Marka uu maqan yahay Agaasimaha Guud, waxa uu u sii igman karaa sii socodsiinta shaqadiisii Agaasime, mid ka mid ah Agaasime Waaxeedyada Hay'adda, waxaanu sii saxeexi doona qoraallada halkii Agaasimaha Guud.
8. Marka xoghayaha Guddidu Maqan yahay, sarkaal kale ayaa sii wadi doona hawshiisiina saxeexi doonnana halkiisii, sarkaalkaasi waa in uu derajo ahaan noqdaa Madax-qaybeed ka tirsan shaqaalaha Hay'adda.
9. Qoraal kasta oo loo qaadan doono in uu yahay qoraal sharci oo ay soo saartay hay'addu oo ay tahay in lagu dhufto shaanbada laguna xaqiijiyo qaabka lagu xusay Farqadaha (6), (7) iyo (8) waxa loo qaadan doonaa in uu yahay qoraal sharci ah waxaana loo qaadan doonaa caddayn sugan oo aan u baahan doonin caddayn dheeraad ah.

Qodobka 8aad

Awoodaha iyo Shaqooyinka Hay'adda

Shaqooyinka iyo awoodaha hay'adda waxa ka mid ah:-

1. Guddidu waxa ay ka masuul ahaan doontaa dhammaan dabagalka habsami u socodka dakhliga hay'adda, go'aaminna doonaan siyaasadaha la' xidhiidha shaqaalaynta iyo qandaraas bixinta hay'adda. Si' waafaqsan xeerka qandaraasyada Qaranka, Xeer Lr. 82.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

2. Waxa ay maamuli doonaan hirgalin doonaan shuruucda ama qodobbada loo cayimay ee cashuuraha ee lagu dejiyay shaxda toddobaad ee xeerkan iyo in ay qiimeeyaan, ururiyaan, isla markaana xisaabiyaan dhammaan dakhliyada sharcigani waajibiyay.
3. Waxa ay wasiirka kala talin doonaan caqabadaha cashuuraha, maamulka cashuuraha iyo qaababka beddelaadda siyaasadda ee la'xidhiidha dhammaan cashuuraha lagu xusay shaxda toddobaad.
4. Wasiirkuna dhinaciisa waxa uu tilmaamo siin karaa la'xidhiidha habsami u socodka hawlaha guddida, gudiduna waa in ay tixgeliyaan ku dhaqankeeda.
5. Guddidu sidoo kale waxa ay awood u leedahay in ay ku wargeliso hay'adaha baadhista danbiyada ee dalka marka ay ka war hesho in la' galay danbiyo la'xidhiidha cashuuraha si'waafaqsan xeerkan iyo xeerarka kale ee ciqaabta ee dhaqan-galka ah.
6. Waxa ay gudan doonaan hawlaha kale ee la'xidhiidha dakhliga ee uu wasiirku amro.

QAYBTA 3AAD
DHISMAHA, SHIRARKA, MAGACAABISTA, MUDDO-XILEEDKA IYO SHAQO KA SAARISTA GUDDIDA AGAASINKA EE HAY'ADDA.

Qodobka 9aad
Guddida Agaasinka

1. Hay'adda dakhligu waxa ay yeelanaysaa Guddi Agaasin oo maamuli doona shaqada Hay'adda si'waafaqsan xeerkan.
2. Guddida Agaasinka ee Hay'addu waxa ay ka koobnaanaysaa tiro ahaan shan (5) xubnood oo ka kala imanaayaa:
   B) Guddoomiye uu soo magacaabaayo Wasiirka Wasaaradda Maaliyaddu
   T) Wakiil ka socda Wasaarada Maaliyadda.
   J) Wakiil ka socda Wasaaradda Ganacsiga.
   X) Labo (2) xubnood oo uu si' gaar ah uu u soo magacaabi doono Madaxwaynuhu, kuwaas oo aan ahayn saraakiil dawladeed.
3. Xubnaha lagu xusay faqradda 2aad e qodobkan xarfihiisa B,T iyo J waxaa waajib ah in aanay ahayn shaqaale dawladeed.
4. Xubnaha wakiilada ah ee ka kala imanaaya wasaaraddaha lagu sheegay faqradda 2aad ee qodobkan waxa ay wasiirradu u soo gudbinayaan magacaabistooda Madaxweynaha.
5. Madaxweynuhu markuu helo magacaabista xubnaha ay soo magacaabeen wasaaradaha lagu sheegay Qodobkan isagoo shuruudaha magacaabista u eegaaya ee ku xusan qodobka 10aad ee xeerkan wuxuu magacaabistooda ku dhaqan-galinayaa degreeto Madaxweyne.

Qodobka 10aad
Shuruudaha Magacaabista Guddida Agaasinka ee Hay'adda

1. Xubin kasta oo loo magacaabaayo Guddida Agaasinka ee Hay'adda waxa waajib ah in uu muwaadin yahay uu buuxiyana shuurdahan hoos ku xasan:

   b. Xubintu aqoon ahaan waxa waajib ah in ay leedahay aqoon heer jamacadeed ah oo la'xidhiidha maaliyadda, dhaqaalaha, cashuuraha ama xisaabaadka iyo dabogalka (Auditing) ama ganacsiga.

   t. khibrad shaqo oo aan ka yarayn shan (5) sanno oo la'xidhiidha maaliyadda, dhaqaalaha, cashuuraha, ganacsiga dabogalka iyo xisaabaadka.

   j. Xubintu da'ahaan waa in aanay ka yaraan 30 jir, kana weynaan 65 jir.

   x. Xubintu waa in aanay ku dhicin dambiyo hore amaba aan lagu eedayn, edaymo la'xidhiidha, musuqmaasuq, wax isdabamarin, been-abuur, xatooyo maaliyadeed, lunsi hantiyeed ama lacageed iyo dambiyada kale ee la'xidhiidha maaliyadda, loo tixgelin maayo eeddaasi haddii ay maxkamadi go'aan ku burisay.

   y. Waa in caafimaad ahaan iyo jidh ahaanba xubintu u gudan karto masuuliyadda shaqo ee loo igmaday.

   d. Waa in uu yahay qof ku sifoobay bulshada dhexdeeda iyo xerfadiiso shaqo dhexdeeda dhawrsanaan akhlaaq wanaag, karti, daacadnimo iyo xilkasnimo.

Qodobka 11aad
Muddo Xileedka Guddida

Mudo xileedka gudiddu waa 5 sano oo ka bilaabmaysa maalinta uu Madaxweynuhu uu ku soo saaro digreetada, si waafaqsan Qodobka 9aad Faqradiisa 5aad iyo 6aad ee Xeerkan;

1. Xubintu haddii ay aqoonteeda dedaalkeeda iyo khibradeeda lagu qanco shaqo dib ayaa loo magacaabi karaa mar labaad oo aan mudo ahaan ka badnaandoonin 5sano.

2. Xubinta banaanata waxa loo soo buuxinaya sidii loo soo kala magacaabay markii hore.

3. Xubinta cusubi waxay xilka hayn doonta mudada ka dhiman Mudo xileedka Xubnaha.

Qodobka 12aad

SHAQO KA SAARIS AMA SHAQO KA HAKIN.

1. Madaxweynaha Jamhuriyadda Somaliland waxa uu ka eryi karaa ama ka hakin karaa magacaabista shaqo ee xubinnimo:-

b) Xubinta ku kacda ficilo wax isdabamarineed oo aan gaadhsiisnayn in ciqaab lagu oogo oo lagu mutaysan karo xukun maxkamadeed.
t) Xubinta gudan kari wayda hawshii xafiiska.
j) Cidda la' timaadda anshax darro/ dhaqan xumo Hay'adda Dakhliga.
x) Haddii xubinta lagu xukumay xukun ciqaabeed.
Kh. Haddii xubintu, iyada oo aan fasax hore ka haysan guddoomiyaha ama iyada oo aan haysan sabab macquula oo lagu qanci karo uu ka maqnaado afar kulan oo guddidu ay lahaayeen sannad maaliyadeed kasta.
d) Haddii xubini, arrin gaar ah uu ku guul daraysto in uu ku dhaqmo faqradaha qodobka 4aad ee shaxda siddeedaad ee xeerkani oo la'xidhiidha sheegashada dan.
r) Sababo kale oo ku filan oo lagu qanci karo.
s) Xubin kasta oo caafimaad ahaan shaqadda u gudan kari wayda marka uu sidaasi caddeeyo dhakhtar ruqsad ka haysta komishanka mihnadlayaasha caafimaadka ee qaranka.

Qodobka 13aad

Shirarka iyo Guntanka Fadhiyada (Kooramka) Gudidda

1. Guddidu waxa ay yeelan doonta Kulano shaqo oo caadi ah iyo kuwo aan caadi ahaynba, markii loo baahdo.
2. Shaxda sideedaad ee xeerkan waxa lagu dabaqi doonaa shirarka Guddida iyo arrimaha kale ee lagu xusay shaxdaasi, wasiirku waxa uu qoraal sharci ah wax kaga beddeli karaa shaxdaas, haddii ay duruufo la'garawsan karaa ay sidaasi kallifaan.
3. Guddidu waxa ay kulmi doonaan mid billa ah.
4. Guddidu waxa ay la'shaqayn doontaa qof kasta oo loo baahdo si' uu uga qayb galo dooddooda, balse qofkaasi ma lahaan doono xaqa coddeynta.
5. Koorumka guddidu ay go'aannadeeda ku qaadanaysaa waa hal-dheeri marka loo eego tiradooda guud (absoute Majority).
6. Guddidu waxa ay go'aannadeedu ku ansaxayaan hal-dheeri xubnaha fadhigga joogay.
7. Iyada oo aan waxba loo dhimayn tirada ay go'aannada guddidu ku ansaxayaan ee lagu sheegay faqradda 6aad ee qodobkan guddidu waxa ay awood u leedahay in

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

ay wax ka beddesho tiradaasi, haddii ay muhiim u aragto, balse waxaa waajib ah in ay xeer-nidaamiyaha lagu sheegay faqradda 8aad ee qodobkan lagu faafaahiyo.

8. Guddidu waxa ay soo saaraysaa Xeer-nidaamiye faahfaahinaya kulannada guddida iyo habraacyadooda xilgudasho si'waafaqsan xeerkan.
9. Waxaa waajib ah xeer-nidaamiyaha lagu sheegay faqradda 8aad ee qodobkani in aanu ka hor iman xeerkan dhalay (the parent legislation).

QAYBTA 4
AGAASIMAHA GUUD, SARAAKIISHA IYO SHAQAALAHA

Qodobka 14aad
Shaqalaysiinta, Xil-ka-qaadista Agaasimaha Guud

1. Gudiddu waxa ay yeelanaysaa Agaasime Guud oo ka masuul ah fulinta shaqada maalinlaha ah ee guddida.
2. Shaqaalaysiinta Agaasimaha Guud waxaa baahineysa guddida, waxaanu ku imanayaa tartan furan.
3. Araajida shaqada waxaa lagu xarayndoona Hay'adda shaqaalaha ee Qaranka taas oo ka qaadi doonta imtixaanta tartanka dadka soo xareeyey ee u tartamaaya si' waafaqsan Xeerka Shaqaalaha Dawiadda ee Xeer Lr-97/2022.
4. Shuruudaha aqooneed iyo khibradeed ee lagu shaqaalaysiinaayo Agaasimaha Guud waxa ay la'mid noqonayaan shuuradaha lagu soo magacaabaayo xubnaha guddida hay'adda lagu sheegay qodobka 10aad ee xeerkan.
5. Iyada oo aan waxba loo dhimayn shuruudaha qodobka 10aad ee xeerkan lagu sheegay gaar ahaan muddada khibradda xubnaha guddida, Agaasimaha Guud qofka loo shaqaalaysiinayaa waa in uu lahaado ugu yaraan 5 sanno oo khibrad maamul shaqo ah.
6. Xil ka qaadista Agaasimaha Guud waxaa soo jeedinaaya guddoomiyaha iyo ugu yaraan hal xubin oo ka tirsan gudidda Hay'adda, waxaanay guddidu ku ogolaanaysaa hal-dheeri marka loo eego tiradeeda guud (absoute Majority)
7. Agaasimaha Guud ee Hay'addu waxa xil-ka-qaadistiisa loo raacayaa shuruudaha ay xubnaha guddidu xilkoodu ku waayi karaan ee lagu sheegay qodobka 12 ee xeerkan.

Qodobka 15aad
Masuuliyadda Agaasimaha Guud ee Gudidda

1. Agaasimaha Guud waxa uu ahaan doonaa sarkaalka fulineed ee ugu sarreeya Hay'adda waxaana uu ka masuul ahaan doonaa shaqo maalmeedka iyo hawlgallada hay'adda, maamulka lacagta, hantida iyo hawlaha guud ee hay'adda iyo maamullidda qaabka kormeerka iyo fulinta ee saraakiisha kale iyo shaqaalaha Hay'addaas.

GOLAHA WAKIILADA ARKIIFIYADA J.S.L.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

2. Agaasimaha Guud waxa uu waqtigiisa oo dhammaystiran u huri doonaa waajibaadka xafiiska mana geli karo hawl ganacsi, shaqo, xirfad ama shaqo uu mushahar ka qaato oo kale.

Qodobka 16aad
Xuquuqaha Shaqo ee Agaasimaha Guud ee Guddida Agaasinka Hay'adda

1. Agaasimaha Guud waxa uu mushaharka iyo xuquuqaha shaqaale kala sinaanayaa Agaasimayaasha Guud ee xukuumadda si'waafaqsan xeerka shaqaalaha ee dawladda xeer Lr-97/2022.
2. Agaasimaha Guud ee Hay'addu waxa uu yeelanayaa gunno u dhiganta baaxadda shaqada iyo waajibaadkiisa taas oo lagu qeexi doono xeer-nidaamiyaha Hay'adda.

Qodobka 17 aad
Xoghayaha Guddida

1. Guddidu waxa ay si daah-furan oo tartan ah ku shaqaalaysiinaysaa iyada oo qaadi doonta imtixaan xor ah Xoghayaha Guddida. Si'waafaqsan Xeerka Shaqaalaha Dawladda Xeer Lr. 97/2022.
2. Xoghayntu waxa ay ka masuul ahaan doontaa habaynta/diyaarinta hawlaha shirarka Guddida, haynta iyo keydinta xogaha, go'aannada shirarka guddida iyo masuuliyadaha kale ee ay guddidu u dirtaan.
3. Qofka loo shaqaalaysiinaayo xoghayntu waa in uu khibrad aan ka yarayn 3 sanno oo la'xidhiidha shaqada xoghaynta u leeyahay.
4. Waa in aanay aqoontiisu ka yaraan heerka koowaad ee jaamacadda.
5. Waa in uu leeyahay akhlaaq suubban, karti, sidoo kalena yahay qof xilkas ah oo ku sifoobay shaqo wanaag iyo daacadnimo.
6. Waa in aanu gelin wax dambi ah oo la'xidhiidha cashuuraha, musuqmaasuq, maaliyadd ama hanti lunsi, wax isdabamarin amaba fal-dambiyeed kale oo la'xadhiidha shaqada Hay'adda.
7. Waa in uu caafimaad ahaan iyo jidh ahaanba shaqada u gadan karo.

Qodobka 18aad
Saraakiisha kale iyo Shaqaalaha

1. Hay'addu waxa ay yeelan doontaa shaqaale u gaar ah oo ku yimaadda habka shaqaalaysiinta dawladda.
2. Gunnooyinka dheeraadka ah ee shaqaalaha hay'adda waxaa lagu qeexi doonaa xeer-nidaamiye ay soo saartay guddidu iyada oo la' tashanaysa wariirka.
3. Agaasimaha Guud isaga oo la' tashanaya guddida waxa uu soo magacabi doonaa saraakiisha heerkoodu yahay maamule ama ka sarreeya, iyada oo u raacayo hadba shuruudaha loo dejiyay magacaabistaas.

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIFIYADA MADAXTOOYADA

4. Guddidu waxa ay ansixin doonaan qodobbada iyo shuruudaha dhammaan saraakiisha iyo shaqaalaha looga baahan yahay habsami u socodsiinta shaqooyinka Hay'adda.
5. Guddidu waxa ay masuul ka ahaan doonaan anshax marinta iyo dabagalka saraakiisha iyo shaqaalaha.
6. Agaasimaha Guud, Xoghanyta iyo Shaqaalaha kale ee Guddida waxaa lagu dhaqayaa Mabaadii'da iyo Habraacyada shaqo ee uu tilmaamaayo Xeerka Shaqaalaha Dawladda Xeer L/R 97/2022.

Qodobka 19aad
ka Dhaafidda Masuuliyadda Shakhsi

Qofka shaqaalaha ka ah hay'addaas, shakhsi ahaantiisa kama masuul noqon doono garnaq madani ama ciqaab ah oo la'xidhiidha fal kasta ama ka gaabsi, fal kasta oo lagu **sameeyey** niyad samaan **(good faith)** la'xidhiidha gudashada shaqooyinkiisa ku xusan xeerkan.

QAYBTA 5
QODOBADA MAALIYADDA
Qodobka 20aad
Dakhliga Kordhinaya keydka Dakhliga

Dhammaan dakhliga la ururiyay ama waajibay in la bixiyo, maamulku sida ku xusan xeerkani wuxuu ku shubi doonaa Sanduuqa/Keydka Dhakhliga, marka laga reebo xaaladaha uu wasiirku hadba waqti uu ku amro maamulka qoraal ahaan in ay hayaan saamiga dakhli ay ururiyeen sida wasiirku go'aamiyo si uu awood ugu siiyo maamulka si ay u daboolaan kharashkooda iyada aan lagu faro galin, balse wadarta guud ee la' ogolaaday ma ahaan doonto sannad maaliyadeed, kamana badan karto qaddarka uu u qoondeeyay Golaha Wakiilladu Hay'adda sannadkaasi waxaana loo tuuri doonaa qaddarka la qoondeeyay.

Qodobka 21aad
Maalgalinta Maamulka

1. Lacagta lagu maalgalinayo maamulka waxa ay ka koobnaan doontaa:-

   b- Lacagta uu u qoondeeyo Golaha Wakiilladu maamulka.
   t- Amaahda ama deeqaha ay hesho maamulku ee uu ansixiyo wasiirku.
   j- Lacag kasta oo kale taas oo marka uu ansixiyo wasiirku oo uu helo ama la' siiyo maamulka si' ay hawlaheeda ugu gudato.

2. Kharashka maamulka waxa lagu dalici doonaa Sanduuqa/keydka Dakhliga Guud.

Qodobka 22aad

Odoroska Dakhli iyo Kharash ee Maamulka

1. Agaasimaha Guud waxa uu muddo aan ka danbayn saddex bilood oo ka horreysa inta aanu dhammaan sannad xisaabeed kastaa, waxa uu diyaarin doonaa una gudbin doona Guddida si ay u ansixiyaan, odoroska dakhligooda iyo kharashkooda ee sannadka soo socda waxaana uu waqti kasta oo ka horreeya inta aanu dhammaan sannad xisaabeedku waxa uu diyaarin doonaa una gudbin doonaa guddida si' ay u ansixiyaan wixii odoros iyo kaabis ah ee sannad maaliyadeedka socda.
2. Wax kharash ah lagama gali karo lacagaha Hay'adda haddii aan kharashkaasi aanu ka mid ahayn kharashka ay ansixiyeen guddidu ee hoos imaanaya odoroska sannad maaliyadeedka taas oo ay tahay in la galo kharashaadka odoroska kaabista ah ee
3. Sannadkaasi.

Qodobka 23aad

Xisaabaadka, Baadhista iyo Warbixin-Sannadeedka

1. Maamulku waxa uu lahaan doonaa xisaabaadka iyo diwaannada macaamilkooda iyo arrimaha waxaana uu hubin doonaa in dhammaan lacagaha la helay in si hufan loo xisaab galiyay, dhammaan lacag bixinaha laga bixiyo lacagtooda in si saxa loo sameeyay iyo in si cad loo ogolaaday in ilaalin ku filan la hirgaliyo hantidooda iyo deynta ay gasho maamulka.
2. Xisaabaaadka sannadlaha ah ee maamulka waxa baadhi doona Hanti-Dhawraha Guud.
3. Agaasimaha Guud waxa uu saddex biloodka hore ee sannad kasta oo cusub ka dib dhammaadka sannad maaliyadeed kasta waxa uu gudbin doonaa:-
   b- Madaxweynaha JSL , wasiirka iyo hay'adda xisaabcelinta sannadlaha ee la'xidhiidha sannadkaas oo ka kooban:-
      I. Warbixinaha maaliyadda
      II. Tusmada hawl-qabadka iyo warbixin kasta oo kale oo la'xidhiidha.
      III. Warbixin ku saabsan hawl-gallada hay'adda.
      IV. Warbixinta kale ee ay guddidu ka hor ama ka dib marka uu dhammaado waxbixin sannadeedka.
   t- Ee ku socda Hanti-dhawraha Guud: -
      I. Xisaabaadka Hay'adda ee sannad xisaabeedka.
      II. Warbixin sannadeedka lagu xusay faqradda (b).
4. Hanti-Dhawraha Guud waxa uu baadhi doonaa xisaabaadka muddo laba bilood gudahood ah, ka dib marka uu ka helo iyaga waxaanu u gudbin doonaa aragtidiisa Madaxweynaha JSL, wasiirka iyo guddida.

GOLAHA WAKILADA ★ ARKIFIYADA ★ J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

5. Wasiirku waxa uu sababayn doonaa in nuqulada warbixinta sannad kasta oo ay weheliyaan nuqulka aragtida ah ee Hanti-dhawraha Guud ee la' hor gayn doono Golaha Wakiillada muddo laba (2) bilood gudahood ah ama kulanka Golaha Wakiillada ee ku soo xiga ka dib marka uu helay.

Qodobka 24aad

Hanti-dhawrka Gudaha iyo Warbixinnada Wakhtiyada ah ee Baadhista

1. Marka lagu daro shaqooyinka kale ee uu u igmaday isaga/iyada guddidu ama Agaasimaha Guud, Madaxa Waaxda Hanti-Dhawrka gudaha ayaa ka masuul noqon doona baadhista gudaha ee xisaabaadka maamulka waxanu u gudbin doonaa Agaasimaha Guud warbixin la'xidhiidha saddex bilood kasta oo ka mid ah sannad xisaabeedka.
2. Agaasimaha Guud waxa uu gudbin doonaa warbixin kasta oo lagu xusay farqadda (1) oo loo geeyay guddida si ay u darsaan kulankooda soo socda ee Guddida ka dib marka uu isagu ama iyadu ay heshay waxa kale oo uu siin doonaa nuqul warbixinta ka mid ah:-

   B. Wasiirka
   T. Hanti-dhawraha Guud.

QAYBTA 6AAD
URURINTA IYO SOO CELINTA CASHUURTA

Qodobka 25aad

Wakhtiga ay waajib noqoneyso in cashuurta la'bixiyo

1. Sida uu dhigayo xeerkani, cashuurta laga qaadayo qiimayn kasta waa in la'bixiyaa-

   (a) Xaaladda cashuur bixineed oo loo raacayo qodobkan 155aad, marka la gaadho wakhtiga ay tahay in la keeno xisaab celinta dakhliga ay ku saabsan tahay qiimayntu.

   (b) Xaalad kale oo kasta, (30) soddon maalmood guddahood oo ka billabmaya taariikhda ogeysiiska qiimaynta.

2. Sida ku cad faqradda 3aad ee Qodobkani, Haddii uu cashuur bixiyahu uu soo gudbiyay qoraal uu ku diidan yahay qiimaynta cashuureed, inta laga gaadhayo go'aan kama danbaysta ah waxa uu sii bixinayaa boqolkiiba shan iyo toban (15%) ka mid ah qiimayntaas cashuureed ee uu ka cabanayo,

3. Waa laga sii qaddimayaa cashuur bixiyaha qaddarka cashuureed (15 %) ee faqradda hore ee qodobkan lagu sheegay haddii uu nuxurka qoraalka diidmada ah ee cashuur bixiyuhu ku diidan yahay qiimaynta cashuureed uu yahay mid xambaarsan in aanu wax faa'iido ah sannadkan helin, balse uu khasaare galay. Balse haddii uu dacwadda ku

GOLAHA WAKIILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

guulaysto marka ay kama dambays noqoto waa loo celin doonaa lacagta boqolkiiba shan iyo tobanka ah ee laga sii qaddimay.

4. Agaasimahu waxa uu ka dhimi karaa ama aqbali karaa in uu qabto qaddar ka yar kii looga baahnaa in uu bixiyo sida ku xusan faqradda 2aad ee qodobkan, waa haddii ay diidmadu qiimaynta leedahay sababo garawshiiyo leh oo macquula .

5. Marka cashuur bixiyahu arji qoraal ah oo ku sababeeyo arrimo dhab ah u soo qoro agaasimaha, waxa loo ogolaan karaa in cashuurta lagu bixiyo si qayb qayb ah -(installment) oo isleeg ama qaddaro kale duduwan ah sida uu agaasimahu hadba go'aansado isaga oo ku salaynaya hadba duruufta arrinkaas sida tahay.

6. Marka laysla ogolaado in cashuurta lagu bixiyo si qayb-qayb ah (hafto ah) (installments) haddii ay dhacdo in laga baaqsado in la bixiyo haftooyinkaas waqtigeedii, waxay noqonayaa hadhaaga ku taagan ayaa gabi ahaantiisba si degdeg ah loo bixinayaa mar keli ah

7. Ogolaanshaha ku xusan farqadda 8aad ee qodobkani, ka dhaafi mayso ganaaxyada ka dhasha dib u dhaca bixinta cashuurta ee haftada ahayd sida ku xusan Qodobka 34aad ee bixin la'aanta hadhaaga cashuurta bisil.

8. Haddii uu cashuur bixiyuhu ku qanci waayo go'aannada Agaasimaha ee lagu sheegay faqradaha 6aad, 7aad iyo 8aad ee qodobkan waxa uu xaq u leeyahay in uu dacwad dib u eegiseed ka furto Gudidda Dib-u-eegista Cashuuraha Dakhliga ee xeerkan lagu aasaasay.

Qodobka 26aad

Cashuur qaan ahaan u waajibtay

(1) Cashuur, marka ay noqoto mid bisil oo ay tahay in la bixiyo waa qaan ay leedahay dawladda Somaliland ay waajib tahay in la bixiyo, waa in lagu bixiyaa hadba goobta iyo habka uu tilmaamay agaasimuhu.

(2) Cashuurta aan la bixin marka ay taagan tahay bixinteedu sarkaalka masuulka ka ah ayaa kaga dacwoon kara Maxkamadda awooda u leh horteeda isaga oo metalaya magaca agaasinka si loo soo xereeyo cashuurtaas, isaga oo raacaya tilmaamaha xeerkan iyo Xeerka Guud ee Baadhista Xad-gudubyada Sharciyada Maaliyadda.

(3) Dacwad kasta oo ku saabsan qodobkani, waxa looga baahan yahay agaasimaha caddayn saxeexan oo uu ku sheegayo magaca iyo cinwaanka shakhsiga qaameysan iyo qaddarka laga doonayo shakhsigaas taas oo u noqon doonta marag muujin ku filan qaddarka cashuurta lagu leeyahay ee ay tahay in uu bixiyo shakhsigaasi.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

Qodobka 27aad

Caddaynta Cashuur la'aanta

Haddii warqadda cashuur la'aanta aanu wadanin cashuur-bixiyuhu ee uu ku caddaynayo in aan cashuur lagu lahayn:-

b- Waaxda Socdaalku waa in aanay u ogolaanin cashuur-bixiyaha aan degaanka ahayn in uu dalka ka baxo.

t-. Hay'adaha dawladda iyo kuwa aan dawliga ahaynba waa in aanay qaan-sheeg u fasixin cashuur-bixiye aan wadan caddayntaas

j- Nootaayooyinku hanti ma kala wareejin karaan.

x- Shati ganacsi lama bixin karo lamana cusboonaysin karo.

kh- Tartan qandaraas lagama qayb gali karo.

Qodobka 28aad

Cashuur ka soo celinta shaqsi uu cashuur-bixiyuhu lacag ku yeeshay

(1) Marka uu cashuur-bixiyahu ku guul darraysto in uu bixiyo cashuurta dakhliyeedka taariikhda ay taagan tahay bixinteedu isla markaana cashuurtu ay tahay in la' bixiyo aan lagu muransanayn, agaasimahu ogaysiis qoran waa uu kaga codsan karaa shaqsi kasta :-

b- Cidda uu ku leeyahay ama u haysa lacagta cashuur-bixiyaha.

t-. Cidda lacag ka haysa ama cidda cashuur-bixiyaha laga yaabo in muddo ka dib u hayn doonta lacag ama xisaab u haysa cashuur-bixiyaha.

j- U haysa ama uu kaga tagayo lacag ku jirta xisaab ugu jirta shakhsi kale si uu uga bixiyo lacag cashuur-bixiyaha

x- Ka haysto awood shaqsi kale in uu cashuur-bixiyaha lacag siiyo.

kh- In uu lacagtaas u dhiibo agaasimaha taariikhda lagu sheegay ogeysiiska, illaa iyo qaddarka cashuureed ee taagan.

(2) Taariikhda lagu cayimay ogaysiiska ku xusan qodobkan (1) Waa in aanay noqon wakhti ka horreeya taariikhda lacagta bixinteedu ay noqotay mid ku taagan cashuur bixiyaha ama lagaga sii hayo magaca cashuur-bixiyaha.

(3) Isla marka ogeysiiskaas la' gaadhsiiyey si'waafaqsan farqaddan (1), agaasimaha waxaa waajib ah in uu u geeyo nuqul ogeysiiska ah cashuur-bixiyaha

(4) Marka shakhsi loo geeyey ogeysiiska si'waafaqsan faqradda (1), hadii uu fulin kari waayo ama hogaansami waayo sida ogeysiiska loogu sheegay sababo la' xidhiidha iyada oo aanay jirin cid uu lacag ku leeyahay ama u haysa cashuur-bixiyaha, shakhsigaasi waxa ku waajib ah, sida uga dhakhsaha badan ee suurto gal ah mar kasta oo ka horraysa wakhtiga lacag bixinta lagu sheegay ogeysiiska,waa in uu ku soo wargeliyaa agaasimaha isaga oo sheegaya sababaha keenay in uu u hogaansami kari waayo amarkaas.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

(5) Marka loo keenay agaasimaha wargelinta si waafaqsan faqradda (4) agaasimahu waxa u bannaan ogeysiis qoran in uu- (b) in uu aqbali karaa ogeysiiska iyo in uu tirtiro ama wax ka beddelo ogeysiiskii uu ku bixiyay sida ku xusan farqadda (1) ama (t) uu diido ogeysiiska.

(6) Haddii shaqsiga ku qanci waayey go'aanka agaasimaha ee ku xusan faqradda (5) wuxuu kaga gudbi karaa go'aankaas iskuna hortaagi karaa oo kaliya habka diidmada iyo racfaanka qaybtan:

(7) Shakhsiga sameynaya bixinta si'waafaqsan ogaysiiska lagu sheegay farqaddan **(1)** waxa loo Qaadanayaa shaqsi ku matalayay awood bixiyaha cashuur-bixiyaha iyo dhammaan ashkhaasta kale ee ay khuseyso ee halkan waxay damaanad qaad ugu noqonaysaa bixintaas dhammaan dacwadaha madaniga ah iyo ciqaabta iy dhammaan hababka kale ee sharciga ah ee aan ka hor imanayn qodobada sharci kasta oo jira, qandaraas ama heshiiis.

(8) Qaddar kasta oo taagan sida ku xusan qodobkan waxa loo qaadanayaa ujeeddo kasta oo xeerkan lagu sheegay in ay tahay cashuur taagan.

Qodobka 29aad
Waajib ku ururin Cashuur

(1) Agaasimahu waxa uu *ku soo qaadi* karaa cashuur kasta oo laga baaqsaday bixinteeda hab khasab ku ururin ah oo uu kaga qaadanayo hantida guurtada ah ee shaqsi cashuurta bixin waayay cashurtii ku waajibtay ee lagu xusay qodobkan looguna yeedhay (shakhsi cashuuri ku waajibtay) isaga oo isticmaalaya amar qoraal oo uu ugu sheegayo qofka in hantidiisa sharciga la' waafajinayo, goobta ay hantidaasi taal iyo qaanta cashuureed ee hawlgalkani la' xidhiidho, iyada oo loo baahan karo sarkaal Booliis in uu goob jog ahaado marka la' fulinayo cashuur si khasab loo qaadayo .

(2) Ujeeddooyinka oo ah waajib khasab ku ururinta ee ku xusan faqraddan 1aad, agaasimuhu waxa uu wakhti kasta gali karaa guri kasta ama dhismo kasta oo lagu sheegay amarka lagu ogaaladay tallaabooyinka sharciga khasab ku ururinta cashuurta.

(3) Hantidda lagu fulinayo qaabka khasabka ah ee ku xusan qodobkan oo ay ka reebban tahay badeecadaha baabi'kara/xumaankara waxa lagu hayn doonaa toban muddo (10) cisho ah oo lagu hayn doono goobta dhismaha amarka khasabka ah lagu fuliyay ama meel kasta oo ay agaasimaha la noqoto inay ku haboon tahay kharashkana waxa bixinaya qofka cashuurta lagu leeyahay.

(4) Haddii qofka cashuurta lagu leeyahay bixin waaayo cashuurta lagu leeyahay iyo kharashka hantida khasab ku fulinta ah waxa uu:-

b- Haddii alaabtu tahay alaab xumaanaysa, inta lagu guddajiro muddada waa in agaasimuhu tixgalin macquul ah siiyo isagoo eegaya xaaladda alaabta

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

t- Xaalad kasta oo kale, toban cisho ka dib marka khasab ku fulinta alaabta lagu soo rogay, hantida amarka khasabta loo hayay waxa lagu iibin karaa xaraash loo bandhigayo naadin dadweynaha ama qaab kale ee agaasimahu uu tilmaamo.

(5) Lacagta ka soo baxada xaraashka lagu sheegay faqradda (4) waxaa laga jari doonaa khidmadda xaraashaha ama iibiyaha oo ay la socoto khabashkii qaadidda iyo haynta hantida la xaraashay, ka dibna waxa laga jarayaa cashuurtii lagu lahaa, intaas ka dib haddii ay dhacdo in ay wax ka soo hadhaan waxa la siin doonaa shaqsigii lahaa hantida.

(6) Faqraddani ka ka hor joogsan mayso agaasimaha in uu hore ugu sii socdo xaraashka lagu xusay faqradda (4) ee ku saabsan hadhaaga lagu yeesho haddii lacagta ka soo baxday aanay ku filnayn in ay wada daboosho cashuurtii lagu lahaa iyo kharashaadkii lagu galay intii la waday amarka khasab ku fulinta.

(7) Dhammaan kharashaadkii uu galay agaasimahu ee la xidhiidha khasab ku fulintan waxa uu agaasimuhu ka soo ceshan karaa qofka cashuurta lagu leeyay, waxana la dabbaqayaa si' waafaqsan xeerkan ee khuseeya ururinta iyo dib usoo cesashada kharashaadka khasab ku fulintu waxa uu la mid yahay si' lamid ah khasab ku ururinta cashuurta ee xeerkan.

(8) Waa in loo raacaa nidaamka xaraashka Xeerka Guud ee Baadhista Xad-gudubka Sharciga Maaliyadda iyo Xeerka Habka Madaniga ah.

Qodobka 30aad

Ka soo celinta cashuurta Wakiillada dadka aan dalka degganeyn

(1) Agaasimuhu waxa uu ogaysiis qoraal ah kaga dalban karaa, shaqsi kasta oo gacanta ku haya hanti oo ay ku jirto lacag uu iska leeyahay cashuur-bixiye aan deegaan ahayni oo ay ahayd in uu ka bixiyo-cashuurta isaga oo metalaya shaqsi aan deegaan ahayn ilaa iyo qiimaha suuqa ee hantidaas, laakiin aan ka badnayn qaddarka cashuur ahaan lagu leeyahay

(2) Kabtanka diyaarad kasta ama markab kasta oo u leeyahay ama uu soo kiraystay (chartered) shaqsi aan degganayn dalka waxa loo qaadanayaa in uu leeyahay markabkaas ama diyaaraddaas marka loo eego ujeeddooyinka qodobkan.

(3) Xaddiga cashuureed ee ay tahay in laga bixiyo dakhliga duuduuban ee uu leeyahay wadaage aan deggaan ahayni sida ku xusan qodobkan 134aad in lagu qiimeeyo magaca wadaagahaas ama wadaag kasta oo deegaan ah oo ku jira wadaaggaas iyadoo lagu soo ceshanayo hantida wadaagga aan deegaan hayn ama wadaagaha deggan dalka naf ahaantiisa ee la wadaaga ka aan degaanka ahayn.

(4) Xaddiga cashuureed ee ay tahay in laga bixiyo dakhliga duuduuban ee uu leeyahay wadaage aan deegaan ahayni haddii uu faa'iido ku helayo hawlgalka shaqo ee k u xusan

ee qodobka 139aad iyo 140aad waa in lagu soo qiimeeyay magaca AMAANO-HAYE, iyadoo lagaga ceshanayo hantida uu ammaanada uu u hayo ama amaano hayaha shakhsi ahaan.

(5) Qofka samaynaya lacag bixin waafaqsan ogaysiiska ku sheegan farqadaha 1aad, 3aad iyo 4aad waxa loo qaadanayaa inuu ku metalayo awoodsiinta cashuur-bixiye iyo dhammaan shakhsiyaadka ay khusayso iyadoo halkan uga noqonaysa dammaanad in uu bixiyo, bixinta dacwad kasta oo madani ah ama ciqaab iyo dhammaan hababka kale ee sharciga ah ama hababka kale ee aan caadiga ahayn waa haddii aanay ka hor imanaynin qodobo ka soo hor jeeda xeer kasta oo qoran ama qandaraas ama heshiis.

(6) Qaddarka ay tahay in la bixiyo sida xusan qodobkan waxaa loo qaadanayaa sida xeerkani u jideeyay in ay tahay cashuur ay taagan tahay bixinteedu.

Qodobka 31aad
Waajibaadka Guddoomaha

(1) Guddoomuhu waa inuu qoraal ahaan ku ogaysiiyaa agaasimaha 14 cisho gudahood in loo magacaabay guddoome ama uu yahay gacan ku hayaha hanti taalla Somaliland.

(2) Agaasimuhu wuxuu qoraal ahaan ku ogaysiinayaa guddoome (receiver) qaddar kasta oo ku habboon in cashuur laga bixiyo ama laga bixin doono ama noqon doonta mid uu ka bixiyo shaqsiga hantidiisa uu gacanta ku hayo guddoomuhu.

(3) Guddoomumhu ma' kala qaybin karo hanti kasta oo Somaliland taalla oo uu u hayo jagadiisa ka guddoome ahaan ilaa inta uu qoraal ogolaansho ah ka helayo agaasimaha.

(4) Guddoome waa: -

- b- Waa in uu ka saaraa dakhliga iibka hantida qaddarka agaasimuhu ku cayimay faqradda (2) ama qaddar ka yar siday ugu xigto ee uu ogolaaday agaasimuhu iyo
- t- Waxa uu masuul ka yahay ilaa qaddar loo dhigayo cashuurta qofka hantida leh
- j- In uu bixin karo dayn kasta oo ka mudan cashuurta lagu sheegay ee ku xusan qodobkani ee aan ka hor imanaynin faqrad kasta oo ka mid ah qodobkani.

(5) Guddoome isagaa qof ahaan masuul ka ah ilaa inta qaddar loo baahan yahay ee dhinaca loo saarayo ee ku xusan faqraddan (4) ee ah cashuurta ku xusan faqradan (2) waa haddii, ilaa xad guddoomuhu ku guul darraysto ku dhaqanka looga baahan yahay sida uu dhigayo qodobkani.

6) Qodobkan, guddoomaha waxa ku jira qof kasta oo si la'xidhiidha hanti Somaliland taalla ah:-

- b- Xaraashe shirkadeed
- t- Guddoomaha ay maxkamdi magacawday ama maxkamad kasta.
- j- Amnaano-haye cid musallaftay

x- Gacan ku haye rahan
kh- Dhaxal qaybiye dhul la' dhaxlayo
d- Qof kasta oo kale oo fulinaya ganacsi shaqsi lixaad la'.

Qodobka 32aad

Dammaanadda Hantida ee Cashuur aan la' bixin

(1) Marka shaqsi leh dhulka ama dhismaha ku yaala gudaha Somaliland uu ku guul darraysto inuu bixiyo cashuurtii ku waajibtay, agaasimuhu wuxuu qoraal ahaan ogaysiin karaa, isagoo ku war galinaya qofkaas in dhulkaas iyo dhismahaasi yihiin dammaanad ahaan looga rahmanayo cashuurtii lagu sheegay ogaysiiska qiimeynta.

(2) Haddii qof loo geeyay ogaysiiska si waafaqsan qodobkan uu ku guul darraysto inuu bixiyo gabi ahaanba qaddarka ama xaddiga lagu cayimay ogaysiiska muddo 30-cisho gudahood ah oo ka bilaabmaysa maalintii loo keenay ogaysiiska ku yaalla faqraddan 1aad, agaasimuhu wuxuu diiwaan galin ku xaqiijinayaa si lacag la'aan ah ama uu xisaabinayaa dhulkaas ama dhismahaas iyo halka diiwaan galintaas ay tahay mid rahmad hore ka taallay ama lagu dalacay, si dammaanad ahaan xaddigii cashuureed ee la gudi waayay ama la bixin waayay.

(3) Marka la gudoomay gebi ahaanba qaddar cashuureed rahan ahaanta looga qaaday sida xusan faqraddan 2aad, agaasimuhu waxa uu si lacag la'aan ah u tirtirayaa rahan ama wixii ajuuro ah.

Qodobka 33aad

Qaanta Cashuureed ee Gubatay

1) Qaanta gubatay ee lagaga lahaa cashuurta, ciqaabaha iyo ganaaxyada cashuur bixinta lala daahay waxa tiraya agaasimaha haddii ay xaalladahani yimaadaan :-

b- Dhammaadka muddadii sharci ahaan loo qabtay ururinta cashuurtaas

t- In si kama danbays ah loo joojiyo sharciga waajibinaya cashuurta iyadoo la cuskanayo sababo lagu sheegay xeerkan ama xeerarka kale ee cashuuraha ee ka soo fulay Golaha Xeer Dejinta.

(2) Xaalad kasta oo kale, agaasimuhu uu ku tiri karo qaanta cashuureed si waafaqsan habka lagu sheegay Xeer-nidaamiyaha xeerka.

QAYBTA 7

DANBIYADA IYO CIQAABAHA

Qodobka 34aad

Ganaaxyada lacageed ee bixin la'aanta cashuurta wakhtigeeda

1. Qofka ku guul daraysta-
   b- In uu bixiyo cashuur kasta oo ay ku jirto cashuurta la qaddimay

   t- In uu bixiyo cashuur kasta oo ciqaabeed

j- In agaasinka lagu bixiyo cashuur kasta oo qof laga jaray ama waajibku ku ahayd in uu qof kale ka sii hayo taariikh ama ka hor marka ay bislaatay in la bixiyo cashuurtaas waxaana lagu mudan doonaa bixin la'aanta cashuurta ganaax lacageed oo ah 2% oo ku dhacaya qaddarka guud ee cashuurta la bixin waayay bil walba laga bilaabo maalinta ay ahayd in la bixiyo ilaa inta laga bixinayo

2. Ganaaxa lacageed ee cashuurta la bixin waayay waqtigeedii ee qofku bixiyay sida ku xusan faqraddan 1aad, waa loo celin doonaa qof kaas, ilaa xadka cashuurtaas la ganaaxay la ogaaday in aanay ahayn mid gaadhay xiligii lagu mutaysanay ganaaxa lacageed ama la bixinayay.

3. Marka sabab macquul ah lagu muujiyo qoraal ahaan oo uu qofka mutaystay inuu bixiyo dulsaarka, wasiirku wuu ka dul qaadi doonaa, isagoo raacaya talada agaasimaha, gabi ahaanba ama qayb, dulsaar kasta oo la saaray iyadoo la raacayo qodobkan

4. Dulsaarka lagaceed ee ka dhashay la daahida bixinta cashuurta ee la xidhiidha ku guuldarraysiga u hoggaansanaanta waa mid uu shakhsi ahaan u qaadi doono wakiilka cashuur ka-jaraha, iyadoo qaybna aan dib loogu celin doonin qofka gudoomay bixinta, taas oo cashuur ay ahayd in laga jaro iyadoo la raacayo qodobkan(qayb) 10- cutubka 2aad ee xeerkan, kaas oo ka shaqaynaya cashuurta la jarayo.

5. Tilmaamaha xeerkan ee la xidhiidha ururinta iyo soo celinta cashuurta ee lagu dabbaqay ganaaxa ka dhashay cashuurta la daahay si waafaqsan qodobkan waxay imanayaa ganaaxu haddii cashuurtaas bislaatay.

Qodobka 35aad

Keenid La'aanta Xisaab Celinta Wakhtigeedii

1. Qofka ku guuldarraysta inuu keeno xisaab celin ama dhukumenti kale shan iyo toban cisho gudahood oo xeerkan looga baahan yahay waxaa lagu xukumayaa dambi wuxuuna mudan yahay in la ganaaxo dambi fudud oo an ka badnayn 15 (currency points).

2. Haddii qof lagu xukumay dambiga ku xusan faqradda (1) uu ku guuldarraysto inuu xisaab celin keeno ama dhukumenti dambigu la'xidhiidho wakhtiga maxkamaddu cayintay gudaheeda, qofku wuxuu galayaa dambi wuxuuna mutaysanayaa dambi fudud oo aan ka badnay 20 (currency points).

Qodobka 36aad

Ku guuldarraysiga in loo Hogaansamo tilmaamaha cashuur soo celinta

1. Qof kasta oo ku guuldarraysta in uu u hogaansamo:-

   b- Ogaysiis kasta oo la soo saaray si' waafaqsan qodobkan 28aad:

   t- Shuruudaha ku yaala qodobkan 31aad wuxuu galay danbi, wuxuuna ku mutaysanayaa in lagu xukumo ganaax aan ka badnayn 25 (currency points),

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

2. Marka qofka lagu xukumay danbi ku yaala faqradda (1) (b), Maxkamaddu waa in ay amartaa qofka la xukumay inuu agaasinka ku bixiyo qaddarkii uu ku guuldarraystay oo ay dheer tahay ganaaxa lagu soo rogay.
3. Qofka ku wargeliya agaasimaha qoraal ahaan isagoo raacaya qodobkan 28aad, (4) waxa loo tix-galinayaa inuu raacay ogaysiis kasta oo loo geeyay qofkaas si waafaqsan qodobkan 28aad (1) ilaa uu agaasimuhu u geeyo qofkaa ogaysiis si waafaqsan qodobkan 28aad (5) kaas oo nasakhaya ama burinaya ogaysiiskii loo geeyay ee waafaqsanaa qodobkan 28aad (1) ama uu diidayo ogaysiiska qofka si waafaqsan qodobkan 28aad (4).
4. Ciqaabta ka dhalan karta waajib gudasho la'aanta cashuur bixineed iyo xeer jabinta waxa ka dhalan doonta ugu badnaan 25 buundo lacageed ciqaab aan ka badnayn ama xadhig dhan lix bilood ama labadoodaba.

Qodobka 37aad
Ku guuldarraysiga in la' hanto xog habboon

Qofka ku guuldarraysta inuu hanto xog habboon si waafaqsan xeerkan, wuxuu gelayaa denbi oo uu ku mutaysan karo xukun:-

b- Marka uu ku guuldarraysigu ahaa badheedh, ganaax aan ka yarayn 15 buundo Lacageed ama xadhig aan muddadiisu ka yarayn hal sanno.
t- Xaalad kasta oo kale ganaax aan ka yarayn 25 buundo lacageed.

Qodobka 38aad
Isticmaalid La'aanta Nambarka Tix-raaca Cashuureed

Qofka isaga oo og ama taxaddir darro u isticmaala lamber tix-raac cashuureed oo been ah oo ay ka mid tahay lambar aqoonsi cashuur-bixiye kale lagu xisaab celiyay ama dhukumenti ku qoran ama loo isticmaalo ujeeddooyinka xeerkan, waxa uu gelayaa dembi waxaanu mudanayaa xukun ganaax ah oo aan ka yarayn 20 (currency point) ama xadhig muddadiisu aanay ka badnayn hal sanno ama labadoodaba.

Qodobka 39aad
Samaynta Caddeymo been abuur ah ama marin habaabin ah

1. Qofka isaga oo: -

b- Sameeya qoraal been ah ama marin habaabin ah oo khuseeya shay gaar ah, kuna hagaajiya sarkaal ka tirsan masuuliyiinta dakhliga ee Somaliland
t- Wax ka reeba qoraal u sameeyay sarkaal ka tirsan masuuliyiinta dakhliga Somaliland, waxa ay la'aantii caddayntu ku noqonayso mid ku marin habawsan xaalad gaar ah, waxa uu ku gelayaa dembi waxaanu ku mutaysanayaa xadhig.

(i) Haddii caddaynta ama wax ka tagiddaas la' sameeyo iyada oo la' ogyahay ama aan laga taxaddirin, waa in la saaraa ganaax aan ka yarayn 25 buundo lacageed ama xadhig muddadiisu aanay ka yarayn hal sanno ama labadaba

(ii) Xaalad kasta oo kale, ganaax aan ka badnayn 25 (curency point).

2. Qofka la' eedeeyay difaac bay u tahay in uu caddeeyo in uu Isagu aanu ogayn iyo in aanu awoodeen in uu si' macquul ah u saadaaliyo in qoraalka lagu eedaynayaa uu ahaa mid been ah ama marin habaabin.
3. Tixraaca qodobkan ee caddeynta loo sameeyay sarkaalka maamulka dakhliga Somaliland waxa uu tixraac u yahay caddeynta loo qoray sarkaalkaas oo lagu metalayo hawl fulinta shaqadiisa ama shaqadeeda sida xeerkani dhigayo waxaana ka mid ah caddeynta la' sameeyay:-
    - b- Codsi ahaan, shahaado, baaq, caddeyn, wargalin, xisaab celin, diidmo ama dhukumanti kale oo la' sameeyay, la' diyaariyay, la' bixiyay, la' buuxiyay ama la' qaybiyay si' waafaqsan xeerkan.
    - t- Warbixin kasta oo ay waajib ahayd dhiibisteedu si xeerkan waafaqsan
    - j- Dhukuman loo dhiibay sarkaal ka tirsan masuuliyiinta dakhliga Somaliland oo aan ahayn kuwa ku sheeggan xeerkan.
    - x- Jawaab su'aal uu weydiiyay qofka sarkaal ka tirsan masuuliyiinta dakhliga Somaliland
    - kh- Qof kale oo ogaa ama si' macquul ah u saadaalin karayay in qoraalku uu ahaa mid wax u kordhinaysay sarkaalka masuuliyiinta dakhliga Somaliland.

Qodobka 40aad

Hor istaagid Sarkaal ka Tirsan Masuuliyiinta

Qofka hor istaaga sarkaal masuuliyiinta dakhliga Somaliland in uu guto waajibaadkiisa ku sheeggan xeerkan waxa uu galay denbi waxaanu mutaysanayaa ganaax aan ka badnayn 25 (curency point).

Qodobka 41aad

Caawinta ama Gacansiinta

Qof kasta oo caawiya ama gacan siiya qof kale si uu danbi u galo, iyada oo la raacayo xeerkan ama kala taliya ama ku qalqaaliya qof kale in uu denbigaa galo, waxa uu gelayaa denbi waxaanu ku mudanayaa in la' saaro ganaax aan ka badnayn 25 buundo lacageed ama xadhig muddadiisu aanay ka badnayn hal sanno ama labadaba.

Qodobka 42aad

Denbiyada Ka Dhashay Ama Xidhiidhka La Leh Saraakiil Iyo Dadka Loo adeegsado inuu fuliyo tusmooyinka xeerkan ganaaxiisa

1. Sarkaal kasta oo ka tirsan masuuliyiinta cashuuraha Somaliland ama qof kasta oo loo adeegsado inuu fuliyo tusmooyinka xeerkan oo:-
    - b- si toos ah ama si dadban u weydiista ama uga qaata kharash ama abaal marin waxay doontaba ha ahaatee oo la xidhiidha hawl kasta oo uu leeyahay

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J.SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

sarkaalku, ha ahaato lacag ama wax kale, balan qaad ama damaanad bixinta lacagtaas ama abaal marinta oo an ahayn kuwa sarkaalku xaqa u leeyay inuu helo.

t- Lagala ama hadal la'aan la gaadha heshiis uu ku samaynayo ama uu ku hor istaagayo in la qabto ama la ogolaado, la qariyo ama la ismoogaysiiyo fal kasta ama shay kasta, taas oo dakhliga cashuuraha lagu musuqmaasuqayo ama laga yaabo in lagu musuqo, taas oo ka soo horjeedda qodobbada xeerkan ama in uu sarkaalku uu si hufan u fuliyo waajibkiisa.

Waxa uu galay denbi, waxaanu mutaysanayaa in la' saaro ganaax aan ka yarayn 25 buundo lacageed ama xadhig aanay muddadiisu ka yarayn 3 bilood.

2. Qof kasta oo: -

b- Si dadban ama si toos ah u siiya ama ugu bandhiga bixin ama abaal gud sarkaal waxa ay doonto ha' noqotee, haddii ay tahay xatooyo xoolo dadwayne ama ha' noqoto ballanqaad kasta ama dammaanad qaad bixintaa aynu soo sheegnay ama abaal gudkaa, taas oo aan ahayn tii uu sarkaalku sharci ahaan xaqa ugu lahaa in uu helo.

t- Weydiisasho ama gelid heshiis oo lala galo sarkaal kasta si loogu qal qaaliyo sarkaalka inuu sameeyo ama uu ka laabto gacmaha, ogolaado, qariyo ama indhaha ka qarsado, fal kasta ama wax kasta taas oo dakhli cashuureed lagu musuqayo ama ka soo hor jeeda qodobada xeerkan ama inuu si haboon sarkaalku u fuliyo waajibkiisa, wuxuu galay danbi waxaanu mutaysanayaa in la saaro ganaax aan ka yarayn 45 buundo lacageed ama xadhig 3-bilood ah.

3. Iyada oo la raacayo faqradda 1aad, sarkaalka ama qofka ka shaqaynaya fulinta xeerkan ee gala falalka lagu sheegay farqadan 1aad (a) ama (b), kaas oo si mutadawacnimo ah ugu keena warbixin la' xidhiidha falkaas agaasimaha waa in: -

b- Waxa uu ahaan doonaa mid laga la laabtay eedda

t- Waxaanu guddoomi doonaa 20% ganaaxii la' saaray qofka lagu xukumay iyada oo la' fulinayo faqraddan 1aad.

4. Sida ku xusan faqradda 2aad, qofka galay denbiga lagu sheegay faqraddan 2aad (b) ama (t) kaas oo iskii uga warbixiya agaasimaha fal la' xidhiidha arrintaas waa in:-

b- Lagala noqdaa dacwadda lagu eedeeyay

t- Waxa uu mutaysanayaa cashuur ilaa inta ay isku afgarteen sarkaalka denbigu la' xidhiidhay

5. Sarkaalka lagu xukumay denbiga faqradda 1aad ku xusan, waxa loo raacinayaa ciqaab lagu soo rogayo iyada oo la' raacayo qodobkan, waxaanu mutaysanayaa in uu bixiyo faraqa u dhexeeya cashuurta taagan iyo cashuurta ay ahayd in uu bixiyo qofkaas ku shegan faqradda 4 xarafka (t) iyada oo qaddarka xaddiga taagan ee qodobkan loo qaadan doonaa cashuur lagu leeyahay sarkaalka, iyada oo la dabbaqayo qodobka 26aad.

Qodobka 43aad
Dembiyada Shirkadaha

1. Marka dembiga ay gasho shirkadi qof kasta oo markaas la' galay denbiga: -

   b- Ha' ahaado sarkaal magacaaban, agaasime, maareeye guud, xoghaye ama sarkaal la' mid ah oo kale oo shirkadaahaas.

   t- Ku simayay ama ku shaqaynayay awood la' mid ah isaga oo aan waxba u dhimin qaanta shirkadda, loo arko in uu dembi galay.

2. Faqradda 1aad laguma dabbaqi karo haddii: -

   b- Marka denbiga la' galay iyada oo aan loo qastiyin (si badheedh ah loo samayn) ama aan la' ogayn

   t- Qofku uu sameeyay wax kasta oo awooddiisa ah sidii uu uga hor tagi lahaa in uu denbigaasi dhaco ama la' galo oo uu taas sameeyay isaga oo og, asalka shaqadiisa iyo xaaladaha oo dhan.

Qodobka 44aad
Saraakiisha Guddida/Maxkamadda horteeda ku metali kara/hadli kara Magaca Agaasimaha

Iyada oo aan laga tageyn haddii sharci kale tilmaamayo, sarkaal kasta oo sifo sharci ah oo qoran uu agaasimuhu ugu ogolaaday in uu guddida/maxkamadda horteeda kaga hadlo magaca agaasimaha dacwad kasta oo uu agaasimuhu qayb ka yahay, xeer-ilaaliyaha guudna tilmaanteeda leeyahay oo sarkaalku samaynayo eedeyn kasta oo denbi oo waafaqsan xeerkan iyo ujeeddooyinkiisa, waxa uu yeelanayaa dhammaan awoodaha xeer-ilaaliye dawli ah oo la magacaabay iyada oo la' raacayo shuruucda Somaliland.

Qodobka 45aad
Israacsiinta Dembiyada

1. Haddii uu qof galo denbi lagu sheegay xeerkan oo aan ahayn,denbiyada lagu sheegay qodobkan 43aad, agaasimuhu ka hor inta aanu bilaabin fadhiga maxkamaddu wuu isu huwin karaa dembiyada, isaga oo amraya qofka in uu bixiyo qaddar lacageed oo uu u cayimay agaasimuhu oo aan ka badnayn qaddarka ganaaxa lagu faray dembiga.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

2. Agaasimuhu waa uu karaa in uu isu huwiyo denbi lagu sheegay qodobkan, haddii qofka ay khusaysaa uu qoraal ahaan ku qirto in qofkaasi galay denbigaas.
3. Haddii uu agaasimuhu isu huwiyo denbiga ku sheeggan qodobkan, amarka ku xusan faqradda (1): -

   b- Waxa uu noqon doonaa qoraal kaas oo muujinaya denbiga la' galay, lacagta la' bixiyay xaddigeeda iyo wakhtiga la' bixiyay, iyada oo lagu xidhi doono warqadda codsiga ee lagu sheegay qodobkan faqraddiisa 2aad.

   t- Waxaana loo geyn doonaa qofkii galay denbiga.

   j- Waa kama danbays, kamana furna rafcaan.

   (d) Waxa fulinteedu ay la' mid tahay, qaraar ka soo baxay maxkamad kasta oo sheegaya bixinta qaddarka lagu sheegay amarka.

4. Haddii agaasimuhu isu huwiyo denbi lagu sheegay qodobkan, qofka ay khusayso laguma qaadi karo denbigaa ama cashuurtaa ciqaabta ah.

Qodobka 46aad
Goobta Dacwadda lagu qaadayo

1. Qof kasta oo lagu eedeeyay in uu galay denbiga ku sheeggan xeerkan tallaabo sharci ah ayaa laga qaadayaa ama kiisbaa lagu qaadayaa, iyada oo lagu ciqaabi doono goob kasta oo Somaliland ah oo uu qofku ugu xidhan yahay denbigaas, haddii dembiga lagu galay meeshaas iyada ah iyo dembiga oo ay ujeeddadu noqoto mid ay ka dhalanayso dacwad oogista, dacwad qaadista ama ciqaabta dembiga, waxa loo qaadanayaa in lagu galay meeshaas.

2. Faqradda (1) maaha mid ka maanacaysa eedeynta, dacwad oogista iyo ciqaabta qofka meel kasta in lagu oogi karo, la' isku dayi karo taas, laguna marin karo ciqaab oo aan ahayn qodobkan.

Qodobka 47aad
Cashuur la' saaray oo la' bixinayo iyada oo ay jirto dacwad oogis

Qaddarka Cashuur kasta ama ganaaxa lacageed lagu mutaystay bixinta cashuurta ka daahday ee lagu bixinayo xeerkan laguma yarayn karo oo kaliya xukunka ama ciqaabta qofka ay tahay in uu ku bixiyo dembiga sida uu dhigayo qodobkani ama dembiyada la' israaciyay ee Qodobka 45aad.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J.SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

QAYBTA 8

GANAAXA CASHUURTA

Qodobka 48aad

Ganaaxa Cashuureed Haddii Xisaab Celin la' keeni waayo

Qofka ku guuldarraysta in uu xisaab celin keeno wakhtigii xeerkani muddeeyay gudaheeda waxa uu mutaysanayaa in uu bixiyo cashuur ciqaabeed ah, laba (2%)boqolkiiba cashuurta la bixinayo ee sannadkaas ku waajibaysa ee laga doonayay ama hal buundo lacageed bishiiba, hadba tii badan ee muddada xisaab celintu taagan tahay.

Qodobka 49aad

Ganaax la' xidhiidha keydinta Qoraallada

Qofka si' badheedh ah ugu guuldarraysta in uu hanto qoraal sannadeedyo keydsan, si' waafaqsan sida qodobkan looga baahan yahay, waxa uu mutaysanayaa in uu bixiyo cashuur ciqaabeed leeg ama ku labalaabmaysa qaddarka cashuureed ee qofkaasi ay ahayd in uu bixiyo sannadkaas.

Qodobka 50aad

Ganaax La'xidhiidha Qoraallo Been Abuur ah ama Marin Habaabin ah

1. Haddii uu qof si kas ah ama taxaddirdarro ah:-

   b- Uu u sameeyo qoraal been abuur ah ama marin habaabin ah nuxur ahaan una geeyo

2. **Qodobkan 39aad Faqraddiisa 3aad ayaa lagu dhaqayaa marka la' ogaado in qof sameeyay qoraal been ah una geeyay saraakiisha masuuliyiinta cashuuraha Somaliland.**

Qodobka 51aad

Hoos u Dhigid Ganaaxa Cashuurta la' qaddimo ee Qiyaasta ah

1. Cashuur-Qaddime kasta oo qiyaasta laga qaadayo dakhligiisa dib loogu noqday ama la' qiyaasay sannad dakhliyeedka sida ku cad qodobkan 158aad haddii ay ka yar tahay boqolkiiba 90% (sagaashan) dakhliga dhabta ah ee la cashuurayo ee lagu qiimeeyay sannadkaas, waxa uu mutaysanayaa ganaax cashuureed oo la' mid ah 20% (boqolkiiba labaatan) oo ah farqiga u dhexeeya cashuurtii qiyaasta ahayd ee cashuur-bixiyaha iyo 90% cashuurta dhabta ah ee saaran dakhli sannadeedkaas.

2. Cashuur–Qaddime, kaas oo qiyaasta ama qiyaasta dib loogu noqday ee iibka guud (gross turnover) ee sannad dakhliyeedkaasi sida ku cad qodobkan 158aad uu ka yar yahay boqolkiiba sagaashan 90% iibka guud ee sannadkaasi waxa uu mutaysanayaa ganaax

cashuureed oo la' mid ah 20 (boqolkiiba labaatan) ee faraqa u dhexeeya cashuurtii la' xisaabiyay ee la' xidhiidhay qiimaynta cashuur bixiyahaas, sidii dib la' isula eegay ee iibka guud iyo cashuurta dakhliga dhabta ah ee qiimeynta cashuur-bixiyaha ee sannad dakhliyeedka.

3. Qodobkan laguma dabbaqi karo cashuur-bixiye ku jira hawlo ganacsi oo xagga beeraha ah.

Qodobka 52aad
Soo Celinta Ganaax

1. Qaanta ganaaxa waxaa loo xisaabinayaa si' gaar ah, iyada oo loo eegayo qodob kasta oo ay khusayso.
2. Iyada oo loo eegayo faqradda (3) soo rogista cashuur ganaax waxa ay la' socotaa ajuuro bixin la'la daahay oo lagu saaray qodobka 34aad iyo ciqaab kasta oo lagu saaray xukun.
3. Ganaax cashuureed laguma soo rogi karo qofna, iyada oo la' marayo qodobka (49) ama (50) haddii uu qofka lagu xukumay denbi ku sheeggan qodobka 37aad ama 39aad, mid walba goonidiisa fal ama ka baaqasho isku mid ah.
4. Haddii ganaaxa cashuureed ee ku xusan qodobbada 49aad iyo 50aad la' bixiyay, isla markaana agaasimuhu soo saaro eed ama oogo dacwada mid kasta goonidiisa ugu xusan qodobada 37aad ama 39aad, oo la' xidhiidha denbi ama waajib gudasho la'aan isku mid ah, agaasimuhu waa in uu celiyo qaddarka cashuur ciqaabeed ee uu bixiyay iyo cashuur ciqaabeedka aanay ahayn in uu bixiyo ilaa la'la noqdo eedda.
5. Cashuur ciqaabeeyada uu qiimeeyay Agaasimuhu ee ku xusan ama ku jirta Qodobada 48aad, 49aad, 50aad iyo 51aad waxa loo qaadanayaa dhamaantood qiimayn ahaan, sida xeerkani sheegayo.
6. Marka sababo caqli gal ah uu qoraal ahaan ugu soo gudbiyo wasiirka qofka mutaystay in uu bixiyo cashuur ciqaabeed, wasiirku isaga oo la' tashanaya agaasimaha waxa uu la' noqon doonaa gabi ahaanba ama qayb ahaan ka mid ah cashuur ciqaabeedkii ay ahayd in la' bixiyo.

QAYBTA 9AAD
MAAMULKA
Qodobka 53aad
Tirsiga Aqoonsiga Cashuur-bixiyaha

1. Iyada oo looga jeedo aqoonsiga cashuur-bixiyayaasha, agaasimuhu waxa uu soo saari karaa tiro (No) lagu ogaan doono tirsiga aqoonsiga lagu astayn doono cashuur-bixiye kasta.
2. Agaasimuhu wuu ka dalbi karaa cashuur-bixiye kasta hadii uu u baahdo in uu tuso tirsiga aqoonsiga cashuureed xisaab celin kasta, la' ogaysiinayo ama qoraal kale loo isticmaalayo oo ujeeddada xeerkan ah.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA JSOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

Qodobka 54aad
Igmasho

Agaasimuhu wuu u igman karaa sarkaal kasta oo ka tirsan masuuliyiinta cashuuraha Somaliland, hawl kasta, awood kasta ama fulin shaqo oo uu leeyahay ama dusha ka saaran agaasimaha si' waafaqsan xeerkan oo an ka ahayn awoodda isku ururinta dambiyada ee ku xusan qodobka 45aad iyo awooda igmashada ku tilmaaman qodobkan.

Qodobka 55aad
Dhawrsanaanta Xogaha Xisaab Celinta Cashuuraha

1. Xisaab celinta cashuur-bixiyaha iyo xogta ay xanbaarsan tahay iyo warbixin kasta oo laga helay cashuur-bixiyaha ama ku saabsan cashuur-bixiyaha inta lagu guda jiro cashuur qaadista baadhitaanku socdo, dabagalka lagu hayo ama xoog ku fulintu socoto waa qarsoodi sarkaal, wakiil ama shaqaale ka tirsan maamulka dakhliga cashuuraha Somaaliland looma ogola in ay bixiyaan xog sireed oo lagu guddoomay heer dawli ah.
2. Warbixin khusaysa cashuur-bixiye waa la bandhigi karaa, marka la helo raalli ahaanshaha cashuur-bixiyaha oo qoraal ah. Iyada oo aan la helin ogolaanshaha cashuur-bixiyaha oo qoraal ah, sarkaal, wakiil ama hawl-wadeennada, hay'adda cashuuraha ee Somaliland (ama masuul hore, wakiil ama hawl-wadeen) way shaacin karaan ama u soo bandhigi karaan oo kaliya xogta dhawrsoon:-
   - b- Wakiillo kale ama shaqaalaha ee masuuliyiinta cashuuraha iyadoo lagu gudajiro ujeeddaduna tahay inay fuliyaan waajibkoodi shaqo ee rasmiga ahaa.
   - t- Wakaaladaha sharci fulinta, iyadoo ujeedadu tahay in lagu oogo ku xadgudub cashuureed qof galay ama denbiyo.
   - j- Maxkamadda, dacwadaha lagu saarayo cashuur bixiyaha qqanta cashuureed ee lagu leeyahay, masuuliyad ku xadgudub cashuureed ama dambiyo ama arin dambi culus ah.
   - x-. Masuuliyiinta cashuuraha ee wadan Shisheeye oo si waafaqsan heshiisyada caalamiga ah.
   - kh- Masuuliyiinta maaliyadda ee jamhuuriyadda Somaliland ee ay muhiim tahay in ay maamulaan miisaaniyadda.
   - d-. Masuuliyiinta goobaha cashuur qaadista (Kastamadda) iyaga oo ujeeddadoodu tahay in ay ku maamulaan Kastamada xeerkan iyo sidoo kale masuuliyiinta xaqa u leh in ay u maamulaan cashuuraha sida xeerkani dhigayo, iyada oo loo dan leeyahay nidaaminta cashuurta.
3. Ciddii hesha warbixinta lagu sheegay faqradda (2) waa in ay ilaalisaa sirta khusaysa warbixintaas, marka laga reebo ugu yaraan wixii daruuri noqda si loo gaadho, ujeeddada la ogol yahay in la bandhigo.

4. Marka laga reebo warbixinaha la helay ee qodobkan xaaladaha reebban ee (2) qofka hela warbixin bandhigiddeeda lagu nidaamiyay qodobkan, ma bandhigi karo warbixintaas, waa in uu dhukumantiga warbixintaas xambaarsan u celiyaa agaasimaha.

5. Qof kasta oo bandhiga warbixin dhawrsoon isaga oo jabinaya qodobkan waa danbiile galay denbi, iyada oo haddii la xukumo uu mutaysan doono ganaax gaadhsiisan 50 buundo lacageed iyo xadhig ay muddadiisu dhan tahay 1 sanno ama labadaba.

Qodobka 56aad

Xisaabaadka iyo Keydinta Qoraalada

1. Agaasimuhu haddii aanu qaab ka duwan u ogolaan, cashuur-bixiyuhu waa in uu ku lahaadaa Somaliland gudaheeda, qasnaddaha qoraallada (records) taas oo looga baahanayo in uu ku fasiro xogta xisaab celinta uu ka bixinayo ama dhukumenti kasta oo kale oo la' keenayo sida waafaqsan xeerkan ama lagu heli karo xaqiiqada saxda ah ee cashuurta, cashuur-bixiyuhu bixinaayo.
2. Agaasimuhu ma ogolaan karo, cabasho kasta oo wax ka dhimis ku salaysan, haddii cashuur-bixiyuhu awoodi waayo cudur daar la'aan in uu keeno xaashi lacag qabasho ama keyd qoraal ee wax isdhaafsiga ama in uu ka keeno caddeyn la' xidhiidha xaaladaha kor u qaadaya damaca wax dhimista.
3. Qasnadda qoraallada ama caddeymaha lagu sheegay qodobkan waa in ay ku ekaadaan 5 sanno gudahood, ka dib dhammaadka sannadka dakhliga ee xasuus qoraalku ama caddayntu la' xidhiidho.

Qodobka 57aad

Galaangal u yeelashada Diiwaannada, Xasuus Keydinta iyo Kombiyuutarrada

1. Si loo fuliyo qodobada xeerkan agaasimaha ama sarkaal kasta oo agaasimuhu awood qoraal siiyay : -
   - b- Waxa ay xaq u leeyihiin wakhti kasta iyaga oo aan wax ogaysiis ah bixin in ay galaangal buuxa oo madaxbannaan u yeelan karaan dhisme, goob, diiwaanno, xusuus-dhawrro iyo koombuyuutar.
   - t- In ay samaysan karaan minguurin ama nuqulo diiwaanno kasta, xusuus-dhawrro iyo xog ku jirta Keyd kombuyuutar oo galaangal loo yeeshay si' waafaqsan faqraddan xarafka (b) ee qodobkan.
   - j- Way qabsan karaan buug ama dhigaal kasta oo la noqda agaasimaha ama sarkaalka uu agaasimuhu u ogolaaday, in uu caddaymo nuxur ahaan muhiim u ah ogaanshaha cashuurta uu mutaystay qofku, dulsaarka, ganaaxa ama ciqaabta ku cad ee lagu sheegay xeerkan.

x- Wuu haysan karaa buug, qoraal ama dhigaal kasta, muddo ama wakhti kasta ee ay lagama maarmaanka tahay in lagu ogaado ama lagu caddayn karo, qaanta cashuureed ee qof lagu leeyahay ama dacwad kasta oo lagu sheegay xeerkan.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J.SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

kh- Marka nuqul daabacan ama cajalad kombuyuutar ay ku keydsan tahay xogtu la'diido in la bixiyo, way u bannaan tahay in uu gacanta ku dhigo iyo in uu Kaambuyuutarkaa la wareego ilaa inta ay lagama maarmaanka tahay in laga sawirto ama lagala bixi karo wixii macluumaad ah ee looga baahnaa.

2. Sarkaalna kuma kici karo awoodaha lagu sheegay faqradda 1aad, haddii aanu ogolaansho qoraal ah ka haysan agaasimaha, isla markaana aanu sarkaal ku tusin ogolaanshaha cidda ku sugan dhismaha ama goobta lagu fulinayo hawshaas.
3. Cidda ku jirta dhismaha ama goobta awoodda lagu fulinayo, si' waafaqsan faqradda 1aad, waa in ay bixisaa agabka lagama maarmaanka ah iyo gacan siinta si loo gaadho isla markaana uu si hufan ugu guto waajibkiisa.
4. Qofka buugaagtiisa, qoraalkiisa iyo kombuyuutarkiisi lala wareegay ee gacanta lagaga dhigay si' waafaqsan faqradda 1aad, wuu iska hubin karaa isaga oo ka samaysanaya nuqulo sawir ah, ama tixraac inta lagu jiro saacadaha caadiga ah ee xafiisku ku jiro baadhitaanka, sida uu agaasimuhu gooyo.
5. Dhammaan dhigaallada, buugaagta, kombuyuutarrada lala wareegay ee gacanta lagu hayo si waafaqsan faqradda 1aad, waxa waajib ah in uu saxeexo agaasimuhu ama sarkaalka uu u ogolaaday hawshaasi, iyada oo agaasimuhu u soo celin doono ciddii lahayd.
6. Haddii dhigaallada, buugaagta iyo kaambuyuutada lagu sheegay farqada 1aad ay lumaan ama la burburiyo inta uu gacanta ku hayo agaasimuhu waxa ku waajib ah inuu u mag-dhabo cashuur bixiyaha khasaaraha wixii luma ama burbura.
7. Qodobkani wuxuu leedahay saamayn ka soo hor jeeda isku maamulka sharciga ee la xidhiidha, tix-gelinta ama danta guud ee la xidhiidha soo saarista ama sidii loo heli lahaa dokomanti ama dhigaal.
8. Marka la eego qodobkan (KuJire) la xidhiidha dhisme ama goob macnaheedu waa mulkiilaha, maamulaha ama qof kasta oo kale oo masuul ka ah dhismahaa ama goobtaa.

Qodobka 58aad

Ogaysiiska soo Gudbinta Xogta ama caddaynta

1. Agaasimuhu qoraal ahaan wuu ka dalban karaa qof kasta ama deyn cashuureed ah lagu lahaado ama yaan lagu lahaane:–

   b- In uu soo bandhigo, inta lagu gudo jiro muddada lagu sheegay ogaysiiska, warbixin kasta oo lagaga dalbaday ogaysiiska.

   t- In uu ka soo qayb galo goobta iyo goorta lagu sheegay ogaysiiska ujeeddadiisu tahay in uu dhaariyo agaasimuhu ama sarkaalka uu igmaday, arrin khusaysa xaalado cashuureed ee qofkaas ama qof kasta oo kale iyo ujeeddooyin uu agaasimuhu ama sarkaalka uu igmaday ay uga baahdaan qofkaas ee khuseysa si' ay u baadhaan in uu soo saaro buug, dhigaal ama kombuyuutar lagu keydiyay xogo kuwaas oo gacanta qofkaas ku jira.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA
XAFIISKA ARKIIFIYADA WADAXTOOYADA

2. Haddii ogaysiisku waajibinayo soo saarista buugaag, dhigaallo ama xogo lagu keydiyay kombuyuutar loo qeexay si caqli gal ah oo la' hubo.
3. Ogaysiiska lagu soo saaray qodobkan waa in loo geeyaa ama iyada oo la raacayo tilmaamaha agaasimaha, nuqul saxeexan, gacanta looga dhiibo qofka uu ku socdo ama loo dhigo goobtii ganacsi ee ugu danbaysay qofkaas caadiyan ama lagu yaqaanay iyo shahaadada adeegga ee uu saxeexay qofkaas loo geynayo ogaysiisku, waxa ay caddeyn u tahay ama u noqonaysaa xaqiiqada lagu soo sheegay halkan.
4. Haddii ogaysiiska aan loo gayn shakhsi ahaan qofkii uu ku socday ama khuseeyay, gayntaasi waa in uu markhaati ka noqdaa xubin ka tirsan guddida degmada dawladda hoose.
5. Qodobkani waxa uu saamayn aan la jaan qaadi karayn ku leeyahay, isku maamul kasta oo sharci oo la' xidhiidha dhawrsanaan ama danta guud ee la' xidhiidha soo saarista ama helista dhigaal.

Qodobka 59aad

Buugaagta iyo Xusuus Kaydinta aan ahayn luuqada Somaliga

Haddii wax buug ah, xusuus qoraallo ama xog keyd kombuyuutar ee ku xusan qodobada 56aad, 57aad ama 58aad lagu keydiyay macluumaad aan ahayn luqadda Soomaliga agaasimuhu qoraal ahaan wuu ka dalban karaa qofka gacanta ku haya, buugta dhigaalka ama xogta kombuyuutarka ku keydsan in uu bixiyo kharashka loo turjumayo Soomaali iyada oo la' kaashanayo turjubaan uu agaasimuhu ansixiyay.

QAYBTA 10

QAABABKA IYO OGAYSIISYADA

Qodobka 60aad

Qaababka iyo Ogaysisyada Xaqiiqada Dhukumentiga

1. Foomamka, ogaysiisyada, xisaab celinta, caddeymaha, shaxda iyo dhukumantiga kale ee lagu waajibiyay xeerkan, waxa ay noqon karaan qaab agaasimuhu u gartay maamul wanaagga xeerkan ku soo saarista dhukumentigaas daabacaadda rasmiga ah ee dawladda Soomaaliland maaha mid loo baahan yahay.
2. Agaasimuhu waa in uu ka dhigaa, dukumantiyada lagu sheegay faqradda 1aad kuwa dadweynuhu ka heli karaan xafiiska cashuuraha iyo goobaha kale, qaab fariimeed oo 'email' ah, oo ah hadba sida agaasimuhu go'aamiyo.
3. Ogaysiiska ama qoraallada kale ee la bixiyay, la gaadhsiiyay ama uu siiyay agaasimahu si xeerkan waafaqsan, waa xaqiiqo ku filan, haddii magaca ama xilka agaasimaha ama sarkaalka loo idmaday ku daabacanyahay, ku shaabadaysan yahay ama ku qoran yahay ogaysiiska ama dhukumentiga.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

Qodobka 61aad

Gaadhsiinta Ogaysiisyada iyo Dhukumantiyada kale

Hadii aan si kale loogu sheegin xeerkan, ogaysiis ama dhukumanti uu waajibiyay ama uu amray xeerkani in la gaadhsiiyo:–

b- Qofka ah ruux deegaan ah ee aan wakiil ahayn, waxa loo tix-galin karaa in ay ku filan tahay gaadhsiintu: –

- I. Si shakhsi ah in loo gaadhsiiyo qofka.
- II. Ama loo dhigay qofkaas halkii ugu danbaysay ee lagu yaqaanay, xafiis, ama meel goob ganacsi ah oo ku taal Somaliland iyada oo gaadhsiintaa ay goob joog u ahaan doonaan xubin guddida degmada dawladda hoose ah
- III. Ama loogu diri doono nidaamka boosta ee xafiiska ama goobta ganacsi/shaqo ama halkii caadi ahaan qofkaas markii ugu danbaysay ciwaan ama meel laga helo u ahayd Somaliland gudaheeda

t- Qof kasta oo kale waa loo qaadan karo in si habboon loo gaadhsiiyay haddii: –

- I. Shakhsi ahaan loo gaadhsiiyay sarkaalka uu magacawday qofkaasi
- II. La' dhigay xafiiska diiwaan gashan ee qofka ama ciwaankiisa si loo gaadhsiiyo ogaysiisyada xeerkan ku sheeggan.
- III. loogu diro hannaanka boosta ee xafiiskaasi ama goobta ganacsi ee qofkaasi oo ku taal gudaha Somaliland.

Qodobka 62aad

Dhukumentiga lagu shaqeeyo (practice notice)

Si loo helo maamul aan isbebedel lahayn oo hirgaliya xeerkan iyo ku dhaqankiisa iyo in hogaamin lagu siiyo cashuur bixiyaha iyo saraakiisha masuuliyiinta cashuuraha ee Somaliland, agaasimuhu wuxuu soo saari karaa hagayaal ogeysiis si Agaasimuhu ku fulinayo ujeedada Xeerka.

Qodobka 63aad

Xukunno Gaar ah

1. Ka dib markuu codsi qoraal ah cashuur bixiyuhu agaasimaha kaga dalbado, wuu u soo saarayaa cashuur bixiyaha, xukun gaar ah, oo ku salaysan halka uu agaasimuhu ka taagan yahay marka cashuur ay noqoto dhaqan galinta ama dabaqaada xeerkan, ee la xidhiidha dalabka macaamilaadka ama bixiyuhu ku sugan yahay.
2. Hadii uu cashuur bixiyuhu uu sameeyay u bandhigis buuxda oo run ah, nociyada dabiiciga ah ee macaamilaadka la xidhiidha xukunkan iyo macaamilka lagu sameeyay dhamaan waxyaabaha kala duwan ee la xidhiidha codsiga cashuur bixiyaha, xukunku waainuu lagu dhaqaa, agaasimaha iyadoo loo eegayo codsiyada, macaamilaadka inay jireen wakhtiga xukunka la soo saaray.

3. Hadii aanay is waafaqsanayn dokumentiga shaqada iyo xukunada gaarka ahi, waxaa muhiimada la siin doonaa, qodobada ku tilmaaman xukunka gaarka ah.

QAYBTA 11
CASHUUR KA DAYNIYO CASHUUR KA DHUUMASHO

Qodobka 64aad
Cashuur ka dayn

1. Haddii uu agaasimuhu uu u arko in qayb ama gabi ahaanba cashuurtii uu xeerkani ku waajibiyay aanu cashuur-bixiye si habboon isaga gudi karayn, sababahan awgood:-
    - b- Tixgalinta duruufo qalafsan
    - t- Suurta galnimo la'aanta, marxalado adag ama ka soo xaraynta cashuurta oo kharash badani ku baxay agaasimuhu waxa uu kiiska cashuur-bixiyahaas u wareejinayaa wasiirka.
2. Haddii uu wasiirku ku qanco xaaladda cashuur-bixiyaha, isla markaana garawsado in aanu cashuur-bixiyuhu isaga gudi karayn xaaladda cashuureed ee ku waajibtay, wasiirku wuu ka dhaafi karaa qayb ama badh ka mid ah amaba gabi ahaan cashuurta ku waajibtay.

Qodobka 65aad
Macaamilaadka dhexmarta Wada-jirayaasha

1. Macaamilaad kasta oo dhex mara cashuur bixiyayaal, kuwaas oo ah wada jirayaal ama leh xidhiidh shaqo, agaasimuhu wuu u qaybin karaa ama u kala astaynayaa, ama u kala soocayaa, dakhli, hoos u dhacyo, ama qaamaha lagu leeyahay oo ay lagama maarmaan noqotay inay muuqato dakhliga cashuurtu ku waajibtay ee cashuur bixiyaha, taas oo cashuur bixiyuhu ka kasbaday macaamiil dhow.
2. Agaasimuhu wuu dheeli tiri karaa dakhliga ka imanaya arrimo khuseeya is dhaafsi ama ruqsadda hanti la' taaban karo ee dhex marta wadajirayaal.
3. Marka la' samaynayo dheeli tirka lagu sheegay xeer hoosaadyada 1aad ama 2aad agaasimuhu waa in uu caddeeyaa isha dakhli iyo noociyada kharash bixinta ama khasaaraha ee la' xidhiidha dakhli ama raasamaal ama si' kale ku yimaadda.

Qodobka 66aad
Soo Celinta Dakhli am ka Jaridtaannada

Iyada oo loo jeedo in la caddeeyo waajibaad cashuureed oo ku sheegan xeerkan, agaasimuhu

- b- Wuu ku soo celin karaa dabeecaddiisi macaamalaadka ama shay ka mid ah macaamalaadka oo hore heshiis loogu galay iyada oo cashuur ka carar la' yahay.
- t- Wuu iska diidi karaa macaamil kasta oo aan lahayn saamayn dhaqaale oo muhiim ah.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA WADAXTOOYADA

QAYBTA 12

WAXYAALAHA KALA DUWAN

Qodobka 67aad

Qaddarka lagu sheegay lacagta Somaliland Shillin

1. Nooca lacageed ee lagu sheegay xeerkan waa Somaliland Shilling, iyada oo diiwaannada xisaabta cashuuraha lagu qorayo Somaliland Shilling, haddana way bannaan tahay in lagu bixiyo cashuurta lacago kale sida Doollar.
2. Haddii cashuur lagu bixinayo doollar ahaan lacagta cashuurta ee lagu leeyahay, doollarkaa lagu dhufanayaa inta sarifka lacagtu suuqu ka marayo maalintaas waxaana sarifka jaangoynaya Bangiga Dhexe JSL.

Qodobka 68aad

Qasnadda Dhexe

Haddii aan si kale loogu sheegin sharci, dhammaan dakhliga cashuuraha waa in loo tixgaliyaa dakhliga guud ee Jamhuuriyadda Somaliland, waana in lagu shubaa qasnadda dhexe iyada oo lagu habayn doono xeer sida ay dawladdu ugu isticmaali lahayd ujeeddooyinkeeda guud.

Qodobka 69aad.

Xeer Nidaamiye

(1) Wasiirku waxa uu samaynayaa Xeer-nidaamiye si' qaab hufan loogu meel mariyo ujeeddada xeerkan, waxaanu soo saarayaa Xeer-nidaamiye heer wasiir ah.

(2) Iyada oo aan waxba loo dhimayn, dhaqan-galka faqradda (1), Xeer-nidaamiyaha loo sameeyo si' waafaqsan faqraddaas waxa dhici karta: -

b- aan qodobo daryeelaya ama garab galaya nooc ahaan socodsiinta xeerkan.

Qodobka 70aad

Wax-ka-beddelka Shaxda Iyo Xaddiga Lacageed

Wasiirku ka dib marka uu helo ansixinta Baarlamaanka waxa uu si sharci ah wax-ka-beddeli karaa:-

b- Qaddar kasta oo lacageed oo lagu qeexay, xeerkan

t- Jaantuska.

Qodobka 71aad

Muddada Kalaguurka

1. Xeerka la' nasakhay dabbaqaaddiisa ama ku dhaqankiisu wuu sii soconayaa, illaa iyo sannad dakhliyeedka ka horreeya, dhaqan-galka xeerkan.

2. Dhammaan ballanqaadyadii lagu galay xeerka la' nasakhay iyo waxyaabihii ka dhallanayayba waa qaar sii jiraya illaa wakhtiga xeerkani uu si buuxda u dhaqan-galayo, waxaana loogu dhaqmayaa si buuxda.
3. Heshiis kasta oo dhex mara dawladda Somaliland iyo dawlad shisheeye oo ah in si' wadajir ah looga jaro cashuurta, taakulooyinka ee lagu sheegay ama ku astaysan xeerka la nasakhay ama ka lagu beddeley, kaas oo dhaqan-galkiisu jiri doono xitaa marka uu xeerka beddelay dhaqan-galka noqdo.
4. Foomamka iyo wixii qoraal lagu isticmaalay xeerka la' nasakhay wuu sii socon doonaa isticmaalkoodu si' waafaqsan xeerkan iyo dhammaan tixraacyada qaababkaas iyo dhukumantiyadaasi waxa ay ahaan doonaan kuwo la' jaan qaadaya tusmooyinka ku habboon, xeerka la' nasakhay waxaa loo qaadanayaa in lagu xuso tusmooyinka u dhigma ee xeerkan.
5. Tixraacyada lagu samaynayo xeerkan, dakhli sannadeedkii hore waxa ku jira haddii nuxurku waajibiyo, xigashada dakhli sannadeed lagu sheegay, xeerkii la'nasakhay.
6. Qodobka 96aad faqraddiisa 4aad iyo faqraddiisa (T) ee xeerkan ayaa lagu dabbaqayaa hantida qiima dhacaysa ee uu haysto cashuur-bixiye inta aan xeerkani dhaqan-gal noqon. Xisaabta qiima dhacana waa in laga jaraa qiimaha hantidu ku fadhido.
7. Haddaba qaddarka hoos u dhac ee la' ogol yahay si' waafaqsan qodobbada 98aad iyo 99aad ee la xidhiidha kharashka lagu galay bilaabidda ama lagu hantiyay hantida la' taaban karo ee la' helay xeerkan ka hor, way dhaqan-galaysaa waana in lagu xisaabiyo loona qaato in qaybahani ay markasta ahaayeen kuwo lagu dhaqmo ama la dabbaqo.
8. Iyada oo la'tixraacayo qodobkan 130aad si loo yareeyo kharashaadkii la' galay sannadkii hore, khasaaraha ama deyn gudid la'aanta waxa ku jira, tixraaca kharashka, khasaaraha ama deyn gudid la'aanta hoos loogu dhigay xeerka la' nasakhay.

Qodobka 72aad
Xeerka La Nasakhay

Shuruucda lagu xusay **qodobkan 2aad ee Erey bixinta** xeerarka la' nasakhay waa Xeerka Cashuuraha Toosan L /No: 89/96, Xeerka Cashuurta Gadidda ee L/NO: 84/96 & dhammaan Xeer-nidaamiyeyaashoodii loo soo saaray.

CUTUBKA 2AAD:
CASHUURAHA DAKHLIGA
QAYBTA 1aad
WAAJIBINTA CASHUURTA IYO TACRIIFADAHA

Qodobka 73aad
Cashuurta Dakhliga ee la waajibiyay

1. Cashuurta dakhligu waxa ay ku waajibaysaa dakhli kasta oo loo helay naqad ahaan ama alaab ahaan si' joogto ah ama aan joogto ahayn oo ka yimid raasamaal ama hawl qabad ama il kasta oo kale, kaas oo ka yimid gudaha Jamhuuriyadda Somaliland.

2. Iyada oo loo marayo farqadda 4aad iyo 5aad cashuur dakhliyeedka ay tahay in uu cashuur-bixiyuhu bixiyo sannad dakhliyeedka, waxa lagu xisaabinayaa iyada oo lagu dabbaqayo tacriifooyinka khuseeya cashuurta ee loo gooyay dakhliga la' cashuuro ee cashuur-bixiyaha sannad dakhliyeedkiisa wixii cashuur ahaan soo baxa waxa laga jarayaa cashuurtii uu sannadkaas qaddimay.

3. Haddii cashuur bixiyaha loo ogolaado in ka badan (1), amaah cashuureed ee sannad dakhliyeedkaas, deynta waxa lagu dabaqaya arrimahan soo socda : -

   b- Amaah cashuureed shisheeye oo la ogol yahay, sida ku xusan qodobkan 145aad, ka dibna
   t- Deynta Cashuureed ee la ogol yahay ee ku xusan qodobka 157aad faqraddeeda 8aad ka dibna
   j- Deynta cashuureed ee la ogol yahay sida ku xusan qodobka 169aad faqraddiisa 5aad.

(4) Haddii wadarta dakhliga ee cashuur bixiyaha ee sannadka dakhligu ka kooban yahay gaar ahaan, dakhli shaqaale oo ka yimid loo shaqeeye keliya oo cashuurtii haya sida uu waajibinayo qodobka 161aad, cashuurta dakhliga ee uu bixinayo cashuur-bixiyuhu sannad dakhliyeedka waa qaddarka la' mid ka ah isugeynta qaddarrada ee ay waajibka tahay in cashuur ahaan looga hayo dakhligaas si' wafaqsan qodobka 161aad.

(5) Iyada oo loo raacayo faqradda 7aad haddii wadarta dakhliga guud ee cashuur-bixiyaha dalka deggen ee hawlaha ganaci ee uu ka wadaa sannadkii ka kasbado wax ka yar 250 milyan (Laba Boqol iyo Konton Milyan slsh) sannad dakhliyeedka, cashuur dakhliyeedka ku waajibtay cashuur-bixiyahaas waxa lagu qeexi doonaa si' waafaqsan shaxda saddexaad ee xeerkan, haddii aanu cashuur bixiyuhu dooran, isaga oo qoraalku soo ogaysiinaya agaasimaha in lagu dabbaqo faqraddan 2aad ee qodobkan iyo: -

   b- Cashuurtu waa in ay ahaataa kamadanbays laga qaadayo dakhliga ganacsiga cashuur-bixiyaha
   t- Malaha ka jaritaanno loo ogol yahay, sida ku cad xeerkan kharashaadka iyo khasaaraha la' galay si' loo soo saaro, dakhli ganacsi.
   j- Ma jirto amaah cashuureed oo la' ogol yahay sida ku cad xeerkan, waa in loo isticmaalo si loogu yareeyo cashuurta ay waajibka tahay in uu ka bixiyo cashuur-

bixiyuhu dakhiga ganacsi ee sannadka, haddii aanu ku xusanayn shaxda seddexad ee xeerkan.

(6) Waa in loo geeyaa agaasimaha wakhtiga ay ku habboon tahay ama munaasibka ku tahay ee xisaab celinta dakhli sannadeedka ay la' xidhiidho ee cashuur bixiyaha.

(7) Sida ku xusan faqradda 5aad, laguma dabbaqi karo cashuur-bixiye deggen dalka kaas oo ku hawlan ganacsiga caafimaad, ilko sifayn, farsamoyaqaannada dhismaha, injineerada, xisaabiyayaasha, sharciyaqaannada ama cid kasta oo ku hawlan adeeg xirfadeed iyo kuwa adeeg madadaalo, adeeg bulsho ama adeegyada dhismaha.

Qodobka 74aad
Cashuurta lagu soo rogay kirada

1. Iyada oo loo marayo si' waafaqsan xeerkan, cashuur baa la' waajibinayaa sannad dakhliyeedka kasta waxaana la' saarayaa qof kasta oo leh ama hela dakhli kiro sannad dakhliyeedka.

2. Cashuurta dadku bixinayaan sida waafaqsan qodobkan ee sannad dakhliyeedka waxa lagu xisaabinayaa iyada oo lagu dabbaqayo tacriifadda la' xidhiidha ee cashuurta dakhliga kirada ee ku go'an qodobka 75aad (2) oo la' saarayo dakhliga qofku helo sannadkii.

3. Cashuurta lagu soo rogay qofka ee waafaqsan qodobkan waa ka gooni cashuurta la' soo rogay ee waafaqsan qodobka 73aad iyo:-

   b- Kirada uu helo shakhsigu waa in aan lagu darin dakhliga guud ee qofka ee la cashuurayo sannad dakhliyeed kasta, si' waafaqsan xeerkan.

   t- Kharashaadka iyo khasaaraha uu galo qofku si uu kirada u helo waa in laga jaraa sida waafaqsan xeerkan sannad dakhliyeed kasta, sida lagu xusay oo keliya qodobka 91aad (1) xarafka (b).

   j- Cashuurta uu bixinayo qofka deggen dalka sida qodobkani qabo lagama jari karo deyn kasta oo cashuureed oo loo ogolaado qofkaas, si xeerkan waafaqsan.

4. Sida qodobkani tilmaamayo, sannad dakhliyeed waa muddo 12-bilood ah oo ku dhammaata diisambar 31-keeda.

Qodobka 75aad
Tacriifadda Cashuurta Dadka kali kalida ah

1. Dakhliga la' cashuurayo oo aan ka ahayn ka shaqaalaha ee sannad dakhliyeedka qofka tacriifaddiisa cashuurtu waa 10% oo cashuurta dakhliga ah (Income tax).

2. Dakhliga kirada ee qofka ee sannad dakhliyeedka tacriifadda lagu cashuurayaa waa 10% oo cashuurta dakhliga ah (Income tax).

3. Dakhliga cashuurta shaqaalaha ku waajibtay tacriifteeddu waa 5% oo ku dhacaya dakhliga guud ee uu bishii soo gala.

Qodobka 76aad
Tacriifadda Cashuurta Dakhliyeedka Shirkadaha

Dakhliga la' cashuurayo ee shirkadaha sannad dakhliyeedka tacriifadda cashuurta dakhligu waa 10%.

Qodobka 77aad
Tacriifadda Cashuureed ee laga Qaadayo Ammaano-hayn iyo Sanduuqa Hawlgabka

(1) Iyada oo loo marayo Faqradaha (2) iyo (3) ee qodobkan tacriifadda cashuurta dakhliga ee ammaanadu waa 10% dakhliga la' cashuurayo ee ammaanada sannad dakhliyeedka

(2) Hantida ammaanada ah ee cashuur-bixiye ka dhintay kaas oo ahaa qof deggen dalka cashuur baa ku waajibtay, dakhliga ammaanada ee cashuurtu ku waajibtay tacriifadda cashuurtuna waa 10% dakhliga ammaanada oo ah cashuurta dakhliga (Income tax) ee: --

b- Dakhliga sannadka dhimashadu dhacday (Cashuur-bixiyuhu dhintay) iyo

t- Sannad dakhliyeedka soo socda.

(3) Ammaano-hayaha qofka aan awoodda lahayn, ammaanadaas waxa ku waajibay cashuur Tacriifaddeedu tahay 10% cashuurta dakhliga ee ammaanada la' cashuurayo sanad dakhliyeedka.

(4) Cashuur dakhliyeedka sanduuqa hawlgabka ee sannad dakhliyeedka waxa laga qaadayaa tacriifo cashuureed oo dhan boqolkiiba 5%

QAYBTA 2AAD

DADKA DALKA DEGGEN IYO DADKA AAN DEGGENAYN

Qodobka 78aad
Dadka Dalka Deggen

(1) Iyada oo loo eegayo faqradaha (2) iyo (3) qof dalka deggen sannad dakhliyeedka, haddii qofkaasi:-

b- Uu ku leeyahay guri rasmi ah Somaliland

t- Uu ku sugan yahay Somaliland

I. Muddo ama muddooyin ay wadartoodu isku noqonayso 183 maalmood ama wax ka badan ee muddo kasta oo 12 bilood oo ka bilaabanta ama ku dhammaata inta lagu jiro sannad dakhliyeedka

II. Inta lagu jiro sannad dakhliyeedka iyo labada sannad dakhliyeed kasta ee ka danbeeya midkoodkiiba muddo cel celis ahaan 122 maalmood ah

j- Uu yahay shaqaale ama sarkaal dawladda somaliland u bedeshay qurbaha inta lagu jiray sannad dakhliyeed

(2) Qof kasta oo ah shakhsi deggen sida lagu sheegay faqradda (1) sannad dakhliyeedkaas qodobkani u yaqaan "sannad dakhliyeedka lagu jiro", laakiin aan ahayn shakhsi deggan dalka sannadka dakhliyeedkii ka horreeyay waxaa loo tixgalinayaa shakhsi deggen

dalka sannad dakhliyaadkaas lagu jiro muddado ka bilaabanysa oo kaliya markii uu yimid shakhsigaasi Somaliland.

(3) Shakhsiga ah shakhsi deggen dalka sannad dakhliyeedka lagu jiro laakiin shakhsi deegaan ah noqon doonin sannad dakhliyeedka ku xiga waxaa loo tixgalinayaa sida qof deggan sannad dakhliyeedkaas lagu jiro muddaduna tahay mid ku eg oo keliya maalinta ugu danbeysa joogista shakhsigaasi.

Qodobka 79aad
Shirkad Deggen

Shirkadi waa shirkad deggen dalka sannad dakhliyeedka haddii:-

b- ay ku shirkoobeen ama ay ku asaasmeen si' waafaqsan shuruucda Somaliland.
t- ay maamulkeeda iyo gacan ku haynteedaba laga fuliyo Somaliland wakhti kasta oo ka mid ah sannad dakhliyeed.
j- Ka wadda hawsheeda ugu badan Somaliland inta lagu jiro sannad dakhliyeed.

Qodobka 80aad
Ammaano-hayn Deggaan ah

Ammaano-hayn waa amaano-hayn deggen sannad dakhliyeedkaas haddii:-

b- Ammaano-haynta lagu aasaasay Somaliland
t- Wakhti kasta oo kamid ah inta lagu jiro sannad dakhliyeedkaas, amaano-hayaha amaano-haynta uu yahay shakhsi deggen dalka
j- ay ammaano-haynta maamulkeeda iyo gacan ku haynteedaba laga fuliyo Somaliland wakhti kasta oo ka mid ah sannad dakhliyeed.

Qodobka 81aad
Iskaashi Ganacsi Deggen

Iskaashi ganacsi waa wadaag deggen dalka sannad dakhliyeedkaas haddii wakhti kasta oo ka mid ah sannadkaas qofka iskaashiga ganacsi ku jiraa uu ahaa qof deggen dalka.

Qodobka 82aad
Dhigaalka Hawlgabka Deegaanka ah

Sanduuqa hawlgabka ee ka jira dalka gudihiisa sannad dakhliyeedkaas haddii:-

b- Lagu abaabulay si' waafaqsan shuruucda Somaliland
t- uu yahay mabda'eeda ugu wayn ee ay ku hawl gashaa uu yahay sidii loo siin lahaa dheef hawlgab ashakhsi degan dalka
j- ay maamulkeeda iyo gacan ku haynteedaba laga fuliyo Somaliland wakhti kasta oo ka mid ah sannad dakhliyeed.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J.SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

GOLAHA WAKILADA ARKHIFIYADA J. SOMALILAND

Qodobka 83aad

Qof aan Deggeneyn Dalka

1. Iyada oo loo eegayo faqradda (2) qofku maaha qof deggen dalka sannad dakhliyeedkaas haddii qofkaasi uu yahay qof aan deggnayn dalka sannadkaas.
2. Haddii qodobka 78 (2) ama (3) lagu dabaqayo shaksigu waxa uu noqonayaa mid aan degganeyn inta lagu jiro muddada qaybta ka ah sannad dakhliyeedka kaas oo uu ahaa qof aan deggeneyn dalka.

QAYBTA 3AAD
DAKHLIGA LA' CASHUURAYO

Qodobka 84aad

Dakhliga la cashuurayo

Iyada oo la' raacayo qodobka 85aad iyo 86aad dakhli sannadeedka qofka ee ay cashuuri ku waajibtay waa wadarta dakhliga ee qofkaas sannadkiiba oo laga reebay wadarta jaritaannada xeerkani ogol yahay sannadka.

Qodobka 85aad

Dakhliga la Cashuuraayo ee ka dhasha Ganacsiga Caymiska

1. Dakhliga cashuuri ku waajibtay ee sanad dakhliyeed qof oo ka dhalanaya hawl gal Ganacsi oo caymis xili gaaban ah waxa lagu go'aaminayaa si waafaqsan shaxda afraad ee xeerkan.
2. Haddii qofka Farqada (1) lagu dhaqayo uu ka helo dakhli cashuuri ku waajibtay oo aan ahayn dakhli ka soo baxay hawlgal ganacsi muddo gaaban oo ganacsi caymis ah sanad dakhliyeed, dakhliga la cashuurayo ee lagu xadiday Farqada (1) waxaa lagu darayayaa dakhliga kale iyada oo loo jeedo in la' ogaado wadarta dakhliga qofka ee la' cashuurayo ee sannad dakhliyeedkaas.
3. Qodobkan : -
   - b- Ganacsi caymis waxaa looga jeeddaa ganacsiga ama arrimo xidhiidh la' leh ballanqaadka masuuliyadda caymiska nafta dadka ama in si fiican loo magdhabo khasaaraha caynsan oo ay ka mid tahy in la' xambaaro guddida dhacdooyinka ka iman kara xaalado cayiman.
   - t- Ganacsiga caymiska nolosha waxa looga jeedaa marxaladahan soo socda mid kood :-

     I. Guddoonka iyo xil-qaadidda heshiis caymis ee nafta dadka ah iyo heshiis si haftan loo gudayo ee nafta dadka

     II. Gudoonka iyo xil qaadidda heshiis caymis oo qofka laga cayminayo dhib soo gaadha naftiisa ama dhimasho kaga timaadda shil uu galay ama cudur awgeed inuu u hawl gabo oo heshiis lagu muujinayo soconaya muddo aan ka yarayn shan sano (5) ama wakhti aan xadidnayn aminaanu ku muujin caymiyuhu

XAFIISKA ARKHIFIYADA MADAXTOOYADA

muddo aan dhamaanayn intaanay shanta sano dhamaan ka hor laga bilaabo dhaqan galka ama waxa lagu muujinayaa inaanay dhamaad lahayn ka hor muddadaasi inta aanay dhammaan, muddadaasi oo xaalado gaar ah oo keliya lagu cayimay heshiiska ama

(iii) Guddoonka xil-qaadidda heshiis caymis ha lagu dhaqan-galiyo heshiis caymis, caddeyn maalgalin, caddeyn deeqeed ama si kale ha loo dhaqan-galiyo, halkaas oo baddelkeeda loo caymiyaha lagu siinayo lacag caymis mar iyo laba jeer, qaddar ama qaddarro taxane ah oo lasiin doono loo caymiyaha, heshiiskaasi waa in aanu ku dhicin faqradda (i) ama (ii) gudihiisa ee faqraddan iyo

(j) caymiska ganacsiga muddada gaaban waxa loola jeedaa ganacsi caymis oo kasta kaas oo aan ahayn ganacsi caymis nafeed..

Qodobka 86aad
Wadarta Dakhliga

1. Iyada oo la'raacayo xeerkan, wadarta dakhliga ee sannad dakhliyeedka qofka waa wadarta dakhliyadan:-
   - b- Dakhli ganacsi
   - t- Dakhli shaqaalanimo
   - j- Dakhli hantiyeed oo sannad gudahiisa soo gashay qofkaas oo aan ahayn dakhliga cashuurta laga dhaafay.
2. Ujeedda faqradda (1):-
   - b- *Wadarta* dakhliga ee qof deggen dalka waxa uu ka kooban yahay dakhliga ka soo galay dhammaan ilo juquraafi ama deegaan
   - t- *Wadarta* dakhliga ee qof aan deggeneyn dalka waxa uu ka kooban yahay keliya dakhliga laga helo ilo gudaha Somaliland ah.
3. Haddii aanu xeerkani si kale u sheegin qaybta 5aad ee cutubkan, taas oo ka shaqaynaysa mabadii'da xisaabaha cashuurta waxayna xaqiijinaysaa goorta la helayo qaddarka ujeeddada xeerkani.

Qodobka 87aad
Dakhli Ganaacsi

(1) Dakhli ganacsi waxa loola jeedaa dakhli kasta oo qof ka soo gala hawlgal ganacsi waxayna ka kooban yihiin qaddarradan soo socda ha ahaado dakhli hawlgal ama dakhli raasamaal:-

(b) Qaddarka dheef kasta sida lagu asteeyay qaybta 6aad ee cutubkan taas oo la' xidhiidha dheefta laga helo iyo khasaaraha lagu galo wareejinta hanti ama qaan

ganacsi oo la' guday ha ahaado dakhligaasi mid ka yimid dakhli caadiya oo hawlgal ama xisaab hantiyeed.

(t) Qaddar kasta oo uu ku helay qof abaal marin lagu siiyay aqbalaadda xadidaadda lagu soo rogo awoodda qofkaas ee uu ganacsi ku wadi lahaa.

(j) Wadarta dakhliga qof ka helay badeeco ganacsi oo uu iibiyay.

(x) Qaddar kasta oo ka mid ah dakhliga ganacsi ee qof ee lagu sheegay qodob kasta oo Kale ee xeerkan ah.

(kh) Qiimaha hadyad kasta uu qof ka helo inta lagu jiro ama ay sabab u tahay xidhiidh ganacsi oo hore, mid hadda jira ama la' rejeynayo

(d) Ajurada iyo abaalgud qof ka helo deyn ganacsi oo soo xarootay ama qofka ku hawlan ganacsiga bangi ama lacag amaahin

(r) Kirada uu helay qof kaas oo ganacsigiisu uu gabi ahaanba ama badanaaba uu yahay kirayn.

(2) Qaddarka ka mid ah dakhliga ganasi ee ku xusan faqradda (1) (g) waxa uu ahaanayaa sifihiisa kiro marka loo jeedo qodob kasta oo xeerkan ah oo xusaya dakhligaas.

(3) Haddii natiijo ahaan ruqsad kasta oo uu bixiyay ama xal dhexe la'la gaadho qofka deynta ku leh cashuur bixiyaha inta lagu guda jiro xaaladda musallafnimada oo uu cashuur-bixiyuhu wax dheefa ka helo tirtirka deynta ganacsi qodobka 107aad (3) ayaa lagu dhaqayaa beddelkeeda dheefta ka mid ka ah dakhliga ganacsi ee cashuur-bixiyaha sida ku xusan faqradda (1).

(4) Qodobkan "Hanti ganacsi" ka mid maaha badeeco ganacsi ama hanti qiima dhacaysa.

Qodobka 88aad
Dakhliga Shaqada

1. Qodobankan, dakhliga shaqada waxa loola jeedaa dakhli kasta oo shaqaale ka soo gala shaqo waxaana ka mid ah qaddarrada soo socdaa, ha' lahaadaan dakhli ama raasamaal:-
   - b- Xuquuq maalmeed, mushahar, lacagta fasaxa loo qaato fasaxa la' lacageeyo, lacagta wakhtiga shaqada ee dheeraadka ah, ajuurooyin, lacagta faa'iido wadaag ah, xuquuq shaqo ka tagis, abaal marin, jid mar, madadaalo, isticmaalka biyaha & laydhka, qiimaha nolosha, kirada guryaha, kharashka caafimaadka ama gunnooyinka kale.
   - t- Qiimaha dheef kasta oo la' hibeeyay

j- Qaddar kasta ama magdhow uu bixiyo loo shaqeeye si loogu magdhabo kharashaad uu galay shaqaale oo aan ahayn kharashka uu ku galay shaqaale isaga oo u adeegaya ujeeddooyinka ganacsi ee habboon ee loo shaqeeyaha.

x- Qaddar kasta oo lagu helo xuquuq heshiis shaqo oo wakhtigiisii dhammaaday ha lagu muujiyo ama yaan lagu muujinin heshiiska xuquuda noocaas ah ama lagu helo si kale oo ah qaddar u dhigma heshiiska shaqo.

kh- Qaddar kasta oo uu bixiyey loo shaqeeye cashuurta laga cafiyey oo si caymis ahaana loogu caymiyo nolosha shaqaale, caymiska oo ah danta shaqaalaha ama mid kasta oo ka mid ah ku tiirsanehiisa/ku tiirsan shaqaalahaas.

d- Qaddar kasta oo lagu helo xaaladda shaqada ama isbeddel kasta oo ku yimaadda xaaladdiisa ama xaaladdeeda shaqo oo heshiiska shaqadu dhigayo.

r- Qaddarka ay ku qiimaysan yihiin saamiyada loo soo saaray shaqaale iyada oo la'dabaqayo nidaamka lagu hanto saamiyada shaqaalaha marka la'soo saarayaa haddii ay ka bato bixintooda, haddiiba ay jirtay oo laga siiyey shaqalaha saamiyada oo ay ku jirto qaddar kasta oo la' siiyey si loogu hibeeyo xaq ama la' doorransiiyo helid saami.

s- Qaddarka faa'iido kasta oo uu ka helayo qof shaqaale ahi wareejinta xaq ama doorashadan uu guddoomo saami iyada oo la marayo nidaamka saami siinta shaqalaha.

2. Iyada oo ay jirto faqradda (1) dakhliga shaqo ee shaqaale kuma jiraan:-

b- Kharashka uu ku galay loo shaqeeye dhaqdhaqaaq kasta oo uu kaga baxay ama ku soo galay Somaliland isaga oo magacaabaya ama shaqo gebagebaynaya, haddii shaqaalaha:-

I. Laga soo shaqaaleeyey ama laga keenay dibadda Somaliland
II. Ujeeddada keliya ee uu u joogay Somaliland ay ahayd in uu adeego loo shaqeeyaha
III. Aanu ahayn muwaadin reer Somaliland ah

b- Cawad-celin ama celin kasta ee kharashaadka caafimaad ee shaqaalaha

t- Haddii laga reebo marka faqradda (1) (e) la' dabbaqay, qaddar kasta oo lagu bixiyo ajuuro caymis ee nolosha shaqaalaha iyada oo taasi tahay danta shaqaalaha ama mid kasta oo kamid ah ku tiirsaneyaashiisa

j- Gunno kasta oo loo siiyo oo aan ka badnayn kharashka dhabta ah amaba laga yaabo in la galo ama gudid kharashaad qofka shaqaalaha ahi ku galo: -

I. Deggenaanta meel la'degayo iyo sahay safar
II. Cuntada iyo nafiska inta uu safarka ku jiro, Inta uu ku guda jiro gudashada waajibka shaqo.

c) Qiimaha cuntada ama cabbitaan kasta oo uu loo shaqeeyuhu ku siiyo shaqaalaha goobta shaqada taas oo loogu danaynayo keliya shaqala wakhtiga buuxa shaqeeya.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

d) Faa'iido kasta oo ugu deeqay loo shaqeeyuhu, shaqaalaha bil gudaheed,haddii qiimo wadareedka faa'iidada uu siiyey loo shaqeeyuhu shaqaalaha bishaas uu ka yar yahay toban kun oo shillin SL.

e) Qaadhaan kasta ama wax la' mid ah oo uu ku bixiyey loo shaqeeyuhu sanduuqa hawlgabka, taas oo faa'iido u ah shaqaalaha ama cid kasta oo ka mid ah kutiirsane/ku tiirsanhiisa.

3. Sida qodobkani u jeedo, qiimo kasta oo faa'iido waxaa lagu goynayaa si' waafaqsan shaxda lixaad ee xeerkan.
4. Haddii qiimaha faqradda (1)(d) lagu dabbaqo oo loo shaqeeyuhu bixiyo muddo toban ah ama ka badan qaddar ka mid ah dakhliga shaqada xisaabteedu waxa ay noqonaysaa sidan soo socota: Ax75 boqolkiiba marka **A** ay tahay wadarta qaddarka uu helay shaqaale taas oo faqradda (1) (d) lagu dabbaqay.
5. Iyada oo loo jeedo faqradda (2) agaasimaha shirkaddu waa shaqaale wakhti buuxa kaliya ah, haddii agaasimuhu:-

b- Looga baahdo in uu geliyo ugu badnaan ama gabi ahaanba wakhtigiisa ama wakhtigeeda adeegga shirkadda maamul ahaan ama farsamo ahaan.

t- Aanu lahayn dulsaar ka badan boqolkiiba shan ee mulkiyadda asalka ah ee shirkadda

6. Iyada oo looga danleeyahay qodobkan, qadar ama faa'iido lagu helay si' la'xidhiidha shaqo, haddii ay:-

b- Uu bixiyey loo shaqeeye ama cid saddexaad oo uu qorsheeyay loo shaqeeyuhu ama wehelkiisu ;

(t) La' siiyey shaqaale ama wehelka shaqaalaha

(j) Loo siiyey marka loo eego shaqo hore, mid hadda ah ama shaqo laga rajo qabo.

7. Qaddar lacageed oo ka baxsan dakhliga shaqada ee shaqaalaha sida ku dhigan faqradda (2) ama (4) waana dakhliga shaqaale oo ka reebban.

8. Qodobkan:-

b- "Habka saami qaadashda shaqaalaha" waxa loola jeedaa heshiis ama iskudubarid taas oo:-

(i) Shirkad lagu waajib yeelay in ay u soo saarto saamiyo shaqaalaha shirkadda ama shirkad la jirta

(ii) Shirkad lagu waajib yeelay in ay u soo saarto saamiyo ammaano-hayaha amaano-heynta iyada oo heshiiska ammaano-hayntu uu ku waajibinayey ammaano-hayaha in uu ku wareejiyo saamiyo shaqaalaha shirkadda ama weheliyaha shirkadda

(t) Kharashka dawadda oo ay ku jirto ajuuro kasta ama qaddar kasta oo lagu bixiyey caymis caafimaad.

Qodobka 89aad
Dakhliga Hantida

(1) Dakhli hanti waxa loola jeeddaa-

b- Faa'iido qaybsi kasta, lacagaha haftada lagu helo, dakhliga kheyraadka dabiiciga ah, kirooyinka, sadooyinka (royalties) iyo dakhli kasta oo kale oo qof uu ka helo bixinta, isticmaalka ama ka faa'iidaysiga hanti qof kale.

t- Qiimaha hadyad kasta oo ka soo gashay qof si la' xidhiidha, bixinta, isticmaalka ama ka faa'iideysiga hantida

j- Wadarta dhigaalo kasta oo loo sameeyay sanduuqa hawl gabka inta lagu guda jiro sannad dakhliyeedka oo uu sameeyay loo shaqeeye cashuurta ka reebban

x- Dakhli kasta oo kale oo soo gala qof

Laakiin kuma jiraan qaddar kasta oo ka yimaadda ganacsi, shaqo ama dakhliga cashuurta ka reebban.

(2) Qaddar ka mid ah dakhliga hantida ee lagu sheegay faqradda (1) (a) sifaheeday ahaanayaan oo ah faa'iido qaybsi, lacagaha haftada lagu helo, dakhliga kheyraadka dabiiciga kirooyinka ama fadhiisin (royalties) ee leh ujeeddooyin kasta oo xeerkani u tixraacay dakhli ahaan.

QAYBTA 4AAD
DAKHLI AAN LA CASHUURAYN IYO KA JARITAANADA

Qodobka 90aad
Dakhli aan la' cashuurayn

Qaddarradan soo socda lama cashuurayo : -

b- Dakhliga hay'ado diiwaan gashan.

t- Dakhliga urur kasta ama qof ku leh dhawrsanaan si' waafaqsan sharciga Somaliland ee dhawrsanaan diblomaasiyiinta illaa iyo xadka uu dhigay nidaamku iyo amarrada lagu soo saaray si' waafaqsanaanta.

j- Dakhliga shaqaale ee rasmiga ah ee uu qof ka helay shaqo dawliya oo dawlad shisheeye siisay-

I. Uu qofku u yahay qof aan deggeneyn ama uu yahay qof deggen keliya ay sabab u tahay in uu qabto adeeggaas.

II. Dakhligiisana ay waajib tahay in laga bixiyo maalka dawliga ah ee waddanka.

III. Dakhligiisuna uu yahay mid ay cashuurayso dawladdaasi

x- Habeen dhax kasta oo laga bixiyo meel ka baxsan Somaliland oo la siiyo qof ka Shaqeeya Somaliland oo ergo shisheeya ah.

kh- Dakhliga dawladaha hoose.

d- Dakhliga ururrada laga reebay oo aan ahayn:

I. Dakhli hanti, kuma jirto kirada ay helaan ururrada laga reebay cashuurta ee la' xidhiidha hantida ma' guurtada ah iyada oo kiradaas uu ugu isticmaalayo mulkiiluhu si gaar ah hawlaha ururkaas ee lagu sheegay qeexitaanka "ururrada laga reebay"ee qodobka 2aad

II. Dakhliga ganacsi ee aan la xidhiidhin shaqada aasaaska u ah salka jiritaanka ururka ;

r- Deeq kasta oo waxbarasho, taas oo agaasimuhu ku qancay in loo sameeyey si niyad san si loogu suurageliyo ama looga caawiyo cidda guddoontay in ay wax ka barato hay'ad waxbarasho ama cilmibaadhiseed oo la' aqoonsan yahay.

s- Qaddar kasta oo lagu keenay qaab nafaqo ama kharashaad ku yimid amar garsoor ama heshiis furriin oo qoran.

sh- Qiimaha hanti kasta oo lagu helay hadyad ahaan, dardaaran, ikhtiraac ama dhaxal oo aanu ku jirin dakhli ganacsi, shaqaale ama hanti

dh- Faa'iido kasta oo raasamaal oo aanuu ku jirin dakhli ganacsi.

c- Dakhli shaqo oo uu qof ka helay ilaa xaldka lagu bixiyay heshiis caawimaad Farsamo, kaas oo:-

I. Shakhsigu uu yahay mid aan deggeneyn dalka ama u jooga keliya si uu u guto waajibka ku dhigan heshiiska

II. Wasiirka oo qoraal ahaan ku waafaqay heshiiska tusmooyinka cashuurta.

g- Dakhli ilo Shisheeye uu ka helay

I. Deggenaanshaha Somaliland wakhti gaaban.

II. Qofka, kaas oo faqradda (j)ama (c) dhigeyso; ama

III. Xubin qaraabada soke ee qofka lagu xusay faqradda (i) ama (ii)

f- Hawl gab:-

q- Lacagta mar qudha uu siiyo sanduuqa hawl-gabku ee deggen dalka xubin sanduuqa ka mid ah ama ku tiirsanaha xubin sanduuqa ka mid ah.

k- Dakhliga caymiska nafta ee uu bixiyo qofka ku hawlan caymiska ganacsiga nafta.

l- Dakhliga shaqaalenimo ee qofka u shaqeeya ciidamada qalabka sida ee Somaliland, ciidamada bileyska Somaliland, ciidamada asluubta Somaliland oo aan ahayn qof u shaqaysta qaab rayid

m- Dakhliga dawladda jamhuuriyadda Somaliland iyo dawladda waddan kasta oo kale.

n- Dakhliga Bangiga Dhexe ee Somaliland.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J.SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA GUDDOONKA MADAXTOOYADA

w- Dakhliga maalgashiga hab wadajir illaa xadka dakhligu yahay mid loo qaybiyey ka qayb qaatayaasha maalgashiga habka wadajira.

Qodobka 91aad
Kharashaadka Dakhliga ka yimid

1. Iyada oo la' raacayo xeerkan, ula jeeddada ah in la' xaqiijiyo dakhliga la' cashuurayo ee qofka sannad dakhliyeedka waa in ay jirto qaddar laga goynayo: -
   - b- Dhammaan kharashaadka iyo khasaaraha uu galay qof inta lagu jiray sanad dakhliyeed, illa inta kharashka ama khasaaraha ay ahaayeen qaar lagu galay soo saaridda dakhligaas oo ka mida wadarta dakhliga.
   - t- Dakhliga kirada saafiga ah ee la' cashuurayo ee dhismayaasha ee lagu xusay qodobka 74 (3) xarafkiisa (t) waxa uu noqonayaa marka laga reebo boqolkiiba soddan 30% wadarta dakhliga kirada taasi oo loogu talo galay kharashka dayactirka, hagaajinta iyo kharashaadka kale ee dhismayaasha la' galiyo.
   - j- Sida lagu gooyay qaybta 5aad ee khusaysa faa'iidada iyo khasaaraha, khasaaraha lagu galo iibinta hantida ee qof galo inta lagu guda jiro sannad dakhliyeedka, ha ahaato ama yay ahaanin hantidaasi mid ku jirta xisaabaadka dakhliga caadiga ah ama dakhliga raasamaalka ah.

2. Haddii aanu xeerku si' kale u dhigin, lama ogola in la' gooyo:-
   - b- Kharash kasta ama khasaare uu galy qof illa iyo inta ay yihiin kuwa leh nooc gaara ama arrimaha gudaha qoyska la xidhiidha.
   - t- Iyada oo la' raacayo farqadda (1) kharash kasta ama khasaare kasta oo leh nooc raasamaal ama qaddarka kasta oo ka mid ah inta ay joogto hantidaasi.
   - j- Kharash kasta ama khasaare kuwas oo ku soo noqonaya qaab caymis, heshiis ama magdhaw.
   - x- Cashuur dakhli oo lagu bixinayo dawladda Somaliland ama waddan shisheeye.
   - kh- Dakhli kasta oo la galiyay sanduuqa qasnadda ama qaab uun loo raasamaaleeyey.
   - d- Qiimaha hadyad la siiyey si toosa ama si dadban shakhsi haddii hadyaddu aanay ku jirin wadarta dakhliga ee qofka
   - r- Gunno kasta oo lagu siiyo qofka shaqaalaha ah kharash u celin ama deyn ka bixin la' xidhiidha gurayaynta shaqaalaha iyo kharash kasta oo kale oo shaqaalaha lagu siiyo guriyaynta.
   - s- Ganaax kasta ama ciqaab la' mid oo la siiyo dawlad kasta ama qayb hoosaad siyaasadeed ee dawladda, marka la jabiyo sharci kasta ama xeer-hoosaad.
   - sh- Ku deeqid ama bixin la mida oo la siiyey sanduuqa hawlgabka oo uu bixiyey shaqaale, hadday faa'iido u tahay shaqaale ama faa'iido qof kale.
   - dh- Abaal gud ama bixin la' mid ah oo la' siiyey shakhsi ku hawlan ganacsiga caymiska nolosha shakhsiga abaalgudka bixiyey ama nolosha qof kale.

GOLAHA WAKIILADA ARKIIFIYADA
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

c- Qaddarka hawlgab loo siiyey qof kasta

g- Masruuf kasta ama gunno lagu bixiyey si' waafawsan amar maxkamadeed ama heshiis furriin oo qoran.

3. Qodobkan, kharash kasta oo leh qaab gaara ama qaab qoys oo uu qof galay, waxa ka mid ah:-

    b- Kharashka lagu galay si loo xanaaneeyo qof iyo qoyska qofkaas ama kuwa la degan.

    t- Kharashka shaqo tegidda.

    j- Kharashka dirayska shaqada oo aan ahayn dharka la' xidho marka shaqada laga baxo

    x- Kharashka waxbarashada qofka taas oo wax xidhiidha aan la lahayn meheradda qofka, iyo kharashka waxbarasho ee lagu gaadhayo in lagu helo heer jaamicadeed (digree) ha khuseeyo ama yuu khusaynin meheradda qofka.

4. Haddii aanu xeerkani si kale u dhigin, qaybta 5aad taas oo xidhiidh la' leh hab xisaabeedka cashuurta, waxa lagu fuliyaa si loo go'aamiyo marka kharashka iyo khasaaraha xeerkani ujeedo la' galay.

5. Sida ku jirta qodobkani, "Hanti ganacsi" ka mid maaha badeecadda ganacsiga ama hantida qiima dhacaysa.

Qodobka 92aad

Kharashaadka Cuntada, Cabitaanka iyo Maaweelada

Kharashaadka qofku ku bixiyo cunto, cabitaan iyo maaweelo oo u ku soo saarayo dakhli ka mida wadarta dakhliga guud waxa loo aqoonsanayaa kharash waana la jarayaa, laakiin waa haddii kaliya oo:-

b- Qiimaha cuntada, cabbitaanka ama madadaalada ay ka mid yihiin dakhliga shaqada ee shaqaalaha sida ku xusan qodobka 88aad (1)(t) ama ka baxsan dakhliga shaqada sida ku xusan qodobka 88aad (2)(x) ama (kh)

t- Ganacsiga qofka waxa ka mida bixita cunno, cabitaan ama kharash maweelo iyadoo qofka la' siiyey cuntada, cabbitaanka iyo kharashka maaweelada ay u tahay kharash ka baxsan inta uu ku shaqeeyo.

Qodobka 93aad

Deynta laga quustay

1. Iyada oo la raacayo Faqradda (2) qofka waxa loo ogol yahay in laga jaro dakhligiisa oo xisaabta laga saaro deynta soo xaroon wayday ee laga quustay sannad dakhliyeedka.

2. Si' loo jaro deynta laga quustay waxa la ogolaan karaa oo keliya:-

    b- Haddii qaddarka deynta ee la' sheeganayaa ka mid yahay wadarta dakhliga guud ee qofka sannad dakhliyeed kasta

t- Haddii qaddarka deynta ee la sheeganaya la'xidhiidho lacag amaahasho inta lagu guda jiro hawlaha caadiga ee ganacsiga ee ay fuliyaan hayadaha maaliyaddu ee lagu soo saarayo dakhli ka mid ah wadarta guud ee dakhliga.

3. Qodobkan:-

   b- Dayn gubatay, waxa loola jeeddaa:-

   I. Dayn la sheeganayo oo qofkuna qaaday tallaabo kasta oo ku daba galayo sidii uu u soo xarayn lahaa deyntaas taas oo qofku ka dib si macquul ah u rumaystay in aanay suurtoobayn ama aanay dayntu ku soo xeroonayn.

   II. Markay la xidhiidhinayo hay'ad maaliyadeed, deyn marka loo eego ku talagal khasaare oo marka ay dhab noqoto aanay jirin wax lagu daboolo

   t- Dayn la sheeganayo macnaheedu waxa weeye xaqa loo leeyay in qofkii dib looga siiyo lacagihii dhigaalka ee la dhigtay hay'adaha maaliyadda ama dayn maqan la' helo iyo wixii la' mid ah

Qodobka 94aad

Kharashaadka la' xidhiidha Lacagaha aan wali la' bixin

Iyada oo la'raacayo xeerkan, qofka lacagi ku maqan tahay waxa loo ogol yahay in loo jaro xuquuqdiisa marka uu gudayo lacagahaas oo ay ka mid tahay khidmadda adeegga, komishanka, qaddimaadda iyo ganaaxa dib u dhaca guddida inta lagu guda jiro sannad dakhliyeedka la' xidhiidha xuquuqda lacagaha maqan taas oo qofku u galay in uu ku soo saaro dakhli ka mid ah wadarta guud ee dakhliga.

Qodobka 95aad

Dayactirka iyo Qalabka Fudud ee Raasamaalka

1. Qofka waa loo ogol yahay in laga jaro kharashka uu ku galay dayactirka hantida uu haysto ama isticmaalayo sannad dakhliyeedka taas oo uu ku soo saarayo dakhli ka mid ah dakhliga guud.
2. Qofka waa loo ogol yahay in laga jaro kharash uu ku galay in uu ku hanto hanti qiima dhacaysa qiima ka hooseeya (50 currency points).
3. Faqradda (2) keliya waxa lagu dabbaqayaa, hantida qiima dhacaysa, haddii hantidu caadi ahaan ay iskeed u shaqaynayso oo aanay kaligeed ka mid ahayn in iswadata.

Qodobka 96aad

Qiimedhaca Hantida

1. Qofka waa loo ogol yahay in kharash ahaan loo jaro qaddarka qiimedhaca ee hantidiisa, qiime dhacaysa oo aan ahayn hantida ku xusan qodobka 95aad (2) lagu dabbaqay inta lagu guda jiro sannad dakhliyeedka sida waafaqsan qodobkan.
2. Hantidda qiimedhacaysa waxaa loo kala qaybinayaa, afar heer sida ku dhigan qaybta 1aad ee shaxda (5) shannaad ee xeerkan oo ay la' socoto tacriifadda qiimadhaca ee ku munaasibka ah derejo kasta sida lagu cayimay qaybtaas.

GOLAHA WAKILADA ★ ARKIIFIYADA ★ J.SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA ★ MADAXTOOYADA

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

3. Hantidda qiime dhacaysa ee qofka, waa in la isku leexiyaa hantida isku midka ah, qiima dhaca laga jarayo hantida isku midka ah ee israacsan xisaabintooda waxa la' raacayaa qaacidadan soo socota: - AxB. Haddii: –

A= Waa qiimaha la dejiyay ee hantida wada socota dhammaadka sannad dakhliyeedka iyo

B= Waa tacriifadda qiimedhaca ee ku habboon hantida intii israacsanba.

4. Qiimaha dejisan ee hantida israacsan dhammaadka sannad dakhliyeedku waa wadarta: -

   b- *Qiimaha dejisan ee hantida* israacsan dhammaadka sannad dakhliyeedkii hore marka la' jaray ka dib kharashka la' aqoonsaday sida waafaqsan faqradda (3) sanadkaas.

   t- Qiimaha ay joogtay hantidu oo la' isku daray israacsanaanta inta lagu jiro sannad dakhliyeedka oo laga jaray qiimaha hantida israacsan, qiimaha laga helay hantida la iibiyay oo aan ka hoosayni eber ee sannad dakhliyeedka lagu jiro

5. Haddii qaddarka lacageed ee laga helay hantida laga iibiyay hantida israacsani inta lagu Jiro sannad dakhliyeedka ay ka badato qiimaha u dajisan hantidaas israacsan dhammaadka sannad dakhliyeedka iyada oo aan la danaynaynin qaddarkaas, dheeraadka waxa lagu darayaa dakhliga ganacsiga qofka ee sannadkaas.

6. Haddii qiimaha dejisan ee hantida israacsani dhammaadka sannad dakhliyeedka, marka jaritaannada ku xusan faqradda (3) la' jaro ay ka yaraato shan (currency poinyt) waa laga jarayaa qaddarka qiimahaas dejisan.

7. Haddii dhammaan hantida nooc ahaanta israacsan ee duugga ah ee la' iibiyo ka hor inta aanu dhammaan sannad dakhliyeedku, kharashka qiime waa la ogol yahay in laga reebo hadhaaga qiimaha diiwaanka ee hantidaas nooc ahaanta israacsan dhammaadka sannadka.

8. Haddii qofku uu galo kharashaad aan la' goynayn, in ka badan hal sanno oo dakhliyeed ah oo ku lug leh, hanti qiime dhacaysa, qodobkan ayaa lagu dabbaqayaa, iyada oo Loo qaadanayo, in karashkaas la galay sannad dakhliyeedyo kala duwan, taas oo la hantiyayo hanti gooni ah oo ka mid ah inta nooc ahaanta israacsan.

9. Qiimaha ay joogto hantida qiime dhacaysaa waxa lagu daray qiimaha hantida noo ahaanta israacsan sannad dakhliyeedka adeegsiga hantidaas la bilaabay.

10. Marka hantidda qiime dhaaysa qayb ahaan oo keliya la isticmaalo, sannad dakhliyeed si loo soo saaro dakhli, ka mid ah wadarta dakhliga, qiimedhaca lagu ogol yahay qodobkan ee la' xidhiidha hantidaas si' saami qumman ayaa loo dhimi doonaa.

11. Iyada oo loo jeedo faqradda 4aad (t) qiimaha uu joogay gaadiidka dhulku oo aan ahayn gaadiid ganacsi, maaha in uu ka bato qaddarka ku dhigan qaybta labaad ee shaxda shanaad (5aad).

12. Marka gaadiidka dhulka ee lagu sheegay faqradda 4aad (t) uu yahay mid lagu xadiday faqradda 11aad, qofkaas waxaa loo tixgalinayaa in uu haysto labo hantiyood:-

   b- Hanti qiimedhacaysa oo ah, gadiid dhul oo qiimaha uu joogay uu la' mid yahay qaddarka ay dhigayso qaybta 2aad ee shaxda 5aad ee xeerkan.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

t- Hanti ganacsi oo aan ahayn mid qiimedhacaysa oo qiimaha ay joogtay uu la' mid yahay, faraqa u dhexeeya kii ay joogtay iyada oo aan loo eegin faqradda 11aad ee qodobkan oo loo tixraaco "qiimaha dhabta ah ee u joogo" iyo qaddarka ku yaalla qaybta 2aad ee shaxda 5aad ee xeerkan.

13. Haddii gaadiidka dhulka ee faqradda 12aad lagu dabbaqay ee duugoobay ee la' iibiyo, qofka waxa loo tixgalinayaa in uu iibiyey, mid kasta oo ka mid ah hantidaas lagu cayimay faqraddaas, qiimaha uu ka helay hantida uu khaarijiyay waxa loo kala qaybshay labada qaybood ee hantida oo ku salaysan saamiga qiimaha ay joogtay mid kastaa, sida lagu tilmaamay faqraddaas ee qiimaha dhabta ah ee hantidaasi joogto.

14. Marka la' xisaabinayo qaddar kasta oo faa'iido ama khasaare ee ka yimadda duugoobay ee la' iibiyo ee duugga ah ee lagu sheegay faqradda 12aad, (t) qiimaha ay joogto hantidu ee ah sida lagu gooyay ee waafaqsan faqraddaas, waxa dhimaya qiimedhaca taas oo qofka u ogol:-
    b- Ay ahayd qiima dhacaysa oo ah gaadiid dhul.
    t- Ay hantidu ahayd hantida keliya ee ku jirtay hantida nooc ahaan israacsan.
15. Qodobkan, gaadiid ganacsi waxa loola jeedaa: -
    b- Gaadiid dhul oo loogu talagalay in uu qaado xamuul (rar) ka badan tan badhkii ama wax ka badan 13-qof oo rakaab ah.
    t- Gaadiid loo isticmaalo u kala gooshidda (Transportation) ama gaadhi loo kireeyo ganacsi ahaan.

Qodobka 97aad
Lacagta la jarayo Bilowga.

1. Qofka adeegasada hanti la soo xushay marka ugu horraysa inta lagu guda jiro sannad dakhliyeedka waxa bannaan in wax loo jaro sannadkaas qaddar leeg:-
    b- Haddii hantida loo adeegsanayo meel ka baxsan agagaarka ku qoran qaybta 4aad ee shaxda shannaad ee xeerkan ay ahayd 75% qiimaha ay joogtay hantidaasi markii la'adeegsaday ama
    t- Xaalad kasta oo kale ay ahayd 50% qiimaha ay hantidu joogtay wakhtigii la' geliyay adeegga.
2. Qiimaha ay joogto hantidu ee faqradda 1aad lagu dabbaqay waxa laga jarayaa qaddarka jaritaanka lagu ogolaaday faqraddaas oo looga jeedo qodobka 96aad (4) (t).
3. Qodobkan:" Shayga ah hantida la xushay" waxa loola jeeda warshad ama mishiino gabi ahaanba loo isticmaalayo in lagu soo saarayo dakhli ka mid ah dakhliga guud laakiin aanay ku jirin:-
    b- Gaadiidka xamuulka iyo kuwa dad qaada.
    t- Agabka nooca caadi ahaan loo isticmaalo hawlaha guryaha ama
    j- Qalabka guryaha iyo xafiisyada ee rakiban ama aan rakibnayn

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA WADAXTOOYADA

4. Qofka adeegsi galiya dhisme cusub, markii ugu horraysay inta lagu jiro sannad dakhliyeed, waxa la' ogol yahay in wax loo jaro sannadkaas qaddar la' mid ah 20% ee qiimaha uu joogay dhismahaasi markii la' hawl galay.
5. Qiimaha uu joogo, dhismaha warshadda ee faqradda 4aad, lagu dabbaqay waxa laga jari karaa qaddarka jaritaanka lagu ogolaaday faqraddaas ee ujeeddada qodobka 98aad
6. Haddii uu qof galo, kharash raasamaal isaga oo balaadhinaya dhismo warshadeed oo jiray, qodobkan ayaa lagu dabbaqayaa, sidii iyada oo kharashkaas lagu galay dhismaha uu ahaa kharash raasumaal oo la' galayay dhisme ka gaar ah kaas.
7. Iyada oo loo eegayo faqradda 4aad iyo 6aad, dhisme warshadeed oo cusub ama ballaadhinta mid hore oo jiray waxa loola jeedaa; dhisme uu dhismihiisu bilaabmay, sannad dakhliyeed kasta ee waqtigaas khuseeya.
8. Qodobkan, dhisme warshadeed kuma jiro ama laguma darayo, dhisme ganacsi oo la'ansixiyay.

Qodobka 98aad
Dhismayaal Warshadeed

1. Iyada oo la raacayo qodobkan haddii uu qof ku galo, kharash raasumaal sannad dakhliyeed kasta dhisme ah dhisma warshadeed oo dhismahaasna uu isticmaalayo qofkaasi inta lagu jiro sannad dakhliyeedka si u soo saaro dakhli ka mid ah wadarta guud ee dakhliga, waxa loo ogolaanayaa qofkaas in la jaro qiimedhaca dhismha ee sannad dakhliyeedka iyada oo lagu xisaabinayo sida waafaqsan qaaciidadan (**A x B x C/ D**)

   Haddii – **A**=Tacriifadda qiimedhaca ee dhismahaas ee munaasibka ku ah lagu sargooyay qaybta 3aad ee shaxda 5aad ee xeerkan, **B**= kharash raasumaal oo lagu galay dhisme, **C**= tiradda maalmaha sannad dakhliyeedkaas ee la isticmaalayay hantida ama in la' isticmaalo diyaarka u ahayd si' loogu soo saaro dakhli ka mid ah wadarta guud ee dakhliga, halka **D**= tirada maalmaha sannad dakhliyeed.

2. Iyada oo loo eegayo faqradda 3aad, haddii dhisme warshadeed qayb ahaan u isticmaalo qof inta lagu jiro sannad dakhliyeedka, isaga oo u isticmaalaya arrimo la cayimay, qaddarka qiimedhaca ee la ogol yahay jaritaankooda si' waafaqsan faqradda 1aad, waa in loo jaraa si saami qumman.

3. Haddii dhisme warshadeed uu qayb ahaan kaliya isticmaalay qofku inta lagu jiray sannad dakhliyeedka, isaga oo u isticmaalayay arrimaha la'cayimay, isla markaana kharashka raasamaalka lagu dhisay qaybtaas uu ka mid yahay dhismahaas si loogu isticmaalo arrimo kale taas oo oo aan ka badnayn 10% wadarta kharashka raasamaalka ee lagu galay dhisidda dhismahaasi gabi ahaantii dhismahaasi waxa uu noqon doonaa mid loogu dhaqmo dhaqmaadkii la' cayimay haddii qof ku galo kharash raasamaal isaga oo hagaajinaya dhisme warshadeed sannad dakhliyeedka, waxa lagu dabbaqayaa qodobkan

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

waxaana laga soo qaadayaa in uu ahaa kharash raasamaal oo sannadkaas lagu galay dhisidda dhisme warshadeed oo gooni ah.

4. Haddii qof ku galo kharash raasamaal isaga oo hagaajinaya dhisme warshadeed sannad dakhliyeedka, waxa lagu dabbaqayaa qodobkan waxaana laga soo qaadayaa in uu ahaa kharash raasamaal oo sannadkaas lagu galay dhisidda dhisme warshadeed oo gooni ah.

5. Haddii dhisme warshadeed uu iibsado qof waxaa loo qaadanayaa in uu qofkaasi galay Kharashkii raasamaal ee kii dhisay galay.

6. Haddii dhisme warshadeed uu duugoobay uu iibiyo qofku inta lagu jiro sannad dakhliyeedka, qiimaha asalka ee uu dhismuhu ku fadhiyo sida xeerkani dhigayo waxa laga jarayaa jaritaanada loo ogol yahay qofka ee xeerkani dhigayo ee khuseeya dhismaha.

7. Haddii dhisme warshadeed uu xaraasho (khaarijiyo) qofku inta lagu jiro sannad dakhliyeedka, qiimaha asalka ah ee uu dhismuhu ku fadhiyo sida xeerkani dhigayo waxa laga jarayaa jaritaannada loo ogol yahay qofka ee xeerkani dhigayo ee khuseeya dhismaha.

8. Haddii dhisme warshadeed la iibsado ama la sii iibiyo iyada oo uu la socdo dhulku, qiimaha dhulku waxa uu noqonaya farqiga u dhaxeeya lacagta lagu iibiyay iyo qiimaha dhismaha warshadda sida lagu qeexay faqradda (7).

9. Haddii faqradda 4aad la' dabbaqo, qiimaha qofka guddoomay ee iibiyey dhismaha duugoobay ee warshadeed waa in si macquul ah loogu qaybiyaa dhismayaasha warshadeed ee kala goonidda ah ee kala cayiman sida uu qorayo faqraddaasi.

10. Qodobkan: -

b- Kharash raasamaal ka mid maaha.

(i) Kharashka lagu galay si loo helo hanti qiimedhacaysa oo lagu rakibay dhisme warshadeed

(ii) Ama kharash lagu galay helista xuquuq kasta ama dhul.

t- Isticmaallada tilmaaman, waxa loola jeeda isticmaalka lagu caddeeyay qaybta qeexitaanka dhisme warshadeed ee qodobka 2aad iyo

j- Hadhaaga Kharashka waxaa weeye kharashka raasamaalka ee lagu galay dhisidda dhisme warshadeed oo laga jaray jaritaannada la ogol yahay oo dhan ee xeerkani dhigayo waa haddii dhismaha loo isticmaalay oo keliya goor walba isticmaalka tilmaaman ee qoran illaa intii dhismaha laga dhammeeyay.

Qodobka 99aad
Qiimaha lagu bilaabay

Qofka gala kharash isaga oo bilaabaya ganacsi si uu u soo saaro dakhli ka mid ah wadarta dakhliga guud ama billaaba in uu u bandhigo dadweynaha alaab ganacsi oo bilow ah, waa in loo ogolaadaa in laga dhimo qaddar la mid ah 25% ee xaddigga kharashka sannad dakhliyeedkaas la galay iyo seddexda sannadood ee xiga, sannad dakhliyeedka, kaas oo uu sameeyay qofkaasi.

Qodobka 100aad
Qiimaha Hanti aan Muuqan

1. Qofka kharash ku gala helista hanti la taaban karo oo jiritaankeedu leeyahay faa'iido la hubo, waa loo ogol yahay in wax laga jaro inta lagu jiro dakhli sannadeed kasta oo hantidaasi jirto oo faa'iidana leh, taas oo qofku uu gebi ahaanba isticmaalayo si uu soo saaro dakhli ka mid ah wadarta dakhliga guud, qaddarka la jarayo waxa lagu xisaabinayaa si' waafaqsan qacidadan soo socota A/B Hadii:-

   A= Waa kharashka la' galay
   B= Cimriga hantida oo sannado buuxa ah

2. Haddii hantida la' taaban karo ee duugga ah uu iibiyo qof inta lagu gudo jiro sannad dakhliyeedka, qiimaha hantidaasi joogtay waxa laga dhimayaa jaritaannada looga ogolaaday qofka qodobkan ee la' xidhiidha hantida.

Qodobka 101aad
Kharashka Cilmibaadhista Sayniska

1. Qofka waa loo ogol yahay in laga jaro kharashaadka uu ku galay cilmibaadhis Saynis inta lagu jiray sannad dakhliyeedka uu hawsha ganacsiga waday, dakhligaas ka imanaya oo ka mid ah wadarta dakhliga guud.
2. Qodobkan:-
   - b- Cilmibaadhis Saynis macnaheedu waa hawlgal kasta ee dhinacyada Sayniska dabiiciga ah ama aan dabiici ahayn oo lagu horumarinayo aqoonta dadka.
   - t- Kharashka cilmibaadhis Saynis ee la'xidhiidha qofka hawl ganacsi ahaan u wada, macnaheedu waa kharashka cilmibaadhis Saynis oo uu sameeyay qof isaga oo uga dan leh In uu horumariyo ganacsigiisa qofka, waxa ku jira gacan ka geysi kasta oo uu sameeyay, mac-had cilmibaadhis Saynis oo loo isticmaalay si loo sameeyo cilmibaadhis iyada oo looga dan leeyahay in la horumariyo ganacsi qof, laakiin ka mid maaha
     - I. Kharashaadka lagu galay si loo helo hanti qiimo dhici karta ama hanti aan la taaban karin.
     - II. kharashaadka lagu galay helitaanka dhul ama dhisme.

GOLAHA WAKIILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

III. Kharashaadka lagu galay iyada oo loo danleeyahay, in la hubiyo jiritaanka , goobta, baaxaddeeda iyo tayada kheyraad dabiici ah

j- Mac-had cilmibaadhis Saynis waa urur, mac-had, kulliyad ama jaamacad sameeya cilmibaadhis Saynis.

Qodobka 102aad
Kharashka Tababarka

1. Loo shaqeeyaha waxa loo ogol yahay in laga jaro kharashaadka uu ku galay tababarrada ama waxbarashada sare ee heerka jaamicadeed inta lagu guda jiro sannad dakhliyeed, wax aan badanayn isugayntooda shan sanno ee muwaadinka ama qofka rasmi u deggan dalka JSL oo aan ahayn weheliyaha loo shaqeeyaha oo loo shaqeeyuhu ku shaqaaleeyay hawsha ganacsi, dakhliga ka imaanaya oo ka mid ah wadarta guud ee dakhliga.

2. Sida uu dhigayo qodobkani, degaaanka rasmiga ah macnaheedu waa qof kasta oo Somaliland ku sugnaa muddo ama wakhtiyo isugeyn gaadhaya 2-sannadood iyo wixii ka badan.

Qodobka 103aad
Caawimooyinka Samafal

1. Qofka waa loo ogol yahay in wax laga jaro hadyad uu siiyay urur inta lagu jiro, sannad dakhliyeedka oo si' waafaqsan qeexitaanka ururrada cashuurta ka reebban.
2. Iyada oo loo eegayo faqradda 1aad qiimaha hanti hadyaddu waa mida yare ee;-
   b- Qiimaha hantida markii hadyadda la bixinayay.
   t- Inta uu ka bixiyay qofku hantidaas hadyadda ah.

3. qaddarka jaritaanka ee lagu ogol yahay si waafaqsan faqradda 1aad ee sannad dakhliyeedkaasi waa in aanu ka badan 5% ee dakhliga cashuurta la saarayo ee qofkaas oo la' xisaabiyay ka hor inta aan qorshaha lagu darsan qaddarka la jarayo ee waafaqsan qodobkan.

Qodobka 104aad
Beeraha

1. Kharashaad uu qof ku galay in uu ku helo beeris, waxay ku jira, hantida nooc ahaan israacsan ee qaybta 4aad ee ku xusan qodobka 96aad ee sannad dakhliyeedka, kaas oo ah sannadka kharashka iyo qiimedhacaba la' galay.
2. Iyada oo la raacayo faqradda 3aad qofka ku hawlan ganacsiga, qodaal bustaan ah Somaliland gudaheeda si uu u soo saaro dakhli ka mid ah wadarta guud ee dakhliga oo ku galay kharash raasamaal
   b- si uu u helo ama u aasaaso qodaal bustaan beereed.

t- ama uu u dhiso guri cagaaran (Green House) waxa loo ogol yahay jaritaan, qaddarkeedu la mid yahay 20% oo xaddigga kharashaadka sannad dakhliyeedkaas oo ahaa qaar lagu galay, lana geliyay 4 sannad dakhliyeed ee soo socda taas oo beerista iyo guriga cagaaranba loo isticmaalayo ganacsi beereed bustaan ah oo qofkaasi ku hawlan yahay.

3. Kharashaadka nooca raasamaalka ee lagu galay ku aasaasidda qodaal ah bustaan beereed waxa ka mida kharashka lagu galay banaynta iyo biyo saarista dhulka.
4. Qodobkan:-

   b- "Qodaal" waxa looga jeedaa goob shaqo iyo hanti dhismayaal ma'guurto ah oo lagama maarmaan u ah habsami u socodka beerta ama sagaro (Beer gacmeed kooban) waraabka abuurka ama qodista, biyaha iyo korontada la galiyay beerta inta weegaarka beertu yahay iyo hawlgaladda kale ee daruuriga u ah si loo soo saaro dakhli ka mida wadarta dakhliga guud, laakiin aanay ku jirin:-

   I. guryaha beerta
   II. hantida qiimedhacaysa.

   a) Bustaan beereed waxa ka mid ah:-

   I. Beerista, shinniyaynta, haramaynta, baaqbaaqa iyo waxyaabaha la midka ah
   II. Beerista iyo baaqbaaqa, fangiga (Fungi)

5. Ku shinniyaynta iyo haramaynta cimiliiyinka oo aan ahayn carrada, si dabiicay ah ama hab aan dabiici ahayn.

Qodobka 105aad
Kharashka Macdan Sahminta

Qofka ku hawlan hawl macdan sahamin ah si uu u soo saaro dakhli ka mida wadarta dakhliga guud waxaa loo ogol yahay jaritaan kharash kasta oo nooc raasamaal ah oo lagu galo baadhitaanka helitaanka iyo tijaabinta ama in lagu guulaysto gaadhista keyd macdaneed Somaaliland gudaheeda.

Qodobka 106aad
Qaybinta jaritaannada

1. Dhimista la xidhiidha soo saarista hal nooc oo dakhli waxa si suuragal ah loogu qaybin doonaa noocyada dakhli ee ay la xidhiidhaan.
2. Haddii qofku uu helo, wax ka badan hal nooc dakhli, jaritaanka loogu ogolaaday qodobka 86 aad waa in hab tacriifaysan loogu qaybiyaa qayb kasta oo dakhli.

Qodobka 107aad
Soo Xawilaad Khasaare

1. Iyada oo la' raacayo qodobkan, haddii sannad dakhliyeed qaddarka dakhli ee ka mida wadarta dakhliga guud ee cashuur-bixiye, kharashka laga jarayo ee loo ogol yahay ay ka badato, inta dheeraadka ah oo xeerkan ku xusan "khasaaraha la' qiimeeyay", waxa loo

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MARAKTOOYADA

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND

xawilayaa iyada oo laga jarayo dakhliga la cashuurayo ee cashuur-bixiyaha ee la go'aamiyo sannad dakhliyeedka xige.

2. Haddii, sannad dakhliyeed isugaynta dakhliga cashuur-bixiyahu ka helo beerasho isaga oo kali ah ay ka badato kharashaadka cashuur-bixiyaha loo ogol yahay in loo jaro oo la xidhiidha soo saarista dakhli, qaddarka dheeraadka ah ee xeerkan ku xuso "Khasaare beereed ee la qiimeeyay" laga jarimaayo dakhli kasta oo kale oo uu cashuur-bixiyuhu leeyahay ee sannad dakhliyeedka, laakiin waxa loo xawilayaa oo laga jarayaa dakhli beereedka la cashuurayo ee cashuur bixiyaha ee la go'aamiyay sannadka xiga.
3. Qaddarka qiimayn khasaare kasta ee cashuur-bixiye oo la xawilay si waafaqsan qodobkan waxa dhimaya dheef kasta oo cashuur-bixiyaha uga timaadda ruqsad ay siiyeen ama heshiis meel dhexe uu la gaadho kuwa daynta bixiya inta lagu jiro xaalad musallafnimo, haddii qaanta cashuur-bixiyaha ee dayn bixiyayaashaas meesha laga saaro ama la dhimo, waxa se shardi ah in qaamahaasi ay ahaayeen kuwa lagu soo saarayay dakhli ka mida wadarta guud ee dakhliga.
4. Haddii uu cashuur-bixiyuhu uu galay in ka badan hal nooc oo khasaare ah, dhimista ku sheeggan Faqradda 3aad, waxa lagu dabbaqayaa tacriifadda nooc kasta oo khasaare.
5. Faqradda 1aad waxa si' gaar ah loogu dabbiqi doonaa dakhliga laga helo ilo Somaliland ah iyo dakhliyada ilo shisheeye
6. Qodobkan:-
   b- Dakhli beereed oo la cashuurayo, waxa loola jeedaa wadarta dakhli beereed ee cashuur-bixiyaha sannad dakhliyeed oo laga dhimay jaritaano kasta oo lagu ogolaaday xeerkan sannadkaas oo la' xidhiidha soo saarista dakhligaas iyo
   t- Dakhli beereed waxa looga jeedaa dakhli ganacsi oo laga helay hawl gal beereed oo la sameeyay.

QAYBTA 5

NIDAAMKA XISAABINTA CASHUURAHA

Qodobka 108aad

Sannad Dakhliyeedka la beddelay

1. Cashuur bixiyuhu wuxu qoraal ku codsan karaa inuu isticmaalo sannad dakhliyeedka cashuur- bixiyahaasi uu ku bedeshay oo muddadiisu dhan tahay 12 bilood oo aan ahayn sannad dakhliyeedkii caadiga ahaa iyada oo uu agaasimuhu raacaya faqradda 3aad qoraal ku ogaysiinaya, ansixinta codsigaas.
2. cashuur-bixiyaha loo ogolaaday si waafaqsan faqradda 1aad inuu isticmaalo sannad dakhliyeedka loo beddelay wuxuu ku codsan karaa qoraal ahaan in loo bedelo sannad dakhliyeedkii caadiga ahaa in uu isticmaalo ama sannad dakhliyeed kale oo beddel ah iyada oo agaasimuhu raacayo faqradda 3aad uu qoraal ku ogaysiinayaa ansixinta codsiga.
3. Agaasimuhu wuu ansixinayaa codsiyada kaliya si waafaqsan faqradda 1aad iyo 2aad haddii uu cashuur-bixiyuhu muujiyo baahi qasbaysa, inuu isticmaalo sannad dakhliyeedka bedelka

MADAXTOOYADA XAFIISKA ARKIIFIYADA

ah ama inuu cashuur-bixiyuhu bedelo sannad dakhliyeed iyada oo ansixin kasta loo raaci doono shuruudaha uu agaasimuhu ku sababaynayo.

4. Agaasimuhu wuxuu cashuur-bixiyaha qoraal ku ogaysiin karaa inuu kala noqday ogolaashihii uu u siiyay isticmaalka sannad dakhliyeedka beddelan ee loogu ogolaaday faqradda (1) ama (2).
5. Ogaysiiska uu agaasimuhu gaadhsiiyay si waafaqsan faqradda 1aad wuxuu dhaqan-gelayaa, wakhtiga lagu cayimay ogaysiiska, ogaysiiska waafaqsan Faqradda (2) ama (4) wuxuu dhaqan-galayaa dhammaadka sannad dakhliyeedka beddelan ee cashuur-bixiyaha ee ogaysiiska la gaadhsiiyay
6. Haddii sannad dakhliyeedka cashuur-bixiyaha uu is beddelo iyada oo ay sabab u tahay, Faqradda 1aad, 2aad ama 4aad muddada u dhaxaysa, sannadkii ugu danbeeyay oo sannad dakhliyeed buuxa ah ee ka horreeyay isbeddelka iyo taariikhdii sannad dakhliyeedka la beddelay uu bilaabmay waxaa loo tixgalinayaa sannad dakhliyeed ka gaar ah oo lagu magacaabi doono sannad dakhliyeedka kalaguur ah.
7. Xeerkan, iyada oo la tixraacayo sannad dakhliyeed caadi oo gaar ah wuxuu ka mid yahay sannad dakhliyeed beddelan ama sannad dakhliyeed kalaguur ah oo ku xidhan inta lagu jiro sannad dakhliyeed caadi ah.
8. Cashuur-bixiyaha ku qanci waayay go'aanka agaasimaha sida waafaqsan faqradda (1),*(2)* ama (4) wuu is' hortaagi karaa oo keliya go'aanka la diidan yahay racfaan baana laga qaadan karaa falkan.
9. Qodobkan "Sannad dakhliyeedka caadiga ah" waxa loola jeedaa muddada ku siman 12 bilood oo ku dhammaata 31 Diisamber.

Qodobka 109aad
Hab Xisaabeed

1. Hab xisaabeedka cashuur-bixiyuhu waa inuu waafaqaa, habka guud ee xisaabaadka ee la' isla ogol yahay.
2. Iyada oo la raacayo faqradda 1aad, haddii aanu agaasimuhu si kale u farin, xaalad gaar ah awgeed, cashuur-bixiyuhu wuxuu ku xisaabtami karaa isaga oo ujeeddo bixin cashuureed leh hab deyn-bixin ama aan ahayn ee naqad qaadasho ah.
3. Cashuur-bixiyuhu wuxuu qoraal ahaan ku codsan karaa, in wax laga badalo hab xisaabaadka, iyada oo agaasimuhuna ogaysiis qoraal ah ku ansixinayo codsigaas, lakiin waa haddii lagu qanco oo kaliya in isbedelku lagama maarmaan u yahay si cad u muujinta dakhliga cashuur-bixiyaha.
4. Cashuur-bixiyaha ku qanci waaya go'aanka qodobkan, wuu is' hortaagi karaa oo kaliya go'aanka, la diiday, racfaan baana la qadanayaa falkan.
5. Haddii hab xisaabeedka cashuur-bixiyaha la badalo, waa in la isku toosiyaa dakhliga, jaritaanada ama daymaha ama waxyaabihii kale ee sannad dakhliyeedka ee ku xiga isbeddelka, si aan waxba looga tagin iyo in aan shayna hal mar wax ka badan la xisaabin.

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

Qodobka 110aad
Hab Xisaabeed ku salaysan naqadka ee Cashuur-bixiyaha

Waa cashuur-bixiyaha hab xisaabaadkiisa uu cashuurta ku bixiyaa yahay habka xisaabeed naqadka ah oo dakhligiisa iyo kharash bixintiisuba naqad yihiin.

Qodobka 111aad
Hab Xisaabeedka Xidhiidhsan ee Urursan ee Cashuur-bixiyaha

1. Waa cashuur-bixiyaha ay xisaabtiisa cashuur bixineed ku salaysan tahay xisaab urusan: -
   - b- Ka helayo dakhliga u maqan ee uu helayo cashuur-bixiyuhu iyo
   - t- Galay kharash uu iska bixin karayo cashuur-bixiyuhu
2. Iyada oo la raacayo xeerkan qaddarku waa daynta maqan ee u heli doono Cashuur-bixiyuhu marka ay u sugnaato inuu guddoomo, xiitaa haddii wakhtiga la gudayo xaqa dib loo dhigo ama dayn gudiddu noqoto qayb qayb.
3. Iyadoo la raacayo xeerkan, qaddarka waxa loo tixgalinay lacag uu cashuur-bixiyuhu bixin doono marka xaaladaha qaanta lagu go'aaminayo oo dhami dhacaan, markaasna qaantu inta ay tahay lagu xaqiijin karo saxnaan macquul ah laakiin ka hor laguma hawl gali karo dhaqaale ahaan wax la xidhiidh qaddarka la gaadhay.
4. Iyadoo loo jeedo Farqada 3aad, gudasho dhaqaale waxay dhacdaysaa: -
   - b- Marka laga hadlayo helitaanka adeeg ama hanti wakhtiga adeegga ama hantida la bixiyay
   - *t- Marka laga hadlaayo* Isticmaalka hantida, wakhtiga hantida la isticmaalay ama
   - j- Xaalad kasta oo kale, wakhtiga cashuur-bixiyuhu uu iska wada guday dhammaanba deyntii.

Qodobka 112aad
Qaddimaadyo Kharash

Haddii jaritaano loo ogolaado in laga jaro kharashaad lagu sii galay adeeg la fidiyay ama dheefo kale oo gaadhaya wax ka badan (13) bilood, jaritaanadaas la ogolaaday waxay saami qumman ku noqonayaan sannadaha dakhliga ee la xidhiidha adeeggaas ama dheeftaasi.

Qodobka 113aad
Xaq Sheegasho

1. Cashuur-bixiyaha, hab xisaabeedkiisa cashuur bixintu ku salaysan tahay naqadka waa inay ka mid noqotaa dakhliga guud kuwaas oo ah qaddarka la helay ama la sheeganayo in laga jaro, qaddarka la bixiyay iyada oo taasi jirto ayaa haddana cashuur-bixiyuhu sharci ahaan aanu xaq u lahayn inuu guddoomo lacag ama aanay dusha uga saarnayn inuu bixiyo lacag, wa haddii cashuur-bixiyuhu dalbanayo inuu sharci ahaan xaq u leeyahay inuu lacag dayn ah guddoomo ama sharci ahaan waajib ku tahay inuu bixiy lacag dayn ah.

2. Haddii faqradda 1aad lagu dhaqmayo isugaynta dakhliga cashuuri ku waajibtay ee cashuur-bixiyaha Waxa lagu toosinayaa ama lagu dheelitirayaa sannad dakhliyeedka ee cashuur-bixiyuhu lacag celinta ku sameeyay lacagta la helay ama ta mar hore laga soo ceshaday lacag hore loo bixiyay.
3. Cashuur-bixiyaha xisaabaadtiis cashuur-bixintu ay ku salaysan tahay xisaab urursan waxa ka mid ah wadarta guud ee dakhliga, qaddarka deynta soo xaroon doonta ama dalbashada ka jaritaanada lacagaha la bixin doono iyada oo taasi jirto ayaa haddana cashuur-bixiyuhu aanu xaq u lahayn inuu guddoomo qaddar lacageed ama dalbado in wax laga jaro lacag uu bixin doono, waa haddii cashuur-bixiyuhu dalbanayo in uu sharci ahaan xaq u leeyahay inuu qadarka lacageed gudoomo ama dusha ka saran tahay inuu bixiyo.
4. Haddii faqradda 3aad la dabaqo, xisaabinta dakhliga la cashuurayo ee cashuur-bixiyaha waxa lagu toosin doonaa sannad dakhliyeedka ee cahuur-bixiyuhu joojiyay xaq sheegashada ah inuu guddoomo qadar lacageed ama joojiyo dalbashada xaqa oo loogu leeyahay inuu lacag bixiyo.

Qodobka 114aad
Qandaraasyada Muddada dheer

1. Xaaladaha xisaab urursan ee cashuur-bixiyaha, dakhliga iyo jaritaanada la xidhiidha Qandaraasyada muddada dheer waxa loo tixgalin doonaa boqollayda laga dhammeeyay qandraaska sannad dakhliyeedka.
2. Boqollayda la dhammaystiray ee qandaraaska waxaa lagu goynayaa isbarbar dhigga kharashka lagu galay qandaraaska inta aanu dhammaan sannad dakhliyeedku iyo qiyaasta inta lagu gali doono qandaraaskaas ee loo gooyay bilawga qandraraaska.
3. Haddii uu dhammaado qandraaska muddada dheeri sannad dakhliyeedka oo la'xaqiijiyo in qandraaskaas lagu khasaaray, agaasimuhu waxa uu fasaxayaa in loo celiyo khasaaraha sannad dakhliyeedkii ka horreeyay waxaana laga jarayaa intii hore loogu daray wadarta dakhliga guud ee muddada qandraaska sida waafaqsan Farqada (1) ee sannadahaas labilaabmay sannadka kana horreeya sannadka qandraasku dhammaaday .
4. Qodobkan:-
   - b- Khasaaraha Sannadka dhamaadkiisa ee la xidhiidha qandraaska muddada dheer, wuxuu imanayaa marka la helo xaaladahan soo socda
     - I. Faa'iidada la qiyaasay ee laga heli karo qandraaska marka loo jeedo Faqradda (1) uu ka bato faa'iidada dhabta ah ah oo ay ka mida khasaare ka yimaadda qandraaska iyo
     - II. Farqiga u dhexeeya faa'iidada qiyaasta ah iyo faa'iidada dhabta ah haddii uu ka bato inta lagu darayo dakhliga guud sida ku xusan Faqradda (1) ee sannad dakhliyeedka qandaraasku dhammaaday iyo qaddarka dheeraadka ah ee ku xusan Faqradda (4) (a) (ii) uu yahay qadarka ugu dambeeya ee khasaaraha sannadka.

a) Qandraaska muddada dheer waxa loola jeedaa qandraas waxsoosaar, wax rakibid, ama dhisme ama wax ka dhaxeeya iyaga, hawlgalka la xidhiidha adeegga oo aan sannad dakhliyeed gudihihi lagu dhamayn karin hawsha qandraaskaa, sannadkaas oo ah ka qandraasku bilaabmay oo aan ahayn qandraas la qiyaasay in lagu dhammeeyo lix bilood gudahood (6) ka bilaabmaysa marka hawsha qandraaska la bilaabay

Qodobka 115[aad]

Xaq Sheegasho

1. Cashuur bixiyaha waxa looga ogol yahay in jaritaan looga sameeyo qiimaha badeecadda ganacsiga duugoobay ee iib gashay sannad dakhliyeedka.
2. Qiimaha ay ku fadhido badeecadda ganacsigu ee iibka gashay sannad dakhliyeedka waxa lagu xaqiijinayaa iyada oo la isku darayo qiimaha badeecadda la hayo sannadka bilawgiisa, qiimaha badeecadda la soo iibsaday sannadka oo laga jaray qiimaha badeecadda hadhaaga ah sannadka dhammaadkiisa.
3. Qiimaha badeecadda sannad dakhliyeedka bilawgiisa la hayaa waxa weeye:
   - b- Qiimaha lagu xidhay badeecadda ganacsiga dhamaadka sanad dakhliyeedkii hore.
   - t- Haddii cashuur-bixiyuhu ganacsiga bilaabo inta lagu jiro sannad dakhliyeedka, qiimaha suuqa ee ay joogtay badeecadda ganacsigu marka hawsha ganacsiga la bilaabay weeye qiimuhuu haddii xiitaa la soo iibiyay ka hor inta aan hawsha la bilaabin
4. Qiimaha badeecadda ee sanadka dhamaadkiisa waxa weeye hadba tii yar qiimaha ay ku fadhido ama qiimaha suuqa ee ay badeecaddu markaas joogto ee sanad dakhliyeedka dhamaadkiisa.
5. Cashuur bixiyaha hab xisaabeedkiisa uu cashuurta ku bixiyaa tahay habka naqadka wuxuu qiimaha badeecaddu ku fadhido u raacayaa habka aasaaska qiimaha iyo habka midaynta qimaha waa mar kharashkii lagu soo iibiyay oo kaliya iyo mar kharashaadkii ilaa goobta lagu iibinayaa ku jiro. Cashuur -bixiyaha hab xisaabaadkiisa uu cashuurta ku bixiyaa tahay hab xisaabaadka urursan wuxuu ku xisaabiayaa qiimaha badeecadda ganacsiga wixii kharash ku baxay ilaa goobta ganacsiga.
6. Haddii shay gaar ah oo badeecadda ganacsiga ka mida la aqoonsan waayo, hab xisaabeedka badeecaddaas ganacsigu wuxuu noqonayaa habka ah ta la soo hor iibsaday baa hor baxaysa ama habka ku qiimaynta isku celceliska, laakiin hadba habka la doorto ee qiimayntu waxa lagu bedali karaa oo kaliya ogolaasho qoran oo agaasimuhu bixiyo.
7. Qodobkan:
   - b- **Habka Midaynta qiimaha:** - waxa loola jeedaa marka la raaco nidaamka guud ee xisaabaadkay ee la isku waafaqsan yahay qiimaha badeecadda ganacsiga inay ka kooban tahay qiimaha alaabta qaydhiin (caydhin), qiimaha farsamo yaqaanada badeecadda iyo wixii kharashaad ah ee kale

t- Habka celceliska Qiimaha: - waxa loola jeedaa marka la raaco nidaamka guud ee xisaabaadka ee la isla ogol yahay in qiimaynta badeecadda ganacsigu ku salaysan tahay isku celcelis qiimaha badeecada la hayo.

j- **Qiimaha shaqaalaha tooska ah**: - waxa loola jeedaa qiimaha farsamo yaqaanada badeecadda soo saara

x- **Qiimaha tooska ah ee alaabta**: - waxa loola jeedaa qiimaha badeecadda caydhiin ee badeecadda ganacsiga laga sameeyo.

kh- **Qiimaha korsocodka warshadda** "costs":- waxa loola jeedaa wadarta kharashka wax soo saarka aanay ku jirin kharashka farsamo yaqaanada iyo badeecadda caydhiin.

d- Habka iibka badeecadda hore waxa loola jeedaa marka la raaco nidaamka xisaabaadka guud ee la isla ogol yahay in qiimaynta qiimaha badeecadda ganacsigu in ay ku salaysan tahay aragtida ah in badeecadda ganacsi ee duugoobay loo iibiyo hadba sidii loo soo kala hor iibsaday.

r- **Habka Qiimaha Asaaska**: waxa loola jeedaa marka la raaco nidaamka guud ee xisaabaadka la isku waafaqsan yahay in qiimaha badeecadda ganacsigu ay tahay isku darka qiimaha badeecadda caydhiin. Kharashka farsamo yaqaanada iyo kharashka jootada aan ahayn ee waxsoosaarka iyo

s- **Habka Qiimaha korsocodka warshada isbedbedelaya**: - waxa loola jeedaa kharashka waxsoosaarka oo si toos ah isula beddela xaddigga waxsoosaarka.

QAYBTA 6

FAA'IIDADA IYO KHASAARAHA HANTIDA LA' KHAARAJIYAY

Qodobka 116aad

Dabbaqaadda Qaybta 6aad

Qaybtan waxaa loo isticmaalayaa sargoynta qaddarka faa'iido ama khasaare kasta oo ka imanaya hantida duugawday ee iib gashay waa haddii faa'iidadu ka mid noqonayso wadarta dakhliga guud ama khasaaraha laga jarayo si'waafaqsan qodobkan

QAYBTA 6

FAA'IIDADA IYO KHASAARAHA LA' KHAARAJINAAYO

Qodobka 117aad

Dabbaqaadda Qaybta 6aad

Qaybtan waxaa loo isticmaalayaa sargoynta qaddarka faa'iido ama khasaare kasta oo ka imanaya khaarijinta hantida waa haddii faa'iidadu ka mid noqonayso wadarta dakhliga guud ama khasaaraha laga jarayo sida waafaqsan qodobkan.

Qodobka 118[aad]

Faa'iidada iyo Khasaaraha Hanti la' Khaarajiyay

(1) Qaddarka faa'iido ee ka imaanaysa hantida la khaarijiyay waa inta dheeraadka ka ah wixii laga helay khaarijinta ee ay dheertahay qiimaha ay ku fadhido hantidaasi marka la khaarijiyay.

(2) Qaddarka khasaaraha ka imaaanaya khaarijinta hantidu waa inta qiimaha ay ku fadhidaa ka badan tahay wixii lagu khaarijiyay marka hantidaasi la khaarijinayay.

Qodobka 119[aad]

Khaarajin/Beddelaad

(1) Cashuur-bixiyaha waxa loo aqoonsanayaa in uu hanta khaarijiyay marka hantidaasi

b- La iibiyo, la beddasho, la celiyo ama uu qaybiyo cashuur-bixiyuhu

t-Uu wareejiyo cashuur-bixiyuhu si hadyad ahaana

j- U baabiiyo ama ka lunto

(2) Khaarijinta hantida waxaa ka mida khaarijinta qayb ka mida hantida

(3) Haddii agaasimuhu ku qanco in cashuur-bixiyuhu

b- Hantidii ka beddalo habka isticmaal cashuuri ku waajibto una beddalo hab isticmaal aanay cashuuri ku waajibin ama

t- Hantidii u hantida u beddalo hab isticmaal aanay cashuuri ku waajibin una beddalo hab cashuuri ku waajibto. Cashuur-bixiyaha waxa loo aqoonsanayaa inuu kharijiyay hantida marka isbedelka loogu sameeyay qaddar leeg qiimaha suuqa ee hantida markaas isla markaabana waxa loo baahanayaa qiimaha ay ku fadhido oo leeg qiimahaas la midka ah

(4) Qofka aan hore u daganayn dalka ee noqda qof dalka daggan waxa loo aqoonsanayaa inuu helay dhamaan hantida oo aan ahayn hantida la cashuurayo oo uu leeyahay qofku marka uu dagayay dalka iyagoo markaas ku qiimaysan qiimaha ay ka joogaan suuqa.

(5) Qofka marka hore dalka degganaa oo guura waxa loo aqoonsanayaa in uu hantidiisii oo dhan khaarijiyay oo aan ka ahayn kuwa la cashuurayo oo uu qofku iska lahaa markii uu guurayay iyaga oo ku qiimaysan qiimaha ay markaas ka joogaan suuqa.

(6) Haddii faqradda (5) si kale u dabbaqin

b- Inuu ujeedo mutaqbalka inuu dib u hanto mansabkiisii deggenaanshaha dalka

t- Inuu agaasimaha u keeno dammaanad ku filan oo uu kaga qancayo qaan cashuureed oo kasta oo si kale uga soo bixi karta si' waafaqsan faqradda (5) agaasimuhu wuxuu qofka qoraal ugaga dayn karaa dabaqaadda faqradda (5)

(7) Qodobkan Hantida la cashuurayo waxa loola jeedaa hantida khaarijinteeda ay faaiido ka imaanayso oo ka mid noqonaya wadarta dakhliga guud ama ka imanayo khasaare la jarayo ha ahaado qof daggan dalka ama uu ahaanin.

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND

Qodobka 120aad

Qiimaha uu u fadhiyo

(1) Iyada oo la raacayo qodobkan, qodobkani wuxuu aasaasayaa qiimaha ay ku fadhido hantidu oo ujeedada xeerkan ah.

(2) Qiimaha ay ugu fadhido hantida u soo iibsaday, u soo saaray, ama u dhisay cashuur bixiyuhu waa qadarka uu ka bixiyay ama galiyay hantidaas, oo ay ku jirto kharashaadkaraacsan ee raasumaaliga ah ee la galay si loo helo handidaas, waxana ka mida inta ay ka joogto suuqa marka la hantiyay oo ah wixii laga bixiyay.

(3) Iyada oo la raacayo Farqadda (4), qiimaha ay ku fadhido hantida lagu hantiyay wax isdhaafsi durugsan ama hore waa qiimaha ay suuqa ka joogto markii la hantiyay.

(4) Qiimaha ay ku fadhido hantida lagu hantiyay wax isdhaafsiga lagu fasiray Qodobka 121aad (2) waa qadarka la bixiyay ee uu u arko Farqadaasi ee uu helayo qofka hantida iska khaarijinaya.

(5) Haddii qayb ka mida hantida la khaarijiyo, qiimaha ay ku fadhido hantidu waxa loo qaybinayaa qaybta la khaarijiyay iyo qaybta hadhay si waafaqsan qiimaha suuqa ee ay kala joogeen markii hantida la hantiyay.

(6) Haddii aan si kale xeerkan loogu dhigin,kharashka lagu galo badalaadda ama wanaajinta hantida ee aan waxba laga jarin waxa lagu darayaa qiimaha ay ku fadhido hantidu

(7) Haddii hantiyidda hantida ee cashuur bixiyahu ay u taagan tahay kasbashada qadar ka mida wadarta guud ee dakhliga, qiimaha ay ku fadhido hantidu waa qadark ka mida wadarta dakhliga guud oo lagu daray qadar kasta oo cashuur biuxiyuhu ka bixiyay hantida.

(8) Haddii helitaanka hantida ay u taagan tahay kasbashada qadar aanay cashuuri ku waajibin, qiimaha ay hantidu ku fadhidaa waa qadarka aanay cashuuri ku waajibin oo lagu daray qadar kasta oo cashuur bixiyuhu ka bixiyo hantida.

Qodobka 121aad

Xeerarka Gaarka u ah Lacagaha la' guddoomo

(1) Lacagaha laga gudoomo hanti khaarijinta waxa ka mida qiimaha suuqa ee maalinta khaarajinta wixii laga helo.

(2) Haddii hantida laga iibiyo qofka shirkadda la ah ama mar hore la isdhaafsaday oo aan ka ahay hantida laga dhintay ee loo wareejinayo ammaano haye ama dhaxle, qofka hantida khaarijinaya, waxa lagu xusaya qodobkan "khaarijiye", waxa loo arki doonaa inuu gudoomay lacaag leeg hadba tii badan ee;-

   b) Qiimaha ay ugu fadhido khaarijiyaha marka uu khaarijinayo.

   t) Qiimaha macquulka ah ee ay hantidu suuqa ka joogto marka la khaarijinayo.

(3) Haddii laba hantiyood ama ka badan isku mar lawada khaarijinayo oo lacagta mid kasta laga bixiyay aan la'cayimin, wadarta lacagta la' guddoomay waxa loo qaybinayaa hantida

XAFIISKA ARKIIFIYADA HADXTOOYADA

la khaarijiyay iyada oo la' raacayo saamigeeda mid kasta ay ku leedahay qiimaha suuqa marka la' wareejinayay.

(4) Haddii qayb ka mida hantida la' khaarijiyo, lacagta la helo waxa loo qaybinayaa qaybta hantida ee la' khaarijiyay iyo qaybta hadhay si' waafaqsan qiimaheeda suuqa ee ay qayb kasta joogto marka hantida la' hantiyay.

Qodobka 122aad

Aqoonsi la'aanta Faa'idada iyo Khasaaraha

(1) Wax faaiido iyo khasaare ah lagu xisaabtami mayo marka la goaaminayo dakhliga la cashuurayo ee la xidhiidha

b- Markay hanti isku wareejinayaan qoyska isqabaa

t- Markay hanti isku wareejinayaan kuwa hore isuqabay oo qayb ka ah furrniinka ama heshiiska in si dhab ah loo kala durko

j- Iyadoon loo kasin la khaarijiyo hanti oo wixii laga helo dib loo galiyo hanti la nooc ah sannad gudihii laga bilaabo maalintii la khaarijiy hantida

x- U wareejinta hantida ammaano-hayaha ama dhaxlaha marka laga dhinto.

(2) Haddii wax faaiida ah ama khasaare ah aan lagu xisaabtamayn oo ah sida ay ku imaanayso Farqada (1)(b), (t),ama (x) hantida la wareejiyay waxa loo arkayaa inuu helay la wareegahu, ammaano-hayahu ama dhaxlahu hanti la sifo ah oo waxa laga bixiyayna leeg yahay qiimaha hantidu wareejiyaha ugu fadhido ama qofka dhintay marka hantida la wareejinayay.

(3) Qiimaha ay joogto hantida lagu badalay ee lagu sifeeyay Farqada (j) waxa weeye qiimaha ay ku fadhido hantida lagu badalay oo lagu daray qaddar kasta oo cashuur-bixiyuhu ka bixiyay ku beddelidda hantida waa haddii ay ka badato qaddarka laga helay hantida khaarijinteeda aan loo kasin.

QAYBTA 7AAD

XEERARKA KALA DUWAN OO LAGU GO'AAMINAYO DAKHLIGA LA' CASHUURAYO

Qodobka 123aad

Dakhli la Wadaago

(1) Dakhliga ama jaritaanada la xidhiidha hantida la wadaago waxa loo qaybinayaa wadaagayaasha dantu ugu jirto hantida.

(2) Haddii danta wadaagayaashu ku leeyihiin hantida ay wadaagaan aan la kala saari karin, danta wadaagayaashu ku kala leeyiihiin hantida ay wadaagaan waxay noqonaysaa is leeg.

Qodobka 124aad
Qiimeyn

1. Marka loo jeedo xeerkan lana raaco qodobka 88aad (1) (t) qiimaha dheefta ee shay waa qiimaha macquulka ee suuqa maalinta dheefta lagu xisaabtamayo ujeeddo cashuureed.
2. Qiimaha macquulka ee suuqa ee dheefta waxa lagu xaqiijinayaa iyada oo aan loo eegin wax xanibaad ah wareejinta ama dhab ahaan aan si kale loogu beddali karin naqad.

Qodobka 125aad
Sarifka Lacagaha (Currency Exchange)

1. Dakhliga la cashuurayo ee xeerkan waxa lagu xisaabinayaa shillin Somaaliland.
2. Haddii qaddarka lagu xisaabtamay sida xeerkani yahay lacag aan ahayn shillin Somaliland, qaddarkaas waxa loo rogayaa shillin Somaliland iyada oo lagu sarifayo tacriifadda rasmiga ah ee Bangiga Dhexe ee Somaaliland oo markaa lagu dabbaqayo lacagaha, waa marka qaddarka lacageed la' helo, kharash ahaan loo galo ama si kale loogu xisaabtamo iyada ujeeddo cashuureed ay tahay.
3. Iyada oo marka hore ay jirto ogolaasho qoran oo agaasimuhu bixiyay, cashuur-bixiyuhu wuxuu isticmaali karaa tacriifo isku celcelis ah inta lagu jiro sannad dakhliyeedka ama diiwaannadiisa xisaabtu waxay noqon karaan lacag aan ahayn shillin Somaaliland.

Qodobka 126aad
Wax Bixinta Dadban iyo Dheefaha

Dakhliga qofka waxa ka mid ah:-

- b- Wax bixin si toos ah qofka wax u tarta iyo
- t- Wax bixin qofka lagula heshiiyo sida uu doonayo oo noqon lahayd dakhliga qofka haddii wax bixinta si toos ah loo siiyo qofka.

Qodobka 127aad
Maalgalin Kirooyinka

(1) Haddii kireeyuhu hanti ka kireeyo kiraystaha iyada oo la raacayo heshiiska kirada, marka loo jeedo xeerkan:-
- b- Kiraystaha ayaa loo aqoonsan doonaa mulkiilaha hantida.
- t- Kireeyaha ayaa loo aqoonsan doonaa in uu dayn u fidiyay kiraystaha markaas oo ajuurada la bixinayo, faa'iido wadaagga khidmadaha iyo raasamaalkaba ee la siinayo kireeyaha ay leeg tahay qaddar u dhigma kirada uu bixinayo kiraystuhu

(2) *Wax bixinta aan ka ahayn* raasamaalka la soo celinayo waxa loo tixgalinayaa inay yihiin kharashyo la jarayo oo uu galay kiraystuhu iyo dakhli uu kasbaday kireeyuhu.

(3) Kirada hantidu waa maalgalin kiro haddii:-

b- Heshiiska muddada kiradu uu ka badan yahay boqolkiiba toddobaatan iyo shan (75%) cimriga hantida la kireeyay.

t- Kiraystuhu uu dooran karo inuu ku iibsado hantida qiime go'an marka uu dhammaado heshiiska kiradu.

j- Hadhaaga qiimaha hantida ee qiyaasta u ah mulkiilaha marka uu dhamaado heshiiska kiradu haddii uu ka yaraado (25%) qiimaha macquulka ah ee ay suuqa ka jootay bilawga heshiiska

4. Iyada oo loo jeedo Farqada (3) heshiiska kiradu waxa ka mida xiliga dheeraadka ah ee kirada ee ah doorashada in la cusboonaysiiyo.

Qodobka 128aad

Dalladaha u bahoobay sida gaarka ah (Exclusion of doctrine of mutuality)

(1) Kambaniga wada hawlaha xubnaha urur dan gaara leh, urur ganacsi ama dalladda shirkadaha caymiska, waxa loola dhaqmayaa marka ay xeerkan noqodo inuu yahay hawlaha ganacsi ee cashuurtu ku waajibtay ka fulinaya.

(2) Dakhliga ganacsiga ee shirkadda Farqadda (1) lagu dabbaqay waxa ka mida ajuurada ka mid noqoshada iyo qaadhaanka ay bixiyaan xubnuhu.

(3) Haddii shirkadda ku xusan Farqadda (1)ay ugu horraynba adeegeedu yahay inay u fidiso alaab ama adeeg xubnaha, jaritaannada sababta u ah u keenitaanka xubnaha alaabta iyo adeegga waxa laga ogolaan karaa oo kaliya ilaa heer wadarta dakhli laga kasbaday xubnaha, wixii dheeraad ahna waxa loo xawilayaa iyada oo laga jarayo dakhliga sannadka xiga

(4) Qodobkan "Xubnaha urur gaar ah' waxa loola jeedaa urur gaar ah ama wax la mida, wixii hantiya oo dhan ee ururku leeyahay ama ammaano ah waxa loo hayaa xubnaha ururka ama wixii la mida.

Qodobka 129aad

Helitaanka Magdhowga

Magdhawga la bixinayo ee qof helayo waxay leedahay sifaha wixii la magdhabay yahay.

Qodobka 130aad

Dib u helis Kharashaadka (recouped Expenditure)

1. Haddii kharash, khasaare ama deyn laga quustay mar hore dib uu u helo cashuur-bixiye, qaddarkaa dib loo helay waxa loo aqoonsan doonaa dakhli uu cashuur-bixiyuhu kasbaday sannad dakhliyeedkaas la' helay waxayna yeelan doontaa sifaha dakhli jaritaano la' xidhiidha.
2. Iyada oo loo jeedo Farqadda (1) wax baa laga jari doonaa dib u helidda arrin hore u dhacday taas oo aan waafaqsanayn aasaaska jaritaannada.

GOLAHA WAKIILADA ★ ARKIIFIYADA ★ J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA ★ G.DABAXTOODYADA

QAYBTA 8

DADKA LA QIIMAYNAYO

Qodobka 131aad

Cashuurta Dadka Keli kelida ah

1. Dakhliga la' cashuurayo ee cashuur-bixiye kasta gaar ahaantiisa si gooni ayaa loo go'aaminayaa.
2. Haddii cashuur-bixiye isku dayo in uu qof kale la qaybsado dakhli, agaasimahaa ayaa toosin kara dakhliga la cashuurayo ee cashuur-bixiyaha iyo qofka kale si uu meesha uga saaro hoos u dhac kasta oo cashuur bixinta kaga timaadda qaybinta dakhliga.
3. Cahuur-bixiye waxa loo qaadanayaa inuu isku dayay inuu qaybiyo dakhliga haddii:-
   - b- Cashuur-bixiyuhu si toos ah ama dadban ugu wareejiyo ka ganacsiga ku weheliya ama
   - t- Cashuur-bixiye ku wareejiyo hanti, ay ka mid tahay lacago, si toos ama aan toos ahayn qofka weheliya arrinta ka imaanaysana ay tahay in weheliyuhu ka helo dakhli hantidaasi iyo sababta ama sababaha loo wareejinayaana ay tahay in hoos loo dhigo cashuurta laga bixinayo dakhliga wareejiyaha ama la wareegaha.
4. Ka gun gaadhidda haddii cashuur-bixiye doonayo in uu qaybiyo dakhli, agaasimahaa ka baaran dagaya qiimaha, haddii uu jiro ee uu weheliyuhu ka bixiyay wareejinta.

Qodobka 132aad

Mabaadii'da cashuureed ee Shirkadaha Waddaaga ah

1. Dakhliga iyo khasaaraha ka imaanaya hawsha ay waddo shirkadda wadaagga ahi waxa loo cashuurayaa sida waafaqsan xeerkan.
2. Qoraalka iyo qoraal la'aanta rasmiga ee heshiiska shirkadda wadaagga ah ma aha go'aan adag oo xaqiijinaya inuu jiro iyo in kale xidhiidhka ka dhexeeya dadka shirkoobay.
3. Shirkadda wadaaga waxa dusha ka saran inay soo gudbiso xisaab celinta shirkadda sida waafaqsan qodobka 153aad, laakiin ma xabaari doonto inay bixiso cashuurta ku waajibaysa dakhligaas.
4. Doorasho kasta, la socodsiin ama caddaymaha loo baahan yahay in la keeno ee la xidhiidha hawlaha shirkadda waxa keenaya shirkadda.
5. Haddii guud ahaan aan si kale loogu baahan, hantida shirkadda waxa loola dhaqmi doonaa inay shirkaddu leedahay ee aanay lahayn dadka shirkada ku ah.

Qodobka 133aad

Xisaabinta dakhliga ama khasaaraha ee shirkadda wadaagga ah

1. Dakhliga shirkadda wadaagga ee sannad dakhliyeedku waa:-
   - *b- Wadarta* dakhliga ee shirkadda wadaag ee sanadkaas oo loo xisaabiyey sidii iyadoo shirkadda wadaagu tahay cashuur-bixiye dalka deggan.

t- Isugaynta qaddarka la ogol yahay in loo jaro kharash si xeerkan waafaqan iyo khasaaraha ay gashay shirkadda wadaaggu markii la soo saarayey dakhligaas oo aan ahayn goynta lagu ogol yahay Qodobka 107aad.

2. Khasaaraha shirkadda wadaaga wuxuu dhaca sannad dakhliyeed haddii qaddarka ku xusan Farqadda (1). (t) uu ka badan yahay qaddarka ku xusan farqada (1) (b) ee sannadkaas iyo qaddarkaas dheer waa qaddarka khasaaraha.

(4) Haddii shirkadda wadaagu tahay mid aan deganayn dalka sannad dakhliyeedkaas, qodobka 147aad ayaa lagu dhaqayaa xisaabinta dakhliga wadaagga ama khasaaraha wadaagga ee sannadkaas.

Qodobka 134aad

Cashuuridda kuwa wadaagayaasha ah

1. Wadarta dakhliga guud ee wadaage deggan dalka ee sannad dakhliyeedka waxaa ka mid ah saamiyada wadaageyaasha ee shirkadda wadaaga sannad dakhliyeedkaas.
2. Wadarta dakhliga guud ee wadaage aan degganayn dalka ee sannad dakhliyeedka waxaa ka mid ah saamiyada wadaageyaasha shirkadda wadaagga ah ee ka yimid illo Somaliland ah.
3. La wadaage deggan dalka waa loo ogol yahay in wax laga jaro saamigiisa sanad dakhliyeedka haddii shirkadda wadaagga khasaare soo gaadho sanadkaas.
4. La wadaagaha aan degganayn dalka waa loo ogol yahay in wax laga jaro sannad dakhliyeedka saamigiisa ee khasaaraha wadaagga, laakiin waxay ku siman tahay oo kaliya hawlgalka keenay khasaarah taas oo dakhliga shirkadda wadaagga ah kor u qaadi lahay haddii dakhligu ka imaan lahaa illo Somaliland ah waa haddii kharaare aan la galin.
5. Dakhliga laga kasbaday ama kharashka lagu galay shirkadda wadaagga ah sifahooday ahaanayaan ilo deegaan ahaan iyo nooca dakhliga iyo kharashka ama khasaaraha ee ku yimaadda gacmaha la wadaagaha waxa loo arki doonaa in shirkadda si sugan la isugu gudbinayo haddii aanu agaasimuhu si kale u dhigin.
6. Iyadoo la raacayo Farqadda (7), saamiga la wadaagaha ee dakhliga wadaagga ama khasaarahu wuxu la mid yahay boqolkiiba inta uu ku leeyahay dakhliga shirkadda oo ah sida uu dhigayo heshiiska shirkaddu.
7. Haddii ku talagalka dakhliga ee heshiiska shirkaddu aanu ka turjumaynin inta wadaagayaashu ka gaystaan hawlaha shirkadda wadaagga saamiga la wadaage ku leeyahay dakhliga iyo khasaaraha shirkadda waa inay leeg tahay boqolayda uu ku leeyahay raasamaalka shirkadda.

Qodobka 135aad

Asaasidda, dib u Hawlgalinta, ama Kaladiridda Shirkadda wadaagga

1. Siinta hanti uu leeyahay la wadaage shirkadda wadaaga waxaa loo tix galinayaa sidii hanti uu Lacag kaga iibsaday oo kale la wadaaguhu shirkadda wadaaga oo leeg-

b- Qiimaha ay ku joogto hantidaasi la wadaagaha wakhtigii uu bixinayay, hantida haddii shuruudahani la helo–

I. Hantiddu ay ahayd hanti ganacsi oo la wadaaguhu leeyahay isla ka hor wareejinta lagu wareejiyay shirkadda

II. La wadaagaha iyo shirkadda wadaaguba ay ahaayeen qaar dalka deggan wakhtiga bixinta hantida.

III. La wadaaguhu inta uu ku leeyahay raasamaalka wadaagga ka dib wareejinta hantidu ay tahay boqolkiiba shan iyo labaatan ama wax ka badan

IV. Doorashada loo doortay faqraddan in la dabaqo waxa wada jir u samaynaya wadaagayaasha.

V. Danta ugu jirta la wadaaaha shirkadda wadaagga ku wareejinta hantidu waa inay leeg tahay qiimaha ay hantidu markaa ka joogto suuqa marka uu bixiyay ama

t- Xaalad kasta oo kale,qiimaha suuqa hantidaasi ka jogto wakhtigii la bixiyay.

2. Haddii Farqada (1) (b) la dabaqo, hantiddu waxay ku lahaaneysaa sifaheeda gacanta shirkadda sidii ay ugu lahayd gacanta la wadaagaha.
3. Haddii uu isbadal ku yimaado hawl galinta shirkadda wadaaga ama wadaagu burburo ,wadaagii hore ayaa loo tix galinayaa inuu khaarijiyay hantidii shirkadda oo dhan kuna wareejiyay dib u hawl galinta shirkadda ama wadaagayaasha haddii ay burburto iyada oo lagu iibinayo lacag dhan:-

b- Qiimaha hantidu ay ku joogtay shirkaddii wadaagga ee hore, marka isbedellka lagu sameeay hawlgalkeeda, waa hadii la helo shuruudahan oo dhan

I. Shirkadii wadaagga ee hore iyo midka dib loo hawl galiyay ay ahaayeen shirkado wadaag ah oo dalka deggan wakhtigii Isbedelku dhacay;

II. Boqolkiiba shan iyo labaatan ama wax ka badan oo raasamaalka shirkadda wadaagga ah ee dib loo hawl galiyay waa inay laba iyo toban bilood ka hor intaan isbedelka lagu samaynin ay leeyhiin wadaagayaashii shirkaddii hore:-

III. Doorashada faqraddan in la dabaqo waxaa si wadajir ah u sameyay wadaagayaasha shirkadda wadaagga ee dib loo hawl galiyay

t- Mar kasta, qiimaha suuqa ee hantidu joogto wakhtiga dib loo hawl galiyay ama La baabiiyay, hadba xaaladdu siday tahay.

4. Haddii Faqradda (3) (b) la dabbaqo, hantiddu waxay ku ahaanaysaa sifaheedii gacmaha shirkadda dib loo hawlgaliyay sida ay sifaheedii ugu ahayd.
5. Doorashaa loo sameeyey si waafaqsan qodobkan xisaab celinta dakhliga ee shirkadda wadaagga sannad dakhliyeedka hantida la siiyay ama dib u hawl galinta shirkadda la sameeyay.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

Qodobka 136aad

Qiimaha ay ku fadhido danta la wadaaguhu

1. Danaha la wadaagaha ugu jirta shirkadda wadaagga ah waxa loo aqoonsanayaa hanti ganacsi ujeeddo kasta oo xeerkan ah.
2. Iyada oo la racaayo Faqradda (3) iyo (4) qiimaha ay ku joogto la wadaagaha danta ugu jirta shirkadda wadaaggu waa:-
   - b- Marka ay dantu tahay hanti la siiyo shirkadda oo ay ku jirto lacagi, qaddar kasta oo lacageed oo la bixiyay oo lagu daray-
     - I. Qiimaha ay joogaty hantida uu siiyey la wadaaguhu shirkadda wadaagga, haddii Qodobka 135aad (1)(b) lagu dabaqayo ama
     - II. Qiimaha suuqa hanti kasta ee uu siiyey la wadaage shirkadda wadaaga, haddii Qodobka 135aad (1)(t) lagu dhaqayo,ama
   - t- Xaalad kasta oo kale ,qiimaha laga bixiyey danta.
3. Qiimah ay joogto danta la wadaaguhu ku leeyahay shirkadda wadaagga ee lagu gooyey si waafaqsan Farqadda (2) waxa lagu kordhinayaa qadarka ay tahay saamiga la wadaagaha sanad dakhliyeedka iyo sanad dakhliyeedyadii hore oo ah:-
   - b- Dakhliga shirkadda wadaagga ah iyo
   - t- Dakhliga shirkadda wadaagga ah ee cashuur dhaafka leh sida waafaqsan xeerkan
4. Qiimaha ay ugu fadhido dantu la wadaagaha shirkadda wadaagga ee lagu gooyay Farqadda (2) waxa laga dhimay, laakiin aan ka hoosaynin eber. Siismada shirkadda iyo inta ay tahay saamiga la wadaagaha sannad dakhliyeedka iyo sannad dakhliyeedyadii ka horreeyay ee khasaaraha iyo kharashka shirkadda ee aan jaritaanka lahayn marka la xisaabinayo dakhliga la cashuurayo iyo iyada oo aan si haboon loo galin xisaabta raasamaalka.

Qodobka 137aad

Mabaadii'da cashuurta ee ammaano-haynta

1. Iyada oo la raacayo Farqada 5, dakhliga amaano-hayn waxa lagu cashuuraya laba mid uun amaane-hayaha ama dhaxlayaasha hantida amaano,sida lagu sheega xeerkan.
2. Si' gaar ah baa loo xisaainayaa dakhliga ammaano ee cashuurtu ku waajibtay ee ammaanooyinka kala gaarka ah iyada oo aan loo eegayn in ammaana-hayahoodu mid yahay iyo in kale.
3. Dakhliga laga helay , kharashka ama khasaaraha lagu galay ammaano-hayn sifahooday ahaanayaan oo ilo deegaan ah iyo nooca dakhliga, kharashka ama khasaaraha ee ku sugan gacanta dhaxlaha.
4. waxaa looga baahan yahay in xisaab celinteeda dakhliga la keeno sida waafaqsan qodobka 135.
5. Ammaanada qofka hore u deganaa ama dhaxlaha ammaanada xaqa u leh:-
   - b- Looma tix galinayo sidii hay'ad ka gaara ammaano-hayaha hore u deggenaa ama dhaxlaha xaqa u leh mid walba goonidiisa

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

t- Dakhliga amaano-hayntaas waxa cashuurteedda laga qaadayaa amaano-hayaha hore u degganaa ama dhaxlaha xaqa u leh , hantida amaanadana waxa loo aqoonsan doonaa inuu leeyahay amaano-hayuhu ama dhaxluhu waa hadba siday xaaladdu tahay.

6. Amaano-haynta amaanada qofka hawlgabka ah waxa laga cashuurayaa dakhliga amaanada cashuurtu ku waajibtay.
7. Amaano-hayeyaasha wada jirkooda iyo kala gooni ahaantoodaba waxa saaran qaanta cashuureed ee la xidhiidha dakhliga amaanada cashuurtu ku waajibtay taas oo hantida amaanadu aanay ku filnayn cashuur gadidda.
8. Haddii uu amaano-hayuhu ka bixiyey cashuur dakhliga amaano ee cashuuri ku waajibtay sida waafaqsan Qodobada 138aad ama 139aad oo ah inaan dakhligaas oo ku jira gacanta dhaxlaha mar kale aan la cashuurayn.

Qodobka 138aad

Cashuurta amaano-hayaha iyo kafaa'iidaystayaasha

1. Qaddar kasta oo uu helay amaano–haye isla markaas ama dheefta mustaqbalka ee dhaxal kala xaqiijiyay oo aan ahayn ka qofka hawlgabka ah ee xaqa loo siiyay qadarka noocaas ah waxaa loo tixgalinayaa inuu kasbaday dhaxluhu sida loola jeedo xeerkan.
2. Haddii dhaxluhu helo xaqa loo siiyay qaddar kasta ee ku xusan Farqadda (1) oo ka imaanaysa hawsha u hayo amaano-hayaha sida taxaddarka leh loogu dhiibay ammaanada ee ku qoran qoraalka rasmiga ee ammaano-haynta, qaddarka noocaas ah waxa loo tixgalin doonaa inuu helay amaano-hayuhu isla markaaba dheefta dhaxlaha.
3. Si loogu dabbaqo faqradda (2) dhaxlaha sannad dakhliyeedka, amaano-haynta waa in loo wadaa si caqli ah oo taxadar ah ilaa dhammaadka bisha labaad ee sanad dakhliyeedka ka dib.
4. Haddii faqradaha (1) ama (2) la dabbaqo dhaxlaha waxa loo tixgalinayaa inuu kasbaday qaddarka marka qaddarka uu helay amaano-hayuhu.
5. Haddii qadar kasta oo lagu dhaqayo faqradda (1) ay ka mid tahay wadarta dakhliga guud ee dhaxlaha sanad dakhliyeedka, dhaxlaha waxa loo ogolaanayaa in wax loo jaro kharashaad ama khasaare uu galo sanadkaas sida waafaqsan xeerkan.
6. Amaanada amaano haye daggan dalka sanad dakhliyeedka waxa dusha ka saran cashuurta dakhliga amaanada cashuurtu ku waajibto ee amaanada sanadkaas.
7. Amaanada amaano-haye aan degganayn dalka sannad dakhliyeedka waxa dusha ka saran qadarka ammaanada ee cashuurtu ku waajibtay sanadkaas ammaano ee dakhliga ammaanadu ka imaanayo il Somaliland ah.
8. Qodobkan waxaa lala akhriyayaa qodobka 139aad.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

Qodobka 139aad
Cashuurta Hantida Qofka Dhintay

1. Qaddar kasta oo uu ka kasbado amaane-hayaha fuliya hantida la' dhaxlayo ee qofka geeriyooday, waxa loo tixgalin doonaa inuu helay dhaxlaha hantidaasi marka ay xeerkan noqoto; waana marka illaa heer uu ku ganco agaasimuhu in qaddarkaas la helay isla markaas ama la dheefsado mar dambe oo la xaqiijiyay dhaxle kasta oo qofka geeriyooday ah.
2. Haddii qaddar kasta oo faqradda (1) lagu dabaqay ay ka mid tahay wadarta dakhliga guud ee dhaxlaha sannad dakhliyeedka, dhaxlaha waxa loo ogolaanayaa in wax looga jaro sida waafaqsan qodobkan kharash kasta ama khasaare kasta oo uu galo sannadkaas ammaano-hayuhu si dakhligaas loo soo saaro.
3. Ammaano-hayaha hantida laga dhaxlayo qofka geeriyooday ee ah ammaano-haye dalka deggan sannad dakhliyeedka waxa dusha ka saran inta badan dakhliga ammaanada hantida la dhaxlayo ee cashuurtu ku waajibtay ee sannadkaas.
4. Ammaano-hayaha hantida la dhaxlayo ee qofka geeriyooday ee aan degganayn dalka sannad dakhliyeedka waxa dusha ka saran inta badan dakhliga ammaanada cashuurtu ku waajibtay ee sannadkaas laga helo ilo Somaliland ah.
5. Amaano-hayaha hantida la dhaxlayo ee qofka geeriyooday waxa uu xil ka saran yahay qaanta cashuureed ee qofka geeriyooday ee sanad dakhliyeed kasta soo ifbixi kara ka hor sannad dakhliyeedka cashuur-bixiyuhu geeriyooday.

Qodobka 140aad
Mabaadii'da Cashuureedee Shirkadaha

1. Shirkadda waxa dusha ka saran cashuur ka gooni ah saamilayda.
2. Iyadoo la raacayo faqradda (3) faaii'do qaybsiga la siiyo shirka taasoo aan cashuur dhaaf lahayn ee ay ka hesho shirkad deggan dalka waa laga daynayaa cashuurta haddii badan codka awoodeed ee shirkadda faa'iido qaybiska aynu bixinay.
3. Faqradda (2) laguma dabaqayo faaiido qaybiska la siiyo hay'ad maaliyadeed sababta oo ah lahaanshaheeda saamiyada lala soo noqon karo ee shirkadda bixinaysa faaiido qaybiska.

Qodobka 141aad
Baddelaadda gacan ku haynta shirkadaha

Haddi sannad dakhliyeedka inta lagu jiro, isbedel ka dhaco 50% ah ama ka badan lahaanshaha asalka ee shirkadda, marka loo eego lahaansheheeda sanad ka hor, shirkadda looma ogola inay jarto khasaaraha la qiimeeyay sanad dakhliyeedka ama sanadaha ku xiga ilaa shirkaddu, muddo laba sanno ah ka dib ama ilaa inta khasaaraha la qiimeeyay uu meesha ka baxayo haddii ay taasi dhacdo laba sanno gudahood isbedelka ka dib :-

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

b- Isla hawshii ganacsigu socoto isbedelka ka dib sidii ay u socotay isbedelka ka hor

t- Aan la galin ganacsi cusub ama maalgalin cusub isbedelka ka dib haddii ujeeddada ugu muhiimsan ee shirkaddu ama dhaxluha leh shirkaddu yahay inuu ka faa'iidaysto khasaaraha la qiimeeyay si hoos loogu dhigo cashuurta laga bixinayo dakhliga ka soo baxaya ganacsiga ama maalgashiga cusub.

Qodobka 142aad
Ku Beddelasho

1. Haddii qof dalka deggani oo faqradan lagu xusayo wareejiye uu wareejiyo hanti ganacsi, ha lagu lahaado qaan ama yaan lagu lahaanin oo aan ka badnayn inta ay ku fadhido hantidu isagoo ku wareejinaya shirkad deggan dalka oo aan ahayn mid cashuur dhaaf leh oo faqraddan lagu xusayo la wareege, iyada oo wareejiyuhu kaga beddalanayo shirkadda saami uu ku helayo 50% ama ka badan oo dan ah marka ay noqoto codka awoodda ee shirkadda la wareegaha ah isla marka wareejintu dhacdo
   b- Wareejinta loo aqoonsanmaayo hanti uu khaarijiyay wareejiyuhu waxase loo aqoonsanayaa hanti ganacsi oo uu hantiyay la wareeguhu
   t- Qiimaha ay hantidu ugu fadhido la wareegaha waxay leeg tahay inta ay wareejiyaha ugu fadhido hantidu xiliga wareejintu dhacday iyo
   j- Inta ay ugu fadhido wareejiyaha saamiga uu helay ee uu hantida ku badashay waxay leekaanaysaa qiimaha ay hantidu ugu fadhiday ee uu wareejiyay oo laga jaray wixii qan ah ee u qaatay wareejiyuhu ee la xidhiidhay hantida
2. Haddii qayb ka mida shirkadda daggan dalka dayn loo xaraashayo, faqradan waxa lagu xusayaa Shirkad deyn Loo xaraashayo, hantida ganacsigana waxa loo wareejinayaa saamiilaha ah shirkad dalka deggan oo aan cashuur dhaaf lahayn, faqradan waxa lagu xusayaa shirkadda la wareegaha ah iyo isla markaa ka hor wareejinta waa in shirkadda la wareegtay ay leedahay 50% ama ka badan danta codka awoodda ee shirkadda daynta loo xaraashayo.
   b- Wareejinta loo aqoonsan mayo hanti uu khaarijiyay shirkadda deynta loo xaraashayaa, laakiin waxa loo aqoonsanayaa hanti ganacsi oo uu hantay shirkadda la wareegaha ahi
   t- Inta ay hantidu ugu fadhido la wareegaha waxay leekaanaysaa inta ay ugu fadhiday shirkadda la xaraashayo xiliga wareejinta hantidu dhacday.
   j- Wareejinta hantidu maaha faaiido qaybsi iyo
   x- Wax khasaare iyo faa'iido ah la xisaabin maayo tirtirka saamiyada la wareegaha ee shirkadda la' xaraashayo.
3. Haddii shirkad dalka deggan ama shirkaddo dhawr ah oo dalka deggan loo habeeyo iyada oo aan isbeddel wayn lagu samaynin mulkiyadda asalka ah ama gacan ku haynta shirkadda ama shirkadaha agaasimuhu wuxuu yeeli karaa:-

b- Inuu u ogolaado shirkad kasta oo dalka deggan oo ku lug leh dib u habaynta loo aqoonsado dib u habaynta inaanay muujinayn hanti ganacsi oo la khaarijiyay ama la xaqiiqsado dayn kasta oo ganacsi hadba siday xaaladdu tahay iyo

t- In la sugo qiimaha ay ku fadhido hanti ganacsi oo kasta oo la hayo ama deyn ganacsi oo uu ballanqaaday shirkadda dalka deggani dib u habaynta ka dib si loo muujiyo xaqiiqada ah in khaarijin hantiyeed iyo xaqiijin dayneedba loo aqoonsday inay dhaceen.

QAYBTA 9
HABKA CASHUURAADKA CAALAMIGA AH

Qododbka 143aad
Ilaha Dakhliga

Dakhli baa laga kasbanayaa ilo Somaliland ah illaa heer ay ka yihiin:

b- In laga kasbado iibin alaabo

I. Marka ay tahay alaab la farsameeyay, beer ahaan u baxay ama macdan ahaan uu u soo saaray ka iibinayaa, alaabtaas waa la farsameeyay, waa la beerama macdan ahaan baa looga soo saaray Somaaliland.

II. Marka ay tahay alaabo uu soo iibsaday ka wax iibinayaa, heshiiska iibintuna ka dhacay Somaliland, meel kastaba alaabtaas ha la geeyo

t- Uu ka kasbado qofka dalka daggani hawl ganacsi oo uu wado isagoo leh mulkiyadda ama kiraysashada gaadiid dhul, markab ama diyaarad meel kasta oo gaadiidkaas dhulku, markakaasi ama diyaaradaasi ka shaqayso.

j- Laga kasbado shaqo kasta oo laga qabto ama adeeg laga bixiyo Somaliland gudaheeda.

x- Lagu kasbado shaqo kasta oo la qabto ama adeeg la fidiyo oo ah qandraas lala galo Dawladda Somaaliland, meel kastaba shaqada ha laga qabtee ama adeegyada ha lagu fidiyee.

kh- Qof shakhsiya oo dalka deggani ka kasbado shaqo kasta oo la qabto ama adeegyo la fidiyo, sida waddidda gadiidka dhulka, sarkaal ama xubin ka mida cutubka gaadiid kasta oo dhuleed, markab ama dayuurad, meel kasta gaadiidkaas dhulku, markabku ama dayuuraddu ha ka shaqeeyo

d- Kiro laga kasbado hanti ma guurta ah oo ku taal Somaliland

r- Laga kasbado khaarijinta danta ku jirta hantida maguurtada ee ku taal Somaliland ama khaarijinta saamiga shirkadda, hantida oo ka kooban si toos ama dadban oo u badan dan ama dano lagu leeyahay hantida maguurtada.,waa haddii dantu ama saamigu yihiin hanti ganacsi.

s- Laga kasbado khaarijinta hanti maguurta ah, oo aan ahayn alaabo, hantidaas oo heshiiskeeda lagu sameeyay Somaaliland oo ah in la iibiyo hantidaas , meel kasta alaabtaas ha la geeyo.

sh- Qaddar:-

I. Ka mida dakhliga ganacsiga ee cashuur bixiyaha sida ku xusan Qodobka 96aad (5) ee la xidhiidha khaarijinta hantida qiima dhacaysa ee lagaga dhaqmay Somaliland

II. Waxa loo tixgalinayaa dakhli sida ku xusan Qodobka 129aad, haddii la ogolaado in kharashaadka, khasaaraha ama daynta laga quustay ee la galay la jaro si dakhli looga soo saaro isha dakhli ee Somaaliland ku taalla

dh- Abaal Marinada ka soo baxaya isticmaalka, xaqa loo siiyay isticmaalka ee Somaaliland gudaheeda

c- Ogolaashaha xuquuq gaar ah, Naqshad, calaamad ganacsi oo khaas ah, xuquuqda daabacaadda, qaab dhismeed, naqshad midabaysan, khidad, formula, hannan, ama hanti kasta ama xuquuq la nooc ah.

g- Sawir kasta oo fim dhaqaaqaya ah

f- Fiidyaw kasta ama shay maqal ah, filim ha ku duubnaado, cajalad ha ahaado ama wax yaabo kale oo meel dhexaad ah oo loo isticmaalo xidhiidhinta telefishanka ama war baahinta idaacadda

q- Cod kasta oo la duubay waxyaabo la taaban karo oo xayaysiis ah oo ku xidhan shayga ku xusan Farqada hoosaadyada(G) (F) iyo

k- Hanti kasta oo guurta ah oo la taaban karo oo:-

I. Ka imaanaysa soo dajinta ama hawlaha soo dajinta, Aqoonta sayniska,farsamada, warshadaha, ama ganacsiga ama warbixinta loo isticmaalo Somaliland gudaheeda.

II. Ka imaanaysa isticmaalka, ama xuquuqda isticmaalka, ama hanashada ama xuquuqda hanashada, Somaaliland gudaheeda vidiyo kasta waxyaabo maqal ah oo uu gubiyo dayax gacmeedku, kaybalada ama (optic fibre), ama farsamo casri ah oo la mida ah oo loo isticmaalo xidhiidhinta tvga ama war baahinta idaacadda

III. Kasoo baxaysa u samaynta ama u fidinta hawl loogu gargaarayo waxyaabaha ku xusan faqrad hoosaadka (i) iyo (ii)

IV. Ka imanaya gabi ahaan ama qayb ahaan ka hakashada Somaliland gudaheeda waxyaaba la xidhiidha ee ku xusan faqrad hoosaadka (i(, (ii), (iii) ama (iv) ee faqradan

V. Ka imaanaya khaarijinta aqoonta warshadaha ama hantida kale ee aqooneed ee lagu isticmaalo Somaaliland

l- Ajuuro, faaiido wadaag ama khidmado la mid ah oo la xidhiidha daynta gudidda

I. Dayn guddidda waxa damaanad u ah hanti maguurta ah oo ku taal Somaliland, ama hanti guurta ah oo lagaga dhaqmo Somaliland.

II. Dayn bixiyaha oo ah qof dalka deggan.

III. Amaahashada oo la xidhiidha ganacsi laga wado Somaliland,

L- Faaiido qaybsi ama ajuuro agaasime oo ay bixiso shirkad dalka deggan.

m- Hawlgab ma lacg hafto ah

I. Hawlgab ama hafto ay bixiso dawladda Somaliland ama qof dalka deggan.

II. Hawlgabarna hafto lagu bixiyo shaqo laga qabtay ama adeeg laga fuliyay Somaliland.

n- Lacag laga bixiyo khayraadka dabiiciga oo ah khayraadka dabiiciga ee laga qaato Somaaliland.

W- Faa'iidada laga kasbado deyn lacag shisheeye ah oo la xidhiidha dayn ganacsi o ka imaanaysa hawsha ganacsi ee laga wado Somaliland.

H- Qaadhaanka lagu bixiyo sanduuqa hawlgabka ee uu sameeyay loo shaqeeye cashuur dhaaf leh oo ah shaqaale ka shaqeeya Somalland

I- Khidmad maarayn oo uu bixiyo qof dalka deggan.

J- Cashuuri kaga waajibto Somaluiland marka la raaco heshiis caalami ah ama

Y- La'la xidhiidhiyo hawl kasta oo ka socota Somaliland, oo ay kamid tahay hawl laga fuliyo laan Somaaliland ku taal.

Qodobka 144aad
Dakhliga Shaqada shisheeye

(1) Isha dakhii ee shaqada shishayaee uu kasbado qof dalka deggan wuu ka daysan yahay cashuurta haddii qofkaasi ku bixiyo meel shisheeya ah cashuurta dakhliga oo ah ta ku waajibtay dakhligaas,

(2) Qofka dalka deggan waxa loo tixgalinayaa inuu cashuurta dakhliga ku bixiyay meel shisheeya ah taasoo ah ta ku waajibtay dakhliga isha Shisheeye haddii cashuurta uu jaray loo shaqeeyuhu lagu bixiyo maamulka dakhliga ee dal shisheeye.

Qodobka 145aad
Cashuur celin Shisheeye

(1) Cashuur-bixiye deggan dalku wuxuu xaq u leeyahay lacag celin,oo qodobkan loogu xusay "cashuur Shisheeye oo la celinayo", ee cashuurta dakhliga Shisheeye ee uu ka bixiyay cashuur bixiye isha dkhli ee shisheeye oo ka mida wadarta dakhliga guud ee cashuur-bixiyaha.

(2) Qadarka cashuurta loo celinayo cashuur bixiyaha ee sanad dakhliyeedka kama badan karto cashuurta dakhliga ee Somaliland ka bixinayo cahuur-bixiyuhu isha dakhli ee Shisheeye Ee sanadkaas.,oo lagu dabaqay xisaabinta dakhliga cashuur bixiyaha ee saafiga isku celceliska tacriifada cashuurta dakhliga ee Somaaliland ee sanadkaas.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

(3) Xisaabinta cashuurta Shisheeye'ee uu leeyahay cashuur-bixiyuhu sanad dakhliyeed waxaloo sameynayaa si ka gaara dakhliga ganacsi ee ka soo baxa ilo shisheeye iyo dakhliga kale ee uu ka helay cashuur-bixiyahu ilo dakhli shisheeye inta lagu gudda jiray sanadkaas.

(4) Cashuur Dakhli shisheeye oo ay bixisey:-

b- *Shirkad* wadaaga waxaa loo tixgalinayaa sidi iyadoo ay bixiyeen wadaageyaashu

t- Lagu aamine waxa loo tixgalinayaa sidi iyadoo ay bixiyeen dhaxlayaashu waa haddii dakhliga cashuurta Shisheeye laga bixinayey uu yahay mid ay ku jirto dakhligawadarta guud ee dhaxlaha sida waafaqsan xeerkan.

j- Dhaxlaha waxa loo tix galinayaa inuu ka bixiyey lagu amaane(trustee) waa haddii dakhliga laga bixyey cashuur shisheeye loona cashuuray si xeerkan waafaqsan,

(5) Ujeeddada qodobkan:-

b- Celceliska tacriifada cashuurta dakhliga Somaliland ee la xidhiidha sanad dakhliyeedka cashuur bixiyaha ,waxa loola jeeddaa boqoleydda cashuurta dakhli ee Somaliland, ka hor intaan celinta cashuurta shisheeye la' yeelan ee cashuur-bixiyaha sanadka iyo marka ay noqoto cashuur-bixiye labadaba leh dakhli ilo ganacsi oo shisheeye iyo dakhliyo kale oo laga helay ilo Shisheeye, isku celceliska tacriifadda cashuurta waxa loo xisaabinayaa si kala soocan ee labada qaybood ee dakhliga ah.

t- Cashuurta dakhli Shisheeye" waxa ku jira cashuurta laga hayo ee shisheeye, laakiin kuma jirto cashuur Shisheeye oo loogu talo galay in kor loogu qaado heerka cashuureed ee dakhliga si lo dhimo hab cahuureedka wadanka uu degan yahay.

j- Isha dakhli ee Saafiga ah ee Shisheeye waxa loola jeedaa isku darka isha dakhli Shisheeyeee ka mida wadarta dakhliga guud ee cashuur bixiyaha oo laga jaro wixii jaritaano aah eeloo ogolaado cashuur bixiyaha sida waafaqsan qodobka taasoo

I. Si gaara ula xidhiidha kasbashada dakhliga il Shisheeye.

II. Soo jeedinta agaasimaha, waa in si ku tala gal ah loola xidhiidhiyaa dakhliga il Shisheeye.

Qodobka 146aad

Hab Cashuureedka faa'iidooyinka laamaha

(1) Cashuur baa lagu waajibiyay sanad dakhliyeed kasta waxana la saarayaa shirkad kasta oo aan degganeyn dalka oo hawl ganacsi ka fulisa Somaliland iyadoo u adeegsanaysa laamaha ganacsiga kuwaas oo soo xareeya dakhligooda ee sanad dakhliyeedka.

(2) Tacriifadda cashuurta ku habboon shirkadda aan degganayn waa 10% dakhliga cashuurtu ku waajibtay

(3) Dakhliga laanta ganacsigu soo xerayso sannad dakhliyeedka waxa loo xisaabinayaa si waafaqsan qaaciidadan soo socota:-

A + (B – C) – D Haddii-

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND

A= Isugeynta qiimaha ay ku fadhido hantididu, qaamaha saafiga ah ee laanta ganacsiga bilawga sannad dakhliyeedka.

B= faa'iidada saafiga ee laanta sannad dakhliyeedkaas oo lagu xisaabiyey si waafaqsan mabaadii'da la isku raacsan yahay ee xisaabaadka.

C= cashuur bixinta Somaliland ee dakhliga ay ku waajibto ee laanta ganacsiga sanad dakhliyeedkaasi

D= isugaynta qiimaha ay hantidu ku fadhido, qaamaha saafiga ee laanta ganacsiga dhammaadka sannad dakhliyeedka.

4) Xisaabinta dakhliga laanta ganacsiga ee la xaraynayo, qiimaha ay hantidu ku fadhido sanad dakhliyeedka dhammadkiisa waa qiimaha ay hantidu ku fadhido bilawga sannad dakhliyeedka xiga.
5) Cashuurta lagu saaray si waafaqsan xeerkan waxay dheeraad ku tahay cashuur kasta oo lagu saaray xeerkan ee dakhliga cashuurtu ku waajibtay ee laanta sida waafaqsan qodobka 74aad laakiin waa haddii aan si kale logu dhigin ujeedooyinka xeerkan oo dhan si cashuur ahaana oo saran dakhliga la cashuurayo.

Qodobka 147aad
Cashuurta Kharashaadka Caalamiga ah

1) Iyada oo loo eegayo xeerkan, cashuurta waxaa lagu soo rogay, qof kasta oo aan Deganayn dalka, oo ka hela saami faa'iido, dakhliga faa'iido qaybsiga khayraadka la soo saaro, kiro, dakhliga khayraadka, khidmadda maaraynta oo kasoo baxa ilo Somaaliland ah.
2) Tacriifadda cashuureed ee la saarayo lacagaha uu helo qofka aan Somaliland degganayn waa 10% ee ka dhasha wadarta saami faa'iido, royalty, kiro, dakhliga khayraadka dabiiciga, khidmada maaraynta ee uu kasbado qofka aan dalka degganay.
3) Inkasta oo Qodobka 143aad (1) uu sidiisa yahay ayaa hadana faaiido qaybsiga uu kasbado qofka aan daganayn dalku loo tixgalinayaa oo kaliya dakhli uu ka kasbaday Somalilandmarka ay tahay ujeeddada qodobkan oo ah ilaa heer faaiido qaybiska laga bixiyo faa'iidooy in laga helay Somaaliland.
4) Iyadoo loo jeedo faqrada 3aad, haddii shirkad deggan ay faa'iido ka hesho ilo gudaha iyo dibadda Somaliland ah, waxaa shirkadaa loo tixgalinayaa inay saamiga faa'iido ay ka bixisay marka hore faa'iidooyinka ay ka heshay Somaaliland.
5) Faqradda 1aad, laguma dabbaqayo, qaddarka ku baxa hawlgallada laan aan deganayn Somaliland, iyadoo qadarkaasi uu yahay mid lagu fuliyay hawlgallada ku xusan Qodobka 86aad.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

Qodobka 148aad

Cashuurta la Saaro Lacagaha ay helaan Maddadaalayaal ama ciyaartoy aan dalka deganayn

1) Iyadoo la raacayo xeerkan, cashuur baa la saarayaa madadaaliye kasta oo aan degganayn, ciyaartooy, fannaaniin, muusishanka ama koox kasta oo madadaalo oo aan degganayn dalka, ama shakhsiyaad ciyaaryahanno ah oo ka helay dakhli bandhig ay ku qabteen Somaliland.
2) Cashuurta uu bixinayo qofka aan degganayn dalka si qodobkan waafaqsan waa 10% qaddarka guud ee:-
   - b- Ajuurada uu ka helay, madadaaliyaha dadku oo aan degganayn dalka ama dad ciyaaryahano ah ama dakhliga laga helay, masrixiyad, muusik ama koox faneed oo kale oo aan deganayn dalka ama ciyaaryahanno
3) Cashuur baa lagu saarayaa qodobkan koox kasta iyada oo aan loo eegin in masraxiyadda ay leeyihiin xisaabteeda xubno ka mida kooxda ama kooxda oo dhan.
4) Xubin kasta oo kooxda ka mida si wada jir ah ama kala gooni ah ayay u bixinayaan cashuurta uu qodobkani ku jideeyay iyo iyada oo la raacayo Qodobka 151aad (j) wayna bixinayaan cashuurta ku bislaatay inta aanay ka tagin Somaaliland.

Qodobka 149aad

Cashuurta Lacagaha ay helaan Qandraaslayaasha iyo Xirfadlayaasha aan dalka deggenayn

(1) Marka loo eego qodobkan cashuurbaa la saarayaa qof kasta oo aan dalka deganayn oo dakhii ka kasbada adeeg qandraas oo Somaaliland ah.

(2) Cashuurta uu bixinayo qofka aan dalka deganayn sida qodobkani xusayo waa 10% qadarka guud ee lagu bixinayo qofka aan dalka deganayn oo uu ku qaadanayo adeeg qandraas oo Somaaliland ah.

(3) Faqradda (1) laguma dabaqayo royaltiga ama khidmada maaraynta ee cashuurta lagu saaray Qodobka 147aad.

(4) Qodobkan adeegga qandraaska Somaaliland waxa loola jeedaa qadraas aan ahayn qandraas shaqo oo ah: -
   - b- Ujeedada ugu muhimsan ee qandraasku waa fulinta adeegyo oo dakhli ka soo saaraya ilo Somaliland ah iyo
   - t- Alaab kasta oo lagu baahi tiray waxay xoojinaysaa oo kaliya ujeedada.

Qodobka 150aad

Cashuurta kuwa aan degganayn dalka ee fidiya adeegga gaadiidka iyo isgaadhsiinta

(1) Marka loo eego xeerkan waxa cashuur la saarayaa qof kasta oo aan dalka deganayn oo wada hawl ganacsi oo markab wadid, kiraysi gaadiid, ama pilot oo dakhli ka hela rakaab fuushan oo uu qaado, xamuul ama boost laga saaro Somaliland ama wadaha gaadiika dhulka oo dakhli ka hela qaadidda xamuulka ama boost oo laga saaray Somaliland.

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

(2) Cashuurta uu bixinayo qof aan dalka deganayn sida ku xusan faqradda (1) waa 10% qadarka guud ee uu qofku ka helay qaadidda waxana loo aqoonsanayaa ujeedooyinka xeerkan oo dhan inay tahay cashuur ku waajibtay dakhliga.

(3) Faqradda (1) laguma dabaqayo dakhli kasta oo laga helo qaadidda rakaabka fuushan ama xamuulka iyo boostada la saaray, waa marka ay tahay oo kaliya isku wareejin gaadiid.

(4) Haddii qofka aan dalka deganayn hawsha ganacsi ee uu wadaa tahay fariin gudbin isgaadhsiineed. Oo si nooc walba ah dakhliga cashuurtu ku waajibtay ee uu qofku ka helay fariin gudbintaasi uu ku gudbinayo qalab Somaaliland yaalla, fariinta asalkeedu ha ka timaado Somaaliland ama yay ka imaanine, cashuurta ku waajibtay waa 5% qadarka guud ee laga helay fariin gudbintaas.

Qodobka 151aad
Qodobada Guud ee Lagu Saaray Cashuurta

Cashuuraha lagu saaray qofka aan dalka deganayn ee ku xusan qodpba 147aad, 148aad, 149aad iyo 150aad waxay dhamaystir u yihiin dakhliga cashuurta la saaray, iyo.

b- In aanu dakhligaas ka mid ahayn wadarta dakhliga guud ee qofka aan dalka degganayn ee dakhliga helay.

t- Looma ogola in la jaro wax kharash ah ama khasaare ah oo uu galay qofka aan dalka degganayn ee uu ku helayo dakhli iyo

j- Qaanta qofka aan degganayn dalka waa lagu qancayaa haddii cashuurta uu bixinayo laga reebo laguna bixiyo agaasinka dakhli ururinta sida waafaqsan qodobka 166aad.

Qodobka 152aad
Heshiisyada Caalamiga ah

(1) Heshiis caalami ihi haddii u dhexmaro Dawladda Somaliland iyo Dawlad Shisheeye ama dawladdo shesheeye wuxuu u shaqayn doonaa sidii iyadoo xeerkani xambaarsan yahay heshiiskaasi caalamiga ah.

(2) Ilaa heer waxyaabaha ku dajisan heshiiska caalamiga ee Somaaliland qaybta ka tahay haddii aanay wada shaqayn Karin waxyaabaha ku dajisan xeerkan, waxa la raacayaa waxyaabaha ku dajisan heshiiska caalamiga oo ka qaalib noqonayaa waxyaabaha ku dajisan xeerkan, marka laga yimaado faqradda (5) ee qodobkan iyo qodobada 65aad iyo 66aad oo ku tacaluqa cashuur ka fogaasho

(3) Haddii heshiiska caalamigu tilmaamayo in ay jirto in la isku kaalmaysto wax isdhaafsi siman oo xagga ururinta cashuuraadka ah oo markaasna agaasinka dakhli ururintu codsi ka helo dhigiisa dal kale oo heshiiskaas waafaqsan oo ah in cashuur laga soo qaado qof Somaliland deggan qadar cashuur ah oo ku bisil qofkaas marka loo eego xeerka cashuurta dakhliga ee dalkaas, agaasinka dakhli ururintu wuxuu qoraal ku ogaysiinayaa qofkaasi inuu soo bixiyo qadarkaasj cashuureed ee lagu leeyahay isla taariikhda lagu cayimay ogaysiiska si loogu gudbiyo xafiiskii cashuurtaas lahaa ee soo codsaday.

(4) Haddii qofku ku guuldarraysto inuu u hogaansamo ogaysiiskaas ku xusan faqradda (3) qaddarkaas su'aashu ka taagan tahay dibaa loo soo xarayn karaa si loogu gudbiyo maamulkii iska lahaa ee dalka kale, sidii iyadoo cashuurtaasi qofku ku bixinayo xeerkan.

(5) Haddii heshiiska caalamigu tilmaamo in dakhliga laga helay il Somaliland ah ay ka daysan tahay cashuurta Somaliland ama uu mudan yahay in laga dhimo tacriifada cashuurta Somaaliland, faaiidada cashuur dhaafkaas ama dhimistaas uma sugnaanin qofna kaasoo, sida ujeedada heshiisku tahay ah mid deggan, meel kale ooqandraas kula heshiisay waa haddii 50% ama ka badan ee mulkiyada asalka ee qofkaasi uu hayo qof ama dad aan deganayn meeshaas kale ee qandraasatay oo ujeedada heshiiska ah.

QAYBTA 10
HABKA LA' XIDHIIDHA CASHUURTA DAKHLIGA

Qodobka 153aad
Galeynta xisaab celinta

1. Marka la raaco qodobkan, cashuur-bixiye kasta waa inuu keenaa xisaab celinta dakhligiis ee sanad dakhliyeedka wax aan ka badnayn afar bilood oo ka dambaysa dhamaadka sanadka.
2. Xisaab celinta dakhliguwaxay ahaanaysaa qaabka uu tusmeeyay agaasinka dakhligu waxa lagu muujinayaa xogta loo baahan yahay, waxana lagu soo gudbinayaa nidaamka uu tusmeeyay agaasimuhu.
3. Iyada oo a raacayo faqradda (4) xisaab celinta dakhliga waxa saxiixaya cashuur bixiyaha waxana ka mida cadaynta in xisaab celintu sax tahay oo ay dhamaystiran tahay.
4. Haddii cashuur bixiyuhu sharci ahaan hawlgab yahay, xisaab celinta cashuur bixiyaha waxa saxiixaya iyada oo wadata cadayntii ahayd inay sax tahay oo ay dhamaystiran tahay ,wakiilka shaciga ah ee cashuur bixiyaha.
5. Cashuur bixiyaha wata ganacsi waa inuu soo raaciyaa xisaab celinta dakhliga la soo gudbinayo caddayn muujinaysa dakhliga iyo kharashka hawsha ganacsi iyo cadayn muujinaysa hantida iyo qaanta.
6. Qofka oo aan ahay shaqaalaha cashuur bixiyaha, isagu oo ajuuru ku shaqaynaya, diyaariya ama gacan ku siiya diyaarinta xisaab celinta dakhliga, ama xisaab xidhka, ama dokumenti kasta oo kale oo lala soo gudbiyo xisaab celinta waa inuu saxiixaa xisaab celinta isagoo

cadaynaya inuu hubiyay diiwaanada xisaabta iyo wixii kale ee dokumenti ah ee khuseeya ee uu leeyahay cashuur bixiyuhu, isagoo adegsanaya aqoontiisa qofnimo ee ugu wanaagsan, Xisaab celinta iyo dokumentiguba waa inay si sax ah u muujiyaan xisaabaadka iyo hanaankooda la xidhiidha.

7. Haddii qofku diido inuu saxiixo cadayntaas ku xusan faqradda (6) qofku waa inuu u soo gudbiyaa cashuur bixiyaha cadayn qoran oo sababaynaysa diidmada, cashuur bixiyuhu waa inuu cadayntaas diidmada soo raaciyaa xisaab celinta dakhliga.
8. Haddii inta lagu jiro sanad dakhliyeedka: -
   - b- Cashuur-bixiye dhinto
   - t- Cashuur-bixiyuhu kaco, albaabada loo laabo hawsha ganacsi ama uu galo xaraash si loo Gudo qaan.
   - j- Cashuur-bixiye uu Somaliland ka guuro muddo aan cayinnayn ama agaasimuhu u si kale u arko in xaaladu ku habboon.
   - x- Agaasimuhu wuxuu ogaysiis qoran kaga dalban karaa cashuur bixiyaha ama amaano hayaha hadba xaaladu siday tahay, in la keeno wakhtiga ku cayiman ogaysiiska, xisaab celinta dakhliga cashuur bixiyaha muddo aan ka yarayn (12) bilood.
9. Marka uu cashuur-bixiyuhu ku guul-darraysto inuu keeno xisaab celinta Dakhliga sida uu waajibiyey qodobkani, Agaasimuhu ogeysiis qoran wuu ugu magacaabi karaa qof diyaariya soona gudbiya xisaab celinta, xisaab celintaa la keenayna waxa loo qaadan doonaa, si kasta oo loogu jeedo xeerkan, inay tahay xisaab celintatii qofka markii ugu horaysay looga baahnaa in uu xisaab celin keeno.
10. Haddii agaasimuhu aanu ku qancin xisaab celinta dakhliga, agaasimuhu isaga oo qoraal ogeysiis ah kaga dalbaya, qofka soo gudbiyay xisaab celinta inuu soo buuxiyo ama uu soo dhamaystiro xisaab celinta si intan ka faahfaahsan.
11. Haddaanu agaasimuhu ogaysiis qoran aanu ku codsan, xisaab celin lama soo gubin karaan dadkani sida xeerkani dhigayo sanad dakhliyeedka:-
    - a) Qofka aan degganayn dalka haddii Qodobka 73aad (4) ama Qodobka 151aad (j) labadoodaba lagu dabaqo dakhliyada oo dhan ee uu ka helay illo Somaaliland qofkaasi sanad dakhliyeedka .
    - b) Qofka deggan ee lagu dabbaqayo Qodobka 73aad (4) ama (5)

12. Cashuur-bixiyayaha looga baahan yahay inuu keeno xisaab celinta dakhliga sida uu farayo Qodobkani, qoraal buuna kaga codsan karaa agaasimaha in loo kordhiyo wakhtiga la keenayo xisaab celinta.
13. Codsiga lagu sheegay farqadda 12aad, waa in la sameeyo wakhtiga ay taagan tahay keenidda xisaab celintu.
14. Haddii codsiga loo sameeyey si waafaqsan farqadda 12-aad iyadoo uu agaasimuhuna ku qancayo in aan cashuur-bixiyuhu awood u lahayn inuu keeno xisaab celintaas wakhtigeeda

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

sababta oo ah, maqnaansho uu Somaliland ka maqan yahay, Xanuun, ama sabab kale oo lagu qanci karo, agaasimuhu wuxuu awood u leeyahay inuu qoraal ahaan ku wargeliyo, inuu u dammaanad-qaado cashuur-bixiyaha muddo kordhinta wakhtigii lagu keenayay xisaab celinta ilaa muddo aan ka badnayn (90) maalmood.

15. Qofka ay qancin weydo go'aanka ku sheegan farqadda 14aad, waxa kaliya ee u furan inuu go'aanka ku gacan saydho si waafaqsan habka is' hortaag iyo racfaan ee xeerkan ku sheeggan.
16. Dammaanadda muddo kordhinta si waafaqsan qodobkan waxba kama beddalayso muddada ay bislaatay bixinta cashuurta ku sheegan Qodobka 25aad.

Qodobka 154aad
War celinta xogta Ganacsiga

1. Qof kasta oo ganacsi ka wada Somaliland, isla markaana ka bixiya kharash dakhliga ka soo gala il dhaqaale oo Somaliland ah, ha ahaado dakhli adeeg oo aan ahayn dakhli shaqo, ajuuro, maarayn royaltyl, ama dakhli kale oo uu cayimay agaasimuhu, waa in warbixin laga keenaa, Qodobkan waxa loogu xusay (keenidda xogta Ganacsi) iyada oo loogu keenayo agaasimaha 60 cisho gudohood, ka dib dhammaadka sannad-dakhliyeedka oo kharashkaas dakhli soo saar la sameeyay.
2. Ka soo warbixinta xogta ganacsi waa in loo sameeyaa qaabka uu cayimay agaasimuhu, waana in lagu muujiyaa xogta loo baahan yahay.
3. Iyada oo la raacayo farqadda koobaad (1), laguma dabbaqayo waxa kasta oo dakhli lagu bixiyay oo ay ku waajibto Ilo cashuur laga reebayo sida waafaqsan qaybta 11aad ee cutubkan.

Qodobka 155aad
Xaqiijin

1. Iyada oo la raacayo Qodobka 138aad, agaasimuhu wuxuu xaqiijinayaa dakhliga cashuurtu ku waajibtay ee cashuur bixiyaha oo ku salaysan xisaab celinta dakhliga ee cashuur bixiyaha iyo xog kasta oo kale oo sugan iyo cashuurta waajibtay sanad dakhliyeed, in la xaqiijiyo dakhligaas waxay ku siman taha Shan (5) sano gudahood laga bilaabo maalintii xisaab celinta la keenay.
2. Agaasimuhu wuxuu karaa, sida waafaqsan go'aan qaadashadiisa ugu fiican, inuu xaqiijin ku sameeyo dakhliga la cashuurayo ee cashuur bixiyaha iyo cashuurta ku waajibtay sanad haddi:

   -

   b- Cashuur-bixiye ka baaqsado inuu keeno xisaab celinta sanad dakhliyeedka ama

   t- Agaasimuhu ku qanci waayo xisaab celinta dakhliga sanad dakhliyeedka ee cashuur bixiyuhu soo gudbiyay.

3. Haddii agaasimuhu xaqiijin ku sameeyo sida waafaqsan faqradda (2) (t) agaasimuhu waa inuu raaciya cadayn sababaysan oo ah sababta uu agaasimuhu ugu qanci waayay xisaab celinta.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

4. Xaalaaha lagu cayimay Qodobka 153aad (8) baahida loo qabo xisaab celinta dakhliga baddelkeeda agaasimuhu wuxuu karaa, iyadoo la raacayo goaan qaadasha ugu fiican ee agaasimaha, inuu xaqiijin ku sameeyo dakhliga cashuurtu ku waajibtay iyo cashuurta uu bixinayo cashuur bixiyuhu sanad dakhliyeedka.
5. Agaasimuhu wax qiimayn ah kuma samaynayo sanad dakhliyeedka qof kasta oo ku sugan hawlaha Qodobka 153aad (11) oo aan looga baahnayn keenidda xisaab celinta dakhliga ee sanadka
6. Haddii Xaqiijin la sameeyo sida waafaqsan qodobkan, agaasimuhu wuxuu cashuur bixiyaha u gaynayaa ogaysiiska qiimaynta uu ku muujinayo:-
   - b- Qaddarka dakhliga ee cashuurtu ku waajibtay ee cashuur-bixiyaha
   - t- Qadarka cashuurta ah ee la bixinayo
   - j- Qadarka cashurta ee hore loo bixiyay haddii ay jirto
   - x- Wakhtiga, meesha iyo habka loo marayo diidmada qiimaynta
7. Haddii cashuur-bixiye keenay xisaab celintii dakhliga ee sanadka, agaasimaha waxa loo arki doonaa inuu sameeyay xaqiijinta dakhliga la cashuurayo ee cashuur bixiyaha iyo cashuurta uu ka bixinayo dakhligaasi sanadkaas ee ah qadarka mid walba xisaab celintu keeda ku muujisay
8. Haddii faqradda (7) la dabaqo xisaab celinta cashuur-bixiyaha waxa loo tixgalin doonaa ogysiis qiimayn ah oo uu gaadhsiiyay cashuur-bixiyaha agaasimuhu maalinta xisaab celinta la keenay ama taariikhda dhabta ah ee xisaab celinta la keenay, hadba ta dambaysa.
9. In kasta oo faqradda (7) sideeda tahay hadana agaasimuhu wuxuu u samayn karaa qiimayn cashuur bixiyaha xaaalad kasta oo agaasimuhu u arko inay tahay lagama maarmaa
10. Haddii agaasimuhu soo dalaco qiimayn sida waafaqsan faqradda (9), wuxuu raacinayaa agaasimuhu cadayn uu ku sababaynayo sababta uu ugu arkay inay tahay lagama maarmaan inuu sameeyo qiimayntaas.
11. Qodobkan waxa lagu dabaqayaa oo kaliya cashuur bixiyayaasha lagu cayimay ogaysiiska ee uu ugu daabacay agaasimuhu Daabacaadda Rasmiga ee Dawladda Somaaliland cashuur bixiy ahaan oo Qodobkan lagu dabaqaayo dakhliyeedka.
12. Marka la raaco Farqada (13) iyo (14), agaasimuhu wuxuu awoodaa (3) saddex sano gudahood ka dib gaadhsiinta ogaysiiska qiimaynta inuu sameeyo qiimayn dheeraad ah oo wax lagaga baddalayo qiimayntii hore loo sameeyay.
13. Haddii baahida qiimaynta dheeraadka ahi ku timaaddo sabab isdaba marin ah, wax dambi culus keenaya ama ulakac oo ka timid cashuur bixiyaha ama qof magaciisa ku hadlaya ama xog cusub oo la helay oo la xidhiidha cashuur la bixinayo sanad dakhliyeed kasta, agaasimuhu wuxuu u samayn karaa qiimayn cusub oo dheeraad ah sanad dakhliyeedkaasi.
14. Agaasimuhu uma samayn karo qiimayn dheeraad ah oo uu wax kaga baddalayo qiimayn khusaysa qadar hore loo qiimeeyay sanad dakhliyeedka hawshiisa lagu jiro, oo la xidhiidha qadar hore wax looga badalay ama loo dhimay si waafaqsan amar maxkamadeed, ilaa uu amarkasi ku yqimaaddo wax isdaba marin, xumaan qeexan ama ulakac mooyaane.
15. Qiimaynta dheeraadka ah waxa loo tixgalin doonaa si kastaba qiimayn waafaqsan xeerkan

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

16. Isla marka si macquul ah loo qaban karo ka dib dhamaadka wakhtiga xisaab celinta lagu keenayo sanad dakhliyeedka ee waafaqsan xeerkan, agaasimuhu waa inuu soo saar liis taxane ahoo ah cashuur bixiyayaasha dakhligooda la qiimeeyay ee la xidhiidha sanadkaasi oo lagu xusayo qodobkan liiska dakhligooda la qiimeeyaywaana inuu liiskaasi xambaarsan yahay:-

    b- Magaca iyo meesha loogu hagaagayo ee cashuur bixiyaha.
    t- Qadarka cashuurtu ku waajibtay ee qiimaynta lagu sameeyay iyo
    j- Qadarka cashuurta ee la bixinayo

17. Eedayn kasta, ha ahaato madani ama yay ahaanin, sida xeerkani qabo, dokumentiga u muuqda inuuu yahay mid laga soo minguuriyay liiska qiimaynta ee uu ansixiyay agaasimuhu wuxuu noqonayaa nuqulka dhabta ah ee qoraal galinta liiska khusaysa, waxayna cadyn ku filan u noqonaysaa waxyaabaha lagu dhex muujiyay.
18. Maha Wax ogaysiis qiimayn ah, awood siin, ama dokumenti kale oo u muuqda in la sameeyay, la bixiyay ama lagu fuliyay si waafaqsan xeerkan.
    b- Waa la diidadayaa ama waxa loo arkayaa wax aan ansax ahayn ama wax ka Madhan qaabkii loo doonayay.
    t- Waxa saamaynaya sabab khalad dhacay, cillad ama wax ka tagid oo meesha ku Jirta;

    Haddii ay tahay nuxurka iyo natiijadu mid waafaqsan xeerkan iyo qofka dakhligiisa la qiimeeyay ama la doonayo in dakhligiisa la qiimeeyo amaba dokumentigu saameeyay, waa lagu cayimayaa sida waafaqsan ujeedada guud.
19. Haddii agaasimuhu ku qanco in amarka uu sameeyay ama dokumentiga u bixiyay agaasimuhu uu xambaarsan yahay khalad si qeexan looga arki karo qoraalada qasnada iyo inuu khalaadkaasi yahy mid aanan ku lug lahayn muran ka dhax jira turjumaadda xeerka ama xaqiiqada arinka, agaasirnhu wuxuu awoodaa isagoo ujeedadiisu tahay inuu saxo khaladka, inuu wax ka baddalo amarka ama dhukumentiga wakhti kasta oo ka horeeya dhamaadka laba sano laga bilaabo maalint la sameeyay ama la bixiyay amarka ama dukumentiga.

Qodobka 156aad
Diidmada iyo Racfaanka

1. Cashuur-bixiyaha aan ku qancin qiimaynta dakhligu diidmuu ka keeni karaa qiimayntaasi Isagoo u soo gudbinaya diidmadaasi agaasimaha kuna keenaaya 30 maalmood gudahood laga bilaabo maalinta ogysiiska qiimaynta loo geeyay.
2. Diidmada qiimayntu waxay ahaanaysaa qoraal wana inay si cad u muujinaysaa waxa lagu sababeeyay.
3. Agaasimuhu wuxuu awoodaa isagoo raacaya codsiga qoran ee cashuur bixiyaha, inuu u dheereeyo wakhtiga lagu keenayo diidmada iyada oo agaasimuhu ku qanacsan yahay in dib u dhaca keenitaanka diidmadu ay sabab u tahay maqnaashihiisa Somaliland uu ka maqan yahay, xanuun awgeed ama sabab kale oo macquul ah

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

4. Haddii agaasimuhu diido inuu siiyo wakhti kordhin sida waafaqsan faqrada (3), cashuur-bixiyuhu wuxuu waydiisan karaa Guddida Dacwadaha ku xusan cutubka 5 ee xeerkan inay dib u eegto go'aanka 15 (Shan iyo Toban) maalmood gudahood ka dib ogaysiiska go'aanka la soo gaadhsiiy
5. Marka diidmada laga fiirsado ka dib, agaasimuhu wuxuu karaa inuu tixgaliyo diidmada gabi ahaa ama qayb ahaan, sababtaas darteedna wax ka bedel ku sameeyo, qiimaynta ama inuu ku gacan saydho diidmadaas, goaanka agasimahana waxa lagu xusi doonaa inuu yahay goaan diidmo
6. Isla marka ay wax qabasho leedahay ee uu goaanka diidmado dhaco, agaasimuhu wuxuu gaadhsiinayaa cashuur bixiyaha ogaysiiska goaanka.
7. Haddii go'aanka diimada aanu agaasimuhu gaadhin sagaashan (90) maalmood gudahood, ka dib markuu cashuur bixiyuhu diidmada u keenay agaasimaha, cashuur bixiyuhu wuxuu yeeli karaa isagoo agaasimaha qoraal ku ogaysiinaya, inuu u qaato in agaasimuhu go'aamiyay diidmada ka dib markuu aqbalay.
8. Haddii cashuur-bixiyuhu yeelo sida ku xusan faqradda (7) waxa loo arki doonaa in cashuur bixiyaha la gaadhsiiyay goaanka diidmada maalinta goaankiisa loo geeyay agaasimaha.
9. Cashuur bixiyaha ku qanci waaya goaanka diidmada wuxuu ka codsan karaa Guddida Dacwadaha Cashuuraha ee lagu aasaasay si waafaqsan cutubka 5aad ee xeerkan
10. Cashuur-bixiyaha ku qanci waaya go'aanka Guddida Dacwadaha cashuuraha wuxuu racfaan u gaysan karaa Maxkamadda Sare muddo (30) soddon maalmood gudahood markii loo keenay ka dib go'aanka diidmada.
11. Qofka racfaan u keensada Maxkamadda Sare, shan maalmood oo maalmaha shaqadaah gudahood wuxuu u keenayaa agaasimaha nuqulka racfaanka
12. Racfaanka Maxkamadda sare loo geeyay sida waafaqsan faqradda (10) waxa loogu gayn karaa oo kaliya arrin suaal sharci ka taagan tahay codsiga racfaankuna waa inuu muujiyaa su'aasha ama su'aalaha xeer ee ka taagan racfaanka.
13. Dhinaca wata dacwadda hor taalla Maxkamadda sare ee ku qanci waayay go'aanka Maxkamadda sare iyada oo arrintu maxkamadda sare ku egtahay, ayuu ka codsan karaa maxkamadda sare inay dib u eegto go'aankaas
14. Diidma kasta oo la diido qiimaynta, dib u eegis kasta oo ay ku samayso Gudiga Dacwadaha cashuuruhu go'aanka diidmada, ama racfaan (dib u eegis) kasta oo looga qaato go'aanka Guddida Dacwadaha cashuuraha oo la xidhiidha go'aanka diidmada, waajibku wuxuu saaran yahay cashuur bixiyaha inuu xaqiijiyo ixtimaalka ilaa heerka qiimaynta agaasimuhu ay ka badbadis tahay ama ay khaldan tahay.

Qodobka 157aad

Bixinta cashuurta la hormarshey

1. Qofka ka hela ama rajeynaya inuu dakhli helo inta lagu jiro sanad dakhliyeed taas oo aan ahayn ama aan ahaan doonin mid isheeda dakhli aan laga sii qabanin cashuur sida

waafaqsan Qodobka 161aad ama mid cashuuri ku waajibtay sida waafaqsan farqada (5) wuxuu mudan yahay inuu sii bixiyo cashuur bixin aan rasmi ahayn sida waafaqsan qodobkan.

2. Cashuur bixiyaha sii hor mariya cashuur bixin, oo aan qof kaliya ahayn waa inuu Horumariska cashuur bixineed u ku bixiyaa laba qaybood ka hor ama isla maalinta ugu dambaysa bisha lixaad iyo bisha laba iyo tobnaad ee sanad dakhliyeedka, oo ku lug leh qaanta cashuurta dakhliga ee cashuur bixiyaha ee sanadkaasi.
3. Iyadoo loo jeeddo faqradda (2), qadarka la sii dhiibay ee cashuurta horumariska qayb kasta ee sanad dakhliyeedkaas waxa loo xisaabinayaa si waafaqsan qaacidadda: -

$$(50\% \times A) - B$$

Haddii: - A = Qiyaasta casuureed ee cashuur bixiyuhu ku bixinayo horumariska cashuureed ee sanad dakhliyeedka, B = Waa qadarka cashuur kasta oo la hayo sida waafaqsan xeerkan, ka hor maalinta ay taagan tahay in la bixiyo qaybta cashuurtu, taasoo uu ka bixinayo cashuur qadar kasta oo dakhli oo uu helay cashuur bixiyuhu sanad dakhliyeedka oo ka mid ah wadarta dakhli ee cashuur bixiyaha sanadkaasi.

4. Cashuur bixiyaha shaqsiga ah waxa ku waajib ah in ay cashuurt hore-marin ah ku bixiyo afar qaybood, ka hor ama maalinta ugu dambaysa bisha sadexaad, lixaad, sagaalaad iyo laba iyo tobnaad ee sanad dakhliyeedka oo ku lug leh qaanta cashuur bixiyaha ee cashuurta dakhliga ku waajibaysa sanadkaasi.
5. Iyadoo ujeedadu tahay sida ku xusan faqradda (4), qadarka ah qayb kasta oo horemarin ah ee sanad dakhliyeedka waxaa lagu xisaabin doonaa si waafaqsan qaacidadan- -

$$(25\% \times A) - B$$

Marka: - A= Cashuurta la qiimeeyey ee saran dhiibaha cashuur hore maris sanad dakhliyeedkaas, B = Waa qadarka cashuur kasta oo la sii guddoomay si xeerkan waafaqsan, ka hor muddadii ay bislaanaysay bixinta qaybaha deebaajiga saran qadar kasta oo uu helay sanadkaasi inta lagu jiray sanad dakhliyeed, kaas oo lagu dari doono dakhli duuban ee sanad kaasi

6. Ka dib qoraalka codsiyeedka cashuur bixiyaha, agaasimuhu haddii sabab macquul ah lala yimaado, wuu kordhin karaa wakhtiga ay ahayd in lagu guddo qaybaha cashuurta hore-mariska ah ama aqbali karaa bixinta qaybo isleeg ama kale badan.
7. Qaybaha cashuurta hore –mariska ah,markay bislaatay bixinteeddu,waa qaan u bislaatay dawladda Somaliland, Agaasimuhu waxa uu tilmaamaha xeerkan ayuu u raacayaa ururinta iyo soo xaraynta cashuurta aan rasmiga ahayn.
8. Qayb kasta oo hour-mariska cashuurta ah waa in la galiyaa xisaabta cashuurta Dakhliga la qiimeeyay ee cashuur bixiyaha sanad dakhliyeedka ee qaybaha cashuur bixintu khusayso.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

9. Haddii isugeynta qaybaha la galiyey xisaabtu sida waafarsan farqada(8) ay ka badato cashuurta Dakhliga Cashuur Bixiyaha ee la qiimeeyey sanadkaasi, dheeraadka waxaa maaraynaya Agaasimaha sida waafaqsan Qodobka 159aad (3)
10. Cashuur bixiyaha wax qadima qaybta cashuurtaas ee uu bixiyey waa loo celinayaa haddii aanu ahayn ka waafqsan faqrada 9aad.
11. Sida uu dhigayo qodobkani" Cashuur Bixin Odoros ah' macnaheedueedu wuxuu ku yaala Qodobka 158aad.

Qodobka 158aad
Cashuurta Odoroska ah ee la bixinayo

1. Cashuurta Odoroska ah ee la bixanayo ee cashuur-bixiyaha cashuurta qadima ee sanad dakhliyeedku waa:-
   b- Marka ay noqoto Cashur Bixiyaha Qodobka 73aad (5) lagu dabakhay qadarka lagu gooyay shaxda sadexaad ee xeerka sanadkaas cashuurta laga bixinayo dakhliga guud ee Cashuur bixiyaha, cashuurtiisa la odorosay sanadkaas, sida waafaqsan faqrada 2aad.
   t- xaalad kasta oo kale qadarka la xisaabiyay iyadoo lagu xisaabinayo tacriifada cashuurta ee shaqaysa sanadkaas, oo la saarayo qadarka uu odorosay cashuur bixiyuhu inay tahay dakhliga cahuurtu ku waajibtay ee cashuur bixiyaha sanadkaas sida waafaqsan faqradda 3aad
2. Cashuur-qaddime kasta oo Qodobka 73aad (5) lagu dabaqay, waa inuu soo gudbiyaa odoroska wadarta dakhligiisa guud sanad dakhliyeed kasta waana inay la socota odoroska dakhliga sanadka cadaynta wadarta dakhliga guud ee dhabta ah ee cashuur bixiyaha ee sanad dakhliyeedkii ka horeeyay.
3. Cashuur qadime kasta oo aan ahayn midka lagu dabaqayo Qodobka 73aad (5) waa inuu soo Gudbiyaa odoroska dakhliga la casuurayo ee uu heli doono cashuur bixiyuhu sanad dakhliyeedka oo ku lug leh cashuurta aan rasmiga ahayn oo uu bixinayo ama laga yaabo inuu bixiyo cashuur bixiyuhu.
4. Odoroska cashuur-qadime si waafaqsan, faqrada (2) ama (3), waa inay noqoto qaabka uu u cayimay agaasimuhu iyadoo loo gayn doono agaasinka wakhtiga ay bislaatay in la bixiyo qaybta ugu.
5. Odoroska cashuur qadimaha ee ku xusan faqradda (2) ama (3) dhaqan galkiisu wuxuu ahaanayaa sanad dakhliyeedka oo dhan hadaanu cashuur bixiyuhu u soo gudbinin qadimaadda agaasinka mooyaane, ku noqoshada odoroska waxa lagu xisaabinayaa oo kaliya cashuurta ah ee uu bixinayo cashuur bixiyuhu ka dib maalinta dib ugu noqoshada odoroska loo keeno agaasinka.
6. Hadii uu cashuur bixiyaha cashuurta qadimaa ku guul daraysatay inuu keeno wadarta dakhliga guud ama dakhliga la cashuurayo sida laga doonayo ee ku xusan faqradda (2)

ama (3), odoroskaas cashuur bixiyaha ee sanad dakhliyeedka waxay ahaan doontaa taa uu agaasimuhu qiyaasay oo odoros ah.

Qodobka 159aad
Lacag Celinta

1. Cashuur bixiyuhu wuu ka codsan karaa Agaasimaha Cashuur celin, taas oo la xidhiidha, sanad dakhliyeed kasta, oo qofku cashuuta uu bixiyay tahay mid laga reebay, qaybo cashuur bixineed, ama si kale uu u bixiyay oo ka badan cashuurtii lagu qiimeeay ee ku bislaatay ee ahayd inuu bixiyo, sanadka.
2. Codsi lacag celinta cashuureed ee ku xusan qodobkan qoraal baa loogu gaynayaa agaasimaha Shan sano gudahood laga bilaabo hadba tii dabaysa oqran, shan sano ka dib wakhtiga:-
    - b- Maalintiiuu Gaadhsiiyay agaasimuhu ogaysiiska qiimaynta, ee sanad dkhliyeedka codsiga lacag celintu la xidhiidho.
    - t- Taariikhda cashuurta la bixiyay.
3. Haddii Agaasimuhu ku qanco in cashuur siyaado ah la bixiyay, waa in uu :-
    - b- Wuxuu ka Goynayaa siyaadada cashuur kasta oo ku bislaata cashuur bixiyaha.
    - t- Haddii waliba dheeraad sii hadho oo ay dhacdo, wuxuu ku gudayaa qaan kasta oo ku taagan cashuur bixiyaha oo uu ku bixinayo cashuuraad kale oo aan lagu muransanayn ama wuxuu ku bixinayo qadimaad cashuureed inta lagu jiro sanad dakhliyeedka ee cashuur celinta la samaynayo, iyo
    - j- loo celiyo inta u hadhay cashuur bixiyaha haday jirto.
4. Haddii Agaasimaha looga baahdo inuu qof u celiyo qadar cashuureed oo dheeraad ah oo ku imaanaysa :-
    - b- Codsi lacag celineed oo loo keenay agaasimaha si waafaqsan xeerkan, ama
    - t- Goaan Guddida Dacwadaha Cashuurahaama maxkamad caadiya ee ku xusan Qodobka 156aad Agaasimuhu waa inuu celiyaa,ajuurada lacag celinta dambe oo dhan 2% bil kastaba laga bilaabo maalinta qofku codsiga lacag celinta keenay ilaa maalinta ugu dambaysa ee lacagcelinta la samaynayo..
5. Agaasimuhu waa inuu 30-cisho gudahood, go'aanka uu ka gaadhaay codsiga lacag Celinta si waafaqsan faqrada (1) gaadhsiiyaa qofka soo codsaday lacag celintaqoraal, uu ku ogaysiinayo go'aanka.
6. Qofka ku qanci waayay go'aanka lagu sheegay faqrada (4) (b) ee qodobkan waxa kaliya ee uu ku diidi karaa go'aankaas, isagoo raacaya habka is'hortaagga iyo ambiilka ee ku sheegan Qodobka 156aad.

Qodobka 160aad

Xisaab Celinta Cashuureed ee Kirada

1. Qofka la saaray cashuur waafaqsan qodobka shanaad, waa inuu keenaa xisaab celinta dakhliga kirada sanad dakhliyeed kasta ugu dambayn bisha afraad ka dib sanad dakhliyeed kaasi.
2. Qodobka 153aad ilaa 159aad ayaa lagu dabaqayaa, wax ka badal kasta oo lagu sameeyo cashuurta lagu soo rogay Qodobka 74aad.
3. Si looga fogaado shaki, agaasimuhu waxa uu cayimayaa qaabka xisaab celinta dakhliga kirada ee waafaqsan xeerkan

QAYBTA 11AAD
CASHUUR KA REEBID IL DAKHLI

Qodobka 161aad

Cashuurta ay Reebayaan Loo Shaqeeyayaashu

1. Loo shaqeeye kasta waa inuu ka reebaa cashuurta dakhliga kasbado shaqo ee uu siiyo shaqaalihiisa sida uu farayo xeerkan Qodobkiisa 75aad farqadiisa 3aad
2. Waajibaadka loo shaqeeyaha ah inuu cashuurta ka reebo shaqaalihiisa sida waafaqsn faqrada (1) hoos looma dhigayo ama meeshana lagama saarayo sababta oo ah loo shaqeeyuhu xaq buu u leeyahay ama haddii si kale loo dhigo waa waajib saran inuu ka soo jaro oo uu ka reebo qadar cashuur ah lacag kasta oo uu shaqo la qabtay ku bixinayo.
3. Waajibaadka loo shaqeeyaha inuu cashuur reebo sida waafaqsan faqradda (1) waa la fulinayaa in kasta oo ay jirto in xeer kasta oo kale sheegayo in dakhliga shaqada ee shaqaaluhu aan la dhimayn ama aanay ahayn wax cashuur loo qabsan karo.

QAYBTA 11
CASHUUR KA REEBID IL DAKHLI

Qodobka 162aad

Bixinta saami Qaybsiga Faa'iidada Ee Saamilayda Deggan Dalka

1. Shirkadda deggan dalka ee siisa saami faaiido qaybsi saamilay deggan dalka waa inay cashuurta ku waajibtay ka reebtaa wadarta la bixinayo kana reeba tacriifada dhan 10%oo wadartaasi.
2. Qodobkan laguma fulinayo haddii dakhliga qofka shakhsiga ahi ka daysan yahay cashuurta marka uu ku jiro gacanta saamiilaha.

Qodobka 163aad

Bxinta Kharashka Alaabta Iyo Adeegga

1. **Haddii** dawladda Somaaliland, hay'ad dawladeed, dawladda degaanku, Shirkad kasta oo ay gacanta ku hayso dawladda Somaalilansd ama cid kasta oo loo xil saaray oo uu

ogaysiiya Wasiirku, oo qodobkan lagu xusayo wax bixiye oo uu biyo qadar ka badan hal million shillin isagoo ku siinayo qof kasta oo Somaaliland jooga,

b- Haqab tirka alabbo ama shayyaal nooc kast oo ay ahaadaan.

t- Haqab tirka nooc kasta oo adeega kharash bixiyuhu waa inuu cashuurta ka reebaa wadarta lacagta la bixinayo laguna reeba tacriifo dhan 6% lana gudoonsiiyaa qofka cashuurta laga reebay xaashida lacag qabashada guud cashuur ka reebidda qodobkan waxa waajibinaya Qodobka 169aad.

2. Haddii:-

b- Haqabtirku yahay mid si kala gooni ah loogu keeno alaabo ama adeeg loogu fidiyo oo haqabtir kastaaba yahay hal malyan oo shillin SL ama ka yar iyo

t- Waxaa macquul ahaan lahayd in alaabtaas, ama waxyaabahaas kala goonida loo keeniay ama adeegyadaas loo fidiyay loo samayn lahaa hal haqabtir oo ka badan hal millionshilin.

3. Qodobkan looma raacayo kuwan:-

b- Haqabtirka warshadaha iyo mishiinada

t- Haqabtirka daaweynta dadka iyo xoolaha

j- Haqabtirka alaabta waxbarashada

x- Haqabtire: -

I. Ka cashuur dhaafka leh sida waafaqsan xeerkan ama

II. Ka agaasimuhu ku qanco inuu si joogto ah ugu hogaansan yahay wajibaadka la saaray haqabtiraha sida waafaqsan xeerkan.

Qodobka 164aad

Bixinta kharashaadka caalamiga ah

Qofka kasta oo kharash bixiya noociisu ku xusan yahay Qodobka 147aad ama 148aad waa inuu ka reebaa Cashuurta saran kharashkaas, sida uu xusayo qodobka khuseeya.

1. Xayaysiiye kasta, ama Wakiil, ama qof la mid ah:-

b- Xuquuq-hawleed ama xuquuq shaqo oo la siiyey qof aan dalka daganayn oo ah maaweeliye ama ciyaartow ama

t- Qofka masuulka ka ah Ururinta Dakhliga guud ee hawl qabadka masraxiyada, muusig, ama kooxo kale oo aan dalka deggaynayn oo madadaaliyayaal ah ama ciyaartow ah, waa inuu ka reebaa cashuurta ku waajibtay xuquuqda shaqo ama dakhliyadaas.

2. Cid kasta oo cashuur dhaaf haysataa wuu ka reeban yahay in loo raaco qodobkan kor ku xusan.

Qodobka 165aad

Reebitaanka Cashuurtu Waa Dhammaystir

Haddii cashuurta lagu reebo si waafasan qodobka 144aad ee kharashka lagu bixiyo faa'iido qaybsiga lama siiyo qof deggan dalka:-

b- Cashuur reebiddu waa dhamaystir.
t- Qaan cashuureed oo danbe la saari mayo cashuur bixiyaha oo ku lug leh Dakhliga cashuurtu la xidhiidho.
j- Dakhliga lagu dari mayo dalh; iyo kale oo cashuur bixiyuhu leeyahay ujeedaduna tahay xaqiijinta Dakhliga la cashuuraуp
x- Waxba loo jari mayo kharash iyo khasaare loo galay in lagu soo saaro dakhli.
kh- Lacagcelin cashuureed la samayn mayo.

Qodobka 166aad

Bixinta Cashuur ta la Reebay

1. Wakiilka cashuurta reebay waa inuu agaasinka ku xereeyaa cashuurta uu reebay ama uu reebi doono sida qaybtan ku xusan Shan iyo Toban maalmood 15 gudahood ka dib dhamaadka bisha uu bixiyay kharashka cashuurtu ku waajibtay.
2. Tilmaamaha xeerkan ee la xidhiidha ururinta iyo dib u soo xeraynta cashuurta waxa lagu fulinayaa qadar kasta oo waafaqsan qaybtan sidii iyadoo cashuur ah.

Qodobka 167aad

Ku Guuldarraysiga in Cashuurta La' Reebo

1. Wakiilka cashuurta reebban haddii u ku guuldarraysto inuu cashuur reebo sida waafaqsan xeerkan, isaga naf ahaantiisay saran tahay inuu ku bixiyo agaasinka qadarka cashuurta ee aan la reebin, laakiin wakiilka cashuurta reebaa wuxuu xaq u leeyahay inuu dib uga qaato qadarkaas qofka lacagta la siiyay ee cashuurta lagu leeyahay.
2. Tilmaamaha xeerkan ee la xidhiidha ururinta dib u soo xeraynta cashuurta waxa lagu fulinayaa qaanta lagu saaray faqrada (1) sidii iyadoo cashuur ah.

Qodobka 168aad

Keydinta qoraallada wax laga bixiyay iyo Cashuurta Laga Reebo

1. Wakiilka cashuurta reebaa waa inuu hayaa, xafidaa una diyaariyaa kormeer uu ku sameeyo agaasimuhu, kayd xasuuseed oo muujinaya iyada oo ay la xidhiidho sanad dakhliyeed kasta:-
   b- Bixinta loo sameeyay qaataha
   t- Bixinta Cashuurta la reebay
2. Qasnadaha xusuuseed ee lagu xusay faqradda (1) waa inuu xafidaa wakiilka cashuurta reebaa muddo dhan (5) shan sanno oo sanad dakhliyeedyo ah ka dib dhamaadka sanad dakhliyeed uu la xidhiidho qasnadaha xasuustu.

GOLAHA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA AXTOOYADA

3. Wakiilka reeba cashuurtu waa inuu siiyaa qofka kharashka la siinayo cadaynmuujinaysa cashuurta lagu yeeshay oo lagu bayaaminayo lacagaha la siiyay qadarkooda iyo cashuurta laga reebay sanad dakhliyeedka.
4. Qofka lacagaha qaatay waxa looga baahan yahay inuu xisaab celin dakhli keeno ay ku lifaaqan yihiin cadaymo wixii la siiyay sanad dakhliyeedkaasi xisaab celinteeda la keenay.
5. Agaasimuhu wuxuu ka codsan karaa wakiilka cashuurta la reebay inuu u ogolado hantidhawr hubiya kaydkiisa xusuus dhawrka si uu ansixiyo saxnaanta caddaynta cashuurta lagu yeeshay.

Qodobka 169aad

Hab dhaqanka iyo mudnaanta cashuurta la reebo

1. Wakiilka cashuurta reebaa cashuurta uu reebo ee waafaqsan qodobkan:-
   - b- Uu ammaano u hayo wakiilka cashuurta reebaa oo ay leedahay dawladda Somaaliland.
   - t- Aan waxba loo qabsan Karin marka ay noqoto daynta ama qaanta cashuurta la reebay oo la soo xerayn waayay Iyo marka ay arrintu noqdo in wakiilka cashuurta reeba hantidiisa dayn lagu yeeshay loo xaraasho ama kaco, cashuurta uu reebay ee uu hayay sida xeerkani xusayo qayb ka noqon mayso hantida daynta, ama musalafnimada loo xaraashayo, ama la wareejinayo, agaasinka dakhli ururintuna waa ka leh qaybta ugu horaysa marka hantidaas la qaybinayo.
2. Qadar kasta oo wakiilka cashuurta reeba looga baahan yahay sida xeerkani xusayo inuu ka reebo kharashka uu bixinayo:-
   - b- Waa ta ugu horaysa ee la saarayo kharashka.
   - t- Cashuur reebiddu way ka mudan tahay jaritaan kasta oo kale oo wakiilka cashuurta reebaa looga baahan yahay inuusameeyo ooku imaanaysaamar maxkamadeed ama xeer kasta oo kale.
3. Qadarka cashuurta laga reebay ee ku xusan qaybtan waxa loola dhaqmayaa dakhli uu helay qofka bixinayaa marka cashuurta laga reebayo.
4. Wakiilka cashuurta ku reebay sida ku xusan qaybtan oo qadarkaa uu reebayna u xawila agaasinka dakhliga waxa loola dhaqmayaa inuu bixiyay qadarka uu cashuurta ka reebay oo uu siiyay qofka cashuurta laga reebay ujeedaduna tahay inay meesha ka baxdo sheegasho kasta oo ka timaadda qofkaas kharasha la siinayo.
5. Cashuurta laga reebay kharashka la bixinayo sida ku xusan qaybtan waxa loo qaadan doonaa inuu bixiyay qofka kharashka la siiyay marka laga reebo cashuurta dhamaystirka ah, cashuurta ururiyaa waa inuu ka reebaa cashuurta guud ahaan qofka sanad dakhligiisa lagu qiimeeyay, sababta oo ah waa qayb qiimaynta laga bixiyay.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

CUTUBKA 3AAD

CASHUURTA BADEECADAHA IYO TA ADEEGAYADA

QAYBTA IAAD
CASHUURTA BADEECADAHA

Qododbka 170aad
Cashuurta Lagu waajibiyay Badeecadaha

1. Cashuurtani waxay ku waajibtay:
   a) Badeecad kasta oo cashuurtani ku waajibto, sida ku cad Qodobka 171aad ee uu leeyahay Wershadle diiwaangashani iyo
   b) Badeecad kasta oo la soo dejiyay cashuurtanina ku waajibtay, sida ku cad Qodabka 172aad.
2. **Tacriifada Cashuurta badeecadaha wershaduhu soo- saaraan waa 5% (boqolkiiba Shan) oo ah qiimaha badeecada cashuur galka ah, marka laga reebo alaab la dhoofinayo, taasi oo tacriifta cashuurtu tahay.**
3. Cashuurta ku waajibtay badeecadda la soo dejiyey waa 5% (boqolkiiba shan) oo ku dhacaya qiimaha badeecada la soo dejiyey.
4. Cashuurta la bixinayo ee badeecad kasta oo cashuur-galka ah waxa bixinaya Wershadlaha diiwaangashani waxa uu u gudbinayaa bixinteeda agaasimaha, ama waxa bixinaya soo dejiyaha; hadii aanu soo-dejiyuhu ahayn soo-saare diwaan-gashan, soo dejintana u isicmaalaya in lagu so saaro badeecada uu soo saarayo wershadlaha Diiwaangashan.
5. Cashuurta waajibka ku ah wershadlaha soo-saara badeecadaha cashuur galka ah, waxa ay waajibaysaa Lana bixinayaa marka la keeno ama ay iib-gasho badeecadaha la soo saaray xisaabcelinta badeecadaasna ay mudadeedii taagan tahay.
6. Cashuurta ku waajibtay soo dajiyeha waxay waajibaysaa marka ay timaado goobta *(Marsada)* ay ka soo degtay badeecadaas, isla markaas ururinteedana waxaa laga qaadi doonaa cashuurta kastamada ee ku xusan xeerka kastamada Soomaaliland, ee dhaqan galka ka ah.
7. Kalmada "dhoofinta badeecadaha" (export of goods) macne ahaan waxay noqonaysaa badeecadkasta oo loo dhoofinayo dalka debadiisa ama loo diyaariyay halka loo dhoofinayo ama lagu isticmaalayo meel ka baxsan gudaha Dalka Somaliland.

Qodobka 171aad
Badeecadaha Cashuur-gal ah

1. Erayga "Badeecadda Cashuur-galka ah" *(taxable supply)* waa badeecad kasta (oo aan ahayn kuwa cashuurta laga reebay (exempted) oo ah badeecad uu soo saaray wershadle, kuna farsameeyay gudaha Somaliland loona sameeyay arin xidhiidh la leh ujeedo ganacsi.
2. Erayga "keenida Alaabta "supply of goods" waa:-

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

b- Badeecad kasta marka lakala iibsado, lagu doorsady mid kale, ama si kale loo wareejinayo xaqa isticmaalka lahaanshaha badeecadaas ama

t- Badeecad kasta oo looga faa'iidaysto si gaar ahaaneed, xitaa haddii taasi ay tahay mid lagu kasbaday badeecada cashuurta laga reebay, ama

j- *Badeecad kasta oo deeq ahaan loo siiyay* isticmaalkeeda ama xaqa isticmaalka badeecad kasta oo kiraysan, ku jirta heshiis iib iyo kiro isugu jira, ama kirada lacagta.

3. Bixinta adeegyada ee la xidhiidha soo-saarista badeecada waxa ay ka mid noqonaysaa badeecadaas.
4. Iyada oo la raacayo farqada (3), hadii keenistu ka kooban tahay badeecada iyo adeeg, Agaasimaha ayaa go'aamin doona isaga oo ku salaynaya si kasta oo macquula ilaa iyo xadka keenida badeecadaas loo qaadan karo keenida badeecada, hadii ay tahay alaab cashuur gal ahsababaha Qodobkan laguma cashuuri karo sida ku cad Qodobk 183aad.
5. Keenida badeecaddu waxa ay ka dhacdaa goobta uu badeecadda ku wareejiyoama uu ku diyaariyay qofka badeecada keenayaa ama, hadii goobta lagu wareejiyay ama lagu diyaariyay ay ku lug yeelato gaadid (rar), goobtu waa halka rarka badeecaddu ay ka bilaabanto.
6. Keenida la sameeyay iyada oo xidhiidh la leh wadida hawl ganacsi uu leeyahay qof hadii keenistaas uu qayb ka yahay, ama ay tahay mid xidhiidh la leh, hawl qabad kasta oo madax banaan ee qofka, wax kasta oo ay ujeedadu tahay ama natiijada hawshaasi leedahay.
7. Badeecada cashuurta laga dhaafay waxa ka mid ah kuwan soo socda:-

b- Keenida cuntooyinka dadku isticmaalo (marka laga reebo cuntada la kariyay ee loo adeegsan doono cunno ahaan, ama cuno diyaarsan ahaan), keenida Badeecada guud ahaan loo isticmaalayo wax-barasho ahaan, iyo kuwa hay'adaha caawimada ee uu xaqiijiyay Agaasimuhu marka laga reebo badeecada shakhsi ahaan ay u isticmaalaan xubnaha iyo shaqaalaha hay'adahaasi iyo ururadaasi.

j- Keenidda kombuyuutarada, qaybaha kombuyuutarada iyo barmaamijyadooda.

x- Keenidda badeecada loogu tala galay dad tabaalaysan oo ay aafooyin dabiici ahi saameeyeen ama gurmad bani aadminimo, ilaa iyo xadka uu Wasiirku ku cayimo ogaysiin waqtiga masiibada ama gurmadka;

kh- Keenidda alaabta farmasiyada ama qalabka diyaarinta daawooyinka waxa lagu xusi doonaa wareegto uu soo saaray Wasiirku.

d- Keenidda agabka caafimaadka ama qalabka loo isticmaalo ee si gaar ahaan loogu talo galay shakhsiyaadka qaba xanuun ama curyaanimo waxa lagu sheegi doonaa wareegto uu soo saaro Wasiirku.

r- Keenidda Buugaagta qoran (textbooks) ama qalabka kale ee wax lagu barto ee loo qaabeeyay in lagu adeegsado iskuulada ama barmaamijyada dadka waaweyn loogu tala galay, waxaana ay ka mid yihiin kuwa wareegtada lagu cadayn doono.

s- Iyada oo la raacayo Farqada (8), badeecada uu soo saaro wershadle diwaan gashani, ama qof ku jira ganacsi macdan qodiseed ama dhirayn:

I. Sida alaabta caydhiin ama walxaha kale ee loo isticmaalo warshadaynta ama

II. Qalabka raasamaaka ah iyo

III. Keenidda badeecadda qayb ka ah gudbinta ganacsi wax soo saaraya oo ah arrin u dhaxaysa wershadle diwaan gashan oo ku socda wershadle diwaan gashan oo kale.

8. Haddii Wershadlaha diiwaangashani uu keeno badeecad cashuuri ku waajibtay, iyo mid laga reebayba, keenista alaaba caydhiin ee loo adeegsado warshada ama waxyaabaha kale ee la galiyo, ama alaabta raasamaalka ah waxa cashuurta lagaga dhaafay oo kali ah sida ku cad farqada (7) (d) ilaa iyo xadka alaabada caydhiin ama wax galinta kale, ama alaabta raasamaalka ahi ay isticmaalayaan wax soo saare marka la sameynayo alaab la cashuuri karo.

9. Qodobkani, hadii aanay nuxurka si kale u sheegin, macnahoodu waa sidan:

b- Ereyga "Isticmaalka qofka iska leh" waxa uu macnihiisu yahay:

I. Waa marka alaabta looga faa'iidaysanayo si aan ganacsi ahayn, oo uu kujiro isticmaalka qof ay xidhiidh leeyihiin, ama

II. Wareejinta uu sameeyo qof wax soo saara oo uu wareejiyo waxa uu soosaaro iyada oo aanu waxba ka dheefayn.

t- Erayga "badeecad" waxa uu macnaheedu yahay badeecad kasta oo guurto ah lana taaban karo.

j- Erayga "Wershad" waa farsamaynta wax kasta oo la taaban karo ama warshadayn kasta oo bedasha shaygu waxii uu ahaa ama wax ka bedesha nooceeda, ama qaabkeeda ama muuqaalkeeda, waxana ku jira xidh xidhkaalaabooyinka furfuran.

x- Ereyga "Wershadle" waxa uu macnahiisu yahay qof kasta oo soo saarabadeecad.

kh- Ereyga "Agabka Raasamaalka ah" "capital goods" qalab kasta warshadeed ama agabka kale (oo ay ku jiraan wixii alaab badal ah balse aysan ku jirin gawaadhidu) ee si gaara iyo si toosaba loogu adeegsado iyo si toos ah loogu adeegsado warshadaynta.

10. Hadii ganacsi la wareejiyay oo laga wareejiyay hal wax soo saare oo diwaan gashan laguna wareejiyay mid kale iyada oo la raacayo Farqada (7) (d), qofka la wareegay waxa loo tixgalin doonaa wax soo saaraha badeecad kasta oo lagu wareejiyay oo uu soo saaray qofka wareejiyay.

Qodobka 172aad

Badeecadaha la soo dejiyo ee cashuur-galka ah

1. "Badeecadaha la soo dejiyo ee ay cashuurtani ku waajibtay" "taxable import" waa dhamaan badeecdaha dalka ka soo gala debada oo dhan, marka laga reebo kuwa cashuurtan laga dhaafay.
2. Badeecdaha soo gala dalka ee cashuurta laga reebay sidoo kale iyana lagu yeelan maayo wax cashuura ah keenistooda hadii ay tahay badeecadaas in la keeno gudaha Somaliland.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

3. Eragyga "Badeecadaha Lasoo dajiyo" "import of goods" waa alaab kasta oo la keeno gudaha dalka Somaliland.
4. bixinta adeegyada raacsan soo dajinta ama keenida badeecada waxay ka mid noqon doonaan badeecada la soo dajiyay, taas oo ay ku jiraan kharashka khidmada, cabbaynt, noolka (rarka), caymiska, iyo damaanad qaadyada la bixinayo ama sababta loo soo dejiyay (warranty costs payable on, or by reason of the import).
5. Soo dajinta Badeecadu waxay dhacdaa:-
   - b- Badeecadaha ku soo gala dalka iyada oo la raacayo Xeer Tacriifadeed oo wadan shisheeye si dalka Soomaaliland loogu isticmaalo, tariikhda iyo wakhtiga ay soo galaan, ama
   - t- Xaalad kasta oo kalana, taariikhda badeecadaas la keenay Dalka Soomaaliland.

Qodobka 173aad

Waqtiga Keenista

1. Wakhtiga ay imaanayso alaabtu wuxuu noqonnayaa hadba kii soo horeeya-
   - b- Taariikhda la soo saaro qaansheegta cashuurta alaabtaas, ama
   - t- Taariikhda qaansheegta cashuurta alaabtaas loo baahday in la soo bixiyo sida ku cad Qodobka 178aad.
2. Keenidda alaabta qaab ah in alaabta uu adeegsado qofka iska lihi waxa ay dhacdaa taariikhda marka ugu horeysa ee badeecadaas loo keenay cida iska lihi gaarkeeda u isticmaasho mid cashuurta laga dhaafay.
3. Keenida alaabta ee lagu keeno heshiis ah iib iyo kiro wada socda ama kiraynta lacagta waxa ay dhacday bilawga taariikhda heshiiska ama kirada.

Qodobka 174aad

Qimmaha Cashuur-Galka ah. (Taxaple amount)

1. Marka laga reebo xaaladaha cutubkani si kale u dhigay, xadiga la cashuurayo ee alaabta cashuuri ku waajibtay, wuxuu noqonayaa qiimaha laga baxsho alaabtaasi.
2. Xaddigga cashuuri ku waajibtay ee adeegyada soo socda ee cashuurtu ku waajibtay waa qiimaha iibka saxda ah ee uu suuqa joogo adeegaasi:-
   - b- Keenida alaabta cashuuri ku waajibtay ee hoos imanaya heshiis kiro iyo iib is-wata, ama kiraysiga lacagta.
   - t- Alaabooyinka sida gaarka ah looga faa'iidaysanayo iyo
   - j- Alaabta ama adeegyada ay cashuuri ku waajibtay ee dad xigto ah ee bilaash lagu siiyo ama laga qaado wax ka yar qiimaha saxda ah suuqa ka joogo adeegaasi.
3. Marka laga reebo, sida uu dhigayso farqada (2), hadii shayga la cashuurayo aan loogu talo-galin hab ganacsi markaa cashuuri ku waajibi mayso.
4. Isugaynta Qiimaha alaabta la cashuurayo waxa ay noqonasaa sidan soo socota –

b- Qiimaha libka, kharashka caymista iyo noolka (*Rarka*) (CIF Somaliland Port) (Cost, Insurance & Fright) ama Qiimaha guud ee enteriga kastamku ku qiimeeyey badeecadaas.

t- Hadii aan ku jirin kharashaadka Adeegyda yar-yar ee kale ee aan ahayn, kharashka keenista, Dekeda, iyo Caymiska (CIF somaliland Port) ama Qiimaha kastamku u aqoonsado, qiimaha badeecadaas waa sida uu tilmaamayo Qodobka 171aad (4); iyo

j- Cashuurta kastamka & takaalifta kasta ee ku waajibaysa alaabtaas la soo dajinayo.

5. Kalmada "Qiime"marka aynu u eegno xidhiidhka ay la leedahay badeecada (supply) Waa isku gaynta Kharashaadka si toosa ama si dadbanba ugu baxay ama loo galayba alaabtaas darteed (qofkas taaba bixiyee), oo ay ku jiraan Cashuuraha Waajiba (duties), Takliifaadka (levies), Ajuurooyinka (fees), iyo Adeegyada (charges) (marka laga yimaado cashuuraha lagu waajibiyay Qaybtani) iyadoo laga jarayo dhamaan Qiimo dhimiskasta loo sameeyo iyo lacagaha ka qaldama ee loo soo celiyaba, kuwaas oo dhamaanbaraacinayo xisaabtooda markaas. Qiime kasta oo ah nooc ahaan waxa lagu cayimi doonaa qiimaha saxda ay suuqa ka taagan yihiin, isla waqtigaas.

Qodobka 175aad
Dib u sixid libkii hore

1. Qodobkan waxaa lagu dabaqayaa marka:-

b- Waxsoosaare diwaan gashani ka noqdo iibka alaab cashuuri ku waajibtay,

t- Nooca adeeg cashuuri ku waajibtay oo uu soo saaray waxa soo saare diiwaan gashani taas oo aad looga duway ama wax looga badalay,

j- Wax iska badalaan sababihii hore loogu tixgaliyey qiimaha alaabtaas sidaa awgeedna ay is badasho cashuutii ku waajibaysay,

x- Badeecadda (ama qayb ka mid ah) taas oo lagu xukumayo adeeg cashuuri ku waajibtay oo uu sameeyay wax soo saare diwaan gashani alaabtii lagu soo celiyo wax soo saaraha, ama

kh- Uu dhaco khalad xaga xisaabta ah sida lambaro iswaydaartay kaas oo saameyn ku yeesha cashuurtii la bixiyay (tusaale ahaan, meel kaldan oo ay ku dhacdo calaamada jabajabku).

2. Xaaldaha Qodobkani lagu dhaqo cashuurta badeecadana si haboon loogu dalaco marka laga hadlayo keenida alaab uu ku bato cashuurta alaabada ee si rasmi ah uu u xisaab galiyo wax soo saare diwaan gashan ee saameenaya alaabta, qadarka dheeraadka ah waxa loo tixgalin doonaa cashuur badeecadeed oo ku waajiba wax soo saaraha diwaan gashan marka laga hadlayo adeeg cashuuri ku waajibtay oo uu sameeyay wax soo saarahu mudada cashuurta ee dhacdada lagu xusay Farqada (1) ee dhacday, dheeraadkaasina wax soo saaruhu waxa uu ka heli doonaa qofka alaabta iibsaday.

3. Iyada oo loo eegayo farqada (4), xaaladaha qodobakani ku dabaqmo cashuurta alaabada ee si kama danbaysa uu u xisaab galiyay adeeg bixiye diwaan gashani oo samaynaya alaabtaasi, ay ka badato cashuurta badeecada ee si rasmi ah loogu dalacay marka laga

hadlayo adeegaasi, wax soo saaraha diwaan gashan waxa loo ogolaan doonaa dayn ah qadarka dheeraadka ah mudada cashuur bixinta ee arinta/dhacdada lagu xusay farqada (1) ay dhacday.

4. Wax deyn ah looma ogola sida ku cad farqada (3) ilaa uu wax soo saaraha diwaan gashani uu dib u baxsho cashuurta qadarka badeecada ee dheeraadka ah oo uu ka qaado macmiilka helay alaabtaasi, dib u bixintu waxa ay noqon kartaa naqad ahaan ama, hadii macmiilku uu leeyahay qadar ku taagan taas oo cashuurta badeecada ay ahayd in la urursho, oo ah dayn lagu leeyahay cashuurta badeecada oo ah qadarka ay tahay in la baxsho, marka laga reebo, hadii qaanta ku taagani, lacag bixinta aan loo qaadan in ay dhacdo ilaa iyo inta loo ogolyahay wax soo saare diwaan gashan. Xaq u lahaanta daynta loo ogolyahay sida farqada (3) oo loo ogolyahay keliya marka la soo gudbiyo cadayn in wax soo saaruhu uu bixiyay lacag dheeraad ah dib u bixinta wax soo saaruhuna ay dheeraad ku tahay macmiilka.

Qododbka 176aad

Diiwaangalinta Warshadlayda (Wax-soo-saarayaasha)

1. Iyada oo la raacayo Qaybtani, qof kasta oo wada ganacsi/hawl kastawarshadeed waxa ku waajib ah in uu isdiwaan-geliyo:-
   b- Sanad kasta dhamaadkiisa mudadaas hadii qofku uu keenay badeecad cashuur galka ah oo qiimaheeda guud gaadhayo ama ka badan yahay Shan million oo Shilings Somaliland ah.
   t- Bilawga sanad kasta oo cusub hadii wershadlaha laga filalyo sababo la garwaaqsan karo in uu samayn karo badeecad qiimaheeduguud gaadhayo ama ka badan yahay Shan (5) malyan oo Shillin oo Somaliland ah.
2. Marka la go'aansado in ay qofka waajib tahay in uu is diwaan gasho sida ku cad farqada (1), Agaasimuhu waxa uu ku dari karaa alaabada kale ee cashuur galka ah ee uu sameeyay qof kale oo ay xidhiidh leeyihiin.
3. Marka la go'aaminayo in qofka ay waajib ku tahay, in uu is diwaan gasho sida ku cad farqada (1), Agaasimuhu waxa uu isagu dari karaa badeecadaha iyo adeegyada cashuur-galka ah ee qofku uu bixiyo, qofka ku diwaan gashan sabab la xidhiidha Qodobakan waxa loo tix galin doonaa in uu ku diwaan gashan yahy Qodobka 188aad.
4. Qof kasta oo waajib ka saaran yahay in uu is diwaan gasho sida ku cad Farqada (1) waxa uu ka codsan doonaa agaasimaha in uu is diwaan gasho muddo ku siman 21 maalmood gudahood oo ka bilaabmasa marka sidaasi laga codsado.
5. Qof kasta aan looga baahnayn in uu is diwaan gasho sida ku cad farqada (1) waxa uu ka codsan karaa agaasimaha in uu is diwaan gasho hadii qofkaasi uu sameeyo ama uu ku talo galo in uu sameeyo badeecada cashuur galka ah isaga oo ku guda jira hawl ganacsi oo wax soo saar, isaga oo ay qabanayaan shuruudaha lagu dajiyay Farqada (7).

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

6. Agaasimuhu waxa uu diwaan galin doonaa qof kasta oo soo codsaday in la diwaan gasho muddo dhan 21 casho oo ka bilaabmasa marka uu helo codsiga, hadii aanu agaasimuhu uusan ku qancin in aan qofkaasi looga baahnayn in uu is diwaan gasho.
7. Agaasimahu maaha in uu diwaan gasho qof kasta marka laga hadlayo codsiga diwaan galin qofku iskii u sameeyay (ikhtiyaari) sida ku cad Farqada (5) hadii xaaladaha soo socdaa ay jiraan:-
   - b- Qofku hadii uusan goob ganacsi ku lahayn Soomaaliland, ama hadii Agaasimuhu uu rumaysan yahay in qofku:
     - I. Uusan lahayn Xisaab Baan;
     - II. Aanu lahayn Raad Reeb Haboon;
     - III. Aanu soo gudbin doonin si joogto ah oo la isku halayn karo xisaab celinta badeecada cashuurta ku waajibtay.
   - t- Markasta la samaynayo codsiga ikhtiyaariga ah, agaasimuhu hadii uu ku dhawaaqo xayiraad ku meel gaadh ah oo ah diwaan galin ikhtiyaari ah sabab la xidhiidha dhinaca maamulka, oo lagu sharxi doono wareegtooyinka.
8. Diwaan galintu waxa ay dhaqan gali doontaa:-

   B. Bilawga muddo cashuureedka isla markaas ka danbaysa qofka looga baahan yahay in uu is diwaan galiyo.

   T. Marka la samaynayo codsiga sida ku cad Faqradda (5), bilawga muddada cashuurta islamarkaas ka dib waqtiga uu qofku codsaday in la diiwaan gasho.

9. Qof kasta oo ku guul daraysta in uu sameeyo codsi sida ay farayaan farqada (1) waxa loola dhaqmi doonaa mid la diwaan galiyay bilawga muddo cashuureedka ee ka danbaysa waqtiga qofka looga baahday in la diwaan gasho ama sida kale ee kama danbaysa ee uu Agaasimuhu go'aamiyo.

10. Wershadle kasta oo diwaan gashani waxa uu agaasimaha qoraal ku ogaysiin doonaa is badal kasta oo ku yimaada magaca (oo uu ku jiro magaca ganacsigu), cinwaanka, and goobta ganacsiga ama nooca ganacsiga ee qofka 21 casho gudahood oo ka bilaabmasa marka is badalku dhaco.

11. Wershadlaha diwaan gashani:-
    - b- Waxa uu qoraal ahaan kaga codsan doonaa agaasimaha in la tirtiro diwaan-galinta qofka hadii qofkaasi joojiyay in uu sameeyo keenista badeecada cashuur galka ah, ama

    - t- Waxa uu qoraal ahaan kaga codsan karaa agaasimaha in la tirtiro diwaan galinta qofka hadii qiimaha badeecada cashuur galka ah ee qofku ee mudadii ugu danbaysay ee ahayd 12ka bilood aysan ka badan qadarka lagu dajiyay farqada (1),

codsiga lagu sameeyay sida ku cad farqadani waxa la samayn karaa oo kaliya marka uu dhaco laba sanno (2) oo ka bilaabmasa marka diwaan galintu hirgasho.

12. Iyada oo la raacayo farqada (14), hadii agaasimuhu ku qanco in wax soo saare diwaan gashani uu si haboon u sameeyo codsi sida ku cad Farqada (11) ay joogsato in looga baahdo in uu diwaan gashanaado, agaasimuhu waxa uu tirtiri doonaa diwaangalinta qofka taas oo saamayn yeelanasa maalintii ugu danbaysay ee mudada cashuurta ee qofku uu joojiyay in looga baahdo in uu diwaan gashanaado ama taariikhda kale ee uu agaasimuhu go'aamiyo
13. Iyada oo loo eegayo Farqada (14) hadii agaasimuhu ku qanco in wax-soo-saare diwaan gashani uu joojiyay in uu soo saaro alaabo cashuuri ku waajibtay, agaasimuhu waxa uu tirtiri doonaa diwaan galinta qofka taas oo saamaynteedu bilaabmayso maalinta ugu danbaysa ee uu qofku joojiyay in uu sameeyo alaab cashuuri ku wajibtay ama taariikhda kale ee uu agaasimuhu go'aamiyo.
14. Agaasimuhu tirtiri mayo diwaan galinta qofka hadii agaasimuhu qabo sababo macquula oo uu ku rumaysan karo in, waqti kasta oo ka mid ah (12) ka bilood ee ku soo xiga, in uu qofkaasi samayn doono alaabo cashuuri ku waajibtay oo ka dheeraad ah qadarka lagu cayimay farqada (1).
15. Hadii qofka diwaangalintiisa lagu tirtiro sida ku cad Farqadani:-
    - b- Qofkasi waxa loo qaadan doonaa in uu sameeyay alaabo cashuuri ku waajibtay oo ah waxii badeecada (oo ay ku jiraan alaabooyinka caydhiin) oo gacanta ay ku hayaan waqtiga diwaan galinta la tirtiro kuwaas oo uu helay qofka ku jira ganacsiga ee cashuurta laga dhaafay.
    - t- Badeecadaha cashuurtu ku waajibtay waxa loo qaadan doonaa kuwaas oo ah kuwa lagu sameeyay inta aan la tirtirin qofka diwaangashan, iyo
    - j- Badeecada la cashuuri karaa waxa loo qaadan doonaa kuwo lagu sameeyay qiime la mid ah qiimaha caadiga ah ee suuqa ee badeecadaas.
16. Waajibaadka iyo qaamaha qofka ee cutubkani (oo ay ku jiraan diwaan galinta soo bandhiga dakhliga cashuurmaya) marka laga hadlayo fal kasta ama ka baaqsi fal kasta oo uu qofku sameeyay waqtigii uu diwaan gashanaa ma saamamayn doonto tirtirida diwaan galinta qofkaas.

Qodobka 177aad

Qaan-sheegyada Cashuurta Badeecadda (*Goods tax invoice*), Xaashida qaan-bixinta (*Credit Notes*) iyo Xaashida qaan-qaadashada *(debit Notes)*.

1. Wershadle kasta oo diwaan-gashani oo samaynaya badeecad cashuur-gal ah waxa uu badeecada siin doonaa cida guudomaysa qaansheegta cashuurta ee badeecadaasi. Qaan sheegtaasi waxa la siin doonaa hadba ka u soo horeeya ee kala ah sidan:-
    - b- Waqtiga lacag bixinta ama qayb ka mid ah la bixinayo;
    - t- Waqtiga Badeecada loo geynayo; ama

j- Waqtiga loo dirayo.

2. Qaansheegta cashuurta badeecadu waxa ay ka koobnaan doontaa faahfaahinta soo socota:-
   b- Kalmadaha "qaansheegta cashuurta badeecada" oo meel muuqata ku taala,
   t- Magaca, cinwaanka, iyo aqoonsiga cashuur bixiyaha ee ah wershadlaha diwaan-gashan ee soo saaray badeecadaas,
   j- Tirade taxanaha ah ee u gaarka ah iyo taariikhda qaansheegta cashuurta badeecada la soo saaray.
   x- Faahfaahinta badeecada loo geeyay (oo ay ku jiraan xadiga ama tirada) iyo taariikhda badeecada loo geeyay, iyo
   kh- Qiimaha guud ee la bixinayo iyo qiimaha badeecooyinka cashuurta lagu dalacay.
3. Meelaha Qodobka 178aad lagu dabakho, wershadlaha diwaan gashani ee samaynaya keenista waxa uu siin doonaa cidda heshay xaashida qaan qaadashada la xidhiidha badeecadaas
4. Cashuur sheegtu waxa ay ka koobnaan doontaa faahfaahintani soo socota:-
   b- Eryada "cashuur sheeg" (debit note) oo ku taala meel muuqata,
   t- Magaca, cinwaanka, iyo lambarka aqoonsiga ee cashuur bixiyaha ee wax soo saaraha diwaan gashan ee samaynaya badeecada,
   j- Lambarka taxanaha ah ee gaarka ah iyo taariikhda cashuur sheegta la soo saaray,
   x- Faahfaahin kooban oo ka hadlasa duruufaha keenaya soo saarista cashuur sheegta, oo ay ku jiraan warbixinta ku filan in loo aqoonsado badeecadaha cashuurgalka ah ee ay cashuur sheegtu khuseyso, iyo
   x- Qiimaha badeecada ee lagu xusay qaansheegta cashuurta badeecada ee alaabooyinkaasi, qadarka saxda ah ee qiimahaasi, faraqa labadani qadar, iyo qadarka cashuur badeecadeed ee la xidhiidha faraqa.
5. Xaaladaha Qodobka 179aad lagu dabakhay, Wershadlaha diwaan gashani ee samaynaya keenista badeecada waxa uu bixin doonaa qofka badeecadaas helay qaan sheegta cashuureed ee la xidhiidha badeecadaas.
6. Qaansheegta cashuureed (credit note) waxa ay ka koobnaan doontaa faahfaahintani soo socota:-
   b- Erayada "Qaansheegta Cashuureed" (credit note) oo ku taala meel muuqata,
   t- Magaca, cinwaanka, iyo lambarka aqoonsiga cashuur bixiyaha ee Wershadleha diwaan gashan ee samayaya badeecadaas,
   j- Lambarta taxanaha ah ee gaarka ah iyo taariikhda ee qaansheegta cashuureed la soo saaray,
   x- Faahfaahinta kooban oo ka hadlaya duruufaha ee khuseeya soo saarida qaansheegta cashuureed, oo ay la socoto warbixin ku filan in lagu aqoonsado badeecadaha cashuuur galka ah ee ay qaansheegta cashuureed la tacaluqdo, iyo

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

kh- Qiimaha guud badeecadaasi ee lagu xusay qaansheegta cashuureed ee badeecadaas, qiimaha caadiga ah ee suuqa, iyo faraqa u dhexeeya labadaasi xisaabood, iyo qiimaha cashuuta faraqaas ee badeecadaasi khusaysa.

Qodobka 178aad
Xisaabcelinta Badeecada la' cashuurayo

Wershadle kasta oo diwaan gashani waxa uu ku keeni doonaa xisaab celinta badeecada la cashuurayo ee cashuur bixinkasta 21 cisho gudahood ka dib dhamaatka mudada, ha taagnaato ama yay taagnaan wax cashuur ahiye, marka laga reebo in aan wax xisaabeed celin cashuureed ah oo dheeraad ah aan loo baahnayn in la sameeyo soo dejinta cashuur bixinta ee qoran ***(Consumption entery form)*** foomkainteriga kastamka iyada loola jeedo si waafaqsan Xeerka kastamku, laguna hubinayo in badeecada la cashuuray markii ay soo degtay.

Qodobka 179aad
Qabashada iyo La Wareegida Badeecada

1. Agaasimuhu waxa uu qaban karaa isla markaana iibin karaa badeecadkasta taas oo uu tixgelin doono Agaasimuhu sababaha macquula oo uu ku rumaysan karo in cashuurta badeecada, taas oo ay tahay in la baxinayo marka laga hadlayo badeecada ay cashuuri ku waajibtay ama badeecad la soo dajiyay oo ah badeecada oo aan la bixin ama aan la bixin doonin.
2. Agaasimuhu waxa uu qaban doonaa iibina doonaa gaadhi kasta oo loo adeegsaday in la saaro ama la guro badeecada taas oo ay tahay in la qabto sida ku cad Farqada (1) hadii aan lagu muujin in gaadhigaasi loo adeegsaday iyada oo ay ahayd ogolaansho la'aanta ama ogaansho la'aanta qofka milkiilaha gaadhiga ama shakhsiyaadka kale ee si sharci ah gacanta ugu haya ama uga masuulka ah gaadhiga.
3. Qabashada iyo iibka ee cutubkan hoos yimaada waxa loo raacayaa waajibaadka qodobka 32aad ku xusan.

Qodobka 180aad
Wadashaqaynta Maamulka Cashuuraha Gudaha iyo Kastammada

1. Agaasimuhu, marka uu gudanayo masuuliyadihiisa ku xusan xeerka kastamada, waxa uu ururin doonaa waqtiga soo dajinta waxii cashuur badeecadeed ah ee taagan soo dajinta badeecada, iyada oo lagu maamulayo shuruudo la mid ah cashuuraha kastamada.
2. Marka laga reebo xaaladaha ujeedo ka duwani soo if baxdo, qodobada xeerka kastamada ee la xidhiidha soo dajinta, gudbinta, rarista xeeb khuseysa, la bixida badeecada, iyo bixinta iyo ka kabashada tacriifada khaarajiga ah, marka laga soo reebo, wax ka badalka, iyo la qabsiga hadba sida uu Wasiirku uu wareegto ku soo saaro, waxa loo adeegsan doonaa cashuurta badeecada ee laga baxsho soo dajinta badeecada.

GOLAHA WAKILADA
ARKIFIYADA
J. SOMALILAND

QAYBTA 2AAD
CASHUURTA ADEEGYADA

Qodobka 181aad
Qeexitaanka Adeeg Bixiyaha

Qaybtani, ereyga "**adeeg bixiye diwaan gashan**" waxa uu macnaheedu yahay qof kasta kaas oo diwaan gashan ama looga baahanyahay in la diwaan gasho sida ku cad Qaybtani.

Qodobka 182aad
Cashuurta Adeegyada Lagu waajib yeelay

1. Cashuurta (loo yaqaano **"Cashuurta Adeega"**) waxa lagu soo rogayaa cid kasta oo bixinaya adeegyada la cashuur gal ah oo gudaha somalilanad ee uu adeeg bixiye diwaan gashan.
2. Tacriifta cashuurta adeegyadu waa 5% oo ku dhacaya qiimaha cashuur galka ah ee adeegaas la bixiyay.
3. Cashuurta adeega la bixiyayo waxa uu u xisaabinaya agaasimaha, adeeg bixiyaha diwaan gashani ee fulinaya adeegaas.
4. Iyada aan loo eegayn, sida ku xusan Xeer kasta oo kale, cashuurta adeega ee ay tahay in uu bixiyo adeeg bixiye diwaan gashan sida ku xusan farqada (3) adeeg bixiyaha diwaan gashani waxa uu ka qaadayaa qofka adeeg qaataha ah, marka laga reebo adeeg qaataha cashuurtii lagaga dhaafay heshiishyada caalamiga ah iyo heshiisyada ay Somaliland dhinac ka tahay.
5. Cashuurta adeega ee ay tahay in uu bixiyo adeeg bixiye diwaan gashan marka laga hadlayo bixinta adeega cashuuri ku waajibtay oo la sameeyay mudada cashuurta waxa ay waajib tahay cashuur bixinta adeegaas taariikhda xisaab celinta cashuurta la gaadho.

Qodobka 183aad
Adeegyada Cashuur galka ah (taxaple services)

1. Ereyga **"Adeegyada Cashuur galka ah"** waxa uu macnaheedu yahay adeeg kasta (*oon ahayn adeeg cashuurta laga dhaafay)* oo xidhiidh la leh wadida hawlaha ganacsi ee qof leeyahay, ee kala ah:-
   - b- Adeegyada korontada;
   - t- Adeegyada Igaadhsiimaha
   - j- Ajuurada Adeegyada qaybinta biyaha ;
   - x- Cuntada , Jiifka iyo adeegyada la xidhiidha ee ay bixiyaan dadka wada hawlaha albeerkooyinka ama adeeg la mid ah, ama cunada ama sharaabka ay bixiyaan dadka wada hawlaha goobaha laga cunteeyo;
   - kh- Iibka tigidhada adeegyada gaadiid ee caalamiga ah (hawada, bada, iyo dhulka);

XAFIISKA ARKIIFIYADA
MADAXTOOYADA

d- Adeegyada uu bixiyo wakiil socdaal ama isu dube ride socdaal, oo ay ku jiraan soo saarida tigidhada, iyo

r- Adeegyada ciyaaraha ama isu duba ridaha ciyaaraha fudud, oo ay ku jiraan soo saarida tigidhadu.

s- Dhamaan adeegyada ganacsi ee aan ahayn kuwa sharcigu ka dhaafay

2. Erayga "bixinta adeeg" waxa uu macnaheedu yahay fulinta adeega ee qof kale loo qabto.
3. Keenida badeecad ee ku lamaan bixinta adeeg cashuuri ku waajibtay, iyo cashuur bixinta ku salaysan sababta qodobkan laguma cashruuri karo sidoo kale sida ku cad qodobka 170aad.
4. Iyada oo la raacayo Farqada (3), hadii adeeg bixintu ay tahay adeegyo iyo badeecad la cashuuri karo, Agaasimaha ayaa go'aamin doona isaga oo ku salaynaya si macquula ilaa iyo xadka adeegaasi lagu dhaqi doono oo ah bixinta adeeg la cashuuri karo.

Qodobka 184aad
Goobta Adeegga *(place of supply)*

1. Iyada oo la raacayo farqada (2), bixinta adeega la cashuuri karo waa adeega ka dhacay goobta ganacsiga ee adeegaasi lagu bixiyay.
2. Bixinta adeegyada isgaadhsiinta iyo korontadu waxa ay ka dhacday goobta adeegyada lagu helay.

Qodobka 185aad
Waqtiga Adeegga (time of supply)

1. Bixinta adeega la cashuuri karaa waxa uu dhacayaa sida ay u kala horeeyeen, ee kala ah sidan:-

   b- Taariikhda qiima sheegta adeega cashuur galka ah la soo saaro, ama

   t- Taariidkha qiime sheegta adeega cashuur galka loo baahdo in la soo saaro sida ku cad Qodobka 189aad

2. Hadii adeegyada Cashuur galka ah la bixiyay iyada oo uu jiro heshiis ama sharci ogolaanaya lacag bixin mudaysan, adeegyada waxa loo qaadan doonaa in si isku xig-xigta loogu bixiyay qaybo isku daba xiga oo waqtiga uu heshiisku jiro ah ama sida ay go'aaminyaan sharcigaasi, adeeg bixin kasta oo ku soo xigtaana waxa ay dhici doontaa taariikhda lacag bixintaasi ama bixinta qayb ka mid ah ay taagantahay ama la helo, kolba kii soo horeeya.

Qodobka 186aad
Qiimaha Cashuur-galka ah (Taxaple Amount)

1. Marka laga reebo xaladaha si kale loogu xusay Qaybtani, xadiga la cashuuri karo ee bixinta adeeg cashuuri ku waajibtay waxa noqonayaa qiimaha laga bixinayo adeegaasi.

2. Qiimaha cashuur galka ah ee bixinta adeega la cashuuri karo ee ka dhexeeya dad xidhiidh leh oo bilaa lacagta ah ama lacagtu ay ka yartahay qiimaha suuqa caadiga ah ee adeegu waa qiimaha suuq caadiga ah ee bixinta adeegaas.
3. Marka laga reebo sida ku xusan Farqada (2), hadii bixinta adeegyada la cashuuri karo lagu sameeyay iyada oon la rajaynayn wax lacag (qiime) ah in laga bixiyo adeegaasi,
4. Erayga "Qiimaha guud la tixgeliyay" (consideration) marka laga hadlayo bixinta adeegyada waxa uu macnhihiisu yahay wadarta guud ee lacag ahaaana ama hanti kale ee laga bixiyay ama ay tahay in laga bixiyo adeegyaa loo qabto qof kasta, si toos ah ama si aan toos ahayn, oo ay ku jiraan waxii waajiba, takliifaad ah, ajuuro ah, iyo waxyaabaha lagugu dalacayo (oon ahayn cashuurta lagu soo rogay qaybtan) taas oo la bixiyay ama in la bixiyo ay tahay, ama sabab ah, adeega, oo laga jaray qiime kasta oo laga dhimay ama dib u bixin ah oo la ogolyahay loona xisaabiyay xiliga adeega la bixinayay.
5. Qiime kasta oo ah noocan aha waxa loo qiimeyn doonaa sicirka suuqa ee waqtiga adeega la bixinayay.

Qodobka 187aad
Diwaan Gelinta Adeeg Bixiyayaasha

1. Iyada oo la raacayo Qaybtani, qof kasta oo wada ganacsi oo bixinaya adeegyada cashuur galka ah waxa looga baahan yahay in uu is diwaan-gasho:-
    - b- Marka ay dhamaato sanad kasta hadii mudadaas uu qofku bixiyay adeega cashuur galka ah uu qiimaha guud gaadhayo ama ka badan yahay Shan Milliom oo Somaliland Shillings ah.
    - t- Bilawga sanadkasta oo cusub hadii ay jiraan sababo macquula oo lagu filayo bixinta adeegyada cashuur galka ah ee uu sameeyo adeeg bixiyahu waqtigaas uu qiima-hoodu guud gaadhayo ama ka badan yahay Shan millyan oo Shiling Somaliland.
2. Marka go'aan laga gaadhayo in qofka looga baahanyahay in la diwaan gasho sida ku cad Farqada (1) agaasimuhu waxa uu ku dari doonaa qofka adeegiisa la cashuuri karo ee adeegyada kale la cashuuri karo ee uu sameeyay qof kale kaas oo ah qof xidhiidh la leh.
3. Marka go'aan laga gaadhayo in qofka ay waajib ku tahay in uu diwaan gasho sida ku cad Farqada (1), agaasimuhu waxa uu ku dari doonaa qofka adeegiisa la cashuuri karo ee adeegyada qofku bixinayo iyo Badeecadkasta oo la cashuurayo oo uu diyaariyay qofkaas ku diwaan gashan Qodobkan waxa loo tix galin doonaa qof lagu diwaan galiyay sida ku cad Qodobka 176aad.
4. Qof kasta oo looga baahanyahay in la diwaan galiyo sida ku xusan farqada (1) waxa ay ka codsan doonaan Agaasimaha diwaan galinta muddo dhan 21 Casho gudahood oo ah maalinta looga baahday.

5. Agaasimuhu waxa uu diwaan galin doonaa qof kasta oo codsaday in la diwaan gasho muddo dhan 21 cisho gudahood ah ka dib marka uu helo codsiga, hadii aan Agaasimaha aan lagu qancin in qofka aan laga Rabin in la diwaan gasho.
6.
7. Diwaan galintu waxa ay dhaqan gali doontaa bilawga mudada cashuurta ee ka danbaysa waqtiga qofka looga baahdo in la diwaangasho.
8. Qof kasta oo ku guul daraysta in uu sameeyo codsi sida looga baahanyahay Farqada (b) waxa loola dhaqmi doonaa in la diwaan galiyo bilawga mudada cashuurta ee ka danbaysa waqtiga qofku looga baahday in la diwaan gasho ama mudada ka danbaysa ee uu Agaasimuhu go'aamiyo.
9. Adeeg-bixiye kasta oo diwaan gashan waxa uu ogaysiin doonaa agaasimaha qoraal ahaan is badal kasta oo khuseeya magaca (oo ay ku jiraan magaca ganacsiga), ciwaanka, goobta ganacsiga, ama dabciga ganacsiga ee qofka muddo dhan 21 cisho ee is badalku dhacayo.
10. Adeeg bixiyaha diwaan gashan waxa uu qoraal ahaan ku codsan doonaa agaasimaha in uu tirtiro diwaan galinta qofka hadii qofka ay ka joogsato in looga baahdo sida ku xusan Farqada (1).
11. Iyada oo la raacayo farqada (12), hadii agaasimahu uu ku qanco in adeeg bixiyaha diwaan gashan kaas oo si dhamays tiran u codsada sida ku cad Farqada (9), ay joogsato in looga baahanyahay in la diwaangasho, Agaasimuhu waxa uu tirtiri doonaa diwaan galinta qofka iyada oo saamayn ku leh maalinta ugu danbaysa ee cashuur bixinta ee qofka ay ka joogstay in looga baahdo in la diwaan gasho ama taariikhda kale ee uu Agaasimuhu go'aamiyo.
12. Iyada oo la raacayo Farqada (12), hadii agaasimuhu ku qanco in adeeg bixiyaha diwaan gashan uu joojiyay in uu bixiyo adeegyada adeegyada la cashuuri karo, Agaasimuhu waxa uu tirtiri doonaa diwaan galinta qofka iyada oo saamayn ku leh maalintii ugu danbaysay ee waaqtiga cashuur bixinta ee qofka ay ka joogsatay in uu sameeyo adeeg bixino ama taariikhda kale ee Agaasimuhu uu go'aamiyo.
13. Agaasimuhu ma tirtiri doono diwaan galinta adeeg bixiye diwaan gashan hadii agaasimuhu uu rumasan yahay sababo macquula, waqti kasta oo ka mid ah 12 ka bilood ee ku soo xiga, qofku waxa uu samayn doonaa adeeg bixinaha iyo qadarka dheeraadka ah ee lagu sheegay Farqada (1).
14. Waajibaadka iyo qaamaha ee qofka ku xusan cutubkan (oo ay ku jiraan samaynta xisaab celinta cashuurta adeegyada) marka laga hadlayo wax kasta oo la qabtay ama laga tegay in la qabto marka qofkii la diwaan galiyay aanay saamayn arintasi tirtiristii diwaan galinta qofka.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA

Qodobka 188aad
Cashuurta Adeegga ee dekedaha

1. Cashuur dhan US $ 25.00 ama qaddarka u dhigma oo Shillin Somaliland ah ayaa lagu soo rogi doonaa rakaabka cirka, dhulka (ee lagu fuliyay gaadiid ganacsi) iyo badda ee ka baxaya Soomaaliland.
2. Cashuurta lagu soo rogay faqraddan waxa masuul ka noqon doona agaasimaha marka laga gudbayo kastamada ama marka laga baxayo Somaliland waxana ururin doona wakiilka dakhliga ee loo igmaday ee waaxda kastamada.

Qodobka 189aad
Qaansheegta Cashuurta Adeegga

1. Qof kasta oo ah cashuur-bixiye diwaangashan ah oo bixinaya adeegyo la' cashuuri karo waxa uu siin doonaa qofka adeeg qaatah ah qaansheegta cashuurta adeegga muddo dhan (10) casho oo ah gudashada adeegga. Marka laga hadlayo adeegyada taas oo qodobka 185aad Faqradda (2) lagu dhaqo adeeg-bixiyaha waxa uu soo saari doonaa qaansheeg ugu yaraan shan (5) casho oo ka horreysa taariikhda ay bislaato ama bixinta qayb ka mid ah.
2. Marka laga reebo xaaladaha agaasimuhu si ka duwan amro, qaansheegta cashuur-bixiyuhu waxa ay ka koobnaan doontaa faahfaahinta soo socota:-
   - b- Ereyada "qaansheegta cashuurta adeegga" oo ku qoran meel muuqata oo ku habboon.
   - t- Magaca cinwaanka iyo lambarka diwaangalinta ee adeeg-bixiyaha diwaan gashan ee bixinaya adeegga.
   - j- Tirada taxanaha ah ee qofka iyo taariikhda adeegyada cashuurta la' soo saaray
   - x- Faahfaahinta adeega la' bixiyay iyo taariikhda adeegyada la' bixiyay
   - d-. Qiimaha guud ee adeegga iyo cashuurta adeeggaas lagu dalacay.

Qodobka 190aad
Xisaab Celinta Cashuurta Adeegga

Adeeg-bixiye kasta oo diiwaan gashan waxa uu keeni doonaa xisaab celinta cashuurta ee muddo cashuureed kasta 21 cisho gudahood, ka dib marka ay dhammaato muddadaasi, ha' la gaadho ama yaan la' gaadhin waqtiga cashuurta adeeggaas.

QAYBTA 3AAD
QODOBADA GUUD
Qodobka 191aad
Cashuurta Ammaaano ahaan loo hayo

1) Wershadle kasta oo diwaan gashan ama adeeg-bixiyaha diwaan gashan waxa laga doonayaa sida ku cad cutubka in uu urursho cashuurta adeegyada iyo badeecadda iyo in

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA WASAARADDA

ay bixiyaan cashuurta dawladda ee la' doonayo in ay qabtaan wadarta la' ururiyay ee ammaano haynta ee dawladda Somaliland.

2) Qofka laga reebay cashuur bixinta sida ku cad qodobka 6aad lagama dhaafin waajibka in uu ururiyo ama bixiyo cashuurta sida ku cad cutubkani.

Qodobka 192aad

Cashuur laga soo celiyay Qofka helaya Adeegga (Recovery of tax from recipient of a supply)

1. Haddii warshadle diiwaan gashan ama adeeg-bixiye diiwaan gashan uu tallaabo khiyaano ah ama is been farriin ah oo uu sameeyay qofka qaatay adeeggu oo si qaldan uu ula dhaqmay ah sida adeeg cashuurta laga reebay, agaasimuhu waxa uu ku soo dalici doonaa qofka helay adeeggaas qiimaynta oo ah tirada cashuurta la' bixinayo oo ay la' socoto ganaax lacageed haddii uu jiro dib u dhac bixinta cashuurta marka laga hadlayo adeeggaas cashuurta laga bixinayo.
2. Faqradda (1) kama hor istaagayso agaasimaha in laga celiyo cashuurta iyo bixinta ganaaxa dib u dhaca ee qiimaha cashuurta la' bixinayo marka laga hadlayo adeegga ka yimid qof diiwaan gashan ee samaynaya adeegga (ee loo yaqaan adeag bixiye) "Supplier"iyo:-

    b- Cashuur kasta oo laga soo ceshay qofka adeegga qaatay waa qaan ka soo xarootay dayntii lagu lahaa adeegga bixiyaha marka laga hadlayo adeeggaas

    t- Cashuur kasta oo loo ceshay qofka adeeg bixiyaha waa qaan uu ka sii bixiyay dayntii uu ku lahaa qofka qaatay adeeggaas.
3. Adeeg-bixiye kasta oo bixiya cashuurta gaddida ama ganaaxa dib u dhaca ee lagu xusay qodobkan waxa uu celin doonaa cashuurtaas adeeg qaataha.

Qodobka 193aad

Denbiyada iyo Ciqaabaha

1. Qof kasta oo ku guuldarraysta in uu qabto mid ka mid ah arrimahan soo socda:-

    b- In uu codsan waayo isdiwaangelinta sida uu ka waajibiyay cutubkan

    t- In uu ogaysiiyo agaasimaha wixii isbeddel ah ee ku yimaadda duruufaha shaqadiisa sida uu ku xusay qodobka 176aad ama 187aad,

    j- In uu ogaysiiyo agaasimaha adeeg-bixiyahaas in ay ka joogsatay shaqadii adeegyada ama badeecadaha cashuur-galka ah sida ku xusan qodobka 176aad ama 187aad.

    Waxa uu galay denbi madani ah waxa uu mutaysanayaa in uu bixiyo ganaax aan ka badnayn Shan (5) buundo lacageed ama haddii uu ku guuldarraysigu si' badheedh ah ama si' ula kac ah iyo xilkasnimo darro buuxda ah, sababtaas awgeed qofkaasi waxa uu mutaysanayaa denbi ciqaab ah marka ay ku caddaatana waxa uu bixinayaa ganaax

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

aan ka badnayn labaatan (20) buundo lacageed ama xadhig muddadiisu aanay ka badnayn shan (5) sanno ama labadaba.

2. Qof kasta oo ku keeni waaya xisaab celinta looga baahan yahay sida ku xusan cutubkan waxa loo raacayaa ciqaabaha ku xusan qodobka 35aad.
3. Haddii warshadle diwaan gashan ama adeeg-bixiye diwaan gashan uu galo laba denbi iyo wax ka badan sida ku xusan qodobkan, agaasimuhu waxa uu xidhayaa oo xannibayaa (seal) goobta hawsha ganacsigu ka socoto ee la'xidhiidha samaynta badeecadaha cashuur-galka ah ama bixinta adeegyada cashuur-galka ah, waxa ay xidhnaanaysaa sidaas ugu badnaan 7 maalmood, taas oo ujeeddadu tahay baadhitaan qarsoodiya oo ah xogta keydsan ee cashuur-bixiyaha, baadhista xisaabtiisa iyo soosaarista talada ku socota cashuur-bixiyaha ee khusaysa lagagana dalbanayo addeecidda waajibaadka cashuuraha iyada oo ku salaysan habraaca uu cashuur-bixiyuhu isku hortaagi karo sida ku cad qodobka 194aad.

Qodobka 194aad
Habka cashuur-bixiyahu u caban karo ama ku rafcaan qaadan karo (protest and Appeal)

Haddii cashuur-bixiye sameeyo is' hortaag ka dhan ah go'aanka agaasimaha ama go'aan kasta ee kale oo waafaqsan sida ku xusan cutubkan, cashuur-bixiyuhu waxa uu muddo dhan soddon cisho (30) gudahood ka dib marka ay helaan go'aannada agaasimaha ama go'aansiga u rafcaan qaadashada Guddida Dacwadaha Cashuuraha ee lagu aasaasay sida ku cad cutubka 5aad ee xeerkan.

Qodobka 195aad
Go'aansiga Qiimaha Suuqa ee Caadiga ah

1. Cutubkan marka la' joogo, qiimaha suuqa ee caadiga ah waa qaddarka lacageed ee adeeg/badeecad la' mid ahi ka joogto suuqa waqtigaas, haddii si madaxbannaan labada qof oo aan xidhiidh/qaraabo lahayni wax u kala iibsadaan.
2. Haddii qiimaha suuqa caadiga adeeg ama badeecad aan la go'aamin karin sida ku cad faqradda (1) ee qodobkan, suuqa adeegga ama badeecaddu waa qaddarka uu go'aamiyay agaasimuhu isaga oo loo tixgelinaayo dhammaan duruufaha arrintaas, ayay noqon doontaa qiimaha suuqa ee caadiga ah.
3. Ereyga "Adeeg La' mid ah" marka laga hadlayo adeeg, waxa uu macnahiisu yahay adeeg la' mid ah ama u dhigma adeegga marka hore la' xusay marka loo eego astaan ahaan, tayada, tiro ahaan, farsamo ahaan, qalab ahaan iyo sumcadd ahaan ee ay kala mid tahay arrintaas laga hadlay.

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

Qodobka 196aad
Waqtiga Cashuurta

Ujeeddada qaybtan, marka laga hadlaayo waqtiga cashuureed waxa weeye xilli bileedka.

Qodobka 197aad
Erey-bixin

Marka cutubkan la' joogo ereydan macnahoodu waa sidan:-

b- Ereyga "Warshadle diiwaangashan" waxa uu macnahiisu yahay qof kasta oo diiwaangashan ama laga rabo in uu isdiiwaangaliyo sida ku cad qodobbada cutubkan.
t- Ereyga "Soodajiye" waxa uu macnahiisu yahay qof kasta kaas oo waqtiga la' soo dajinayo ah sidan:-

i. Mulkiilaha badeecadda la' soo dajiyay
ii. Uu qaado khatarta lumidda badeecadda la soo dajiyo
iii. Wakiilka ama metalaha qofka soodajiyaha ah ama mulkiilaha badeecadda la soo dajiyay
iv. Ama uu dhab ahaan yahay mid badeecaddaas soo dajiyay
v. Uu yahay mid ka leh dan faa'iido ugu jirto badeecaddaas waqtiga la soo dajinayo
vi. Uu ku hadlayo codka qof kasta oo lagu xusay faqradda (i) – (v).

CUTUBKA 4

CASHUURTA XAKAMEYNTA

Qodobka 198aad
Dhagaxa iyo Waxyaabaha Laga Sameeyo Asbestos

Cashuurta macdanta oo tacriifaddeedu tahay 10% ku dhacaya qiimaha shayga ayaa laga qaadi doonaa badeecadaha laga sameeyey macdanta ABSESTOS-ka ah, ciidda ama dhagxaanta la' soo dajiyey ama laga soo saaray Somaliland gudaheeda.

Qodobka 199aad
Buuriga iyo Walxaha laga sameeyo Buuriga

Cashuur tacriifaddeedu tahay 50% oo ku dhacaysa qiimaha shayga ayaa laga qaadayaa buuriga iyo badeecad kasta oo buuri ku jiro, marka lagu daro sigaarka caadiga ah iyo sigaarka shurugga ah, buuriga sanka laga qaato iyo ka la'calaashado, haddii uu yahay mid la soo dejiyey ama mid lagu warshadeeyey Somaliland gudaheeda.

Qodobka 200aad

Qalabka Qurxinta iyo Cabbitaanka aan lahayn Alkool (Alkahol)

1. Cashuur tacriifteedu tahay 15% oo ku dhacaya qiimaha waxa lagu waajibiyay qalab kasta oo qurxineed ama agabka qurxinta ee la soo dajiyo ama lagu sameeyo Somaliland oo ay ku jiraan cadarrada, waxyaabaha suuliga loo isticmaalo, (Toilet preparation) qalabka timaha, qalabka ciddiyaha lagu hagaajiyo iyo cabitaannada aan alkoosha lahayn.
2. Iyada oo aan loo eegayn cashuurta lagu soo rogay faqradda (1), badeecadda soo socota waa laga reebay cashuurta xakameynta: -
   - b- Saabuunta
   - t- Dawada cadayga
   - j- Waraaqaha loo isticmaalo suuliga
   - x- Dareeraha jeermiska dila (dis-infectents)

Qodobka 201aad

Beedacadaha Faakihaysiga

1. Cashuurta criifteedu tahay 10% oo ku dhacaya qiimaha waxa lagu waajibiyay dhammaan alaabta faakihaysiga ee la soo dajiyay ama lagu warshedeeyay Somaliland oo ay ku jiraan:-
   - b- Baabuurta faakihaysiga (luxtury automopile)
   - t- Dahabka
   - j- Dhagaxaanta qaaliga ah
   - x- Biraha qaaliga ah.
2. Ujeeddada cutubkani ereyga "baabuurta faakihaysiga ah" waxa uu macnaheedu yahay baabuurta gaarka loo isticmaalo oo awooda mishiinka saarani yahay 4,000 cc ama ka badan ama baabuur leh qiime CIF dhan yahay US$20,000 ama qaddarka u dhigma Somaliland Shillin.

Qodobka 202aad

Isgaadhsiinta (telecommunication)

Cashuur tacriifteedu tahay 5% oo ku dhacaya qiimaha waxa lagu waajibiyay alaabtan soo socota:-

- b- Isugaynta guud ee waqtiga hawada la' isticmaalay ee ay iibiyaan shirkadaha isgaadhsiintu ee loo isticmaalo telifoonnada gacanta
- t- khidmadda laga qaado isticmaalka tilifoonnada dhulka ee xadhkaha raaca
- j- khidmadda laga qaado tilifoonnada dibadda inaga inooga yimaadda.

Qodobka 203aad
Bixinta Cashuurta Xakameynta

1. Marka laga reebo, haddii aan xeer si' kale u ogolaan, cashuurta xakameynta ee la' saari doono badeecad kasta oo la' xakamaynayo ama la' soo dejiyay waxa bixin doona warshadlaha ama soo dajiyaha, cashuurtaasina waxa ay waajibi doontaa lana bixinayaa marka badeecaddu ka soo baxda warshadda, hadii badeecaddaasi tahay mid dalka lagu warshadeeyay ama marka ay soo degto haddii ay tahay badeecad la; soo dajiyay.
2. Marka laga hadlayo badeecad la' xakamaynayo oo la' wershadeeyay, ereyga "Ex factory" macnaheedu waxa weeye waqtiga badeecaddu ay ka baxdo goobtii rasmiga ahayd ee lagu warshadeeyay.
3. Marka laga hadlayo badeecadda la' xakamaynayo oo la' soo dajiyay, ereyga "la soo dejiyay (Import)" waxa uu macnahiisu yahay marka ay timaaddo badeecaddu goobta laga dajiyay.

Qodobka 204aad
Qaddarka la' Cashuurayo (*Taxable Amount)*

1. Qaddarka cashuurta xakameynta ah ee lagu soo rogay qodobbada cutubkan waxa loo xisaabin doonaa qiimaha badeecadda la' soo dajiyey ama qiimaha kharshka warshaydaynta badeecadda oo lagu dhuftay tacriifadda boqolayda ah.
2. Qiimaha caadiga ah ee lagaga iibiyay macaamiisha waxa lagu go'aamin doonaa iyada oo lagu salaynayo tilmaantan soo socota:-

   b- Qiimaha caadiga ah ee badeecaddu joogto cashuurta xakameynta ka hor

   t- Marka iibiyuhu uu isu qabo dhammaan kharashka ah, khidmadda iyo kharashka la' xidhiidha warshadeynta ama soo dajinta iyo iibinta badeecadda ilaa iyo xadka marka la' keeno goobaha rasmiga ah ee la' ogolyahay in lagu hayo badeecadda bixinta cashuurta xakameynta ka hor.

   j- Marka qiimaha caadiga ah uu ku salaysan yahay qiimaha ay joogto badeecaddu marka ay soo gaadho goobta ay ka soo degtay sida uu dhigayo Xeerka Tacriifaduhu.

   x- Haddii badeecadda la' qiimeeynayo lagu warshadeeyay ama lagu soo dajiyay ay tahay mid leh ikhtiraac xuquuq dhawrsan ama naqshad diwaan gashan ama calaamad ganacsi, qiimaha caadiga ah waxa ku jiri doona kharashka isticmaalka xaquuqda ikhtiraacaas, nashqaddaas ama calaamaddaas ganaci.

3. Ereyga "qiimaha cashuurta la' bixiyay" ee lagu adeegsaday qodobkan waxa loo qaadanayaa qiimaha lagu qeexay Xeerka Kastamada.
4. Si loo xaqiijiyo ku dhaqanka waajibaadka uu jideynayo cutubkani soosaare kasta oo Somaliland gudaheeda badeecad ku sameeyey ama soo dajiya badeecado soona geliyey dalka, waxa uu u gudbin doonaa marka uu guddoomiyuhu ka dalbado macluumaadka la' xidhiidha badeecadaha

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

uu soo dajiyey ama hawlgallada waxsoosaarka, qalabka uu isticmaaley, badeecadda uu soo dejiyey ama soo saaray, iibinta iyo sicirrada badeecadda.

Qodobka 205aad
Xisaab Celinta Cashuurta Xakameynta

1. Qof kasta oo looga baahan yahay in uu bixiyo cashuurta xakameynta ee ku xusan cutubkani waxa uu keeni doonaa xisaab celinta cashuurta ee xilli cashuureed kasta muddo dhan 21 cisho gudahood, ka dib marka ay dhammaato muddadaasi, ha ahaato ama yay ahaan cashuur xakameed ku bisil muddadaas, marka laga reebo cashuurta looga baahan yahay cashuurta xakameynta ee badeecadda la' soo dajiyay ee gashay foomka alaabta soodejinta ee (Consumption Entery) ee lagu bixiyay cashuurtii xakamaynta, goobtii ay ka soo degtay sida uu dhigayo Xeerka Kastamadu.
2. Ujeeddada cutubkani, muddo cashuureedka waxa uu macnaheedu yahay muddo cashuureed waa dhammaadka bil walba.

Qodobka 206aad
Qaddarka La' Ururiyay ee Ammaano Haynta

Warshadle kasta oo diwaan gashan ama adeeg-bixiye diwaan gashan oo looga baahanyahay sida ku cad qaybtani in uu bixiyo cashuurta waxa loo qaadan doonaa in uu qabto qaddarka cashuurta uu ugu ururiyay uguna hayo ammaano ahaan dawladda Somaliland.

Qodobka 207aad
Qabashada Alaabta iyo Is' hortaagga Qabashada

1. Marka ay dhacdo warshadle ama soodajiye aan bixin cashuurta xakameynta ee lagu leeyahay, badeecaddaas waa lala wareegi doonaa, waxana loo haynayaa iib, habraaca qabashada iyo iibka badeecadda iyada oo ay sababtu tahay bixin la'aanta cashuurta xakameynta ee lagu xusay qodobka 179aad ee qabashada iyo la wareegidda badeecadaha iyo habraaca cashuur-bixiyahu uu uga cabanayo ama rafcaan uga qaadanayo waxa uu la' mid yahay sida ku xusan qodobka 194aad ee cutubka 3aad.
2. Agaasimuhu waxa uu qaban karaa iibina karaa badeecad marka uu hayo sababo macquula oo uu ku rumaysto in cashuurta xakameynta ee ku waajibtay badeecadda aan cashuurtii laga bixinin ama aan la' bixin doonin.
3. Agaasimuhu waxa uu qaban doonaa iibinna doonaa gaadhi kasta oo lagula dhuuntay badeecad ay ku waajibtay cashuurta xakameynta waxa ku waajibaysa in loo qabto gaadhigaas sida ay dhigayso farqadda (1) marka laga tago gaadhiga sidaas loo adeegsaday marka uu caddeeyo mulkiilihiisu i aanu ogayn ogolaanshahana aanu bixin ama wakiilkiisu aanu ogayn ogolaannina.
4. Qabashada iyo iibka badeecadda waxa loo raaci doonaa qodobka 32aad ee xeerkan.

CUTUBKA 5aad
GUDIDDA DIB-U-EEGISTA DACWADAHA CASHUURAHA

QAYBTA 1
AASAASIDDA GUDDIDA DIB-U-EEGISTA DACWADAHA CASHUURAHA

Qodobka 208aad
Aasaasidda Guddida Dib-U-Eegista Dacwadaha Cashuuraha .

1. Xeerkan waxa lagu aasaasay Guddida Dib-U-Eegista Dacwadaha Cashuuraha
2. Guddida Dacwadaha Cashuuraha ee xeerkan lagu aasaasay waxay noqonaysaa guddi maamul oo dib u eegta cabashooyinka go'aannada maamul ee la' xidhiidha cashuuraha.
3. Guddidan waxa loo aasaasay dib-u-eegista go'aannada maamul ee la' xidhiidha cashuuraha dawladda dhexe iyo dawladaha hoose oo ku salaysan qiimaynta .
4. Guddidu dhisme ahaan waxa ay ka koobnaan doontaa 5 xubnood tiro ahaan oo ugu yaraan saddex xubnood oo ka mid ahi noqon doonaan sharci yaqaano.
5. Guddidu waxa ay yeelanaysaa guddoomiye, gudoomiye kuxigeen loo soo magacaabi doono si' waafaqsan xeerkan.
6. Guddidu waxa ay sidoo kale yeelanaysaa shaqaale gaar u ah oo ka kaalmeeya gudashada masuuliyadda loo aasaasay si' waafaqsan xeerkan.
7. Xubnaha guddidu waxa ay yeelan doonnaan mushahar, gunnooyin iyo xuquuqo shaqaale oo ay kala sinnaan doonaan guddiyada kale ee la' midka ah.
8. Shaqaalaha guddida dacwadaha waxa loo raacayaa shaqaalaysiintooda iyo xuquuqahooda shaqaba Xeerka Shaqaalaha Dawladda ee Xeer Lr-97/2022.

Qodobka 209aad
Magacaabida Gudoomiyaha iyo Xubnaha kale ee Gudida Dacwadaha

1. **Wasiirku isagoo la tashanaya gudomiyaha Guddida Cadaalada waxa uu magacaabi doona Gudoomiyaha Gudida Dacwadaha.**
2. **Qofka loo magacaabayo gudoomiyaha Gudida Dacwadaha Cashuuraha waa in uu ahaadaa mid buuxiyay shuruudaha heerka looga baahan yahay Garsoore Maxkamada Gobol.**
3. **Xubnaha kale ee Gudida Dacwadaha waxa soo magacaabi doona Wasiirka, iyadoo Xubinaha Gudida Dacwadaha ee loo magacaabayo ay noqon doonto shaqaalayntoodu mid aan joogto ahayn.**

Qodobka 210aad
Shuruudaha Magacaabista Xubnaha Guddida Dacwadaha

1. Qof kasta oo loo magacaabaayo xubinnimada Guddida waxaa waajib ah in uu buuxiyo shuurdahan soo socda:-

B) Xubnaha Sharci yaqaanaddu waa in ay haystaan shahaadada koowaad ee sharciga ee heer jamacadeed ugu yaraan.

T) Xubinta ama xubnaha kale waa in ay haystaan ugu yaraan shahaadada koowaad ee jamaacadda taas oo la' xidhiidha cashuuraha, maaliyadda iyo xisaabaadka ama dabo-galka (auditing)

J) Waa in ay ugu yaraan xubnaha sharciyaqaannadu leeyihiin khibrad shaqo sharci oo garsoore, qareen, bare sare oo sharci (Macalin) ama xeer-ilaaliye oo aan ka yarayn khibradda heer garsoore gobol lagu magacaabo si' waafaqsan Xeerka Nidaamka Garsoorka.

X) Xubinta ama xubnaha kale ee soo hadhay waa in ay leeyihiin khibrad shaqo oo la' xidhiidha cashuuraha, maaliyadda iyo xisaabaadka ama dabo-galka (auditing) oo aan ka yarayn shan sanno.

KH) Waa in aanu/aanay galin dambiyo la' xidhiidha musuqmaasuq, wax isdabo marin, xatooyo maaliyadeed/ hantiyeed ama denbiyo kale oo la'xidhiidha been abuur ama cashuuraha.

D) waa inuu/ in ay yahay/tahay qof qiyam akhlaaqeed oo sareeya leh, laguna yaqaano hufnaan, daacadnimo iyo dhawrsoonaan bulshadda iyo xirfadiisa dhexdeedaba.

R) Waa inuu/in ay tahay qof karti iyo hawl kar ah oo aan shaqooyinkiisii hore lagaga saarin/eryin falal la' xidhiidha shaqo xumo iyo waajib gudasho la' aaan shaqo oo uu la' yimid

S) Waa in aanu/aanay hore u galin denbi hore oo la' xidhiidha dhanka anshaxa.

2. Xubnaha ka tirsan Guddida Dacwadaha ma noqon doonaan saraakiil ka tirsan Hay'adda Dakhliga ee Somaliland ama shaqaale dawladeed.

Qodobka 211aad
Muddo Xileedka Guddida

1) Muddo xileedka guddoomiyaha iyo Kuxigeenkiisu ay xafiiska haynayaan waa 3 sannadood, mar labaadna dib ayaa loogu magacaabi karaa haddii lagu qanco khibraddooda shaqo, kartidooda, daacaddnimadooda iyo dedaalkooda shaqo.

2) Iyada oo la' raacayo xeerkan, xubinta ka tirsan Guddida Dacwadaha waxa ay xilka hayn doontaa muddo dhan 3 Sannadood, mar labaadna dib ayaa loogu magacaabi karaa haddii lagu qanco khibraddooda shaqo, kartidooda, daacadnimadooda iyo dedaalkooda shaqo.

Qodobka 212aad
Shaqo Ka Saarista Xubnaha

1. Xubinta ka tirsan Gudida Dacwadaha waxa ay qoraal iskaga casili karaan xilka Xafiiska iyada oo u gudbinaya Wasiirka.
2. Xubinta waxa xilka lagaga qaadi karaa/eryi karaa oo kali ah hadii:-

b) Xubinta oo gudan Kari wayda xilkeeda iyada oo ay sababo la xidhiidha jid ahaan iyo caqli ahaan.
t) Anshax daro ama akhlaaq xumo;
j) Hawl gudasho la'aan;
x) Qofka oon waxba haysan ama kacay/musalafay.

3. Wasiirku waxa uu xilka ka qaadi doonaa xubin ka mid ah Gudida Dacwadaha hadii xilka qaadistiisa ka timaado guddi loo saaray ee ku xusan sida ku cad farqada (5) hadii gudidaasina u soo jeediso Wasiirka in xubinta xilka laga qaado iyada oo cuskanaysa qodobada lagu sheegay farqada (3).
4. Hadii uu Wasiirku u arko in xubin ka tirsan Gudida Dacwadaha xilka laga qaado, Wasiirku waxa uu magacaabi doonaa guddi ka kooban saddex xubnood oo ah garsoorayaal maxkamadeed oo leh waayo aragnimo sharci ee dhinaca Madaniga iyo ciqaaba, ama waayo aragnimo dhinaca rafcaan ah ama qareenimo ku soo shaqeeyay mudo 10 sanadood oo xidhiidh ah.
5. Guddida lagu magacaabay farqada (5) waxa ay arinta su'aalo ka waydiin doonaan ugana warbixin doonaan Wasiirka iyaga oo natiijada ku soo talo bixinaya in xubinta xilka laga qaado ama loo daayo si waa iyada oo la adeegsanayo Qodobkan.
6. Hadii xilka qaadista xubinta Gudida Dacwadaha guddi ku soo talo bixiso in xilka laga qaado, Wasiirku waxa uu shaqo xakin ku samayn doonaa xubintaas.
7. Shaqo Hakinta ku xusan farqada (7) hadii gudidu ay kula taliso Wasiirka in xubinta shaqada laga xakiyo balse aan shaqada laga eryin.

Qodobka 213aad
Dhaarta Xafiiska

Qof kasta oo loo magacaabo xubin ka tirsan Guddida Dacwadaha, inta aanu bilaabin shaqada xafiiska, waxa la marin doonaa dhaarta lagu dhaariyo xubnaha garsoorka ee ku qeexan Xeerka Nidaamka Garsoorka ee dalka .

Qodobka 214aad
Sheegida Danta

Hadii xubin ka mid ah, ama ahaan doona, xubin ka tirsan Gudida Dacwadaha oo looga baahan yahay fadhiyada xubintaasina ay dan ka leedahay, xidhiidh la leh ama si kalaba, taas oo ka hor imaanasa habsami u gudashada shaqada xubinta, xubintaasi waxa ay dandaasi u sheegi doontaa dhinacyada garmaqalka, marka laga reebo hadii ay ku qancaan dhamaan dhinacyada garmaqalku, xubintu kama qayb qaadan doonto garmaqalka ama ma lahaan doonto wax awood ah oo xidhiidh la leh dib u eegista ay samayso maxkamadu oo xidhiidh la leh go'aanada cashuuraha ee uu garmaqalku khuseeyo.

QAYBTA 2
MAAMULKA GUDDIDA DACWADAHA

Qodobka 215aad
Shaanbadda Rasmiga ah

1) Guddida Dacwadaha waxa ay lahaan doontaa shaanbad rasmi ah taas oo sharci ahaan la' sii faafiyay.
2) Shaanbadda Guddida Dacwadaha waxa lagu dhufan doonaa qoraallada looga baahanyahay hadba sida uu faro gudoomiyuha guddidu ama kuxigeenku marka uu kusii-simaha Guddida Dacwadaha uu yahay.

Qodobka 216aad
Habaynta Hawlaha Guddida

1) Iyada oo la' raacayo xeerkan, guddoomiyaha ayaa ka masuul noqon doona hawl socodsiinta in uu hubiyo in si' hufan oo nidaamsan loo gutay hawlaha Guddida Dacwadaha.
2) Iyada oo aan la' xaddidayn hawl-gelinta faqradda (1) guddoomiyuhu waxa uu tilmaamo ka bixin doonaa:-

   b- Habeynta hawlaha Guddida Dacwadaha.

   t- Meelaha fadhiyada Guddida Dacwaduhu ka qabsoomi doonaan.

   j- Habraaca Guddida Dacwadaha guud ahaan.

   x-Habraaca Guddida Dacwadaha meelaha gaarka u ah.

3) Wakhtiyada iyo goobaha dhegeysiga Guddida Dacwadaha waxa go'aamin doona guddoomiyaha iyada oo ay aragtidu tahay in la helo fursad macquula oo rafcaanlayaashu ay ku hor yimaaddaan Guddida Dacwadaha isla markaana ku habboon kharash ahaanna yar.
4) Guddoomiye kuxigeenka shaqadiisu waxa ay noqonaysaa in uu ka caawiyo guddoomiyaha guddida waajibaadkiisa ee lagu xusay faqradaha hore ee qodobkan si' waafaqsan xeerkan.
5) Guddoomiye kuxigeenku marka uu fasax ama shaqo ku maqanyahay guddoomiyaha guddidu isaga ayaa masuuliyaddii gudoomiyaha kusii-sime kasii noqonaaya oo ku sii simaaya masuuliyadda Guddida ilaa inta uu guddoomiyuhu si' rasmi uga soo noqonaayo fasax ama hawlaha shaqo ee uu ku maqan yahay si' waafaqsan xeerkan.

Qodobka 217aad
Qaab-dhismeedka Guddida Dacwadaha

1. Guddida Dacwadaha fadhiyadoodu waxa ay ka koobnaan doontaa saddex xubnood:-
2. Marka uu dhegeysigu socdo Guddida Dacwadaha horteeda haddii ay Guddida Dacwaduhu ka koobnaayeen saddex xubnood waxaa:-
   - b- Guddoomin doona Guddoomiyaha Guddida Dacwadaha haddii uu xubin ka yahay fadhigaas
   - t- Guddoomin doona guddoomiye kuxigeenka marka labada kale ee xubnood ee fadhigaasi aanu mid kood ahayn Gudoomiyhaya Guddida Dacwadaha
   - j- Xaaladaha kale Gudoomiyaha ama haddii uu maqan yahay kuxigeenkiisa ayaa saddexda xubnood ee kale ka dhex magacaabaya xubinta guddoominaysa fadhiyada dhegeysiga dacwadda
3. Guddoomiuyaha Guddida ayaa galka dacwadda ku qoraaya hadba saddexda xubnood ee dhageysanaaya dacwadda guddida ay dhinacyadu u soo gudbisteen, haddii uu maqan yahayna guddoomiye kuxigeenkiisa.
4. Haddii fadhiyadu ay ka koobanyihiin saddex xubnood (3) mid ka mid ah xubnahan ay xubinimadiisu ka maqnaato ka hor fadhiga looga baahanyahay, inta aan arrinta fadhigaasi khuseyso aan go'aan laga gaadhin:-
   - b- Waxa la' dhammaystiri doonaa dhegeysiga Guddida Dacwadaha, haddii dhinacyada fadhiyadu ay isku raacaan
   - t- Haddii dhinacyadu ay isku raaci waayaan, fadhiyada dib baa loo dhigi doonaa, ilaa inta xubin kale laga soo buuxin doonayo, si dib loogu bilaabo dhegeysiga .
5. Haddii iyada oo la' raacayo faqradda (4aad) , xarafkeeda (b) ee qodobkan ay labada (2) xubnood ee fadhiga joogaa ay go'aan isku raaci waayaanna guddoomiyaha ayaa magacaabi doonaa xubin kale, si dib loogu bilaabo dhegeysiga fadhiga dacwadaas.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J.SOMALILAND

XAFISKA ARKIIFIYADA GOLAHA DAXTOOYADA

QAYBTA 3

DIB U EEGISTA GUDDIDA DACWADAHA GO'AANNADA CASHUUREED

Qodobka 218aad
Dib-u-eegista Guddida Dacwadaha ee Go'aannada Cashuureed

1) Qof kasta oo ka cabanaya go'aan ku salaysan Xeerka Cashuuraha oo ay ridday Hay'adda Cashuuraha Somaliland waxa ay codsi dib-u-eegis ah u gudbinaysaa Guddida Dacwadda cashuuraha.

2) Guddida Dacwaduhu waxa ay awood u leedahay in ay dib-u-eegto go'aan kasta oo cashuureed oo si ku habboon looga soo cawday.

3) Guddida Dacwaduhu marka ay gudanaso waajibaadkeeda shaqo way madaxbanaan tahay, faragelin iyo tilmaan toona cidna kama qaadan karto ha'yadda iyo shaqsi kale toona.

Qodobka 219aad
Qaddimaadda qayb ka mid ah cashuurta inta aan go'aan laga gaadhin.

1) Cashuur-bixiyaha keenay is' hortaag ku saabsan cashuurta loo qiimeeyay, inta uu taagan yahay qaraarka kama danbaysta ah ee diidmadu, waxa uu bixin doonaa 15% ah cashuurta la' qiimeeyay.

2) sida ay dhigayso faqradda (1), haddii badeecaddu tahay mid baaba'i karta ama xumaan karta , badeecaddaas si' degdeg ah ayaa loogu sii daynayaa cashuur-bixiyaha ka dib marka uu bixiyo qaddarka cashuurta ah ee lagu xusay faqradda sare, balse Hay'adda Dakhliga ee Somaliland waxa la' siin doonaa dammaanad u dhiganta qaddarka cashuureed ee la' soo qiimeeyay.

Qodobka 220aad
Codsiga Dib-u-eegista Go'aanka Cashuurta

1. Codsiga ku socda Guddida Dacwadaha ee dib-u-eegista cashuurta waxa uu ahaan doonaa:-

   b- Mid ku qoran foomka rasmiga ah ee loogu talo galay

   t- Waxa la' soo raacinayaa caddayn muujinaysa asbaabta codsiga

   j- Qoraalka foomka waa in lagu xuso magacyada, ciwaannada iyo qeexitaannada kale ee dhinacayada dacawadda.

x- Dacawadda cashuur-bixiyuhu uu kaga cabanaayo cashuur ay qiimaysay Haya'ddu waxa uu ku keeni doonaa Guddida Dacwadaha mudo soddon cisho gudahood (30) ka dib marka codsigu loo geeyo lana siiyo go'aanka qiimaynta cashuurta ee walibana laga saxeexo muddada go'aankaas la' siiyey .

2. Guddida Dacwaduhu waxa ay ka dib marka codsi qoraal ah loo keeno, waxa muddo kordhin loo samayn doonaa waqtiga la' keenayo codsiga Guddida Dacwadaha si' uu dib ugu eego go'aanka cashuurta.

3. Codsaduhu waxa uu nuqul arjigiisa ah ugu gudbinayaa Hay'adda Cashuuraha toddoba (7) cisho gudahood ka dib marka uu u keeno codsaduhu qoraalka cabashadiisa Guddida Dacwadaha.

4. Haddii codsiga dib-u-eegistu uu la'xidhiidho go'aan cashuureed oo ah go'aan is' hortaag ah, codsigaas haddii Guddida Dacwaduhu aanay si kale amrin, waxa uu ku koobnaan doonaa asbaabta lagu xusay is' hortaagga cashuurta ee uu go'aanku khuseeyo.

5. Codsiga ku socda Guddida Dacwadaha ee dib-u-eegista go'aanka cashuurta aan laga qaadan in lagu sameeyay haddii aan cashuur dib loogu celinayn aanay jirin, haddii ay jirto marka laga hadlayo codsiga ah in la siiyo.

6. Codsiga dib-u-eegista go'aanka cashuurta waxa lagu samayn doonaa lix bilood gudahood ka dib taariikhda la soo saaray go'aanka cashuurta.

Qodobka 221aad
Masuuliyadda Caddeynta

Gar-maqalka Guddida Dacwadaha horteeda ee dib u eegista go'aanka cashuuraha, dacwoodaha ayaa laga rabaa masuuliyadda caddeynta ee:-

b- Haddii go'aanka cashuurta uu khuseeyo go'aan uu yahay go'aan is' hortaag ah oo khuseeya qiimeyn, qiimeyntuna ay tahay mid dheeraad ah

t- Xaalad kasta oo kale oo go'aanka cashuufeed aan lagu samaynin ama loo sameeyo si' ka duwan.

Qodobka 222aad
Dib-u-egista Guddida Dacwadaha

1) Marka ay dib-u-eegis ku samaynayso go'aanka cashuurta, Guddida Dacwaduhu waxa ay adeegsanaysaa dhammaan awoodaha iyo go'aan-qaadashada, waxa ay wada tashi iyo dood ka yeelanayaa khusaynta qodobka ay Hay'addu u cuskatay go'aankeeda cashuureed, sidaasna waxa ay ku soo saari doontaa go'aan qoraal ah:-

b- Iyada oo ayidaysa go'aanka ay dib-u-eegtay

t- Waxa ay wax -ka-beddelaysa go'aanka ay dib-u-eegtay

j- ay ku diidayso go'aanka ay dib-u-eegtay oo ah laba midkood:-

I. samaynaysa go'aan lagu beddelayo go'aankii ay diidday ee Hay'addu

II. ay dib ugu celinayso Hay'addii go'aankii iyada oo diidaysa, iyada oo raacinaysa tixgelino ama tilmaamo kasta oo ay guddi ahaan u aragto sax.

2) Guddida Dacwaduhu waxa ay bixin doontaa qoraal asbaabta ay ku salaysay go'aankeeda oo ay ku jiraan wax yaabaha uga soo baxay su'aalaha ay xaqiiqsatay iyo tixraaca caddeymaha ama waxyaabaha kale ee uga soo baxay arrintaas.

3) Iyada oo la' raacayo faqradda (5) go'aanka Guddida Dacwadaha waxa uu dhaqan-geli doonaa ka dib marka go'aanku soo baxo ama taariikhda kale ee ay ku astayso Guddida Dacwaduhu go'aankeeda.

4) Haddii go'aanka cashuurta ee maxkamaddu yahay mid wax-ka-beddel lagu sameeyey yahay, mid go'aanka cusub oo ay samaysay Guddida Dacwadaha, wixii aan ahayn codsiga ee lagu beddelayo go'aanka cashuurta ee dib loo eegayo iyo dhammaan ahdaafta oo aan ahayn ujeeddo ah in codsi loo sameeyo Guddida Dacwadaha dib loogu eegayo ama keenidda rafcaan ka dhan ah go'aanka, kaas oo loo qaadan doono in uu yahay go'aan uu soo saaray go'aan qaatuhu iyo haddii Guddida Dacwadaha aanay sidaas si ka duwan amrin, saamayn ku leh iyo taariikhda go'aanka dib-u-eegista uu saamayn yeeshay.

5) Go'aanka Guddida Dacwaduhu waxa uu yeelan doona fulin, si' la mid ah go'aannada maxkamadda garsoorka ee caadiga ah.

6) Iyada oo la' raacayo faqradda (9) dhammaan go'aannada Guddida Dacwadaha iyo dhammaan caddeymaha ay heshay oo ay ku jiraan qoraal laga soo minguuriyay warbixinta dhegeysiga dacwadda waxa ay noqonayaan qoraal ummadeed oo u furnaan doona baadhitaanka dadweynaha.

7) Iyada oo la' raacayo faqradda (9), Guddida Dacwaduhu waxa ay u ogolaan doontaa in la daabaco go'aamadeeda oo ay ku jiraan asbaabta oo ah qaabka iyo habka loogu dajin doono warbaahinta dadweynaha, loona adeegsan doono, iyo daabacaadda la' ogolaaday ee maxkamaddu go'aamisay waxa ay caddayn ka noqonayaan dhammaan Guddida Dacwadaha Somaliland hortooda iyada oo aan loo baahnaan doonin xaqiijin kale.

8) Guddida Dacwadahu waxa ay hubin doontaa marka ay sii daynayso ama ogolaanayso helitaanka macluumaadka sida ku cad faqradda (7) ama (8) waxay qaadi doontaa tallaabo ay kaga hor tagayso bixinta siro ganacsi ama warbixinno kale oo qarsoodi ah.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

Qododbka 223aad
Dhagaysiga

Iyada oo la raacayo Xeerka, dhagaysiga **Guddida Dacwadaha** horteeda waxa ay u furnaan doonaan dadwaynaha hadii aan maxkamadda dhinacyada midkood ka codsanin sidaas, ka dibna maxkamada amar ka soo saarto.

Qodobka 224aad
Awoodaha Gudidda Dacwadaha

1) bilawga gar-maqalka ka socota Guddida Dacwadaha horteeda, Guddida Dacwaduhu waxa ay:-

   b- Qaadi doontaa caddeyn dhaar ah
   t- Sii wadi doonaa iyada oo dhinac ka maqanyahay kaas oo la' siiyay ogaysiin macquul ah oo ku saabsan gar-maqalka
   j- Waxa ay dib u dhigi doontaa dhegeysiga gar-maqalka, hadba waqti ilaa waqti.

2) Marka la' dhegeysanayo gar-maqal oo Guddida Dacwadaha horteeda ah, Guddida Dacwaduhu waxa ay lahaan doontaa awoodaha Maxkamadda Gobolka oo kale si ay ugu yeedho qofka si uu u hor yimaaddo:-

   b- In uu bixiyo caddeyn
   t- In uu keeno buugaag, qoraallo ama ashyaa uu leeyahay, hayo ama uu gacanta ugu jirta qofka loo

3) Haddii Guddida Dacwaduhu ay u aragto in aan loo baahnayn gelitaan Kharashyo dheeraad ah ama dib u dhac ama sabab kale oo gaar ah, waxay qaadi doontaa dhaar iyo wax ka weydiiimo toos ah, waxayna ka dalban doonta shakhsiyaadka ay la' yeelatay wax weydiimaha tooska ah in ay ka bixiyaan jawaabo run ah oo buuxa.

4) Guddida Dacwaduhu waxa ay lahaan doontaa awood ay ku soo saarto amar ama ku codsato in la' baadho markhaati dalka dibaddiisa jooga.

Qodobka 225aad
Habraaca

1. Gar-maqal kasta oo ka hor socda Guddida Dacwaduhu waxa ay u raacaysaa oo ay ku maamulaysaa xeerkan, habraaca gaarka ah ee lagu xusay faqradda 3aad ee qodobkan iyo xeerka habka madaniga ah ee dalka inta ka khusaysa.

2. Gar-maqalka Guddida Dacwaduhu horteeda waxa loo fulin doonaa iyada oo la' raacayo qaabka ugu fudud nidaam ahaan iyo farsamo ahaan ee suurta galka ah, Guddida

XAFIISKA ARKIIFIYADA

Dacwaduhu uma dabrannaan doonto qodobbada marag muujinta ah balse waxa ay ogsoonaan doontaa arrin kasta oo ah qaabka ay u aragto ee ugu habboon.

3. Guddidu go'aannada ay ka gaadhayso dacwadaha dhinacayada iyo fulinta go'aannadeedaba waxa ay u raaci doontaaa habraaca ay Guddida Dacwaduhu soo saari doonto iyo inta ka khusaysa Xeerka Habka Madaniga.

4. Guddida Dacwaduhu waxa ay yeelan doontaa kaaliye fuliya hawlaha qoraallada xukunnada sharciga ah, diyaarinta, amarrada, qaraarrada ama yeedhmooyinka si' la mid ah maxkamadaha caadiga ah ee Somaliland.

Qodobka 226aad
Kaalmeysiga Qareenka ee Guddida Dacwadaha Horteeda

1) Xilliga dhegeysiga dacwadda ka hor socota Guddida Dacwadaha gaarka ah ee cashuuraha, dacwoodaha ayaa isa soo hortaagi doona shaqsi ahaan guddida horteeda ama cidda uu isagu soo wakiishay ee metalaya.

2. Dacwoodaha iyo dacwaysanahuba waxa ay xaq u leeyihiin in ay qabsadaan qareen/qareenno sharciyaqaanno ah oo ka caawiya habsami u socodka dacwadda guddida horteed si' waafaqsan qodobka 27aad faqraddiisa 1aad ee Dastuurka JSL.

Qodobka 227aad
Fursadda lagu Soo Gudbinayo Caddaymaha

Guddida Dacwaduhu waxa ay hubin doontaa in dhinac kasta oo ka mid ah gar-maqalka oo Guddida horteeda la' keeno, in la' siiyo fursad macquula oo uu ku soo bandhigo dacwaddiisa, gaar ahaanna in ay iska hubiso qoraal kasta oo ay Guddida Dacwadahu soojeediso in ay ka fiirsato marka la' gaadhayo go'aanka gar-maqallada oo wixii ka khuseeyana ay ka jawaab celiso.

Qodobka 228aad
Joojinta, oodista/xidhis ama Dib ugu Noqoshada Codsiga

1. Dacwooduhu mar kasta oo uu ogaysiin qoraal ah ku xareeyo oo uu Guddida Dacwadaha ugu sheegayo in uu joojiyay ama dib ula noqday dacwaddaas markaas Guddidu waxa ay oodaysaa/xidhaysaa gal-dacwadeedkaas iyada oo aan wax dhegaysi ah ama dib-u-eegis ah aan ku samaynayn doonin.

2. Haddii dacwooduhu ka baaqsado, isaga oo aan lahayn cudur daar macquula ah, in uu ka soo qaybgalo dhegeysiga gar-maqalka, Guddida Dacwaduhu waxa ay oodi doontaa ama xidhaysaa codsiga dacwoodaha iyada oo aan dhegeysi iyo dib-ugu-eegis midna ku samayn.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA

3. Haddii dacwooduhu ka baaqsado isaga oo haysta waqti macquul ah in uu codsigiisa dacwadda sii wato ama ku dhaqmi waayo tilmaanta Guddida Dacwadaha ee la' xidhiidha dhaqaajinta ama dhegeysiga dacwadda, Guddidu waxa ay oodaysaa/xidhaysaa codsiga dacwaddiisa.

4. Haddii Guddida Dacwaduhu ay ooddo/xidho codsiga, sida ku cad faqradda (2) ama (3) dacwooduhu waxa uu soddon cisho gudahood ka dib marka uu helo ogaysiinta in codsigiisii la' ooday/la' xidhay uu ka codsan doonaa in ay Guddida Dacwaduhu dib uga noqoto go'aankeedii ay ku oodday xidhay codasigiisii dacwadda,

5. Waxa waajib ah in uu dacwooduhu u soo gudbiyo guddida codsi qoraal ah oo uu ku sababaynaayo imaatin ama sii wadasho la'aantiisa ama kuguuldarraysigiisa amaawiirta guddida in uu u hoggaansamo ama uu ku hor yimaaddo muddadii ay u qabatay.

6. Guddida Dacwaduhu haddii ay u aragto asbaabaha uu qoraalka ugu soo gudbiyey dacwooduhu qaar macquul ah oo ay ku qanacdo , waxa ay go'aan labaad oo ay kaga noqonayso oodistii/ xidhistii dacwadiisa/ codsigiisa iyada oo bixin doonta tilmaamaha ay ugu muuqato in ay ku haboon yihiin duruufaas.

Qodobka 229aad
Awoodda Guddida Dacwaduhu haddii Dhinacyadu Gaadhaan Heshiis

Haddii marxalad kasta oo ay socoto gar-maqalku, dhinacyada gar-maqalku ay qoraal ahaan ku ogolaadaan qodobbada go'aanka Guddida Dacwadaha ee gar maqalka ama wax xidhiidh la' leh qayb ka midah gar-maqalka ama arrin ka timid gar-maqalka Guddida Dacwadaha lagu qanciyo in go'aanka qodobbadaasi uu yahay awoodda Guddida Dacwadaha, Guddida Dacwaduhu waxa ay:-

b- Haddii aan iyada oo aan wali go'aan u dirin dacwadda dhinacyadu heshiis u soo gudbiyaan ay ku soo saaraysaa heshiiskaasi go'aankeeda iyada oo hubinaysa in uu yahay mid aan ka hor imanayn xuquuqda dhinacyada iyo xeerkan.

t- Marka heshiiska la' gaadhay uu khuseeyo qayb ka mid ah gar-maqalka ama arrin ka dhalatay gar-maqalka arrimaha salka u ah go'aan qaadashada gar- maqalkaas, waxa uu ku salaysnaan doonaa qodobbada heshiiskaas iyada oo aan laysu dhegeysan doonin qaybta ka soo dhex baxday gar-maqalka iyo heshiishkaas.

Qodobka 230aad
Awoodda fulinta ee Guddida Dacwadaha

1. Guddidu waxa ay fulinaysaa go'aannadeeda dib-u-eegiseed ee ay ka soo saartay dacwadda ay dhegeysatay haddii aanay markaa dhinacyaddu kaga dalban dib-u-eegis maxkamadda sare muddo 30 cisho gudaheed ah oo ka bilaabanta taariikhda uu go'aanka guddidu gaadhay ee laga saxeexay dhinaca dib-u-eegista dalbanayaa.

2. Hay'addu waxa ay ka dalbanaysaa Guddida Dacwadaha go'aannadeeda cashuureed ee ay soo saartay ee aanu cashuur-bixiyuhu ka qaadan rafcaan ama uu ka dhacay wakhtigii rafcaanku.

3. Maxkamadda Sare go'aankeeda ugu dambeeya ee ay dacwadda ka gaadho waxaa ku waajib ah in ay u gudbiso Guddida Dacwadaha si' ay u gudbiso Hay'adda.

Qodobka 231aad

Dib-U-Eegista Maxkamadda Sare ee Go'aannada ka soo baxa Guddida Dacwadaha

1. Dhinacyadu waxa ay xaq u leeyihiin in ay cabasho dib-u-eegiseed ka qaataan go'aanadda Guddida Dacwaduhu ku soo saartay haddii aanay ku qancin asbaabaha sharci ee ay guddidu u cuskatay go'aankeeda.

2. Dhinacyadu muddo 15 cisho gudeheed ah ayey ku samaynayaan cabashada dib-u-eegiseed ee ay ku durayaan (diidayaan) go'aanka guddida ka dib taariikhda guddidu gaadhsiiso go'aankeeda ee lagana soo saxeexo.

3. Shuruudaha laga rabo in laga helo arjiga durista dhinacyada ee ka dhanka ah go'aanka guddida iyo asbaabaha loo cuskanaayo durista waxaa loo raacayaa xeerkan iyo Xeerka Habka Madaniga.

4. Maxkamadda Sare waxa ay u raacaysaa dhegeysiga dacwadda dib-u-eegiseed ee uga timaadda Guddida Dacwadaha xeerkan iyo Xeerka Habka Madaniga.

5. Maxkamadda Sare waxa ay awood buuxda u leedahay in ay wax-ka-beddesho, wada beddesho, ayiddo go'aanka guddida ama dib ugu celiso guddida si' ay uga soo garnaqdo dacwadda mar labaad haddii ay jiraan sifaha keensanaaya arrintaas ee lagu sheegay xeerkan iyo Xeerka Habka Madaniga.

6. Go'aanka kama dambaysta ah ee dacwadda waxaa iska yeelanaysa Maxkamadda Sare, dib-u-eegis kalana kama furnaan doonto.

QAYBTA 4

MAAMULKA GUDDIDA DACWADAHA

Qodobka 232aad

Maareynta Arrimaha Maamul ee Guddida Dacwadaha

1. Guddoomiyaha ayaa ka masuul ah maareynta arrimaha Guddida Dacwadaha.

2. Marka laga hadlayo maareynta arrimaha maamulka ee Guddida Dacwadaha , guddoomiyuhu waxa uu kaalmaysan doonaa kaaliye ka tirsan Guddida Dacwadaha , saraakiisha iyo shaqaalaha lagama maarmaanka u ah in ay si' hufan u gutaan hawlaha Guddida Dacwadaha .

3. Kaaliyayaasha iyo saraakiisha kale iyo shaqaalaha Guddida Dacwadaha waxa soo magacaabi doona Guddida Dacwadaha.

Qodobka 233aad

Kaaliyaha Guddida Dacwadaha

1. Waxa jiri doona kaaliye Guddida Dacwadaha ah, kaas oo gudan doona hawlaha diwaan-galinta ee Guddida Dacwadaha.

2. Qofka loo magacaabi mayo kaaliye, haddii aanu ahayn shaqsi buuxiyay shuurudaha looga baahnaa kaaliye heer Maxkamad Gobol ah.

3. Kaaliyuhu waxa uu awood u leeyahay in uu qabto dhammaan hawlaha looga baahan yahay ama ku habboon in uu u qabto isaga oo caawinaya guddoomiyaha sida ku cad qodobka 232aad iyo habraaca guddidu soo saari doonto.

4. Guddoomiyuhu waxa uu siin doonaa kaaliyaha awaamiirta ama tilmaamo khuseya fulinta awoodihiisa/heeda ee ku xusan qaybtan.

QAYBTA 5AAD
DENBIYADA IYO CIQAABAHA

Qodobka 234aad

Ku imaatin La'aanta Yeedhmooyinka (Samannada)

Qof kasta oo loo geeyo yeedhmo oo uu kaaliyuhu soo saaray:-

b- Si uu marag ahaan u hor yimaaddo Guddida Dacwadaha horteeda

t- In uu soo saaro buug, qoraal ama shay, kaas oo isaga oo aan haysan cudur daar macquul ah ku guuldarraysta in uu ku dhaqmo yeedhmooyinka, waxa uu galay denbi waxaana loo raaci doona Xeerka Habka Ciqaabta.

Qodobka 235aad

Qofka Ka Jawaabi Waaya Su'aalaha

Qof kasta oo marag ahaan u hor yimaadda Guddida Dacwadaha horteeda, kaas oo isaga oo aan lahayn cudur daar macquul ah diida ama ku guuldarraysta in uu ka jawaabo su'aal isaga ama iyada laga codsaday oo uu ka dalbaday xubinta guddoominaysa gar-maqalku waxa uu galay denbi waxaana loo raaci doona Xeerka Habka Ciqaabta.

Qodobka 236aad

Caddeynta Beenta ah ama Marin Habaabinta ah

Qof kasta oo markа uu marag ahaan u yimaaddo **Guddida Dacwadaha** horteeda bixiya caddeyn ah aqoontiisa/teeda, been ama marin habaabin waxa uu galay denbi waxana loo raaci doona Xeerka Habka Ciqaabta.

Qodobka 237aad

Sharaf Dilka Maxkamadda Gaarka ee Cashuuraha

Qof kasta oo:-

b- Xubin ku caaya, wax xidhiidh la' leh, gudashada

b- Awoodihiisa iyo shaqooyinkiisa xubinimo

j- Soo dhexgala dhegeysiga Guddida Dacwadaha

x-. Khalkhal geliya ama ka qayb gala abuuridda khalkhal meel u dhaw ama ah halka ay Guddida Dacwaduhu fadhido

kh- Sameeya fal kasta ama shay kaas oo haddii **Guddida Dacwaduhu** ay ahayd raad reeb maxkamadeed sharaf dil ku ah maxkamadda waxa uu galay denbi waxaana loo raaci doona Xeerka Habka Ciqaabta.

QAYBTA 6AAD

QODOBBADA MAALIYADDA

Qodobka 238aad

Lacagta la' isticmaalo, Xisaabaadka iyo Baadhidda

1. Guddida Dacwaduhu waxa ay yeelanaysaa miisaanniyad ka maxadabanaan ta wasaaradda maaliyadda oo ka mid noqon doonta Miisaaniyadda Guud ee Qaranka.
2. Guddida Dacwaduhu waxa ay sannadle u soo bandhigi doontaa miisaaniyad ku socota wasiirka, si' uu ugu daro miisaaniyadda guud.
3. Lacagta ay Guddida Dacwaduhu isticmaasho waxa ay ka koobnaan doonaan:-

b) Lacagta ay u qoondeeyeen Golaha Wakiilladu Guddida Dacwadaha.

t) Deeqaha ay hesho Guddida Dacwaduhu ee uu ansixiyo wasiirku.

j) Fiigga iyo ganaaxyada ay soo rogto Guddida Dacwaduhu ee loo haysan doono qoondo caawimeed.

x) Lacag kasta oo kale taas oo uu ansixiyo wasiirku, laguna helo ama lagu suurto geliyo

Guddida Dacwadaha ujeeddo ah in ay gudato shaqooyinkeeda.

4. Guddida Dacwaduhu waxa ay lahaan doontaa buug xisaabeed oo sax ah, taas oo sannadkiiba hal mar uu baadhi doono Hanti-Dhawraha Guud.

QAYBTA 7aad
WAXYAABO KALA DUDUWAN

Qodobka 239aad
Lahaanshaha Hantida iyo Qaamaha iyo Jiritaanka Heshiisyada iyo Dacwadaha Taagan

1) Dhammaan hantida marka laga reebo hantida uu wasiirku go'aamiyo taas oo ka hor inta aanu dhaqan-galin xeerkani ay lahayd dawladdu oo ay isticmaalayeen waaxaha kastamada, macaashal macaashka iyo cashuuraha berriga marka la' dhaqan-gelinayo qodobbada lagu sheegay shaxda toddobaad ee xeerkan, taariikhda uu dhaqan galo xeerkani, iyada oo aan loo baahnayn caddaymo dheeraad ah, waxa uu xilkoodu ku wareegayaa hay'adda haddii ay tahay dayn, qaamo, ajuurooyin, waajibaad iyo amaanada hantida maguurtada ah.
2) Marka laga reebo sida lagu soo sheegay faqradda (1) ee la' xidhiidha hantida, dhammaan heshiisyada, daymaha, hawl-galada iyo qaamaha dawladda ee loo aaneeyo waaxda kastamada, macaashal macaashka iyo cashuuraha berriga waxa xilkoodu ku wareegayaa dawladda waxaana loo fulin doona dawladda ama si' ku lid ah.
3) Dhammaan wixii dacwad socotay iyo cabashooyinka taagnaa ee khuseeya dakhliga ee shuruucda lagu dejiyay shaxda toddobaad ay ku dabaqmaan waa la' sii wadi doonaa ama waa lagu sii dhaqmi doonaa ama loo adeegsan doona si' ku lid ah hay'adda si' la mid ah sidii ay u dhaqan-geli lahaayeen haddii aan xeerkan aan la dejin.

Qodobka 240aad
Xasaanadda in La' Dacweeyo

Wax ficil ah, dacwad ah, eedeyn ah ama dacwad kasta oo kale laguma soo oogi doono ama laguma bilaabi doono shakhsi ahaan qof ah ama ahaan jiray xubin maxkamadda ka mid ah oo xidhiidh la' leh fal kasta oo uu sameeyay ama ka gaabsaday in uu sameeyo si' niyad sami ah isaga oo gudanaya shaqo kasta oo ku xusan xeerkan.

Qodobka 241aad
Igmashada

1) Guddoomiyuhu waxa uu qoraal uu saxeexay ugu igman karaa xubin dhammaan ama qayb ka mid ah shaqooyinkiisa/keeda ee ku xusan xeerkan oo aan ahayn awoodda igmasho lafteeda.

2) Awoodda lagu igmaday sida ku cad qodobkan marka uu fulinayo qofka igmadaha ahi dhammaan ujeeddooyinka Xeerkan, waxa loo qaadan doonaa in uu fuliyay guddoomiyuhu.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MUDAXTOOYADA

3) Igmasho ayaa la' siin doonaa xubin sida ku cad qodobkan iyada oo aan loo eegayn in igmasho la' siiyay xubin kale ama igmashooyin la' siiyay xubno kale oo dhaqan-gal ku ah xeerkan.

4) Igmashada ku saabsan qodobkani kama hortagayso adeegsiga awoodeed ee uu sameeyay guddoomiyuhu.

Qodobka 242aad
gaadhsiinta ogaysiisyada iyo Qoraalada Kale

Hababka gaadhsiinta ogaysiisyada iyo qoraallada kale ee ku xusan Xeerka Cashuuraha ee loo isticmaalay go'aanka cashuureed ee dib u eegista ku jira ayaa loo adeegsan doonaa, iyada oo ay ujeeddadu tahay in loo geeyo ogaysiis kasta ama qoraal kasta oo looga baahday ama uu u ogolaaday xeerkani.

Qodobka 243aad
Xeer-Nidaamiye

Wasiirku waxa uu isaga oo la'tashanaaya hay'adda qoraal sharci ah ku soo saarayaa, Xeer-Nidaamiye si' hufan loogu hirgalin doono xeerkan.

Qodobka 244aad
Kumeelgaadh

1. Xeerkan waxa lagu dhaqi doonaa go'aannada cashuuraha ee lagu sameeyay ka hor inta uunu dhaqan-galin xeerkani.
2. Inta laga aasaasayo hay'adaha uu xeerkani jideeyay waxaa masuuliyadoodii iyo waajibaadkooda sii gudanaya hay'adihii hore u jiray.

Qodobka 245aad
Afka Soomaliga ayaa Asal ah

1. Waxa lagama marmaan ah in turjumaadda iyo dabbaqaaduba waafaqsan yihiin qodobka 6aad ee Dastuurka qaranka, taas oo ta afsoomaliga ah iyo ta ingiriisiga ahiba ee sharcigani laduba yihiin rasmi .
2. Haddii wax khilaaf ahi ka dhex yimaaddo qoraalka ku kala qoran farta soomaliga iyo ta ingiriisiga ah waxa la qaadanayaa ta Somaliga ah.

Qodobka 246aad
Dhaqan-galka

1) Marka uu dhaqan-galo xeerkani ka hor iyo ka dib dhammaan tixraacyada agaasimaha kastamada ama agaasimaha cashuuraha berriga ee ku xusan xeer ama qodob kasta oo lagu

sheegay xeer kale sida lagu dejiyay shaxda toddobaad ee xeerkan waxa loo tix galin doonaa in uu soo saaray Agaasimaha Guud ee Hay'addu.

2) Iyada oo ujeeddadu tahay in la'waafajiyo xeerkan, Golaha Wakiilladu waxay ansixnayaan oo ay qaraar ku meel marinayaan in ay wax-ka-beddelaan xeer kasta ama qoraal sharci marka laga reebo Dastuurka.

3) Xeerkani waxa uu dhaqan-gelayaa marka Golaha Wakiilladu ansixiyo, madaxweynuhu saxeexo faafinta rasmiga ahna lagu soo saaro.

C/risaaq Siciid Ayaanle
Xoghayaha Guud ee Golaha Wakiilada

....

Siciid Mire Faarax (Giire)
Gud. Ku-xigeenka 1aad. ahna ku-simaha Guddoomiyaha G/Wakiillada JSL.

....

JAANTUSKA

JAANTUSKA KOOWAAD -

Hal lacagta point (CURRENCY POINT) waxay la mid $100 (BOQOL DOOLAR) ama sarif ahaan inta u dhiganta lacagta Shlin Sl.

JAANTUSKA LABAAD

Hay'adaha la cayimay
Qodobka: 89aad

Baanka Horumarinta Afrika

Sanduuqa Horumarinta Afrika

Sanduuqa Maalgashiga Yurub

Baanka Horumarinta yurub

Midowga Yurub

Ururka Cunada iyo Beeraha

Baanka Caalamiga ah ee Dib-u-dhiska iyo Horumarinta

Ururka Caalamiga ah ee Duulamaadyada Madaniga ah

Isbahaysiga Horumarinta Caalamiga ah

Hayada Maaliyada Caalamiga ah

Ururka Shaqaalaha Caalamiga ah

Ururka Lacagta ee Aduunka

Midawga Isgaadhsiinta ee Caalamiga ah

Hay'adaha Qaramada Midoobay iyo laamaheeda u gaarka ah

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

JAANTUSKA SADEEXAAD

TACRIIFADA CASHUUR BIXIYAYAASHA GANACSATADA YARYAR

Qodob 72aad (5)

1. Qadarka Cashuurta dakhliga la-bixinayo sida uu dhigayo Qodobka 72aad (5), Ee Cashuur-bixiyaha Waa sidan:

Iibka Duuduuban(Gross Turnover)	Cashuurta (Tax)
Hadii wadarta iibka duuduuban ee cashuur-bixiyaha yahay ka badan yahay Sh SL 5,000,000 balse aanu ka badnayn Sl Sl 50,000,0000 sanadkiiba	US$1,000 ama sarif ahaan Somaliland-Shilin inta u dhiganta ama 1% iibka duuduuban hadba tii yar

2. Cashuurta uu bixinayo cashuur bixiyuhu sida ku xusan qodobka 72aad (5) . Waxa laga jarayaa
   a. Qaanta Cashuurta kasta ee lagu ogolaaday sida ku xusan Qodobka 168aad (5) oo ah cashuurta la sii bixiyay ee khusaysa qadar ka mid ah wadarta dakhliga guud ee uu helay cashuur bixiyaha, ama
   b. Qaanta Cashuurta kasta ee lagu ogolaaday sida ku xusan Qodobka 156aad (8) Cashuurta ku meelgaadh ahaan loo sii bixiyay ee khusaysa qadar ka mida wadarta dakhliga guud ee uu helay cashuur bixiyaha

JAANTUSKA AFRAAD

Dakhliga La Cashuuri Karo ee ka Dhalanaya Caymiska Ganacsiga ee Mudada Gaaban

Qodobka 85aad

1. Dakhliga la cashuuri karo ee qofka deegaanka ahi ee sanadkii ee dakhliga ka imanaya caymiska mudada gaaban ee ganacsiga waxa lagu go'aansan doonaa iyada oo la raacayo qaaciidadan soo socota:

A-B Hadii:

a. Ay tahay dakhliga guud ee uu helay qof deegaan ahi ee sanad dakhliyeedka ee lagu Wado mudada caymiska mudada gaaban sida lagu go'aamiyay sida ku cad farqada 2aad; iyo
b. Ay tahay qadarka guud ee in laga jaro la ogolyahay ee sanad dakhliyeedka ee wax soo Saarka dakhliga sida loogu tixraaco A sida lagu go'aamiyo farqada 3; iyo

2. Dakhliga guud ee uu helay qof deegaan ah ee sanad dakhliyeed oo lagu fuliyay caymis muddo gaaban ah ee ganacsi oo ah:
   a. qadarka dheeraadka ah ee guud, oo ay ku jiraan qiime dheeraadka dib loo cayminayo, oo Uu ku jiro qofka dakhliga sameeyay sanad dakhliyeedkaasi ee wadida ganacsiga marka Laga hadlayo caymiska khasaare kasta, oon ahayn qiime dheeraadka la soo celiyay ee la caymiyay.
   b. Qadarka dakhli kasta oo kale ee uu dhaliyay qof sanad dakhliyeedkaasi ee lagu wado ee lagu wado ganacsigaasi, oo ay ku jiraan kharash kasta ama guno ah oo ay heleen dib u ceymiyayaashu, dakhli kasta oo laga helo maalgalinta lagu hayo si xidhiidh la leh ganacsigaasi iyo dheef kasta oo laga helay iibka hantida ganacsiga; iyo
   c. Qadarka kayd kasta oo lagu helay sanadkii hore ee dakhliga sida ku cad farqada 3(d).
3. Ka goynt guud ee la ogolyahay sanad dakhliyeedka ee lagu galay in lagu wado caymiska ganacsiga mudada gaaban oo ah isu-geynta:
   a. Qadarka sheegashooyinka ee la ogolyahay sanad dakhliyeedka ee lagu wado ganacsiga, ka yar qadar kasta oo la helay ama la heli karo iyada oo la raacayo heshiis kasta oo dib u ceymis, damiin, damaanad, ama wax la damiin dhigtay.
   b. b) Qadarka kharashka wakaaladeed ee la galay sanad dakhliyeedka ee lagu waday ganacsigaasi;
   c. c) Qadarka kharash iyo khasaaraha ee uu galay qof sanad dakhliyeed gudihii ee lagu galay wadida ganacsi kuwaas oo loo ogolyahay in laga jaro iyada oo la raacayo Xeerkan, oon ahayn kharashka ama khasaaraha lagu xusay farrqada (a) iyo (b); iyo
   d. d) Qadarka keydka ah ee khatarka aan laga gaashaaman ee loo tixraaci doono ganacsiga oo ah boqolayda ay samaysay shirkadu dhamaadka sanad dakhliyeedka.
4. Hadii, sanad maaliyadeed dakhliga guud, wax yaabaha laga jarayo ee guud ee loo ogolyahay qof ku xusan farqada (3) uu ka bato dakhliga uu helay qof sida lagu go'aansan karo farqada 2aad, qadarka dheeraadka ah lagama jari doono dakhli kasta oo kale oo uu sameeyay qofku sanad dakhliyeedkaasi, balse waxa lagu wadi doonaa lagana jari doonaa in la go'aasado dakhliga la cashuuri karo ee qofka ee

ka dhalanaya wadida caymiska mudada ganacsiga mudada gaaban ee sanad maaliyadeedka soo socda.

5. Dakhliga la cashuuri karaa ee qofka aan deegaan ahayni ee sanad dakhliyeedka kana dhashay wadida ganacsiga caymis oo ah muddo gaaban waxa lagu go'aamin doonaa iyada oo la raacayo qaaciidadan soo socota:

A-B Marka;

a. Waa dakhliga guud ee uu helay qofka sanad dakhliyeedka ee lagu wado caymiska Ganacsiga mudada gaaban sida lagu go'aansaday sida farqada 6aad; iyo
b. Waa ka jarida guud ee loo ogolyahay sanad dakhliyeedka ee soo saarida dakhliga ee Lagu xusay A sida lagu go'aamiyay farqada 7aad.

6. Dakhliga guud ee uu helay qof aan deeganayn ee sanad dakhliyeed ee lagu wado caymiska ganacsiga mudada gaaban ee Soomaliland waxa ay tahay:
   a. Qadarka qiime dheeraadka guud, oo ay ku jiraan qiime dheeraadka ee dib u caymiska, ee uu helay qof sanad dakhliyeedka ee lagu wado ganacsiga marka laga hadlayo caymiska ee khatar kasta oo Soomaaliland ah, oon ahayn qiime dheeraadka ee loo celiyay qofka la caymiyay.
   b. Qadarka ee dakhli kasta oo kale ee uu helay qof sanad dakhliyeedka ee lagu waday ganacsiga Soomaaliland oo ay ku jiraan:

      (!) Khidmad kasta ama kharash loo ogolyahay oo lagu helay dib u caymiska khataraha ee la ogolyahay Soomaaliland;
      (II) Dakhli kasta oo lagu helay maalgashiga ee Qasnada ee loo tixraaci doono ee Ganacsiga laga waday Soomaaliland; iyo
      (III) Wax kasta oo laga helo iibka hantida ee ganacsiga; iyo
   c. Qadarka keyd kasta ee laga jaray sanad dakhliyeedkii hore sida ku cad farqada 7(d).

7. Qadarka guud ee laga jarayo sanad dakhliyeedka ee soo saarida dakhliga ee wadida Caymiska ganacsiga ee mudada gaaban ee Soomaaliland ee uu wado qof aan deegaan ahayn waa isugeynta:
   a. Qadarka amaahda ee la ogolaaday sanad dakhliyeedka ee lagu wado hawlaha ganacsigaasi, oo ka yar qadar kasta oo la heli karo ama la helay marka laga hadlayo heshiis kasta oo dib u ceymin ah, damaand ah ama damaanad wax loo dhigay ah.
   b. Qadar kasta oo ah kharash ay wakaaladi gashay oo la galay sanad dakhliyeedka oo laguwaday ganacsiyadaasi;

c. Qadarka kharash iyo khasaare ee uu qof galay sanad dakhliyeedkaasi kuwaas oo la ogolaa in la jaro iyada oo la raacayo Xeerkani, oon ahayn kharashaadka ama lagu sheegay farqada (a) iyo (b); iyo

d. Qadarka wax dib loo gashanayo ah ee khasaaraha aan la rajaynayn ee Soomaaliland Oolootixraaci doono ganacsiyada oo ah boqolayda ay dajisay shirkadu dhamaadka sanad dakhliyeedka

8. Hadii, sanad uun dakhliga guud, ka jarida guud ee loo ogolyahay qof sida ku cad farqada7aad ay ka badato dakhliga ka soo xeroonaya qof sida lagu go'aamiyay farqada 6aad, dheeraadkaaasi lagama saari doono dakhli kasta oo kale oo uu sameeyay qof ee dakhli sanadeedka, balse waxa lagu qaabili doonaa lagana jari doonaa marka la go'aaminayo

JAANTUSKA SHANAAD

TACRIIFADA QIMA DHACA GUUD IYO QIIMA DHACA GAADIIDKA HALKA UU GAADHSIIN YAHAY

QODOBADA 75aad, 96aad iyo 97aad

I.Tcriifada Qiima Dhaca (Declining Balance) ee qiimo-dhaca Hantida

HEER	HANTIDA AY KA MID TAHAY	TACRIFO
1	Kombuterada iyo qalabka xisaabta lagu ururiyo	40%
2	Gaadiidka dhulka, basaska waawayn iyo yaryar oo leh kuraas rakaab ooKa yar 30, xamuul gadiid oo ka yar 7 ton, qalabka dhismaha iyo carro Qaadidda.	35%
3	Basaska waawayn oo leh kuraas rakaab oo badan 30, xamuul gaadiid oo dhan 7-ton ama badan gaadiidka waawayn ee khaaska ah cagafyada iyo is jiidyada qaada containerada, mashiinada lagu isticmaalo beeraha qalabka hawlaha wax soo saarka	3o%
4	Gadiidka xadiidka, wixii qalabah ee dhaqaaqa, marakiibta iyo doonyaha, tagaga marakiibta jiida, dayuuradaha, qalabka waxtarka gaarka u leh dadka, mashiinada iyo qalabka xafiisyada,	20%

	wixii rakiban qalab kasta oo qiima dhacaya oo aan ka mid ahayn kuwa kale.		

Qaybta II. Heerka ugu saraysa ee qiima dhaca gaadiidka

Qadarka looga jeedo Qodobka 95aad (11) waa sh.sl.60, 000,000

Qaybta III. Taciifada qiimaa dhaca toosan (Strait line depreciation) ee dhismaha Warshadaha.

Tacriifada qiima dhaca loola jeedo Qodobka 97aad waa 5%

Qaybta IV. Meelaha la cayimay

Meelaha la cayimay ee loola jeedo Qodobka 96aad Hargaysa.

JAANTUSKA LIXAAD-

Qiimaynta Gunada

Qodobka 88aad (3)

1. Qiimaynta wax-tarka marka laga hadlayo Qodobka 88aad (3) ee Xeerkan waxa lagu go'aansan doonaa iyada oo la raacayo jaantuskani.
2. Marka laga hadlayo jaantuskani, waxtarka uu bixiyay loo shaqeeye ee uu siiyo shaqaale waxa uu macnaheedu yahay waxtarka:
    a. Uu bixiyay loo-shaqeeyuhu, ama cid saddexaad oo ku jirta oo hawlo ka dhexeeyaan loo shaqeeye ama la wadaage loo shaqeeyaha;
    b. La siiyay qof shaqaale ah ama lawadaagaha qof shaqaale u ah; iyo
    c. La siiyo qof shaqaale ah oo hore, hada jooga ama mustaqbalka imaan doona.
3. Hadii loo shaqeeye u u bixiyo waxtar ka kooban isticmaalka, ama helitaanka isticmaalka, gaadhi gabi ahaan ama qayb ahaan iyada oo loo adeegsanayo arimo gaar ah oo qofka shaqaalaha ahi leeyahay, qiimaha waxtarkan waxa loo xisaabin doonaa iyada oo la raacayo qaaciidadan soo socota:

(20%*A*B/C) = D Iyada oo:

a. waa qiimaha sicirka suuqa gaadhiga joogo marka u horaysa ee la siiyay shaqaalaha in ay si gaar ahaaneed u adeegsado qofka shaqaalaha ahi.
b. waa tirida maalmaha ee sanad dakhliyeedka ee gaadhigaasi la isticmaalayay ama Uu ahaa mid la heli karo in si gaar ah loo isticmaalo oo ay isticmaalayeen shaqaalahu maalintii oo dhan ama galin maalinta ka mid ah;

c. waa tirada maalmaha ee Sanad dakhliyeedka; iyo
d. bixin kasta oo loo sameeyay qof shaqaale ah waxtar ahaan
e. Hadii waxtarka loo shaqeeyuhu uu siinayo qof shaqaale ah ay ka koobantahay in la siiyo waardiye, dirawal, qof beerta uga shaqeeya ama caawiye kale oo guri, qiimaha waxtarka waxa ay ahaan doontaa isu geynta dakhliga shaqaale ee la siiyay caawiyahaasi guri isaga oo lagu siiyay shaqada uu u hayo qofka shaqaalaha ah, oo hoos loo dhigay bixin kasta oo loo sameeayay qofka shaqaalaha waxtar ahaan.

4. Hadii waxtarka uu bixiyay loo shaqeeye oo uu siiyay qof shaqaale ah oo ka kooban tahay bixinta cuno, nusasaace ama maadadaalo, faa'iidada gunada waxa ay noqon doontaa kharash uu galay loo shaeeyuhu oo lagu bixiyay raashinka, nusasaacaha ama madadaalo, taas oo hoos u dhigtay qiime kasta lagu siiyay qofka shaqaalaha ah cunadiisa, nusasaacahiisa ama maadadaaladiisa.
5. Hadii waxtarka uu bixiyay loo shaqeeye oo uu siiyay qof shaqaale ah ay ka koobantahay bixinta adeegyo marka laga hadlayo goobta shaqaalaha ee deegaankiisa, qiimaha gunadu waxa weeye kharashka qofka loo shaqeeyuhu is ay u bixiyaan adeegyo iyada oo hoos u dhigtay qiime kasta oo qofka shaqaalaha ah kaga baxaysay adeegyadaasi.
6. Hadii gunada uu bixiyay loo shaqeeye ama shaqaale ay ka koobantahay in uu ka dhaafo loo shaqeeyuhu waajib shaqaalaha saarnaa oo ahaa in uu bixiyo ama dib u bixiyo qadar uu leeyahay qof loo shaqeeye ah ama qof kasta oo kale, qiimaha gunadu waxa ay noqon doontaa qadarkaasi laga dhaafay.
7. Hadii waxtarka uu bixiyay loo shaqeeye oo la siiyay qof shaqaale ah ay ka kooban tahaywareejinta ama isticmaalka hanti ama siinta adeegyo kale, qiimaha gunadaasi waxa ay noqon doontaa siciral suuqa ee hantidaasi ama adeegyadaasi waqtiga gunada la siiyay, iyada oo hoos u dhigtay qiime kasta uu ka bixiyay qofka shaqaalaha ah waxtar ahaan
8. Hadii waxtarka uu bixiyay loo shaqeeye ee uu siiyay qof loo shaqeeye ah oo ay ka koobantahay bixinta hoy ama guri, oon ahayn halka uu Qodobka 88aad (1)(a) ama (c) uu ku dabaqmo ay faa'iidadu ka yartahay:
   a. Siciral suuqa kirada ama guriga oo laga jaray lacag kasta oo la bixiyay oo uu sameeyay qofka loo shaqeeyaha ahi ee waxtarkaasi; ama
   b. 15% oo ah dakhliga mushaharka, oo ay ku jirto qadarka lagu xusay farqada (a), oo uu bixiyay loo shaqeeyuhu oo uu siiyo shaqaalaha ee sanad dakhliyeedka ee uu hoygaasi ka bixiyay.
9. Qiimaha waxtarka kasta oo uu bixiyay qofka loo shaqeeyaha ahi oo la siiyay qofka shaqaalaha ah taas oon aanay daboolin farqadaha sare ku xusan oo ah siciral suuqa gunadaasi, waqtiga gunadaasi laga jarayo wax kasta oo qofka shaqaalaha ahi uu ka bixiyo gunadaasi.

10. Faqradda 10 naad kuma dabaqanto wax waxtar ah oo si cad loogu sheegay Qodobka 88aad (1) (a) ama (c) ilaa iyo (h).

JAANTUSKA TODOBAAD-

<u>Xeerarka Cashuuraha ay Ku Maamuli Doonaan Hay'ada Dakhliga Soomaaliland</u>

Qodoka 8aad Farqada 2aad

1. **Xeerka dakhliga Cashuuraha bariga** (Cashuurta dakhliga , Xeerka Cashuurta Xakamaynta, cashuurta badeecadaha iyo adeegyada)
2. Xeerka kastamada
3. Xeerka Cashuuraha Moorka (Stamp Duty tax)
4. Xeerka wada marista iyo nabadgalyada wada marista
5. Xeerka Cashuurta Diiwaan Galinta
6. Dhamaan Dakhliyada cashuuraha iyo kuwa kale ee aan cashuurta ahayn ee Khasnadda Dawladda lagu cayima.

JAANTUSKA SIDEEDAAD

<u>Kulanada Hayada Dakhliga</u>

Qodobka 13aad

1. **Kulanada Guddida**

   1. Gudidu waxa ay kulmi doonaan ugu yaraan bishii hal mar waxana ay ku kulmi doonaan goobaha ee go'ansadaan guddidu.
   2. Gudoomiyaha ayaa gudoomin doona kulan kasta oo ay gudidu leedahay marka uu maqan yahayna xubnaha jooga ayaa u magacaabi doona xubin ka mid ah si uu u gudoomiyo kulankaasi.
   3. Gudoomiyaha ama, marka uu maqanyahayna, xubin ay soo magacaabeen gudidu si uu u matalo waxanu xiliyada qaarkood ku baaqi doonaa kulan gaar ah marka ay qoraal codsi ah ay keenaan aqlabiyada xubnahu.
   4. ogaysiinta kulanka Guddida waxa lagu bixin doonaa qoraal ahaan xubin kasta ugu yaraan Shan cisho oo ka horeeya maalinta kulanka, balse kulan degdeg ah ayaa lagu baaqi doonaa iyad oo la siinayo ogaysin ka yar shan cisho iyada oo ay soo codsanyaan laba ama in ka badan oo xubnood.

2. **Kooramka**

Iyadoo loo raacayo sida ku xusan farqada 4 (4) (b) ee shaxdan sideedaad, aqlibiyada xubnaha Guddida ayuu ku buuxsami doonaa kooramka kulanka guddida.

3. Go'aanada Guddida

1. Dhamaan su'aalaha la keeno kulanada Guddida waxa lagu go'aamin doonaa aqlabiyada xubnaha ee xubnaha jooga, hadii ay dhacdo in codadku is leekaadaana, qofka gudoominayaayaa lahaan doonacodka kala saarida marka loo geeyo codkiisii hore ee caadiga ahaa.
2. Gudidu waxa ay go'aanka ku gaadhi karaan iyada oo uusan qabsoomin wax kulan ahi iyada oo waraaqaha khuseeya ay wareejiyaan xubnuhu iyo iyada oo ay cabiraan rayigooda badixubnaha oo qoraal ahaan, balse xubin kastaa waxa ay xaq u lahaan doontaa in ay u baahato in go'aanka la keeno arinka go'aankiisa la doonayaana lagu darso kulanka guddida.

4. Sheegida Danta

1. Xubinta ka tirsan guddida kaas oo dan toos ah ama mid aan toos ahayn ku leh arinta la go'aanka laga gaadhayo, ama ay u badan tahay in ay gudidu dib u eegaan, sida ugu dhakhsahabadan kadibmarka xaqaa'iqa ina khuseeyaa uu ogaado, waxa uu sheegidoonaa noocadanneed ee kagajirawaxanu u sheegi doonaa guddida.
2. Sheegida daneed ee ku xusan farqada (1), waxaa lagu diwaan galin doonaa dood qoraalka kulanka, xubinta ay khuseysaana kama qayb qaadan doonto hadii guddidu aysan si duwan go'aansan oo arintaasi khuseysa:
   a. Ma joogi doono marka ay guddidu ka doodaso arintaasi;
   b. Kama qayb qaadan doonto go'aanka guddida.
3. Marka go'aan ay gaadhayaan guddidu sida ku xusan farqada (2) oo xidhiidh la leh xubin Dan sheegtay sida sida ku cad farqada (1), xubintaasi danta sheegatay:
   a. Ma joogi doonto marka ay guddidu ka doodaso ayna go'aaminaso;; ama
   b. Ma saamayn doono xubin kasta oo kale kamana qayb qaadan doono marka ay guddidu go'aanka ka gaadhayaan.
4. Marka uu kooramku buuxsami waayo si kulanka loo sii wado, iyada oo ay sababtu tahay xubintaasi laga saaray kulanka sabab ah dan shakhsiyeed oo ay sheegatay awgeed, xubnaha kale ee joogaa:
   a. Kulan kaasi dib ayay u dhigi doonaan darsida arintaasi ilaa iyo kooran, aan xubintaasi ku jirin la helayo; ama
   b. Waa ay wadi arintana go'aan ayay ka qaadan sidii oo uu kooram jiray oo kale

4. Dood Qoraalka Kulannada

1. Guddidu waxa ay diiwaan galin doonaan dood qoraalka kulannadooda, waana la hayn doonaa, dood qoraalka kulan kasta waxa xaqiijin doona guddida kulanka ku xiga waxana saxeexi doona gudoomiyaha kulanka.

GOLAHA WAKILADA ARKIIFIYADA J. SOMALILAND
XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA

2. Guddoomiyaha guddidu waxa uu nuqul u gudbin doonaa wasiirka, nuqul ka mid ah dood qoraalka kulanka sida ugu dhakhso badan ka dib marka la' xaqiijiyo dood qoraalkaas.

5. Awoodda Gaarka ah ee Guddida in ay Habeeyaan Fadhiyadooda

Iyada oo shaxdani la' raacayo, guddidu waxa ay maamuli doonaan fadhiyadooda

SOLANKA WAKILADA ARKIFIYADA J. SOMALILAND

XAFIISKA ARKIIFIYADA MADAXTOOYADA